

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-
ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ» ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЗАМАЗІЙ ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 378.046-021.68:364.62.08]: 613.87-053.5(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ
ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність 231 Соціальна робота

Галузь знань 23 Соціальна робота

Подається на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Ю.О. Замазій

Науковий керівник: Чернецька Юлія Іванівна, доктор педагогічних наук, професор

Харків – 2024

АНОТАЦІЯ

Замазій Ю.О. Підготовка працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 Соціальна робота галузі знань 23 Соціальна робота. – Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Харків, 2024.

Дисертація присвячена проблемі підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів. Актуальність дослідження зумовлена кардинальними змінами, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності суспільства, диктуючи нові підходи до виховання свідомого ставлення дітей та підлітків до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності. Стан здоров'я людини є величиною, похідною від діяльності людини, заснованої на інтелектуальному та духовному розвитку, який залежить над усе від ефективного функціонування системи освіти. У зв'язку з цим одним із завдань загальної середньої освіти є формування гармонійно розвиненої, суспільно активної, фізично досконалої, здорової особистості. Доведено, що ключова роль у процесі формування соціального здоров'я дітей, які навчаються в сучасних умовах, належить працівникам психологічної служби.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

вперше визначено, теоретично обґрунтовано, експериментально перевірено соціально-педагогічну технологію підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти; визначено сутність поняття «*соціально-педагогічна технологія підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти*» як певна послідовність етапів,

процедур і шляхів, спрямованих на професійну підготовку ППС в системі післядипломної освіти, з метою отримання ними знань, практичних умінь і досвіду реалізації професійного впливу щодо формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО; *розроблено* критерії (когнітивний, ціннісно-мотиваційний, професійно-діяльнісний) та показники до них, тематичний спецкурс «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» для практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти та методичні рекомендації до його упровадження в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти;

уточнено сутність понять «соціальне здоров'я», «соціальне здоров'я молодших школярів» в контексті його формування працівниками психологічної служби та розкрито зміст їх діяльності;

подальшого розвитку набули положення про необхідність удосконалення змісту, форм і методів підготовки працівників психологічної служби в системі післядипломної освіти до формування соціального здоров'я молодших школярів.

У *Вступі* дисертаційного дослідження обґрунтовано актуальність і розкрито ступінь наукової розробленості проблеми підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження отриманих результатів дослідження, список публікацій здобувачки, які висвітлюють ключові наукові положення праці.

У першому розділі – **«Теоретичні основи підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти»** на основі аналізу наукової і науково-методичної літератури встановлена ступінь розробленості означеної проблеми як малодослідженої з огляду на сутність та зміст діяльності ППС з формування соціального здоров'я молодших школярів. На основі аналізу

наукових праць з різних галузей наук, зокрема у філософському, медичному, соціальному, психологічному, правознавчому аспектах, досліджено поняття «здоров'я» як складне і багатогранне явище і міждисциплінарний феномен. Визначено суть основних дефініцій дослідження, таких, як «соціальне здоров'я», «соціальне здоров'я молодших школярів», останнє ми розуміємо як *стан особистості дитини, який забезпечує гармонійну взаємодію з мікро- та макросоціумом, саморегуляцію поведінки дитини, розвиток її морально-етичних і культурних характеристик, мотивацію на здоровий спосіб життя та безпечну поведінку, стимулює інтерес до пізнавальної діяльності у навколишньому середовищі*».

До змісту діяльності в напрямі формування ППС соціального здоров'я школярів входить: збереження та зміцнення психічного та соціального здоров'я, сприяння особистісному, інтелектуальному, фізичному і соціальному розвитку здобувачів освіти шляхом доповнення сучасних методів навчання та виховання ефективними психолого-педагогічними технологіями; сприяння забезпеченню психологічної безпеки, надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги всім учасникам освітнього процесу. Ці завдання реалізуються завдяки таким напрямам роботи: освітня і просвітницька діяльність фахівців психологічної служби, діагностична, профілактична, корекційна робота, психологічне консультування, супервізія.

Обґрунтовано критеріальну базу і проведено діагностику стану підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів (констатувальний етап експерименту). Показниками *когнітивного критерію* обрано: «Сформованість професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів» та «Уявлення щодо реалізації набутого досвіду здоров'язбереження». Показниками *ціннісно-мотиваційного критерію* обрано: «Ціннісне ставлення до життя і здоров'я» та «Мотивація щодо здоров'язбереження». Показниками *професійно-поведінкового критерію* стали «Прагнення до творчої і професійної самореалізації» і «Здоров'язбережувальна поведінка».

Здійснено якісний та кількісний аналіз складу учасників експерименту та їх подальший розподіл на контрольну та експериментальну групи (ЕГ – 414 респондентів, КГ – 410 респондентів, при загальній кількості 824 учасників), що дало можливість організувати і провести констатувальний етап експерименту серед працівників психологічної служби закладів загальної середньої освіти м. Харкова та Харківської області, м. Полтави та Полтавської області, м. Житомир та Житомирської області. Проведена діагностика показала перевагу низького і середнього рівня за усіма показниками, що стало підґрунтям для розробки і перевірки відповідної соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів.

У другому розділі **«Розробка та експериментальна перевірка соціально-педагогічної технології підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти»** обґрунтовано, експериментально перевірено та проаналізовано ефективність соціально-педагогічної технології. Розроблено концептуальну основу для обґрунтування досліджуваної технології, що полягає: 1) у виявленні і необхідності розв'язання суперечностей, пов'язаних з необхідністю підготовки ППС до реалізації діяльності з формування соціального здоров'я молодших школярів шляхом науково-теоретичної та практичної розробки технологічної основи для такої діяльності; 2) підвищенні ролі та потенціалу ППС, що на власному прикладі демонструють здоров'язберігаючу поведінку, здійснюючи особистісний вплив на молодших школярів, як у середовищі ЗЗСО, так і в соціальному середовищі; 3) необхідності використання соціально-педагогічного підходу шляхом посилення освітньої і соціально-виховної компонент створює систему соціально-педагогічних заходів, що спрямовані на соціалізацію дитини, формування її духовного і ментального потенціалу, а також гуманізацію відносин в соціумі, а поєднання цих компонент, в кінцевому рахунку, призводить до синергії отриманих молодшими

школярами компетентностей щодо соціального здоров'я; 4) розумінні середовища, здорового оточення молодших школярів як соціально-підтримуючої сили для успішного формування у них соціального здоров'я, при чому, збагачення соціального середовища і насиченість його професійними впливами з боку ППС, з одного боку, підвищує їх готовність і мотивацію до реалізації здоров'язберігаючої поведінки, з іншого – сприяє сформуванню соціального здоров'я молодших школярів.

Під соціально-педагогічною технологією підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів розуміємо певну послідовність етапів, процедур і шляхів, спрямованих на професійну підготовку ППС в системі післядипломної освіти, з метою отримання ними знань, практичних умінь і досвіду реалізації професійного впливу щодо формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО.

Представлено модель соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів.

Методологічним підґрунтям розробленої технології став технологічний підхід, що передбачає послідовну реалізацію певних етапів (процедур за заданим алгоритмом діяльності). Системний підхід дозволив описати певні структурні елементи досліджуваної технології як системи (мети, принципів, діяльності об'єкта і суб'єкта, змісту (напрямів підготовки ППС), форм, методів, засобів, результату, діагностичних критеріїв), пов'язаних між собою, що представлено у вигляді моделі розробленої технології. Соціально-педагогічний підхід використано з метою обґрунтування та створення збагаченого середовища для можливості реалізації розробленої технології.

Виділено основні етапи впровадження технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів, як-от: методично-підготовчий, операційний, діагностико-аналітичний, рефлексивно-підсумковий.

Наведено детальну характеристику впроваджених форм і методів, що стало відображенням змісту формульованого експерименту. Найефективнішими виявились такі форми і методи, як: пролонговані форми підвищення кваліфікації за Регіональним проєктом «Освітній технопарк Харківщини – 2030» ХАБ «Безпечна школа» (Школа молодого фахівця психологічної служби за темою «Розвиток професійної компетентності молодого фахівця психологічної служби», методичні колоквиуми для координаторів психологічних служб районів/міст/територіальних громад м.Харкова та Харківської області за темами «Організація діяльності психологічних служб на сучасному етапі реформування системи освіти в Україні у воєнний та післявоєнний період», «Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни»), презентаційні виступи, ігрові вправи та рольові ігри, тренінги, круглі столи, дискусії, рефлексійні вправи, форми з використанням телекомунікацій: вебінари, відеоконференції. В умовах карантинних обмежень і воєнних дій найефективнішими виявились такі форми і методи: презентаційні виступи, робота в малих групах, дискусії, кейс-метод, рефлексії, з обов'язковим використанням застосунків, як наприклад: дошка Padlet, Jamboard-дошка, онлайн-дошка на платформі ZOOM тощо. Провідним засобом підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів став розроблений і апробований в закладах післядипломної освіти тематичний спецкурс «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» (для практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти).

За результатами повторної діагностики констатовано, що якісні і кількісні параметри експериментальної групи мали позитивну динаміку за усіма критеріями і показниками, в той час, як в контрольній групі статистично значущих змін не відбулось. Засвідчено результативність впровадження соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів. За показником

когнітивного критерію «Сформованість професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів» відбулось зменшення кількості респондентів на низькому рівні: у групі ЕГ $\Delta = 24,3\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 20,6\%$ та середнім рівнем $\Delta = 3,7\%$), у групі КГ $\Delta = 3,2\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 1,0\%$ та середнім рівнем $\Delta = 2,2\%$). Позитивний приріст відбувся і за другим показником «Уявлення щодо реалізації набутого досвіду здоров'язбереження». Так, у групі ЕГ $\Delta = 26,3\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 22,4\%$ та середнім рівнем $\Delta = 3,9\%$), у групі КГ $\Delta = 2,5\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 1,0\%$ та середнім рівнем $\Delta = 1,5\%$). Розподіл результатів за другим критерієм «Ціннісно-мотиваційним» і його показниками також ілюструє позитивну динаміку: за показником «Ціннісне ставлення до життя і здоров'я» у групі ЕГ $\Delta = 21,7\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 13,5\%$ та середнім рівнем $\Delta = 8,2\%$), у групі КГ $\Delta = 1,7\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 0,5\%$ та середнім рівнем $\Delta = 1,2\%$); за показником «мотивація щодо здоров'язбереження» майже такі ж позитивні зміни: у групі ЕГ $\Delta = 24,6\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 14,7\%$ та середнім рівнем $\Delta = 9,9\%$), у групі КГ $\Delta = 2,2\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 0,7\%$ та середнім рівнем $\Delta = 1,5\%$). Третій критерій «Професійно-діяльнісний» також демонструє позитивний приріст високого рівня за рахунок перерозподілу низького та середнього, а саме за показником «Прагнення до творчої і професійної самореалізації» динаміка така: у групі ЕГ $\Delta = 15,4\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 7,9\%$ та середнім рівнем $\Delta = 7,5\%$), у групі КГ $\Delta = 2,1\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 0,7\%$ та середнім рівнем $\Delta = 1,4\%$). З другим показником «Здоров'язбережувальна поведінка» приріст у групі ЕГ $\Delta = 16,1\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 9,9\%$ та середнім

рівнем $\Delta = 6,2\%$) у групі КГ $\Delta = 0,9\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 0,2\%$ та середнім рівнем $\Delta = 0,7\%$). Перевірку вірогідності змін було здійснено методами математичної статистики (критерій Стюдента і кореляційний аналіз), що свідчить про ефективність розробленої і апробованої соціально-педагогічної технології, що сприяє розвитку когнітивних, ціннісно-мотиваційних і професійно-поведінкових характеристик працівників психологічної служби.

Ключові слова: підготовка, підготовка працівників психологічної служби, система післядипломної освіти, освіта дорослих, здоров'я, здоров'язбереження, соціальне здоров'я, соціальне здоров'я молодших школярів, формування соціального здоров'я молодших школярів, соціальне середовище, технологія, соціально-педагогічна технологія.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дослідження:

1. Замазій Ю.О. Критерії та показники оцінки рівня підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2023. Вип. 2(113). С.160-171. DOI 10.35433/pedagogy.2(113).2023.160-171

2. Тарасенко Н.В., Чернецька Ю.І., Замазій Ю.О. Формування здорового способу життя наркозалежних у процесі їх реабілітації. *Перспективи та інновації науки. Сер.: Педагогіка, Сер.: Психологія, Сер.: Медицина*. 2023. № 12(30). С. 476-487. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12\(30\)-476-487](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12(30)-476-487)

3. Замазій Ю.О. Система післядипломної освіти як важливий компонент освіти дорослих. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. № 1. С.87-94. DOI: <https://doi.org/10.32782/1817-3764-2024-1-87-94>

4. Замазій Ю.О. Implementation of the category health in different fields of scientific knowledge. *Вісник науки та освіти. Сер. : Педагогіка, Сер. : Соціологія, Сер. : Культура і мистецтво, Сер. : Історія та археологія*. 2024. № 4(22). С. 752-765. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4\(22\)-752-765](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4(22)-752-765)

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Замазій Ю.О. Психологічне підґрунтя формування соціального здоров'я молодших школярів. *Актуальні питання соціальної роботи на сучасному етапі розвитку українського суспільства: матеріали міжвузів. наук.-практ. семінару / укладачі: К.С. Волкова, М.В. Білозерова; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків, 2020. С. 50-52.*

2. Замазій Ю.О. Проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів у закладах загальної середньої освіти. *Розвиток національної педагогічної освіти у подіях і персоналіях: особливості, здобутки та перспективи : матер. Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (19 листоп. 2020 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків, 2020. С. 146-149.*

3. Замазій Ю.О. Формування соціального здоров'я школярів як сучасна проблема системи освіти. *Наукові дослідження аспірантів: Педагогічна теорія і практика: матеріали наук.-практ. конф. (23 груд. 2020 р., м.Харків) / за заг.ред. Г.Ф. Пономарьової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків : ФОП Петров В.В., 2020. С. 130-132.*

4. Замазій Ю.О. Теоретичний аналіз поняття «соціальне здоров'я молодших школярів». *Проблеми, досвід та вдосконалення методичної роботи у закладах освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24 листоп. 2021 р., м.Харків) / за заг. ред. Г.Ф. Пономарьової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків: ФОП Петров В.В., 2021. С. 146-149.*

5. Замазій Ю.О. *Порушення соціального здоров'я дітей під час воєнних дій в Україні. Підвищення якості національної освіти у контексті викликів сьогодення*: матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (26 трав. 2022 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків : ФОП Петров В. В., 2022. С. 115-117.

6. Замазій Ю.О. *Збереження соціального здоров'я дітей в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. Пріоритетні напрями соціальної роботи в умовах невизначеності, у кризових умовах, критичних ситуаціях життя та реаліях воєнного часу*: матеріали X Наук.-практ. семінару, 8 листоп. 2022 р. / за заг. ред. К.С. Волкової, М.В. Білозерової ; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків, 2022. С. 42-45.

7. Замазій Ю.О. *Проблема соціалізації молодшого школяра в умовах війни як порушення його соціального здоров'я. Запровадження інноваційних освітніх практик як засіб підвищення якості національної освіти*: матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (29 листоп. 2022 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків : ХГПА, 2022 р. С. 170-172.

8. Замазій Ю.О. *Роль соціального педагога у створенні безпечного середовища в закладі загальної середньої освіти. Актуальні виклики в сучасній соціально-педагогічній практиці*: зб. тез (17 листоп. 2022 р., Київ) / за ред. О. Чуйко. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2022. С.27-28.

9. Замазій Ю.О. *Формування соціального здоров'я здобувачів освіти як основа розбудови безпечного освітнього середовища. Соціокультурні та психолого-педагогічні аспекти організації освітньо-розвиткового простору в сучасному закладі освіти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (23 трав. 2023 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків, 2023. С. 155-157.

10. Замазій Ю.О., Чернецька Ю.І. *Діяльність працівників психологічної служби в закладах загальної середньої освіти щодо формування життєвих*

навичок здобувачів освіти. *Розвиток життєвих навичок особистості та плекання стійкості у часи воєнних викликів в Україні*: матеріали XI Наук.-практ. семінару, 14 листоп. 2023 р. / за заг. ред. К.С. Волкової, О.І. Рассказової, М.В. Білозерової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків, 2023. С. 49-53.

11. Замазій Ю.О. До питання підготовки працівників психологічної служби закладів освіти в системі післядипломної освіти. *Формування професійної компетентності сучасного педагога засобами освіти*: історико-методичний аспект : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (15 груд. 2023 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків : ХГПА, 2023. С. 108-109.

12. Замазій Ю.О. До проблеми підготовки соціальних педагогів в системі післядипломної освіти. *Розробка професійного стандарту соціального педагога: сучасне бачення*: зб. тез (26 квіт. 2024 р., Київ) / за ред. О. Чуйко. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. С.33-34.

13. Замазій Ю.О. Формування соціального здоров'я здобувачів освіти: проблеми та шляхи вирішення. *Джерело педагогічних інновацій. Практичний психолог закладу освіти*. Харків: Харків. акад. неперервної освіти, 2021. Вип. № 4(36). С. 53-64.

14. Замазій Ю.О. Формування психологічно безпечного освітнього середовища в закладі освіти: аспекти діяльності психологічної служби. *Джерело педагогічних інновацій. Безпечна освіта*. Харків: Харків. акад. неперервної освіти, 2023. Вип. 1(41). С. 122-126.

ABSTRACT

Zamazii Yu. O. Training of the Psychological Service Workers for the Formation of Social Health of Junior Schoolchildren in the postgraduate education system. – Manuscript.

Thesis for a Doctor of Philosophy, specialty 231. – Social Work. – Public institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council, Kharkiv, 2024.

The dissertation is focused on the problem of psychological service workers (PSW) training for the formation of social health of junior schoolchildren. The relevance of the study is determined by the radical changes taking place in all spheres of society's life, requiring new approaches to the education of children and adolescents' conscious attitude to their own health and the health of others as the highest individual and social value. The state of human health is a value derived from human activity, based on intellectual and spiritual development, which depends above all on the effective functioning of the education system. In this regard, one of the tasks of general secondary education is the formation of a harmoniously developed, socially active, physically perfect and healthy personality. It has been proved that the key role in the process of forming the social health of children studying under modern conditions belongs to psychological service workers.

The scientific novelty and theoretical significance of the research are as follows:

for the first time, the socio-pedagogical technology of training PSW for the formation of social health of junior schoolchildren in the post-graduate education system has been defined, theoretically substantiated, and experimentally verified; the essence of the concept of "*social-pedagogical technology of training PSW for the formation of social health of junior schoolchildren in the post-graduate education system*" is defined as a certain sequence of stages, procedures and ways aimed at the professional training of PSW in their post-graduate education system,

with the goal of acquiring knowledge, practical skills and the experience of implementing professional influence on the formation of social health of junior schoolchildren; the criteria (cognitive, value-motivational, professional-active) as well as indicators for them, the thematic special course "Psychological and socio-pedagogical aspects of the formation of social health of younger schoolchildren in general secondary educational institution (GSEI)" for practical psychologists and social pedagogues of general secondary education institutions as well as methodological recommendations to its implementation in the educational process of postgraduate pedagogical education institutions *have been developed*;

the essence of the concepts "social health", "social health of younger schoolchildren" in the context of its formation by the psychological service workers *has been clarified* and the content of their activities *has been revealed*;

the provisions on the need to improve the content, forms and methods of psychological service workers training in the post-graduate education system for the formation of social health of junior schoolchildren *have acquired further development*.

In the *Introduction* of the dissertation, the relevance and the degree of scientific elaboration of the problem of PSW preparing for the formation of social health of junior schoolchildren are substantiated; the object-matter, the subject, the objective, the tasks, the research methods are formulated; the scientific novelty and the practical significance of the work are disclosed; the information on the approval and implementation of the obtained research results as well as a list of publications highlighting the key aspects of the research are presented.

In *Chapter I*, "**Theoretical foundations of the training of psychological service workers for the formation of social health of junior schoolchildren in the post-graduate education system**", basing on the analysis of scientific and scientific and methodical literature, the degree of development of the specified problem is viewed as insufficiently researched regarding the essence and content of the activities of the PSW on the formation of the social health of junior schoolchildren. According to the analysis of scientific works from various fields of

science, in particular, in philosophical, medical, social, psychological, legal aspects, the concept of "health" as a complex and multifaceted interdisciplinary phenomenon has been investigated. The essence of the main notions of the study, such as "social health", "social health of junior schoolchildren" have been defined, the latter is understood as the state of the child's personality, which ensures harmonious interaction with the micro- and macro-society, self-regulation of the child's behavior, his or her moral development – ethical and cultural characteristics, motivation for a healthy lifestyle and safe behavior, stimulates interest in cognitive activities in the environment.

The content of activities leading to the formation of social health of schoolchildren includes: preservation and strengthening mental and social health, promotion of personal, intellectual, physical and social development of education seekers by supplementing modern methods of education and upbringing together with effective psychological and pedagogical technologies; helping to ensure psychological safety, providing psychological and socio-pedagogical assistance to all participants of the educational process. These tasks are realized due to the following spheres of work: educational work as well as educational activities of psychological service specialists, diagnostic, preventive, corrective work, psychological counseling and supervision.

The criterion base has been substantiated and the diagnosis of the state of preparation of the PSW for the formation of social health of younger schoolchildren has been carried out (the confirmatory stage of the experiment). The chosen indicators of the cognitive criterion are as follows: "Formation of professional competences for the implementation of health care in younger schoolchildren" and "Perceptions regarding the implementation of acquired experience in health care". The chosen value-motivational criterion indicators are "Value attitude to life and health" and "Motivation regarding health care". The indicators of the professional-behavioral criterion are defined as: "Striving for creative and professional self-realization" and "Health-preserving behavior".

A qualitative and a quantitative analyses of the composition of the experiment participants as well as their further distribution into an experimental group and a control group have been carried out (EG – 414 respondents, CG – 410 respondents, with a total number of 824 participants), which made it possible to organize and conduct the ascertainment stage of the experiment among the psychological service workers of general institutions of secondary education in Kharkiv and Kharkiv region, Poltava and Poltava region, Zhytomyr and Zhytomyr region. The conducted diagnostics showed the advantage of low and medium levels in all indicators, which became the basis for the development and verification of the appropriate socio-pedagogical technology for the preparation of preschool teachers for the formation of social health of younger schoolchildren.

In the second chapter, "**Development and experimental verification of socio-pedagogical technology for the training of psychological service workers for the formation of social health of junior high school students in the post-graduate education system**", the effectiveness of socio-pedagogical technology is substantiated, experimentally verified and analyzed. A conceptual basis for the justification of the researched technology has been developed, it consists in: 1) identifying the necessity to resolve contradictions related to the need to prepare the PSW for the implementation of activities on the formation of social health of younger schoolchildren through the scientific, theoretical and practical development of a technological basis for such activities; 2) increasing the role and potential of PSW, who, by their own example, demonstrate health-preserving behavior, exerting a personal influence on younger schoolchildren, both in the environment of GSEI and in the social environment; 3) explaining the need to use a social-pedagogical approach by strengthening the educational and social-educational component which creates a system of social-pedagogical measures aimed at the socialization of the child, formation of his spiritual and mental potential, as well as the humanization of relations in society; the combination of these components, in the end, leads to the synergy of the competences received by younger schoolchildren in terms of social health; 4) understanding of the

surrounding, the healthy environment of younger schoolchildren as a social and supporting force for the successful formation of social health in them, moreover, the enrichment of the social environment and its saturation with professional influences from the PSW' side, on the one hand, increase their readiness and motivation to implement health-preserving behavior, on the other hand, contribute to the formation of social health of younger schoolchildren.

By the socio-pedagogical technology of training PSW for the formation of social health of younger schoolchildren, we understand a certain sequence of stages, procedures and ways aimed at professional training of PSW in the post-graduate education system, with the aim of acquiring knowledge, practical skills and experience of implementing professional influence on the formation of social health of younger schoolchildren in GSEI.

A model of socio-pedagogical technology for the preparation of PSW for the formation of social health of younger schoolchildren is presented.

The methodological basis of the developed technology is a technological approach, which provides the sequential implementation of certain stages (procedures according to a given algorithm of activity). The systematic approach allowed to describe certain structural elements of the researched technology as an interconnected system (goals, principles, activities of the object and the subject, content (directions of preparation of PSW), forms, methods, means, results, diagnostic criteria), which is presented in the form of a model of the developed technology. The socio-pedagogical approach has been used to justify and create an enriched environment for the possibility of implementing the developed technology.

The main stages of the implementation of the technology of PSW training for the formation of social health of younger schoolchildren are highlighted, they are: methodical-preparatory, operational, diagnostic-analytical, reflective-summary.

A detailed description of the implemented forms and methods reflecting the content of the formative experiment is provided.

The following forms and methods have proved to be the most effective: prolonged forms of professional development under the Regional Project "Educational Technopark of the Kharkiv Region – 2030" JSC "Safe School" (School of a young specialist of psychological service on the topic "Development of professional competence of a young specialist of psychological service", methodical colloquiums for coordinators of psychological services of districts/cities/territorial communities of Kharkiv and Kharkiv region on the topics "Organization of psychological services at the current stage of reforming the education system in Ukraine in the war and post-war period", "Psychosocial support of participants in the educational process under the war conditions"), presentation speeches, game exercises and role-playing games, trainings, round tables, discussions, reflective exercises, forms using telecommunications: webinars, video conferences. Under the conditions of quarantine restrictions and military actions, the following forms and methods turned out to be the most effective: presentations, work in small groups, discussions, a case method, reflections with the mandatory use of applications, such as: Padlet board, Jamboard board, online board on the ZOOM platform, etc. The leading means of training PSW for the formation of social health of younger schoolchildren was the thematic special course "Psychological and socio-pedagogical aspects of the formation of social health of younger schoolchildren in GSEI" developed and tested in post-graduate education institutions (for practical psychologists and social pedagogues of general secondary education institutions).

As the results of repeated diagnosis show, the qualitative and quantitative parameters of the experimental group had positive dynamics by all criteria and indicators, while there were no statistically significant changes in the control group. The effectiveness of the implementation of the socio-pedagogical technology of PSW training for the formation of the social health of younger schoolchildren has been proved. According to the cognitive criterion indicator, "the formation of professional competences for the implementation of health care in junior schoolchildren", there was a decrease in the number of respondents at a low

level: in the EG group $\Delta = 24.3\%$ (an increase in the number of respondents with a high level $\Delta = 20.6\%$ and an average level $\Delta = 3.7\%$), in the CG group $\Delta = 3.2\%$ (an increase in the number of respondents with a high level $\Delta = 1.0\%$ and an average level $\Delta = 2.2\%$). A positive increase was also observed in the "perceptions regarding the implementation of acquired health care experience" indicator. Thus, in the EG group $\Delta = 26.3\%$ (an increase in the number of respondents with a high level $\Delta = 22.4\%$ and an average level $\Delta = 3.9\%$), in the CG group $\Delta = 2.5\%$ (an increase in the number of respondents with a high level $\Delta = 1.0\%$ and average level $\Delta = 1.5\%$). The distribution of results according to the second "value-motivational" criterion indicators also illustrates positive dynamics: according to the "valuable attitude to life and health" indicator in the EG group $\Delta = 21.7\%$ (an increase in the number of respondents with a high level $\Delta = 13, 5\%$ and an average level $\Delta = 8.2\%$), in the CG group $\Delta = 1.7\%$ (an increase in the number of respondents with a high level $\Delta = 0.5\%$ and an average level $\Delta = 1.2\%$); according to the "motivation regarding health care" indicator, there are almost the same positive changes: in the EG group $\Delta = 24.6\%$ (an increase in the number of respondents with a high level of $\Delta = 14.7\%$ and an average level of $\Delta = 9.9\%$), in the group CG $\Delta = 2.2\%$ (increase in the number of respondents with a high level $\Delta = 0.7\%$ and an average level $\Delta = 1.5\%$). The third criterion, "professional activity", also shows a positive increase of the high level due to the redistribution of the low and medium, namely: according to the "strive for creative and professional self-realization" indicator, the dynamics suggests as follows: in the EG group $\Delta = 15.4\%$ (an increase in the number of respondents with a high level $\Delta = 7.9\%$ and an average level $\Delta = 7.5\%$), in the CG group $\Delta = 2.1\%$ (increase in the number of respondents with a high level $\Delta = 0.7\%$ and an average level $\Delta = 1.4\%$). By the second indicator "health-preserving behavior", the increase in the EG group $\Delta = 16.1\%$ (an increase in the number of respondents with a high level $\Delta = 9.9\%$ and an average level $\Delta = 6.2\%$) in the CG group $\Delta = 0.9\%$ (increase in the number of respondents with a high level $\Delta = 0.2\%$ and an average level $\Delta = 0.7\%$). The verification of the

probability of changes was carried out with the help of the methods of mathematical statistics (the Student criterion and correlation analysis), which indicates the effectiveness of the developed and tested socio-pedagogical technology, contributing to the development of cognitive, value-motivational and professional-behavioral characteristics of psychological service workers.

Key words: adult education, health care, junior schoolchildren, post-graduate education system, social environment, social health, socio-pedagogical technology, training of psychological service workers.

LIST OF PUBLISHED WORKS ON THE THEME OF THE DISSERTATION

The works in which the main results of the study were published:

1. Zamazii Yu. O. Criteria and indicators for assessing the level of training of psychological service workers for the formation of social health of junior high school students in the postgraduate education system. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University. Pedagogical sciences: scientific journal. Zhytomyr: Office of the Zhytomyr State. I. Franko University, 2023. Vol. 2 (113). P.160-171. DOI 10.35433/pedagogy.2(113).2023.160-171*

2. Tarasenko N.V., Chernetska Yu.I., Zamazii Yu.O. Formation of a healthy lifestyle of drug addicts in the process of their rehabilitation. *Perspectives and innovations of science (Pedagogy Series, Psychology Series, Medicine Series): magazine. 2023. No. 12(30). P. 476-487. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12\(30\)-476-487](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12(30)-476-487)*

3. Zamazii Yu.O. Postgraduate education system as an important component of adult education. *Social Pedagogy: Theory and Practice. 2024. No. 1. P.87-94. DOI: <https://doi.org/10.32782/1817-3764-2024-1-87-94>*

4. Zamazii Yu.O. Implementation of the category *Health* in different fields of scientific knowledge. *Bulletin of Science and Education (Philology Series, Pedagogy Series, Sociology Series, Culture and Art Series, History and Archeology Series): journal. 2024. No. 4(22) 2024. P. 752-765. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4\(22\)-752-765](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4(22)-752-765)*

Published works of approbation nature:

1. Zamazii Yu.O. The psychological basis of the formation of social health of junior schoolchildren. *Current issues of social work at the current stage of development of Ukrainian society: materials of interuniversity science and practice seminar / organizers: K.S. Volkova, M.V. Bilozerova; Public institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council. Kharkiv, 2020. P. 50-52.*

2. Zamazii Yu.O. Problems of forming the social health of junior schoolchildren in general secondary education institutions. *Development of national pedagogical education in events and personalities: features, achievements and prospects: materials of all-Ukrainian science and practice online conference (November 19, 2020, Kharkiv) / by general ed. G. F. Ponomaryova; Public institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council. Kharkiv, 2020. P. 146-149.*

3. Zamazii Yu.O. Formation of social health of schoolchildren as a modern problem of the education system. *Scientific research of graduate students: Pedagogical Theory and Practice: materials of science and practice online conference (December 23, 2020, Kharkiv) / by general ed. G.F. Ponomaryova; Public institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council. Kharkiv: FOP Petrov V.V., 2020. P. 130-132.*

4. Zamazii Yu.O. Theoretical analysis of the concept of "social health of younger schoolchildren". *Problems, experience and improvement of methodical work in educational institutions: materials of all-Ukrainian science and practice online conference (November 24, 2021, Kharkiv) / by general ed. G.F. Ponomaryova; Communal institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council. Kharkiv: FOP Petrov V.V., 2021. P. 146-149.*

5. Zamazii Yu.O. Disruption of children's social health during hostilities in Ukraine. *Improving the quality of national education in the context of today's challenges: materials of all-Ukrainian science and practice online conference (May*

26, 2022, Kharkiv) / by general ed. G. F. Ponomaryova; Public institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council. Kharkiv: FOP Petrov V.V., 2022, pp. 115-117.

6. Zamazii Yu.O. Preservation of the social health of children in general secondary education institutions under martial law. *Priority directions of social work in conditions of uncertainty, in crisis conditions, critical life situations and realities of wartime*: materials of science and practice seminar (November 8, 2022) / for general ed. K.S. Volkova, M.V. Bilozerova; Public institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council. Kharkiv, 2022. P. 42-45.

7. Zamazii Yu.O. The problem of socialization of a junior schoolchild under the conditions of war as a violation of his social health. *Introduction of innovative educational practices as a means of improving the quality of national education*: materials of all-Ukrainian science and practice online conference (November 29, 2022, Kharkiv) / by general ed. G. F. Ponomaryova; Public institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council [Electronic edition]. Kharkiv: KhGPA, 2022. P. 170-172.

8. Zamazii Yu.O. The role of a social pedagogue in creating a safe environment in an institution of general secondary education. *Topical challenges in modern socio-pedagogical practice*: collection of theses (November 17, 2022, Kyiv) / edited by O. Chuiko. Kyiv: KNU named after Taras Shevchenko, 2022. P. 27-28.

9. Zamazii Yu.O. Formation of social health of education seekers as a basis for building a safe educational environment. *Sociocultural and psychological and pedagogical aspects of the organization of educational and developmental space in a modern educational institution*: materials of the international. science and practice conference (May 23, 2023, Kharkiv) / by general ed. G. F. Ponomaryova; Pubic institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council [Electronic edition]. Kharkiv: KhGPA, 2023. P. 155-157.

10. Zamazii Yu.O., Chernetska Yu.I. Activities of psychological service workers in institutions of general secondary education regarding the formation of life skills of education seekers. *Development of personal life skills and fostering resilience in times of military challenges in Ukraine*: materials of the 11th science and practice seminar (November 14, 2023) / for general ed. K.S. Volkova, O.I. Rasskazova, M.V. Bilozero; Public institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council. Kharkiv, 2023. P. 49-53.

11. Zamazii Y.O. To the issue of training employees of the psychological service of educational institutions in the postgraduate education system. *Formation of the professional competence of a modern teacher by means of education: historical and methodological aspect*: materials of all-Ukrainian science and practice online conference (December 15, 2023, Kharkiv) / by general ed. G. F. Ponomaryova; Public institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council [Electronic edition]. Kharkiv: KhGPA, 2023. P. 108-109.

12. Zamazii Yu.O. To the problem of training social pedagogues in the postgraduate education system. *Development of the professional standard of a social pedagogue: a modern vision*: collection of theses (April 26, 2024, Kyiv) / edited by O. Chuiko. Kyiv: KNU named after Taras Shevchenko, 2024. P.33-34.

13. Zamazii Yu.O. Formation of social health of students of education: problems and solutions. *A source of pedagogical innovations. Practical psychologist of an educational institution. Scientific and methodical journal*. Issue No. 4(36). Kharkiv: Kharkiv Academy of Continuing Education, 2021. P. 53-64.

14. Zamazii Y.O. Formation of a psychologically safe educational environment in an educational institution: aspects of psychological service activities. *A source of pedagogical innovations. Safe education. Scientific and methodical journal*. Issue No. 1(41). Kharkiv: Kharkiv Academy of Continuing Education, 2023. P. 122-126.

ЗМІСТ

ВСТУП	24
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ	38
1.1. Ступінь розробленості проблеми підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти у колі наукових досліджень	38
1.2. Соціальне здоров'я молодших школярів як сучасний соціально-педагогічний феномен в контексті діяльності працівників психологічної служби.....	64
1.3. Діагностика стану підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.....	92
Висновки до розділу 1	124
РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ	128
2.1. Обґрунтування соціально-педагогічної технології підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти	128
2.2. Реалізація соціально-педагогічної технології підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.....	155
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	184
Висновки до розділу 2.....	198
ВИСНОВКИ	201
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	209
ДОДАТКИ	246

394302662487580

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЕК – експериментальна група

ЗЗО – заклади загальної середньої освіти

КГ – контрольна група

ППС – працівники психологічної служби

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Комплексна реформа загальної середньої освіти, основні напрями якої викладено в Концептуальних засадах реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», передбачає суттєві зміни складових шкільної освіти, серед яких важливе місце посідає орієнтація на учня. Крім освітніх завдань, школа повинна створювати безпечне середовище для навчання й виховання дітей, формувати психічно та соціально здорове підрастаюче покоління.

Реалізація державної політики в напрямі освіти базується на всевітніх нормативних документах, як от, Концепція ООН про сталий людський розвиток, відображається також у державних документах: Конституції України, Законі України «Про охорону дитинства» (2001), Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016), Законі України «Про освіту» (2017), Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року (2017), Постанові Кабінету міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти (2018), Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020), Національній стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (2020).

Ефективність роботи системи післядипломної педагогічної освіти в Україні забезпечується Законом України «Про професійний розвиток працівників» (2012), Концепцією розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Концепцією розвитку педагогічної освіти (2018), Постановою КМУ про деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (2019), що уможливорює удосконалення теоретичної і методичну підготовку, професійної майстерності педагогічних працівників, в тому числі працівників психологічної служби системи освіти.

Нормативними документами визначено необхідність роботи системи освіти з питань виховання свідомого ставлення дітей та підлітків до власного здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності. Стан здоров'я людини є величиною, похідною від діяльності людини, заснованої на інтелектуальному та духовному розвитку, який залежить над усе від ефективного функціонування системи освіти. У зв'язку з цим одним із завдань загальної середньої освіти є формування гармонійно розвиненої, суспільно активної, фізично досконалої, здорової особистості. Доведено, що ключова роль у процесі формування соціального здоров'я дітей, які навчаються в умовах Нової української школи, належить педагогічним працівникам.

Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, що затверджена Указом Президента України від 25 травня 2020 р. № 195/2020, наголошує на необхідності побудови безпечного та здорового освітнього середовища в новій українській школі, яке буде забезпечувати охорону здоров'я дітей, їх право на освіту та отримання освітніх і медичних послуг, що в цілому, буде сприяти реалізації фізичного, інтелектуального, емоційного та соціального розвитку учнів.

Існуюча в освіті психологічна служба, представлена практичними психологами та соціальними педагогами закладів освіти, здійснює свою діяльність на основі вищезазначених нормативних документів, а також Положення про психологічну службу (2018), яке чітко визначає завдання та напрями діяльності кожного з фахівців; листами Міністерства освіти і науки України щодо діяльності психологічної служби у системі освіти, які виходять щорічно з аналізом діяльності служби за минулий навчальний рік, пропонуючи пріоритетні напрями діяльності служби на наступний.

Нормативні та суспільні вимоги до професійної діяльності педагогічних працівників зумовлюють необхідність володіння комплексними знаннями й уміннями до формування соціального здоров'я дітей, відповідними ціннісними орієнтаціями та професійно значущими якостями,

готовністю до власного розвитку протягом усього життя. Для системи післядипломної педагогічної освіти актуальним є не тільки фахове підвищення кваліфікації, а й постійне професійне вдосконалення педагогічних працівників в умовах реформування освіти. Тому, вивчення проблеми підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти є важливим і своєчасним.

Аналіз наукових джерел свідчить, що в них певною мірою висвітлено: теоретичні концепції соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, А. Рижанова, Л. Міщик, Н. Чернуха, Л. Штефан); соціально-педагогічні та соціально-психологічні аспекти збереження та відновлення здоров'я дітей та молоді (Т. Гетьман, О. Кульбаба, Н. Тарасенко, С. Кондратюк, Ю. Чернецька); формування соціального здоров'я дітей та молоді (В. Анголенко, В. Бабич, А. Бобро, Г. Бондаренко, О. Гончарова, О. Ващенко, В. Зайцев, В. Мягих, К. Романенко, Н. Тимошенко, В. Шкуркіна); упровадження здоров'язберезувальних технологій в освітній процес (С. Амброзьяк, Т. Безродня, В. Бесараб, Т. Бережна, О. Ващенко, Л. Горяна, Н. Карапузова); створення здоров'язберезувального середовища (О. Будник, О. Ващенко, Л. Височан, Т. Водолазська, К. Волинець, Т. Осадченко, С. Свириденко); питання стратегії розвитку психологічної служби системи освіти (В. Панок, І. Марухіна, Д. Романовська, В. Горленко, Н. Сосновенко); різні аспекти професійної підготовки практичних психологів та соціальних педагогів (Т. Абрамович, К. Гордєєва, Т. Гура, А. Капська, Л. Кльоц, Н. Лунченко, І. Манохіна, Л. Міщик, В. Мойсеюк, І. Ніколаєску, Т. Лигомина, В. Панок, В. Поліщук, Н. Савельєва, М. Фіцула, Ю. Чемодурова, О. Чуйко); вивчення процесу розвитку післядипломної педагогічної освіти (Н. Вапнярчук, Л. Даниленко, Н. Клясен, А. Кузьминський, Л. Ляхоцька, І. Мисик, В. Олійник, Н. Протасова, Л. Пуховська, Т. Хлебнікова); теоретичні і методологічні аспекти формування системи післядипломної освіти

(Н. Василенко, І. Дейнега, І. Вановська, Н. Марченко, В. Сергієнко); особливості змісту післядипломної підготовки педагогічних кадрів (О. Ануфрієва, Н. Гузій, А. Остапенко, Л. Покроєва, І. Регейло, В. Саюк, М. Скрипник, О. Снісаренко, Г. Штомпель, Є. Чернишова, М. Чернишова); процес формування високопрофесійних, конкурентноспроможних, мобільних і мотивованих педагогічних працівників зростання яких забезпечується професійним саморозвитком упродовж всього життя (М. Астахова, Н. Вапнярчук, І. Зязюн, Н. Лобанова, О. Огієнко, А. Остапенко, Л. Покроєва, Н. Протасова, В. Семиченко); технології соціально-педагогічної роботи з різними групами клієнтів (Т. Алексеєнко, В. Барабаш, Р. Вайнола, О. Вакуленко, Н. Заверико, Л. Завацька, Н. Зимівець, А. Капська, І. Ковчина, О. Міхеєва, О. Пехота, І. Пєша, М. Соляник, С. Сургова, С. Толстоухова, О. Яременко, С. Харченко, В. Шахрай, О. Шевчук).

На рівні кандидатських дисертацій проблему формування соціального здоров'я дітей та молоді досліджували В. Бабич («Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи», 2015 р.); А. Бобро («Формування соціального здоров'я студентської молоді у позааудиторній виховній роботі вищого навчального закладу», 2017 р.); В. Мягих («Соціальне здоров'я молоді в умовах сучасного українського суспільства», 2006 р.); В. Шкуркіна («Формування соціального здоров'я дітей-сиріт підліткового віку в загальноосвітніх школах-інтернатах», 2006 р.); проблеми професійної підготовки практичних психологів та соціальних педагогів досліджували Т. Абрамович («Розвиток професійної компетентності соціального педагога у системі післядипломної освіти», 2018 р.); Л. Кльоц («Особливості розвитку професійної самосвідомості практичного психолога у системі післядипломної освіти, 2012 р.); Т. Лигоміна («Соціально-психологічні чинники формування професійного іміджу практичного психолога закладу освіти», 2023 р.); І. Ніколаєску («Розвиток професійного іміджу соціального педагога в післядипломній освіті», 2011 р.); В. Поліщук

(«Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти», 2006 р.); Ю. Чемодурова («Психологічні умови подолання професійних деформацій практичних психологів у системі післядипломної освіти», 2019 р.); однак системне вивчення проблеми підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти не проводилося.

Аналіз результатів теоретичних досліджень науковців щодо формування соціального здоров'я молодших школярів працівниками психологічної служби і практичного досвіду організації післядипломної освіти цієї категорії педагогічних працівників дозволив виявити низку суперечностей, а саме:

1. Між потребами суспільства у формуванні соціального здоров'я підростаючого покоління та недостатнім рівнем науково-теоретичної та практичної розробки основ підготовки працівників психологічної служби для реалізації цього завдання в системі післядипломної освіти;

2. Між потребою у підвищенні готовності працівників психологічної служби у напрямі формування соціального здоров'я молодших школярів і недостатньою розробленістю технологічного забезпечення цієї підготовки;

3. Між необхідністю вдосконалення процесу підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів у системі післядипломної освіти й недостатньою розробленістю її методичних засобів.

Отже, актуальність проблеми, її соціально-педагогічне значення, недостатній рівень її теоретичної та практичної розробленості, об'єктивна потреба розв'язання вищезазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Підготовка працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти».**

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити соціально-педагогічну технологію підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати наукову і науково-методичну літературу з питань підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

2. Визначити сутність феномену «соціальне здоров'я молодших школярів» та окреслити зміст діяльності працівників психологічної служби з формування соціального здоров'я молодших школярів у закладах загальної середньої освіти.

3. Продіагностувати рівень та досвід підготовки працівників психологічної служби в системі післядипломної освіти до формування соціального здоров'я молодших школярів.

4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити соціально-педагогічну технологію підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

5. Надати методичні рекомендації щодо впровадження засобів підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Об'єкт дослідження: процес підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Предмет дослідження: соціально-педагогічна технологія підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Методологічну основу дослідження складають: ідеї, концептуальні положення педагогіки, філософії, права, психології, соціальної педагогіки,

соціальної роботи щодо теорії формування здоров'я людини як найвищої цінності; ідеї філософії щодо життєвих цінностей, етики, гуманізму, свободи вибору людини та ін. (аксіологічний підхід); наукові положення про діалектичну єдність і взаємозумовленість соціуму й особистості та розвиток особистості в середовищі як відкритій системі, теорії соціалізації, соціальної роботи, концепція розвитку особистості дитини в соціальному середовищі, концепція збагаченого середовища (середовищний підхід); розуміння предмета дослідження як цілісної системи, що складається із структурних елементів і зав'язків між ними (системний підхід), технологічний підхід до обґрунтування і розробки соціально-педагогічної технології підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, обґрунтування її етапів та способів реалізації; ключові положення соціальної педагогіки про вдосконалення взаємодії соціальних інститутів та їхнього впливу на процес соціалізації молодших школярів (соціально-педагогічний підхід).

Теоретичною основою дослідження стали положення про підготовку працівників психологічної служби в системі післядипломної освіти (Т. Абрамович, К. Гордєєва, Т. Гура, А. Капська, Л. Кльоц, Н. Лунченко, І. Манохіна, Л. Міщик, В. Мойсеюк, І. Ніколаєску, Т. Лигомина, В. Панок, В. Поліщук, Н. Савельєва, М. Фіцула, Ю. Чемодурова, О. Чуйко); праці філософської, психологічної, соціальної та педагогічної спрямованості про формування соціального здоров'я особистості (В. Анголенко, В. Бабич, А. Бобро, Г. Бондаренко, О. Гончарова, О. Ващенко, В. Зайцев, В. Мягих, К. Романенко, Н. Тимошенко, В. Шкуркіна); базові положення соціальної роботи (А. Андрущенко, О. Балакірева, Т. Лях, Т. Семігіна, Ж. Петрочко, М. Лукашевич); теоретичні основи соціально-педагогічної роботи (О. Безпалько, І. Зверєва, А. Капська, Г. Лактіонова, Л. Міщик, А. Рижанова, І. Трубавіна, Н. Чернуха, Л. Штефан); теорії соціалізації особистості (І. Зверєва, Н. Лавриченко, С. Харченко), концепція збагаченого середовища (С. Подмазін, Ю. Чернецька).

Для розв'язання поставлених у дисертації завдань використані такі **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз філософської, педагогічної, психологічної, соціально-педагогічної, правознавчої літератури і нормативно-правових документів, що дав змогу проаналізувати і уточнити суть основних понять дисертації, схарактеризувати проблему підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів; синтез, порівняння, систематизація й узагальнення теоретичних знань та отриманих емпіричних даних, за допомогою яких обґрунтовано соціально-педагогічну технологію підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів; *емпіричні*: діагностичні (анкетування, опитування-онлайн, опосередковане спостереження, робота малих груп, самостійні завдання, тренінги, розв'язання проблемних ситуацій); експериментальні (соціально-педагогічний експеримент: констатувальний, формувальний, контрольний етапи), які були застосовані з метою виявлення стану підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів, можливості реалізації розробленої технології в практичній діяльності; *статистичні*: кількісна та якісна обробка результатів дослідження з метою оцінки ефективності впровадженої соціально-педагогічної технології.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

вперше визначено, теоретично обґрунтовано, експериментально перевірено соціально-педагогічну технологію підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти; визначено сутність поняття «*соціально-педагогічна технологія підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти*» як певна послідовність етапів, процедур і шляхів, спрямованих на професійну підготовку ППС в системі післядипломної освіти, з метою отримання ними знань, практичних умінь і досвіду реалізації професійного впливу щодо формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО; *розроблено* критерії (когнітивний,

ціннісно-мотиваційний, професійно-діяльнісний) та показники до них, тематичний спецкурс «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» для практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти та методичні рекомендації до його упровадження в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти;

уточнено сутність понять «соціальне здоров'я», «соціальне здоров'я молодших школярів» в контексті його формування працівниками психологічної служби та розкрито зміст їх діяльності;

подальшого розвитку набули положення про необхідність удосконалення змісту, форм і методів підготовки працівників психологічної служби в системі післядипломної освіти до формування соціального здоров'я молодших школярів.

Практична значущість дослідження полягає у розробці соціально-педагогічної технології підготовки працівників психологічної служби в системі післядипломної освіти до формування соціального здоров'я молодших школярів; підготовці тематичного спецкурсу «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» для практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти та методичних рекомендації до його упровадження в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти, розробці діагностичного інструментарію для виявлення рівня підготовки працівників психологічної служби в системі післядипломної освіти до формування соціального здоров'я молодших школярів.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в реалізації соціально-педагогічної технології підготовки працівників психологічної служби в системі післядипломної освіти до формування соціального здоров'я молодших школярів, запровадженні оновлених форм підготовки працівників психологічної служби через тематичний спецкурс «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших

школярів в ЗЗСО» для практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти; у пристосуванні основних теоретичних положень та висновків дисертації та методичних рекомендації до його упровадження в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти, підготовки ППС до збагачення освітнього середовища, адаптації основних теоретичних положень дослідження та висновків до рівня методичних рекомендацій для практичних психологів та соціальних педагогів.

Автором розроблено й адаптовано для закладів післядипломної педагогічної освіти соціально-педагогічну технологію підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів. Розроблено науково-практичний інструментарій для діагностики підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів. Матеріали покладено в основу тематичного спецкурсу для практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО», який викладається в Комунальному вищому навчальному закладі «Харківська академія неперервної освіти».

Результати дослідження можуть бути використані закладами післядипломної освіти в процесі підготовки працівників психологічної служби закладів загальної середньої освіти до професійної діяльності з дітьми молодшого шкільного віку.

Отримані теоретико-методологічні результати можуть слугувати концептуальним орієнтиром при укладанні навчальних програм курсів підвищення кваліфікації, тематичних спецкурсів, проведення науково-методичної роботи для удосконалення системи підвищення кваліфікації практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти в системі післядипломної освіти, складанні навчальних посібників, методичних рекомендацій для працівників психологічної служби закладів загальної середньої освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в практичну діяльність Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти» Харківської обласної ради (Довідка про впровадження від 29.05.2023 р. № 142), Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського (Довідка про впровадження від 28.05.2024 р. № 36), Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради (Довідка про впровадження від 05.06.2024 р. № 01/363).

Апробація результатів дослідження відбувалась під час конференцій та семінарів різного рівня, а саме: *міжнародних* – «Соціокультурні та психолого-педагогічні аспекти організації освітньо-розвиткового простору в сучасному закладі освіти» (м. Харків, 23 травня 2023 року); *всеукраїнських* – «Розвиток національної педагогічної освіти у подіях і персоналіях: особливості, здобутки та перспективи» (19 листопада 2020 р., м. Харків), «Проблеми, досвід та вдосконалення методичної роботи у закладах освіти» (24 листопада 2021 р., м. Харків), «Запровадження інноваційних освітніх практик як засіб підвищення якості національної освіти» (29 листопада 2022 р., м. Харків), «Актуальні виклики в сучасній соціально-педагогічній практиці» (17 листопада 2022 р., м. Київ), «Формування професійної компетентності сучасного педагога засобами освіти: історико-методичний аспект» (15 грудня 2023 року, м. Харків), «Розробка професійного стандарту соціального педагога: сучасне бачення» (26 квітня 2024 р., м. Київ); *регіональних* – «Підвищення якості національної освіти у контексті викликів сьогодення, (26 травня 2022 р., м. Харків); *міжвузовських* – VIII науково-практичний семінар «Актуальні питання соціальної роботи на сучасному етапі розвитку українського суспільства» (м. Харків, 10 листопада 2020 р., КЗ «ХГПА» ХОР), X науково-практичний семінар «Пріоритетні напрями соціальної роботи в умовах невизначеності, у кризових умовах, критичних ситуаціях життя та реаліях воєнного часу» (м. Харків, 8 листопада 2022 р., КЗ «ХГПА» ХОР), XI науково-практичний семінар «Розвиток життєвих навичок

3943026624871580

особистості та плекання стійкості у часи воєнних викликів в Україні» (м. Харків, 14 листопада 2023 р., КЗ «ХГПА» ХОР).

Публікації. Основний зміст дисертації відображено в 18 наукових публікаціях, з яких – 4 статті у наукових фахових та періодичних виданнях України (3 – одноосібно), 12 – апробаційного характеру, 2 – інші видання.

Структура та обсяг дисертації Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (313 найменувань, з них 10 – іноземною мовою), 8 додатків на 41 сторінці. Робота містить 16 таблиць і 11 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 289 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

1.1. Ступінь розробленості проблеми підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів у системі післядипломної освіти у колі наукових досліджень

Сучасна освіта розвивається в контексті якісних змін у системі освіти України. На перший план виходить підготовка висококваліфікованих спеціалістів, формування їх професійних цінностей та забезпечення повної самореалізації в обраній діяльності. Післядипломна освіта стає особливо важливою, розвиваючись у контексті якісних змін не тільки цілей освітнього процесу, але й моделей професійної діяльності працівників різних сфер. Сучасні умови розвитку професійної компетентності працівників психологічної служби (далі – ППС) вимагають нових підходів – активного інноваційного реагування на конкретні ситуації у взаємодії суб'єктів освітнього процесу, безперервного навчання та розвитку в системі післядипломної освіти.

Метою даного параграфу є розкриття ступеня розробленості проблеми підготовки працівників психологічної служби у системі післядипломної освіти в контексті їх здатності до формування соціального здоров'я молодших школярів. Тому розпочнемо із аналізу праць щодо професійної підготовки фахівців освітньої сфери в системі післядипломної освіти.

Загальновідомо, що без постійного оновлення професійних знань людина не зможе освоювати і впроваджувати нові відкриття й технології, що робить її практично непридатною до роботи. Лише безперервна професійна освіта дозволяє працівникові адаптуватися до змін у навколишньому середовищі та нових вимог виробництва й економіки. На сьогодні значення

післядипломної освіти невинно зростає, оскільки вона сприяє досягненню спільних інтересів між працівником і роботодавцем, зменшує кількість звільнень, постійне підвищення кваліфікації надає працівникам переваги під час атестації, більші можливості для отримання вищих посад, впливає на рівень заробітної плати та є важливим стимулом для кар'єрного зростання [43].

Підтвердження цьому знаходимо у Проєкті Закону України «Про освіту дорослих», де визначаються правові, організаційні та економічні засади функціонування й розвитку системи освіти дорослих в Україні, створення умов для ефективної співпраці стейкхолдерів для реалізації права дорослої особи на навчання впродовж життя, задоволення особистісних потреб індивіда відповідно до запитів економіки та суспільного розвитку. Одним із напрямів розвитку освіти дорослих є неперервна освіта. Складником неперервної освіти виступає післядипломна освіта [237].

Відзначимо, що мережа закладів і підрозділів психологічної служби почала формуватися з часу створення власне самої служби (1991 р.). Концептуальні засади розвитку мережі будувалися на розумінні необхідності забезпечити надійну методичну підтримку нечисленних тоді практичних психологів закладів освіти.

Стисло звертаючи увагу на історичний аспект становлення психологічної служби в системі освіти, відзначимо, що В. Панок виокремлює шість основних етапів розвитку психологічної служби, «кожен із яких має свої особливості, а саме: певні теоретико-методологічні засади, зміст, підходи до організації та оцінювання результатів діяльності, наукову і практичну значущість» [241, с. 91]. Автори В. Панок, Н. Лунченко наголошують: психологічна служба – єдина та цілісна структура, яка має єдину мету та чітко визначені завдання діяльності; забезпечує психологічну підтримку реформ, що впроваджуються в освіті; забезпечує психологічним супроводом усіх учасників освітнього процесу; застосовує науково обґрунтовані методи

надання психологічної та соціально-педагогічної допомоги здобувачам освіти, їх батькам та педагогам [200].

У сучасному розумінні при підготовці працівників психологічної служби долаються традиційні уявлення про професійну діяльність як таку, що регулюється нормами стандартизованої професійної поведінки в повторюваних ситуаціях, розширюються уявлення про психологічну діяльність в системі освіти через необхідність врахування викликів сьогодення (пандемія, спричинена захворюванням на COVID-19, військова агресія тощо) з акцентом на збереження фізичного і ментального здоров'я підростаючих поколінь. Тому робота працівників психологічної служби передбачає активне інноваційне реагування на конкретні ситуації взаємодії учасників освітнього процесу та прийняття ними інноваційних рішень.

Проте, дослідники Н. Вапнярчук [43], В. Панок, Н. Лунченко [200], Н. Савельєва [251] зазначають, що в системі післядипломної освіти загалом, а також у підготовці працівників психологічної служби, існує низка невіршених проблем.

Визначення ступеня розробленості проблеми підготовки працівників психологічної служби в системі післядипломної освіти пропонуємо здійснити на основі аналізу праць науковців, які досліджували систему післядипломної освіти, використовуючи основні поняття: *«післядипломна освіта»*, *«післядипломна педагогічна освіта»*, *«підготовка працівників психологічної служби в системі післядипломної освіти»*. Ці категорії є важливими для розв'язання першого завдання нашого дослідження, тож надалі здійснимо аналіз доробку вчених в цьому напрямі. Більш ретельно феномен післядипломної освіти з опорою на нормативно-правові документи був нами розглянутий у статті «Система післядипломної освіти як важливий компонент освіти дорослих» [104].

Багатоаспектність функцій і завдань післядипломної освіти, які реалізуються відповідними закладами освіти, підкреслює необхідність визначення концептуальних основ безперервного професійного зростання

громадян, постійного оновлення напрямів, змісту та форм навчання відповідно до потреб економічного та соціального розвитку України та становлення демократичного суспільства.

Розглядаючи праці науковців В. Кулешової [147], Т. Десятова [78], С. Синенко [255], Н. Постригач [218], Н. Клясен [124], А. Мушинські [175], О. Кузнецової [145], які досліджували зарубіжний досвід функціонування систем післядипломної освіти, можна відзначити, що в практика неперервної освіти в різних країнах має свою специфіку.

Проте існують загальні принципи: гнучкість і варіативність освітньої системи; наступність усіх етапів освіти (від дошкільного виховання до набуття професійної спеціальності) та їх доступність; створення багаторівневої системи професійної освіти, яка включає фундаментальну підготовку у навчальних закладах та різноманітні курси за формою і змістом для працюючих, зокрема курси підвищення кваліфікації; розвиток освіти для людей літнього віку; використання інноваційних інформаційних технологій для отримання різноманітної інформації на всіх етапах життєдіяльності людини [36].

Отже, ефективність та якість освіти впродовж життя в Європі забезпечується децентралізацією системи управління, автономією навчальних закладів, диверсифікацією навчальних програм, використанням інноваційних методів навчання та технологій, заснованих на бізнес-навчанні тощо [39].

Аналіз наукової літератури вказує на існування сфери людської діяльності, яка не має чітких відомчих меж і не може бути віднесена до окремої галузі. Л. Ляхоцька наголошує, що «до таких сфер, насамперед, належить діяльність із навчання людей, суть якої саме педагогічна. З такого погляду виокремлення післядипломної педагогічної освіти в самостійну структуру не лише виправдане, а й об'єктивно доцільно і необхідно» [157, с. 6]. Тому розгляд поняття «післядипломна педагогічна освіта» для уточнення основних понять сучасної післядипломної освіти, є вмотивованим і логічним.

Постійне вдосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників зумовлене зміною ролі людини в сучасному світі, новим баченням ідеалу освіченості, а також висуванням нових вимог до якості людського капіталу. Це відбувається у відповідь на культурно-духовні, суспільно-економічні та технологічні трансформації, а також численні виклики на глобальному, європейському, національному, регіональному та місцевому рівнях.

Науковці в галузі філософії, педагогіки, психології та андрагогіки наголошують на необхідності підвищення якості фахових знань і вмінь педагогів, впровадження інноваційних підходів та оновлення змісту, форм і методів підвищення кваліфікації вчителів у післядипломній освіті. Дослідники відзначають, що в Україні сформувалася система післядипломної освіти педагогічних кадрів з чіткою організаційною структурою. Вона включає заклади освіти та методичні установи, які сприяють удосконаленню науково-теоретичної та методичної підготовки, професійної майстерності та підвищенню загальнокультурного рівня працівників шкіл, позашкільних закладів і органів управління освітою [144].

Продовжуючи аналіз нормативної бази, дотичної до проблеми нашого дослідження, відзначимо, що згідно з Наказом МОН «Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти» метою розвитку безперервної педагогічної освіти є створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників, здатних у процесі постійного вдосконалення здійснювати професійну діяльність на засадах гуманізму, демократії, вільної конкуренції та високих технологій, а також забезпечувати неперервну освіту громадян, здійснюючи практичну реалізацію освітньої політики як пріоритетної функції держави [221]. Ці нормативні настанови втілились у наказі МОН «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти», який є сучасним діючим нормативно-правовим актом і детально описані у розділі «Визначення перспективних шляхів безперервного професійного розвитку та

підвищення кваліфікації педагогічних працівників, становлення і розвитку сучасних альтернативних моделей безперервного професійного та особистісного розвитку педагогів» [222].

Для забезпечення ефективної роботи системи післядипломної педагогічної освіти в Україні діє спеціальна законодавча база: Закон України «Про професійний розвиток працівників» (2012) [233], Державний стандарт базової середньої освіти (2020) [76], Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020) [231], Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016) [234], «Концепція розвитку педагогічної освіти» (2018) [222], Державний стандарт початкової освіти (2018) [77], наказ МОН України «Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти» (2023) [223].

Аналіз наукових джерел В. Олійник [186], Л. Пуховської [243], Н. Синенко [257], Є. Чернишової [292] і емпіричне дослідження сучасного стану післядипломної освіти в Україні дає можливість виокремити й узагальнити методологічні підходи, на яких базується процес підготовки спеціалістів психологічної служби у системі післядипломної освіти.

Здійснимо огляд найбільш дотичних для нашого дослідження наукових робіт. Так, різноманітним питанням вивчення процесу післядипломної педагогічної освіти присвятили свої праці вчені Н. Протасова [238], А. Кузьминський [146], Л. Даниленко [74]. Зокрема, ними досліджено теоретико-методичні основи функціонування системи післядипломної освіти педагогів в Україні. І. Мисик розглядає особливості післядипломної педагогічної освіти як складової неперервної освіти [167]. Н. Клясен аналізує зарубіжний досвід вирішення проблем підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів [124].

У монографії Т. Хлебніковою [288] представлено науково-теоретичні та практичні засади особистісно зорієнтованого навчання, особливості організації умов для загального розвитку (пізнавального, творчого, емоційно-

вольового, морального та ін.) особистості в системі післядипломної педагогічної освіти, створюючи умови для прийняття рішень, самостійних дій, здійснення самооцінки, стимулюючи до самоосвіти та самостійності в навчанні шляхом включення особистості в самостійну діяльність і самоосвіту.

Для розуміння особливостей процесу підготовки ППС в системі післядипломної освіти, звернемося до розуміння дефініції «післядипломна педагогічна освіта» яка суттєво відрізняється від процесу професійної підготовки майбутніх фахівців, спираючись на дослідження українських учених, які було представлено вище.

У «Термінологічному словнику» авторка Є. Чернишова, визначення дефініції «післядипломна педагогічна освіта» виділяє в галузь освіти дорослих і додає, що це є основою для неперервного удосконалення професійних знань шляхом підвищення кваліфікації та перепідготовки [278, с.136]. Вчена Н. Г. Протасова [239, с. 23] визначає післядипломну педагогічну освіту як систему навчання та розвитку фахівців із вищою освітою, що відбувається в спеціалізованих закладах освіти, засобами самоосвіти, та керується державними стандартами до набуття певних рівнів кваліфікації, відповідно до вимог науково-технічного і суспільно-економічного прогресу. С. Синенко [256, с. 41] у своєму дослідженні вказує, що на території Європи частина вчених визначає післядипломну педагогічну освіту як різноманітне й багатоаспектне явище, яке спрямоване на виконання широкого спектру пізнавальних завдань: модернізацію знань і вмінь учителів; підготовку педагогів до нових посад і ролей; підвищення кваліфікації й статусу педагогічних працівників; зовнішнє й внутрішньошкільне обслуговування педагогічних потреб учителів; програму професійного зростання впродовж службової кар'єри вчителя. Дослідник А. Кузьмінський розглядає «післядипломну педагогічну освіту» як багатофункціональну, відкриту, самостійну, своєрідну фазу двофазного процесу освіти упродовж життя,

обумовлену конкретним змістом з властивими йому особливостями, які використовуються в певних умовах [146, с.6].

Розглядаючи післядипломну освіту вчителів початкових класів як поліаспектний феномен, В. Примакова визначає її як явище, процес і результат, вид та умову діяльності, середовище і засіб для професіоналізації вчителів початкових класів [219, с.42].

Г. Швед, досліджуючи діяльність педагогічних працівників у закладах дошкільної освіти, визначив сутність поняття «розвиток післядипломної освіти педагогічних працівників закладів дошкільної освіти» як якісні зміни в галузі неперервної освіти, що спрямовані на розвиток професійної компетентності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти відповідно до пріоритетів розвитку національної системи освіти та сприяють успішному виконанню завдань у сфері дошкільної освіти [297, с. 268].

Для нашого дослідження важливим питанням є розгляд робіт учених В. Панка І. Марухіної, Д. Романовської, В. Острової, В. Горленко, Н. Сосновенко, І. Ткачук, А. Мельник, А. Обухівської, які присвячено питанням вивчення організації і функціонування системи закладів післядипломної педагогічної освіти.

Післядипломна педагогічна освіта в Україні вже сформувалася як система зі своєю структурою та ієрархією, яка включає різні заклади та установи післядипломної педагогічної освіти. Її метою є постійне вдосконалення теоретичної підготовки, професійної майстерності, а також використання і впровадження досягнень педагогічної науки та передового педагогічного досвіду.

Система післядипломної педагогічної освіти в Україні має чітку організаційну структуру і включає упорядковану сукупність закладів освіти та методичних установ. Основними функціями цієї системи є вдосконалення науково-теоретичної і методичної підготовки, а також розвиток професійної компетентності вчителів.

Звертаючись до питання нормативного забезпечення діяльності закладів і установ післядипломної педагогічної освіти, відзначимо, що у системі підготовки працівників психологічної служби, діяльність закладу післядипломної освіти регламентується такими документами як: «Концепція розвитку післядипломної освіти» [136], «Положення про курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників при обласному інституті післядипломної педагогічної освіти» [225]. Відповідно до статті 76 Закону України «Про освіту» з метою організації діяльності психологічної служби та соціально-педагогічного патронажу у системі освіти України створено «Положення про психологічну службу у системі освіти України». Саме цей документ є основним для діяльності психологічної служби і визначає функції, напрямки діяльності її працівників [224]. Пояснимо, що психологічне забезпечення освітнього процесу в закладах освіти здійснюють практичні психологи. Соціально-педагогічний патронаж здійснюють соціальні педагоги. Ці фахівці саме і є працівниками психологічної служби і на нашу думку, в контексті дослідження, суб'єктами формування соціального здоров'я молодших школярів.

Основною метою діяльності психологічної служби системи освіти є підвищення ефективності освітнього процесу шляхом його індивідуалізації та одночасно захист особистісного суверенітету й соціального благополуччя всіх його учасників на основі застосування наукових методів і технологій прикладної психології та соціальної педагогіки [224].

Найважливішим інструментом реалізації нових соціальних технологій створення осередків громадянського суспільства, вирішення проблем професійної підготовки та підвищення кваліфікації практичних психологів і соціальних педагогів є психологічна служба системи освіти [199, с.133].

Служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку дитини, мотивів її поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, гендерних та інших індивідуальних особливостей, створення психологічних умов для саморозвитку та

самовиховання, сприяє виконанню освітніх завдань закладами і установами освіти, підвищенню психологічної культури всіх учасників освітнього процесу [224]. Більш детально на діяльності та завданнях психологічної служби в системі післядипломної освіти зупинимось у підрозділі 1.2.

У колективній монографії науковцями Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи В. Панком, І. Марухіною, Д. Романовською, В. Горленко, Н. Сосновенко висвітлені питання стратегії розвитку психологічної служби системи освіти, моделі управління і науково-методичного забезпечення діяльності психологічної служби, досліджені проблеми професійної підготовки практичних психологів і соціальних педагогів у закладах освіти для забезпечення подальшого розвитку та підвищення ефективності діяльності психологічної служби [180, 4, 63].

У працях І. Мартинюк, В. Маханькової розглянуто роль психолога в Новій українській школі. Проаналізовано основні завдання, функції, зміст та види діяльності психологічної служби у системі освіти. Саме фахівці психологічної служби стають важливими агентами змін, перебуваючи в центрі освітньої реформи і фасилітуючи дії всіх суб'єктів освітнього простору через налагодження здорової психологічної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу [161, 164].

Цікавим для нашого дослідження є матеріал про діяльність психологічної служби та українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи в умовах війни директора Українського НМЦ практичної психології і соціальної роботи В. Панка. У цій статті автор виділяє найбільш актуальні проблеми, з якими стикається психологічна служба системи освіти в умовах воєнного стану, та пропонує шляхи їх подолання [198]. Аналізуючи викладені аспекти, можна зробити висновок, що діяльність психологічної служби в системі освіти потребує гнучкості, адаптації та постійного вдосконалення для ефективного реагування на виклики, що виникають у зв'язку з воєнним станом, особливо в питаннях підготовки ППС до формування соціального здоров'я.

З огляду на важливість висвітлення питань підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів у системі післядипломної освіти, нами було розкрито актуальність проблеми, що обумовлюється погіршенням складових здоров'я (духовного, психічного, соціального) через соціально-економічні негаразди, пандемію та військові дії. Досліджено процес підготовки працівників психологічної служби, який повинен підвищувати їх знання та досвід, враховуючи мотивацію та цінності. ППС при цьому, формують власну суб'єктність, позитивну мотивацію на саморозвиток і самовдосконалення, що сприяє власному здоров'язбереженню і дозволяє їм демонструвати здоров'язбережувальну поведінку для молодших школярів [93].

Завдання сучасної системи післядипломної педагогічної освіти в Україні – допомогти педагогам усвідомити нову місію освіти, яка полягає в тому, щоб знайти індивідуальний підхід до кожного учня, сприяти реалізації ним особистісного потенціалу, внутрішніх потреб, необхідних життєвих компетентностей. І. Родигіна зазначає, що реалізувати цю місію сучасним педагогам можливо за умови опановування, крім компенсаторної (обслуговуючої) функції навчання, ще й нових: адаптивної (зорієнтованої на сучасні умови й вимоги) та розвивальної (задоволення індивідуальних пізнавальних інтересів і потреб здобувачів освіти) [248, с. 32–33].

Професійна компетентність педагога передбачає наявність професійних знань, умінь і навичок, забезпечення мобільності та постійного поповнення професійних знань, гнучкість у застосуванні теоретичних методів і практичних підходів, критичне мислення, саморефлексію та прагнення до безперервного професійного розвитку [88].

Для вивчення ступеня розробленості шляхів підготовки ППС в системі післядипломної освіти до реалізації їх професійної діяльності пропонуємо розглянути роботи сучасних учених, які дотичні до цього питання.

Підготовка ППС в системі післядипломної освіти потребує єдності методологічних підходів відповідно до сучасної освітньої парадигми, що

зумовлюють вибір методів навчання, забезпечення системної реалізації завдань щодо формування соціального здоров'я молодших школярів у процесі професійної діяльності, що є головною метою нашого дослідження.

Працівник психологічної служби має володіти знаннями, уміннями і навичками, які забезпечать розвиток активності, самостійності, творчих можливостей кожного школяра, оскільки суспільство потребує особистостей, здатних свідомо діяти, приймати власні рішення, швидко адаптуватися до змін.

Одним із важливих напрямів в роботі ППС є організація підтримки і допомоги постраждалим від агресії Росії проти України. Такі соціально-педагогічні та соціально-психологічні аспекти збереження та відновлення здоров'я досліджували Н. Тарасенко, Ю. Чернецька, О. Кульбаба на прикладі взаємодії з підлітками. Важливим для процесу збереження та відновлення всіх складових здоров'я підлітків в реаліях воєнного часу є процес соціально-педагогічного і соціально-психологічного супроводу, який здійснюють психологи та соціальні педагоги в закладах освіти, соціальних службах. Використання відповідних форм та методів здоров'язбереження відіграють провідну роль у відновленні та покращенні якості життя та здоров'ї підлітків, особливо тих, які зазнали різних форм насильницьких дій, психологічної травми, були в окупації, стали учасниками бойових дій чи отримали статус внутрішньо переміщених осіб [275].

Для нашого дослідження важливими є наукові праці (дисертації та монографії), які на високому науковому рівні узагальнюють науковий доробок з питань професійної підготовки ППС, що тим чи іншим чином стосуються проблеми дослідження.

Аналізуючи дисертаційні дослідження ми прийшли до висновку, що науковці віддають належну увагу питанню формування, розвитку компетентності різних категорій педагогічних працівників: підготовка майбутніх учителів фізичної культури до роботи з попередження дидактогенних порушень здоров'я учнів початкової школи – Панченко Г. І.

[201]; переосмислення ролі і місця післядипломної педагогічної освіти в інноваційній діяльності педагогічних працівників – Л. Даниленко [73], інноваційні педагогічні технології досліджувала І. Дичківська [79].

Раєвська І. у статті «Розвиток дослідницьких умінь учителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти як педагогічна проблема» [245, с. 343–347] розглянула сукупність наукових підходів до розв’язання означеної проблеми в системі післядипломної педагогічної освіти, сутність поняття «дослідницькі уміння», їх класифікацію та структуру.

Ми підтримуємо думку Л. Набоки та М. Скрипник про необхідність створення певних умов для підвищення рівня підготовки педагога в системі післядипломної педагогічної освіти [178, с. 63].

Розглянемо деякі дослідження, які надають важливі наукові ідеї, дотичні до нашого дослідження.

У колективній монографії «Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи» науковцями висвітлено безліч актуальних проблеми освіти дорослих в Україні в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, приділено увагу тенденціям професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогів та андрагогів. Форми та зміст освіти дорослих (Комісова Т.Є., Коваленко Л.П., Мамотенко А.В.); освіта дорослих у контексті філософії неперервної освіти (Сагуйченко В.В., Вихрущ В.О.); розвиток освіти дорослих (Ничкало Н.Г., Фроленкова Н.А.); сучасні підходи до модернізації неперервної професійної підготовки фахівця (Олійник Т.О., Товстяк М.М., Плужнікова Т.В., Головченко Г.О. Водолазська Т.В.); формування здорового способу життя в системі інформальної освіти дорослих (Харченко Н.В., Костріков А.В.); теорія та практика неформальної освіти соціальних працівників за проєктним підходом (Трубавіна І.М., Цибулько Л.Г.); удосконалення неперервного професійного розвитку фахівців з охорони здоров’я впровадженням інтерактивних технологій (Квасник О.В., Харківський В.С.); філософсько-методологічні

засади формування етичного ставлення до природи в освітньому просторі закладів освіти для дорослих (Андреєва А.П., Андреєва Т.Т., Дзюбенко О.В, Носаченко В.М.); формування активної екологічної позиції майбутнього педагога (Пинзеник О.М.); особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога в контексті Нової української школи (Сергійчук О.М.) ;підготовка майбутнього педагога до професійного розвитку (Багно Ю.М.) [190].

Відповідно належна увага у сучасних дослідженнях приділяється формуванню і розвитку професійної компетентності педагогічних працівників: у закладах вищої і післядипломної освіти розглядали Є. Бачинська [17], Б. Дяченко [72]; форми і методи післядипломної освіти педагогічних кадрів – Н. Білик [23], В. Руссол [250]; курсові форми удосконалення професійної компетентності педагогів – Н. Клокар [121], В. Стрельников [267], О. Матяш [163]; сутність і структура педагогічної компетентності – В. Галузьяк [54], О. Овчарук [184].

Найдотичніші для нашого дослідження праці, присвячені професійній підготовці фахівців соціально-педагогічної сфери, наприклад, Л. Лебедик у своїй роботі «Розвиток професійної компетентності соціального педагога в умовах інноваційних змін у системі післядипломної освіти» наголошує на важливості підвищення кваліфікації соціальних педагогів в умовах інноваційних змін. Це завдання зумовлює низку актуальних педагогічних питань, що потребують наукового обґрунтування. Серед них особливо виділяється проблема вимірювання рівнів професійної компетентності соціальних педагогів. Вона стає все більш актуальною через гостру нестачу практичних методів і інструментів для її оцінювання [151].

Варто відзначити дисертацію Т. Абрамович, яка присвячена розвитку професійної компетентності соціального педагога у системі післядипломної освіти. Цінним науковим доробком є бачення авторки суті базового поняття дослідження «професійна компетентність соціального педагога», яке тлумачиться як комплексне індивідуально-особистісне новоутворення, що охоплює досконалі теоретичні та практичні знання, уміння й навички, а також

особистісні професійні якості соціальних педагогів, сформовані у процесі постійної самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення [1].

Основною метою професійної освіти майбутніх соціальних педагогів є підготовка висококваліфікованих спеціалістів, які не лише володіють теоретико-методологічною базою, але й мають практичні навички у соціально-педагогічній сфері, глибокі знання з суміжних дисциплін (загальна психологія, вікова психологія, соціологія тощо), здатні ефективно працювати у межах спеціальності на рівні світових стандартів, а також готові до постійного професійного зростання та вдосконалення, проявляючи соціально-педагогічну, психологічну та професійну мобільність. У зв'язку з цим виникає потреба у розробці нового підходу до професійної підготовки соціальних педагогів, спрямованого на засвоєння майбутніми фахівцями професійно орієнтованих знань у процесі навчання у закладі вищої освіти. І. Манохіна у своїх працях детально розкриває зміст основних завдань професійної підготовки соціальних педагогів до майбутньої діяльності [159].

Вчені Л. Лебедик та В. Стрельников виділили та теоретично обґрунтували дидактичні принципи післядипломної педагогічної освіти, які ефективно застосовуються у підготовці вчителів та соціальних педагогів до управління самовизначенням учнів. Ці принципи спрямовані на підвищення ефективності підготовки вчителів до управління процесом професійного самовизначення учнів, забезпечуючи цілісність і безперервність їхнього професійного розвитку. Забезпечення цілісності й безперервності розвитку готовності вчителя до управління професійним самовизначенням учнів, саморозвитку, регулярної оперативної діагностики і самодіагностики цієї готовності, психологічної підтримки розвитку у вчителів означеної готовності. Саме такі складники професійної компетентності викладача закладу післядипломної освіти, які слід враховувати під час оцінювання якості діяльності викладачів, підвищення їхньої кваліфікації й організації самоосвіти [150, 266].

К. Гордєєва, розглядаючи професійну підготовку соціальних педагогів у сучасній соціально-педагогічній парадигмі, стверджує, що сфера праці соціального педагога в сучасному соціумі є надзвичайно широкою, саме тому стрімко підвищуються вимоги до нього як до спеціаліста соціальної сфери, сформовані професійні цінності фахівців безпосередньо впливають на професійну успішність його діяльності [62].

Такі ідеї знайшли підтвердження у працях науковців В. Анголенко, Т. Отрошко, Н. Печериці, які пропонують використання арт-терапевтичних технік у професійній діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери. Важливим моментом є те, що впровадження арт-терапевтичних технік в освітній процес підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери сприяє розвитку їх професійних компетенцій, формуванню гуманістичної спрямованості, розвитку критичного мислення, творчості у майбутній професійній діяльності як соціальних педагогів під час взаємодії з молодшими школярами [7].

У своїй одноосібній статті В. Анголенко детально розглянула формування соціального здоров'я молодших школярів за допомогою арт-терапії працівниками психологічної служби. Вона зазначила, що цей процес включає використання різноманітних художніх методів та технік для підтримки та розвитку емоційного та соціального благополуччя молодших школярів. Це сприяє формуванню позитивного ставлення до себе та інших, розвитку спілкування, розумінню власних почуттів та емоційної самоідентифікації. Арт-терапія дозволяє працівникам психологічної служби створювати безпечне та підтримуюче середовище для розвитку соціального здоров'я у молодших школярів через творчий та емоційний вираз [6].

Такі вчені, які розглядали проблему професійної підготовки соціальних педагогів, зокрема, М. Фіцула, А. Капська, В. Поліщук, Л. Мищик, визначають основні види діяльності, на які спрямовують майбутніх фахівців під час навчання: пізнавальна (розвиток інтересу до майбутньої професії, що мотивує набуття знань, умінь і навичок); перетворювальна (проекція

теоретичних знань, умінь і навичок у сферу практичної професійної діяльності); оцінна (самооцінка, саморозвиток, розвиток творчих здібностей, пошук креативних рішень професійних проблем) [213, 113, 287, 168].

Однією із складових професійної підготовки фахівців в післядипломній освіті безумовно є розвиток професійного іміджу, який розглядали у своїх дослідженнях І. Агалець – педагога, М. Навроцька, Н. Савченко, І. Размолодчикова – вчителів початкових класів, І. Ніколаєску – соціального педагога. Вдосконалення та саморозвиток соціального педагога набуває особливої значущості в системі післядипломної освіти, яка орієнтує фахівців не лише на опанування додаткових сучасних знань, а й на стимулювання їхньої пізнавальної активності, творчих пошуків, особистісного зростання, професійної компетентності. І. Ніколаєску була розроблена й апробована модель системи реалізації розвитку професійного іміджу соціального педагога в післядипломній освіті, а саме: самореалізація соціального педагога через зростання особистісних досягнень, вибір індивідуального освітнього маршруту, програм, методів навчання; збагачення форм і методів навчально-методичної роботи, зокрема, налагодження співпраці з центрами практичної психології закладів післядипломної освіти [182, 246, 179]. Варто звернути увагу також на дисертацію Т. Лигоміної [154], в якій авторка вивчає соціально-психологічні чинники формування професійного іміджу практичного психолога закладу освіти. Науковий доробок цінний розумінням професійного іміджу практичного психолога, що формується, зокрема під впливом таких соціально-психологічних чинників, як: мотивація та мотиви психологів зі створення власного професійного іміджу. Слід додати, що психологічні чинники формування іміджу безпосередньо впливають на особистість практичного психолога, розвиток його професійних якостей, умінь та навичок, особистісний стиль діяльності фахівця, професійну самооцінку, усвідомлення психологом себе професіоналом своєї справи тощо.

В. Семиченко вивчає психологічні зміни педагогічних працівників і їх врахування у професійній підготовці і післядипломній освіті. Автор аналізує

суттєві зміни, які відбуваються з педагогічними працівниками на всіх рівнях: в пізнавальних стратегіях, емоційній сфері, мотивації, засобах взаємодії з іншими людьми тощо [254].

Отже, варіативність змісту індивідуальної траєкторії професійного самовдосконалення педагогічного працівника визначається цілями, які він ставить перед собою в процесі підвищення кваліфікації. Розвиток системи післядипломної педагогічної освіти зумовлений розширенням і якісною зміною спектра діяльності педагогічних працівників, психологів, соціальних педагогів, що вимагає уточнення підходів і принципів формування та організації змісту етапів підвищення кваліфікації.

Нормативні та суспільні вимоги до професійної діяльності усіх педагогічних працівників визначають необхідність володіння комплексними знаннями й уміннями, ціннісними орієнтаціями та професійно значущими якостями для здійснення професійної діяльності. Такої позиції дотримуються вчені, які досліджують формування професійної компетентності всіх учасників освітнього процесу.

М. Лехолетова обґрунтовує необхідність застосування методологічних підходів до формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери під час професійної підготовки, що дозволить вмотивувати та зорієнтувати фахівців соціальної сфери до здоров'язберігальної діяльності, сформувати здоров'язберігальну компетентність під час професійної підготовки у закладах вищої освіти [152].

В. Поліщук досліджувала систему професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти з урахуванням суспільних вимог, потреб практики, споживачів освітніх і соціально-педагогічних послуг та розробила навчально-методичний комплекс її забезпечення [213].

У дослідженні В. Мойсеюк нею запропонована модель системи формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки [170].

Дослідниця Ю.М. Чемодурова у своїй дисертаційній роботі визначила психологічні умови подолання професійних деформацій практичних психологів та шляхи їх подолання в системі післядипломної освіти. Вона описала сукупність дій у системі післядипломної освіти, зазначивши форми і методи роботи під час курсового і міжкурсного періодів підвищення кваліфікації психологів. Було продемонстровано ефективність методів і засобів оптимізації процесів саморозвитку й самореалізації особистості у подоланні негативних особистісних і професійних змін, що виникають під час тривалого виконання професійних функцій [289].

Гура Т.Є. у статті «Післядипломна освіта практичних психологів у контексті розвитку їх професійного мислення: аналіз світового та вітчизняного досвіду» здійснила порівняльний аналіз особливостей зарубіжної та вітчизняної післядипломної освіти практичних психологів, зазначила шляхи удосконалення післядипломної освіти практичних психологів у контексті розвитку їх професійного мислення [71, с. 62–64]. Також згадана авторка вивчала основні напрямки реалізації психологічного супроводу професіогенезу психологів у системі післядипломної освіти, а також проблеми розвитку професійної компетентності психолога у системі післядипломної освіти [70].

Для нашого дослідження важливим є розуміння особливостей розвитку професійної самосвідомості практичного психолога у системі післядипломної освіти, що вивчала Л. Кльоц, оскільки саме образ практичного психолога як носія свідомого і відповідального ставлення до збереження власного здоров'я, є мотивуючим фактором для формування здоров'язберезувальної поведінки молодших школярів [122].

Стає потреба в теоретичній розробці шляхів удосконалення системи професійної педагогічної освіти з метою підготовки майбутнього працівника психологічної служби, чи соціального педагога, чи психолога, до практичного втілення ідеї здоров'язбереження нації на всіх етапах освітньої діяльності [293].

У статті про особливості співпраці психолога і учителя авторка Г. Горбань обґрунтовує роль якісної взаємодії практичного психолога освітнього закладу з вчителем як суб'єктом освітнього простору в умовах оновлення освітньої системи відповідно до вимог часу. Визначає проблемні зони побудови ефективної професійної діяльності вчителя, який є агентом створення розвивального й безпечного освітнього простору закладу освіти та ефективності реформування освіти. Виокремлює необхідні умови побудови ефективної співпраці психолога і вчителя в контексті професійної педагогічної діяльності як чинника якісної освітньої взаємодії з урахуванням умов становлення сучасної дитини [61].

Ученими визначається, що в ході реалізації професійної діяльності, інколи відбувається поєднання посад практичного психолога і соціального педагога у загальноосвітній школі, зокрема, на цьому наголошує О. Коренчук, у своїй науковій статті [137]. Для формування соціального здоров'я молодших школярів практичні психологи разом із соціальними педагогами є суб'єктами для здійснення цього напряму роботи в ЗЗСО [131].

Значна частина сучасних досліджень репрезентує способи реалізації здоров'язберезувальної стратегії в процесі підготовки майбутніх учителів (С. Бобровник [27], М. Божик [29], Ю. Бойко [30], О. Будник [41], Н. Карапузова [116], Т. Осадченко [189], А. Петров [205] та ін.), формування готовності до її застосування в початковій школі (О. Омельченко [187], Н. Поліщук [215], Л. Сливка [258], Н. Урум [294]), формування умінь і навичок здорового способу життя учасників освітнього процесу (О. Ващенко [48], Б. Долинський [80], І. Пальшкова [197], Л. Соколенко [259] та ін.).

Для розкриття ступеня дослідженості проблеми підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів у системі післядипломної освіти, зупинимося докладніше на найдоцільніших для нашого дослідження роботах учених.

С. Кондратюк у своєму дисертаційному дослідженні підтвердила гіпотезу, що ефективність виховання здорового способу життя у молодших

школярів значно підвищиться завдяки застосуванню інтегративного підходу: інтеграція наукових досягнень педагогіки, психології, медицини, біоритмології та виховної методики, що ґрунтуватиметься на принципі природовідповідності; застосовуючи особистісно-діяльнісний та діалогічний підходи до виховання у молодших школярів здорового способу життя [133].

Основні проблеми ефективного впровадження здоров'язбережувальних технологій у системі післядипломної педагогічної освіти полягають у досягненні якісних і чітко вимірюваних результатів у формуванні здоров'язбережувальних ціннісних орієнтацій у суб'єктів педагогічного процесу. Ми підтримуємо наукову розробку Л. Горяної, що ці орієнтації науково та інструментально забезпечують збереження та зміцнення їх здоров'я, а також сприяють оволодінню ключовими професійними компетентностями, необхідними для впровадження інноваційних методик, відповідних технологій. Дані технології являють собою функціональну систему організаційно-методичних способів управління навчально-пізнавальною та практичною діяльністю у вирішенні проблеми впровадження здоров'язбережувальних технологій у системі післядипломної педагогічної освіти [64].

У своїй дисертації Т. Гетьман виокремила психологічні чинники збереження здоров'я молодших школярів, які впливають на здоров'я і забезпечують позитивну динаміку його збереження [58].

За результатами аналізу праці А. Тадаєвої стало зрозуміло сутність і структура медіасоціалізації та її характеристика як складника процесу соціалізації школярів, особливості впливу медіа на процес соціалізації дітей молодшого шкільного віку. Авторкою запропонована дієва система соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у сучасному інформаційному просторі як сукупності соціальних середовищ [272].

У працях Ю. Бойчука та М. Астахової досліджено проблеми вдосконалення професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів як невід'ємної частини їх загальної професійної компетентності у

системі післядипломної педагогічної освіти. Вони проаналізували сучасний стан професійної діяльності вчителів з безпеки життєдіяльності, обґрунтували зміст, структуру та функції цієї компетентності, а також визначили цілі, зміст, методи, форми та засоби її вдосконалення в системі післядипломної педагогічної освіти. Дослідники запропонували модель та технологію розвитку компетентності вчителів з безпеки життєдіяльності у цій системі [33, 32].

Збірник наукових праць з педагогіки здоров'я, містить результати психолого-педагогічних досліджень щодо збереження та формування здоров'я дітей, учнівської та студентської молоді. Розглянуті науковцями теоретико-методологічні основи розкривають такі питання: упровадження здоров'язберезувальних технологій на уроках у початковій школі (С.П. Амброзьяк); проблеми та перспективи формування соціального здоров'я сучасних підлітків в Україні (В.І. Бабич, В.О. Зайцев); проблема формування цінності здоров'я і здорового способу життя (Л.М. Бабій); сучасні підходи до створення здоров'язберезувального освітнього середовища та здоров'язберезувальні освітні технології в загальноосвітніх школах (Т.І. Безродня, В.І. Бесараб, Т.І. Бережна); підвищення професійної компетентності педагогічних працівників із питань формування репродуктивного здоров'я, сімейних цінностей в учнів (С.М. Шкарлет, Ю.Д. Бойчук) [202].

Г. Бондаренко, О. Ващенко зазначають, що гармонійний розвиток дитини молодшого шкільного віку є можливим лише за наявності здоров'я, яке може бути визначено як стан не тільки фізичного, але й психічного та соціального благополуччя. На організаційно-методичних засадах формування соціальної складової здоров'я молодших школярів науковці виокремлюють систему комплексних заходів, що здійснюється з метою формування в молодших школярів навичок соціального здоров'я, соціально значущих орієнтацій та установок, позитивної соціалізації учнів [34].

Середовище є визначальними умовами формування соціального здоров'я молодших школярів, отже на думку Т. Осадченко, підготовка майбутнього вчителя до конструювання середовищної взаємодії в умовах початкової школи на основі стратегії здоров'язбереження, є важливою при вивченні проблеми формування соціального здоров'я дітей. Авторка пропонує модель підготовки майбутнього вчителя до створення здоров'язберезувального середовища початкової школи [189, 1].

О. Будник, О. Ващенко, С. Свириденко, К. І. Волинець, Л. Височан у своїх працях досліджували готовність вчителя до використання здоров'язберезувальних технологій, організаційно-педагогічні особливості побудови здоров'язберезувального освітнього середовища початкової школи та запропонували шляхи формування здорового способу життя в учнів початкових класів [40, 46, 47, 49].

Цікавим на наш погляд є визначення школи зі здоров'язберезувальним освітнім середовищем, яке дає Т. Водолазська у своїй праці, як освітній заклад, де забезпечується рівновага між адаптивними можливостями організму дитини і середовищем, що постійно змінюється. Це педагогічна система, в якій діють методики забезпечення психолого-медико-соціального супроводу учнів на кожному віковому етапі, постійна діагностика стану здоров'я і заходи щодо формування здорового способу життя школяра, методики включення учнів у здоров'язберезувальну діяльність, способи формування особистих концепцій здоров'я, вироблення умінь, що відносяться до саморегуляції емоційних станів, самоконтролю в стресових ситуаціях [50].

Відповідно до поданих визначень середовища можемо говорити про важливість спеціально організованої підготовки вчителів, практичних психологів, соціальних педагогів здатних створити таке освітнє середовище, в якому учніц та педагоги відчуватимуть психологічний та емоційний комфорт, захищеність та задоволення основних своїх потреб, а також усвідомлено будуть підходити до питання збереження та зміцнення свого

здоров'я. Від учасників освітнього процесу вимагається щирість, емпатійність, відкритість у стосунках з учнями та позитивне ставлення до дітей.

На підставі аналізу наукових джерел ми можемо стверджувати, що здоров'язбережувальне середовище – це спеціально створене середовище в системі освіти, яке включає сукупність певних умов і здоров'язбережувальних технологій, що застосовуються закладом загальної середньої освіти. Це середовище спрямоване на збереження та зміцнення здоров'я дітей, покращення їх настрою та самопочуття, підтримання функціонального стану організму, підвищення адаптаційних можливостей здобувачів освіти та формування стійкої мотивації до ведення здорового способу життя.

О. Будник, досліджуючи педагогіку здоров'язбереження в сучасній початковій школі виокремлює основні положення педагогічної діяльності вчителя в аспекті збереження та зміцнення фізичного, соціального, духовного й психічного здоров'я учнів початкових класів [40]. Саме на це націлена реформа Міністерства освіти і науки України, основні засади якої висвітлені в Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та Державному стандарті початкової освіти [234].

На думку В. Коваленко, ефективним шляхом для формування основ здоров'я молодших школярів є застосування мультимедійних засобів. Доцільність таких засобів обумовлюється тим, що створюються умови для яскравих вражень, емоційних переживань, активної діяльності та мимовільного збагачення пам'яті; збуджується активність школярів в оволодінні знаннями, відбувається стимуляція до навчання, відбувається заохочення до пошукової діяльності, задіяними є сенсорні системи, розвиваються творчі здібності та ін. Такі мультимедійні засоби навчання дозволяють вчителю, соціальному педагогу, психологу представляти матеріал

щодо формування основ здоров'я у молодших школярів як цікаву інформацію і систему яскравих опорних образів [126].

На формування основ здоров'я молодших школярів впливають умови вуличного простору, де не завжди дитину можна убезпечити від негативних впливів. Тому ми також вважаємо доречним згадати дослідження Н. Тарасенко, в якому вона розглядає формування здорового способу життя підлітків засобами соціальної вуличної роботи. В роботі розглянуто теоретичні основи проблематики формування здорового способу життя підлітків, запропоновані засоби, які уможливають процес формування здоров'язберезувальної поведінки молодого покоління в умовах вуличного простору [274].

Однією з важливих проблем, з якими стикаються педагоги, є зростання асоціальної поведінки та девіантних вчинків серед молоді. Особливе занепокоєння викликають емоційна неврівноваженість, агресивність, байдужість і жорстоке ставлення один до одного та навколишнього світу. Це підкреслює актуальність вивчення поняття «соціальне здоров'я» та визначення ефективних способів його формування. Мотивація молоді до здорового способу життя є складним педагогічним завданням.

Дослідження О. Вакуленко, О. Дубогай, С. Лапаєнко, Н. Тимошенко та інших допомагають уявити комплексне ставлення до цієї проблеми. А. Бобро аналізує підходи сучасних науковців до поняття «соціальне здоров'я» та пропонує його авторське визначення як одного з основних показників благополуччя і гармонійного розвитку суспільства. При низькому культурному рівні розвитку суспільства виникають проблеми у вихованні здорового покоління, а також у політичній і економічній сферах життєдіяльності держави [26].

Н. Тимошенко розглядає соціальне здоров'я як комплексний підхід до здоров'я, який враховує взаємозв'язок між фізичним, психічним і соціальним благополуччям людини, та охоплює не лише фізичний стан організму, а й взаємодію з навколишнім середовищем, соціальними відносинами,

культурними та економічними умовами життя; визначається рівнем доступу до освіти, рівнем життя, можливостями для самореалізації та участі в суспільному житті, також включає її соціальні взаємини, рівень інтеграції в суспільство та загальний рівень задоволення життям. Така позиція підтверджується авторкою, проведеним онлайн опитуванням молоді щодо покращення соціального здоров'я українців, за результатами якого окреслено пропозиції для уряду та громадських організацій [280].

Цікавими, з практичного погляду, є дослідження процесу професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків В. Бабича. Автор висвітлює сутність і зміст соціального здоров'я підлітків, розглядає можливості виховання соціально здорових учнів у загальноосвітніх навчальних закладах, розробляє модель педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків, а також розкриває змістовні та процесуальні складові поетапної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових учнів основної школи [13].

В процесі формування соціального здоров'я молодших школярів важливим є спосіб поведінки, життєдіяльності дітей, що і визначає рівень соціального благополуччя дитини, – на цьому наголошує О. Гончарова. Ученою визначено та охарактеризовано комплексні соціальні навички учнів початкової школи (самосвідомість, керування собою і здатність до рефлексії, соціальні уявлення, комунікаційні навички, відповідальність у прийнятті рішень) та їх вияви, наголошено на необхідності навчання соціальних навичок учнів та їх практикуванні, що включає навчання певним поведінковим моделям; підкреслює важливість підготовленості дитини до життя в суспільстві, ефективної участі в різних видах діяльності вже на початковому рівні освіти, що обумовлює її подальший життєвий успіх [60].

Таким чином, метою дослідження на цьому етапі було здійснення оцінки ступеня розробленості проблеми підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти. На основі аналізу численних наукових і науково-методичних праць було

встановлено, що система післядипломної освіти у сучасних умовах має реалізувати свої функції впродовж усієї професійної кар'єри фахівців, бути орієнтована на підготовку високопрофесійних, конкурентоспроможних, мобільних і мотивованих кадрів, здатних до самовдосконалення і саморозвитку, зі сформованими фаховими компетентностями. Аналіз науково-методичної літератури, наукового доробку вітчизняних дослідників дозволив виявити низку наукових праць, присвячених проблемам професійної підготовки ППС, в яких конкретизовано категоріальний апарат, зроблені узагальнення й висновки щодо особливостей і змісту характеристик основних понять дослідження проблеми підготовки ППС в системі післядипломної освіти. Така підготовка сприятиме збагаченню професійних, методологічних, аксіологічних та духовних аспектів культури особистості, і, зокрема, дозволить реалізувати важливий напрям підготовки працівників психологічної служби (практичних психологів і соціальних педагогів) – формування соціального здоров'я молодших школярів у закладах загальної середньої освіти, якому, на жаль, не приділено належної уваги у вигляді наукових публікацій і наукових досліджень. Ці питання залишились, швидше, окресленими, ніж розробленими. Тому необхідно продовжувати вивчення порушеної теми дослідження, зокрема, шляхом подальшого вивчення проблеми соціального здоров'я дітей як сучасного феномену в контексті діяльності ППС та подальшої її методологічної розробки, чому й буде присвячено наступний підрозділ 1.2.

1.2. Соціальне здоров'я молодших школярів як сучасний соціально-педагогічний феномен в контексті діяльності працівників психологічної служби

В складних умовах війни та трансформацій соціальних систем становлення та збереження здоров'я громадян стає однією з найважливіших проблем для українського суспільства. Проблеми збереження здоров'я нації,

здоров'я кожної людини, надання їй соціальної, психологічної, медичної підтримки, тісно пов'язане з соціально-економічним розвитком та загальним становищем країни. Здоров'я є одним із найголовніших ресурсів для розвитку та реалізації потенціалу особистості. Здоров'я є не тільки основною людською цінністю, але й ключовим фактором для підтримання якості життя на індивідуальному та суспільному рівні. Тематика здоров'я входить в ряд пріоритетних питань на цивілізаційному рівні і, дійсно, стає ключовим, що потребує серйозного дослідження та впровадження наукових знань у практику.

Теоретичне вивчення та аналіз поняття «здоров'я» як складного багатогранного явища і міждисциплінарного феномена, який об'єднує фізіологічні, психологічні, соціальні та культурні аспекти, дозволяє більш повно розуміти та вирішувати проблеми здоров'я в умовах соціальних змін та конфліктів, особливо стосовно підростаючого покоління.

Перейдемо до вивчення ключової дефініції «соціальне здоров'я молодших школярів», розпочинаючи дослідження похідної «здоров'я». У колективній монографії «Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження» за редакцією професора Ю. Бойчука розкрито шість основних типів сутнісних елементів визначення здоров'я, які є різними, але взаємодіють, щоб утворити комплексне розуміння здоров'я [88, с. 9]. Вивчення цього феномену вимагає співпраці та взаємодії різних наукових галузей.

Огляд сучасної літератури і публікацій свідчить про те, що однозначне визначення поняття здоров'я можливе лише в рамках певного контексту чи під певним ракурсом, і воно може розглядатися як *філософська, медична, економічна, правова, соціальна, психологічна категорії*; як *індивідуальна й суспільна цінність, явище системного характеру, динамічне, постійно взаємодіюче з навколишнім середовищем, яке, у свою чергу, постійно змінюється*. Пропонуємо розглянути основні на наш погляд *аспекти* для подальшого осмислення поняття «здоров'я».

Розпочнемо розгляд дефініції «здоров'я» з *філософського напрямку*, аналізуючи становлення поглядів на його суть у ретроспективі. Пояснення понять «здоров'я» та «хвороба» вперше згадується давньогрецьким філософом медицини Алкмеоном Кротонським як рівновага всіх сил вологого, сухого, холодного, теплого, гіркого, солодкого та інших компонентів в тілі людини; домінування однієї з них є причина хвороби. Здоров'я – це є відповідне змішування таких сил [285].

У східній філософії взаємодія сил «янь» та «інь» визначає фізичне й духовне здоров'я людей. Індійська Аюрведа (Ayurveda) базується на принципах гармонійної взаємодії особистості та світу навколо неї [26].

Ця ідея вивчається сучасними філософами в межах *холістичного підходу*. Останній дозволяє розглянути категорію «здоров'я» як певну цілісність, що формується протягом усього життя людини і завершується особистісною зрілістю, можливістю поєднання життєвого досвіду людини для уникнення основних протиріч людського існування.

Модель Гіппократа «Не нашкодь!» вказує на персональну відповідальність кожної людини за своє здоров'я [305].

Більшість філософів того часу категорію «здоров'я» розглядали в межах *феноменологічного підходу*, згідно якого здоров'я тлумачилось як опосередкований досвід фізичного нездужання. Слідуючи цій думці вважалося, що чим ґрунтовніший цей досвід, тим більш багатовимірними і вагомими стають знання про здоров'я [22].

В епоху Середньовіччя церковні служителі вважали людину та її тіло гріховними, підносилися сила духу, віра в Бога, відбувалося протиставлення дузовного здоров'я фізичному [56, с. 53].

У період філософії Нового і Новітнього часу у поглядах філософів вперше з'явилась ідея про здоров'я як *цінність*, як в індивідуальному, так і в соціальному вимірі. Такі ідеї створюють основу *аксіологічного підходу* і трактують здоров'я як універсальну цінність людини, яка формується під

впливом ціннісних орієнтацій, в ході переоцінки цінностей, а також під час проходження певних криз в житті людей [22].

Грішне тіло та божественна душа – так природа людини представлена у західноєвропейській філософії. Людина як індивідуальність представлена добою Відродження. Філософія Нового часу розглядає людину як своєрідну досконалу машину, механізм (П. Гольбах, К. Гельвецій, Д. Дідро). Образ «автономної людини» породила доба Просвітництва і започаткувало ідеї *інтегративного підходу* до розуміння категорії «здоров'я».

Томас Мор розглядав здоров'я як велике задоволення, основу і фундамент всього, що можуть дати спокійні і бажані умови життя [172]. Френсіс Бекон вважав, що перебування у вільному та життєрадісному настрої, відсутності задрощів, тривожних страхів, гніву, сплутаного самоаналізу, надмірних радощів і хвилювань є рецептом довготривалого життя [308]. Німецький філософ Георг Гегель вказував на взаємозв'язок духовної та соціальної складової людини [57, с. 20]. Ці ідеї розвивалися в межах *крос-культурного підходу*, згідно якого досліджувана категорія тлумачиться як комплекс характеристик, що обумовлені своєрідністю образу життя людини та його образу світу, культурним контекстом та специфічними соціальними умовами.

Як бачимо дослідження сутності здоров'я як філософської категорії полягають у виборі ціннісних орієнтирів та опосередковано торкалися досліджень медицини і вивчення будови та функцій людського організму. Ретроспектива філософських поглядів на дефініцію «здоров'я» представляє собою виокремлення певних теорій та концепцій в межах *холістичного, феноменологічного, аксіологічного, інтегративного, крос-культурного підходів* і розвиває суть ідей про здоров'я вже не скільки з позицій будови організму, його функціонування і наявності або відсутності хвороб, скільки пропонує розгляд здоров'я людини з позиції її взаємодії з навколишнім середовищем, можливості встановлення рівноваги людини і соціуму, адаптації до зміни умов соціуму та її соціальної резистентності.

Однак, ми не виключаємо важливість *медичного напрямку* в ході вивчення суті соціального здоров'я молодших школярів, оскільки саме «здоров'я людини» і навколишнє «середовище», як видно із аналізу праць філософського напрямку, є взаємообумовленими категоріями, впливають на рівень здоров'я організму людини в цілому.

Переходячи до медичного аспекту досліджуваної категорії, відзначимо, що багато дослідників традиційно продовжують вважати, що розкриття суті поняття здоров'я є виключно проблемою медико-біологічних наук, які вивчають фізіологічні та біологічні аспекти здоров'я, діагностику та лікування хвороб (біомедичну модель) [304, 310].

У медичній енциклопедії дається визначення поняття «здоров'я» як стан організму, при якому всі його функції і системи перебувають у гармонічній взаємодії і динамічно врівноважені з зовнішнім середовищем. Становлення поняття «здоров'я» відбувається на підставі ряду антропометричних, клінічних, фізіологічних і біохімічних показників, які не є однаковими для всіх здорових людей, а варіюють залежно від їх віку, статі, конституціонального типу, географічних і кліматичних умов. Таким чином, ми можемо говорити про умовність поняття, але такими показниками керуються у висновку про стан здоров'я [165]. Автор медичної енциклопедії П. Червяк пояснює здоров'я в межах існування людини в умовах фізичної, психічної та духовної гармонії [290]. За новою концепцією Л. Іващук, С. Онишкевич «здоров'я» розглядається як стан рівноваги між адаптаційними можливостями (потенціал здоров'я) організму і умовами середовища, що постійно змінюються [108]. Саме такі умови потрібно враховувати вже в молодшому віці. Формувати уявлення та ставлення до стану свого здоров'я, які показники відповідають нормі відповідно віку. Таке розуміння стане фундаментом для подальшої підтримки його у належному стані.

Отже, по результатах аналізу наукових досліджень медичної галузі поняття «здоров'я» більшістю авторів розглядається як стан організму

людини, який проявляється у здатності організму виконувати своє призначення. У деяких працях здоров'я пояснюється з позицій концепції активного самозбереження та саморозвитку організму, тобто на підтримку стану організму для повноцінного існування та виконання покладених функцій та обов'язків в суспільстві. З позиції нашого дослідження важливо усвідомлювати, що фундамент здоров'я закладається з раннього дитинства. Адже відхилення у розвитку організму будь-якої етимології, набуття важких захворювань та травм в дитячому, підлітковому чи юнацькому віці можуть вплинути на здоров'я в майбутньому.

Таким чином, необхідно розуміти, що з малих років важливо виховувати в дитині потребу вивчати свій організм, аналізувати свій стан і самопочуття, хворобливі ознаки та явища (симптоми).

Не менш важливим напрямом вивчення здоров'я людини є *економічний*, що розкриває суть досліджуваної категорії з позицій економічного ресурсу, людського капіталу, соціально-економічних благ. Ми підтримуємо думку науковця В. Грибана, який розглядає здоров'я як капітал, що забезпечує благо не лише окремій людині, але й суспільству, воно вимагає збереження його і примноження. Людина розумна повинна розглядати своє здоров'я не лише як особистий капітал, але і як державну цінність [66, с. 11].

Тому сутність здоров'я з економічного аспекту полягає в підвищенні продуктивності праці, створенні матеріальних благ, що поліпшують добробут населення і якість життя. Характер і рівень розвитку економічного блага здоров'я характеризуються стосунками особистості зі структурними одиницями соціуму (сім'єю, громадою, організаціями, закладами освіти), з якими створюються соціальні зв'язки: праця, відпочинок, побут, соціальний захист, охорона здоров'я, безпека існування тощо. На відміну від дарованих благ, воно потребує трудових витрат, що пов'язані, по-перше, з профілактикою захворювань і здоровим способом життя людини; по-друге, з прямими витратами на лікування й альтернативними витратами через втрату

людиною непрацездатності (їх несуть і вона сама, і держава) і прямопропорційно залежить від платоспроможності громадян [110, с. 46, 111].

Адже здоров'я, будучи соціально-економічним благом, забезпечує не тільки добробут та щасливе життя для людини, але й інвестиційний потенціал для розвитку економіки та суспільства загалом. Воно є складовою обмежених ресурсів економічного зростання та людського розвитку.

В Україні на здоров'я людей негативно впливають війна, бідність, нестабільність економічного і політичного розвитку, неграмотність людей щодо ризиків життю та, на жаль, ставлення до нього за остаточним принципом. Що в чергове підкреслює важливість виховання обізнаності щодо таких ризиків у молодшому шкільному віці.

Забезпечення *політичної* стабільності та національної безпеки держави залежить від соціальної політики у перерозподілі ресурсів задля соціальної справедливості й солідарності населення. Проведений науковцем А. Кланцом аналіз ролі держави у процесах охорони здоров'я показав, що державна політика у сфері охорони здоров'я має бути зорієнтована на розширення сфери індивідуальної відповідальності своїх громадян за своє здоров'я та на відповідне зменшення ролі держави у цій галузі. Тобто основна функція держави полягає у створенні мотиваційного простору для громадян щодо відповідальності за власне здоров'я [120]. Для забезпечення цієї функції держави важливо якісно налагодити систему міжвідомчої взаємодії на державному, регіональному та місцевому рівнях задля ефективної роботи системи охорони здоров'я.

Виходячи з таких міркувань багато уваги з боку держави приділяється підтримці *громадського здоров'я*, яке, зі свого боку, опікується загрозами для здоров'я населення. У світовому співтоваристві громадське здоров'я розглядається як наука і мистецтво профілактики захворювань, продовження життя і зміцнення здоров'я за допомогою організованих зусиль і свідомого

вибору суспільства, організацій державних та приватних закладів, громад та окремих осіб [312].

В Україні державними діячами В. Ляшком та В. Короленком запропоноване визначення громадського здоров'я як системи наукових, політичних, економічних, медико-соціальних заходів, спрямованих на організацію зусиль суспільства, державних та недержавних інституцій, громад та окремих осіб щодо зміцнення здоров'я, профілактики захворювань, продовження активного і працездатного віку шляхом забезпечення умов, за яких люди можуть бути здоровими, а також заохочення до здорового способу життя [69]. Таке розуміння громадського здоров'я підкреслює важливість формування сприятливого середовища у закладах освіти щодо забезпечення умов для заохочення до здорового способу життя молодших школярів шляхом об'єднаних зусиль усього суспільства.

Продовжуючи дослідження різних аспектів категорії «здоров'я», розглянемо його суть з *правової* точки зору. Термін «здоров'я» все частіше з'являється в нормотворчій діяльності органів влади, державних і міжнародних організацій з охорони здоров'я, де він упевнено відтворюється протягом останніх десятиріч.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) у 1948 році запропонувала визначення сутності здоров'я, яке спрямоване не тільки на характеристику стану організму, а й як на стан благополуччя людини, трактуючи його як «фізичний, психічний та соціальний добробут, а не просто відсутність хвороб і недуг» [313]. В основу такого пояснення покладено принцип єдності фізичного, психічного й соціального здоров'я.

Розвиток руху за здоров'я привів до нової сутності здоров'я не тільки як стану, а у плинному сенсі – стійкості, іншими словами, як «запасу для життя». 1984 року ВООЗ переглянула тлумачення «здоров'я», визначивши його як «ступінь, до якого особа чи група людей, здатні втілити прагнення та задовольнити власні потреби і навіть змінити довкілля або впоратися з ним. Здоров'я – це засіб для повсякденного життя, а не мета життя; це позитивний

сенс, який підкреслює соціальні та особисті можливості, а також фізичні здібності»[307]. Таким чином, здоров'я стосується здатності підтримувати рівновагу і відновлюватися після несприятливих подій. Мотивація до здатності та відновлення спонукає на опанування (плекання) соціально-емоційних навичок та стресостійкості під час освітньо-виховного процесу, що є вкрай актуальним завданням працівників соціальної служби освітніх закладів.

У Законах України «Про освіту» [230] і «Про повну загальну середню освіту» [231], окрім основного переліку компетентностей, вказуються вміння і навички, що належать до, так званих «соціально-емоційних навичок» (СЕН), і завдяки розбудові концепції Нової української школи, в межах соціально-емоційного навчання, останнім часом упроваджується в освітніх закладах для молодших школярів. До таких навичок можна віднести здатність працювати в команді, навчатися вчитися, взаємодіяти з однолітками й іншими людьми, вміння володіти власними емоціями. На необхідності формування особистості гнучкого типу, зі сформованими «soft-skills» (м'якими навичками), було наголошено в ході проведення Міжнародного економічного форуму 2020 року, де було визначено провідні характеристики сучасної конкурентоспроможної особистості для ринку праці, серед яких було озвучено і вище описані вміння [160].

Україна в нормотворчій діяльності також взяла орієнтир на формування здорової, конкурентоспроможної особистості, зданої гнучко підходити до процесів життєдіяльності і праці. Пріоритетність формування відповідального ставлення до здоров'я як найвищої індивідуальної та суспільної цінності відображено в Конституції України (стаття 3) [135], законах України «Про освіту» [230], Концепції національної безпеки України [228]. На державному рівні прийнято низку національних програм, спрямованих на всебічний розвиток людини, становлення її духовного, психічного та фізичного здоров'я, а саме: «Освіта (Україна XXI століття)»,

«Діти України», Національна доктрина розвитку освіти та програми «Здоров'я нації».

Відповідно до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» здоров'я визначено як стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних особливостей. Таким чином, створення умов для покращення системи охорони здоров'я можуть бути реалізовані через систему заходів, які здійснюються установами на державному та на регіональному рівнях, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я і безпосередньо громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя [194].

Відповідно до формулювання поняття здоров'я ВООЗ, яке ми розглянули у правовому аспекті, здоров'я – це повне фізичне, душевне та соціальне благополуччя, а не просто відсутність хвороби, тобто людина є творцем власного здоров'я, а тому виконує основну роль у його збереженні через зрілу самосвідомість і повагу до себе. Відповідальне ставлення та усвідомлену поведінку щодо збереження здоров'я людиною протягом життя, реалізацію свого потенціалу прийнято вважати здоровим способом життя.

Спираючись на означене вище, ми можемо проаналізувати здоров'я *на психологічному рівні*, яке тісно пов'язане з особистістю людини. Психологія здоров'я залежить від позитивних чи негативних за своєю сутністю рис характеру, морально-етичної поведінки, від вибору ціннісних життєвих орієнтирів тощо. Таким чином психологічна складова визначається перевагами, мотивацією в поведінці людини зі збереження здоров'я, яка має формуватися з дитинства через соціальну взаємодію з родиною, однолітками, освітнім закладом.

Аналіз сучасних досліджень показав, що предметне поле психології здоров'я значно ширше, ніж тільки виконання безпосередньо дій пов'язаних

зі станом здоров'я та вдосконаленням людини як організму. Як стверджують І. Коцан, Г. Ложкін, М. Мушкевич, вивчення психологічних аспектів здоров'я включає аналіз соціальних відносин, стратегій поведінки, вивчення аттитюдів, переконань, цінностей, соціальних уявлень, що координують, направляють і виправдовують дії, пов'язані зі здоров'ям. З визначення поняття «психологія здоров'я» простежується цілісність специфічного, освітнього, наукового та професійного внеску психології..., а також внесок до аналізу та оптимізації системи охорони здоров'я і формування оздоровчої політики [142, с. 7–8]. Зрозуміло, що психологія здоров'я розглядається як сфера різних видів діяльності фахівців у галузі здоров'я, може виступати як освітньою, що полягає у поширенні психологічних знань, так і науковою, що спрямована на збільшення цих знань, а також професійною, що їх використовує.

Аналізуючи існуючі визначення поняття «психологія здоров'я», виділимо декілька з наукової та освітньої сфер, що дотичні до нашого дослідження: Ш. Тейлор пояснює предмет психології здоров'я як галузь психології, що вивчає вплив психологічних чинників на спроможність людей залишатися здоровими, окреслює їх значення в появі хвороб, а також їхню роль у формуванні поведінки людей під час хвороби [311]; І. Галецька, Т. Сосновський «...вивчення психологічних причин, методів і засобів збереження, зміцнення і розвитку здоров'я людини; включає практику підтримки здоров'я людини від її зачаття до смерті» [53]; М. Тимофієва, О. Двіжона. «...аналіз і покращення системи охорони здоров'я та формування стратегії (політики) здоров'я» [279].

З професійної сфери привернули увагу дослідження С. Максименка, О. Лісової, які дають визначення психології здоров'я як міждисциплінарної області дослідницької і практичної діяльності, що займається підвищенням загального рівня здоров'я населення (попередження хвороб (профілактика), продовження життя, поліпшення самопочуття) за допомогою соціальних заходів або за допомогою впливу на систему охорони здоров'я в цілому [155,

158]; М. Боришевський вказує на важливість впровадження психологічних знань про причини захворювань, фактори здоров'я, умови розвитку індивідуальності протягом усього життєвого шляху людини [38]; О. Корнієнко, К. Пухальський наблизилися до розуміння необхідності вирішення завдань психологічного супроводу людини протягом усього життя [139, 138, 309].

Отже, головною метою психології здоров'я є розвиток та всебічне вдосконалення людини як постійного динамічного процесу, який принципово не має завершення і починається він з раннього віку.

Відзначимо, що перехід від психологічного до соціального рівня не має чітких меж. Психологічні властивості особистості не існують поза системою суспільних відносин, у яку вона включена. Людина розглядається як істота суспільна. І, відповідно, здоров'я особистості залежне від впливу соціуму. Психічне здоров'я людини відчуває вплив різнобічних соціальних зв'язків: родини, спілкування з друзями й родичами, роботи, дозвілля, релігійних та інших спільнот. Наслідки цих впливів несуть як позитивний, так і негативний характер. Тільки люди психічно здорові відчувають себе соціально активними. Виховна занедбаність, низька соціальна свідомість, несприятливі умови навколишнього середовища стають причиною різних форм неадекватної та нездорової поведінки людини в суспільстві.

Щодо аналізу здоров'я як *соціального* існують різні підходи до його визначення. Соціальна складова стосується функціонування людини в суспільстві: це її здатність зберігати та використовувати стосунки з іншими людьми, її соціальні зв'язки, ресурси, здатність до спілкування і його якість [142, с. 30]. Здоров'я суспільства і здоров'я кожної людини окремо тісно взаємопов'язані, а такі чинники, як суспільні інтереси, громадські завдання та соціальні задачі, потребують відмінного здоров'я [21, с. 68]. В. Бех визначає, що в бутті сутність соціального розкривається вже як обмін діяльністю між окремою людиною і соціальними групами, класами, нарешті, людством [19]. С. Свириденко визначає соціальне здоров'я особистості як

позитивно спрямовану комунікативність, доброзичливість у ставленні до дорослих і однолітків, здатність до самоактуалізації у колективі, усталеність у особистісних стосунках з однолітками, відповідальність за власні дії та вчинки [252].

Як бачимо, соціальне здоров'я представлене як *стан організму*, що визначає здатність і готовність людини активно взаємодіяти із соціумом, які залежать від формування особистісних якостей для успішної життєдіяльності в сучасному суспільстві. Наявність таких якостей дозволяє особистості бути соціально активною, конкурентоспроможною, здатною до саморозвитку й модернізації власної діяльності згідно з особистими запитами і потребами суспільства.

У своїх дослідженнях І. Коцан, Г. Ложкін, М. Мушкевич розглядають соціальне здоров'я як інтегративний показник об'єктивних і суб'єктивних соціальних характеристик особистості. Цей феномен охоплює відносини особистості із соціальним середовищем, ставлення до себе та свого місця в соціальній структурі, зумовлює її життєздатність, оптимальність функціонування у соціальному середовищі, впливу найближчого оточення й суспільства, характером і рівнем розвитку, що притаманне основним сферам суспільного життя в певному середовищі [142, с. 163].

Такі характеристики забезпечують гармонійну взаємодію з мікро- та макросоціумом. На мікрорівні – індивідуальне соціальне здоров'я визначає міру комфорту людини в соціальному оточенні, критеріями якого є рівень соціальної адаптованості стосовно узгодженості існуючих соціальних норм та власних переконань, соціальну заангажованість. У макросоціумі соціальне здоров'я взаємодіє з суспільством як стан сукупного фізичного, психічного, інтелектуального, соціального, духовно-морального й репродуктивного здоров'я населення, критеріями якого є статистичні показники благополуччя життя та гармонійного розвитку суспільства: рівень життя більшості громадян, дотримання принципів соціальної справедливості, тенденції розвитку науки та культури [296, 125]. Таким чином поняття «соціальне

здоров'я» розглядається як *стан благополуччя*, що визначає ефективність взаємодії людини із соціальним середовищем.

Такої думки дотримуються і зарубіжні науковці Ф. Гутцвіллер і О. Жанрі і розглядають проблему здоров'я, виходячи з макроперспективи (система, община тощо); ідеться про системний підхід, тобто про населення в цілому та виділяють таке коло завдань для соціального здоров'я: створювати такі соціальні умови, умови навколишнього середовища, які б сприяли збереженню здоров'я людей [306].

Учені Г. Апанасенко і Л. Попова пропонують свою версію визначення як гармонія, внутрішньо системний порядок, що забезпечує високий рівень енергетичного потенціалу, що дозволяє людині мати добре самопочуття й максимально реалізувати свої біологічні та соціальні функції. «Соціальне здоров'я – це функціонування особистості як повноправного члена суспільства, її безконфліктна взаємодія з навколишнім світом, доброзичливі взаємини в колективі, у сім'ї, в суспільстві» [8]. Узагальнюючи позиції науковців щодо змісту поняття «соціального здоров'я» автор статті А. Бобро дозволяє подати наступне визначення: «соціальне здоров'я – стан гармонійного функціонування людини в основних видах взаємодій соціальної, економічної, політичної, ідеологічної, та стан, який створює комфортні умови життя на засадах взаєморозуміння, взаємоприйняття, взаємоповаги, взаємодопомоги, що сприяє досягненню самоактуалізації особистості, створює комфортні відносини з реальністю та зумовлює якісний стрибок духовного розвитку людини в процесі соціалізації [26, с. 21].

І. Галецька, Т. Сосновський соціальне здоров'я людини характеризують як гармонійний та своєчасний процес соціального розвитку особистості, який полягає в переході від самосприйняття, рефлексії, самооцінки, самоствердження до самоусвідомлення, соціальної відповідальності, інтеріоризованих соціальних мотивів, потреби в самореалізації своїх можливостей, суб'єктивного усвідомлення себе самостійним членом суспільства, розуміння свого місця і призначення. І

виділяють такі показники соціального здоров'я, як рівень оволодіння людиною соціальним досвідом, усвідомлення себе в суспільстві, готовність до відповідальної діяльності й участі у суспільних взаєминах [53].

Отже, дійдемо висновку, що соціальне здоров'я проявляється в соціальній активності людини, рівні засвоєння соціокультурних цінностей, реалізованості потенціалу, вмінні гармонізувати взаємини із самим собою та соціумом. Важливо наголосити, що взаємодія людей у суспільстві обов'язково має бути позитивною, яка проявляється в соціальній активності, усвідомленні та відповідальності за свої дії. Відповідно соціальне здоров'я забезпечується не тільки фізичним і психічним благополуччям людини, але і рівнем культурно-духовного здоров'я соціального середовища.

Особистість гармонійно культурно розвинена здатна не тільки протистояти нездоровим проявам в суспільстві, а й долати їх. Для соціального здоров'я характерне прагнення особистості до збагачення взаємного блага, активна участь у громадській діяльності, здатність шукати шляхи до вирішення соціальних проблем. Такі характеристики особистості та її взаємодії із соціумом необхідно закладати з дитинства, тому важливим завданням під час організації діяльності працівників психологічної служби із підростаючим поколінням є формування відповідального ставлення молоді до власного здоров'я через саморегуляцію поведінки дитини, розвиток її морально-етичних і культурних цінностей, мотивацію на здоровий спосіб життя, стимуляцію пізнавального інтересу до активної діяльності з навколишнім світом.

Таким чином аналіз наукових джерел різних галузей показав, що здоров'я є дуже складним та системним феноменом, який привертає увагу багатьох наукових дисциплін через його багатоаспектний характер та вплив на різні сфери життя людини у суспільстві, потребує подальшої конкретизації в межах досліджуваної тематики.

Для можливості ґрунтовного наукового аналізу проблеми соціального здоров'я молодших школярів в контексті діяльності працівників

психологічної служби, звернемося до таких методологічних інструментів як *аксіологічний і середовищний* підходи, що на нашу думку, є провідними методологічними підходами в дослідженні, оскільки соціальне здоров'я людини вважаємо індивідуальною й суспільною цінністю, явищем системного характеру, динамічним, постійно взаємодіючим з навколишнім середовищем, яке, у свою чергу, постійно змінюється.

Наша думка ґрунтується і підтверджується у роботах сучасних учених Ю. Бойчука, Н. Мухамед'ярова, А. Бай, М. Герасименко, Є. Подольської, В. Назаркіної, А. Яковлева, де здоров'я також розглядається як найвища цінність, що виступає одночасно передумовою та показником розвитку суспільства, прогресу соціальної системи в цілому й особистості зокрема [174].

Цікавими є ідеї А. Бай, М. Герасименко, які розглядають здоров'я як цінність, що включає два основних компоненти. Об'єктивний компонент – це сукупність можливостей, які можуть бути реалізовані при наявності повноцінного здоров'я. Це може бути статусна роль у суспільстві, професія, рід занять, тривалість життя тощо. Суб'єктивний компонент здоров'я як цінність – це відношення суб'єкта до свого здоров'я, що виражається в перевагах, ціннісних орієнтаціях, мотивації в поведінці щодо здоров'я [16, с. 12].

Отже, в межах аксіологічного підходу розгляд категорії «соціальне здоров'я» як цінності є одним із важливих поглядів, який уможливорює підготовку працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів, що в свою чергу актуалізує ставлення самих дітей до власного здоров'я як найвищої цінності.

У розглянутому понятті «соціальне здоров'я» нами згадувалося соціальне середовище, зупинимось на ньому детальніше, адже процеси соціального виховання та соціалізації особистості здійснюються в умовах соціального середовища.

У сучасній науці термін «середовище» розглядається як сукупність умов, що оточують людину та взаємодіють з нею як з організмом та особистістю [261]. У нашому дослідженні ми розглядаємо термін «середовище» у соціальному аспекті. Соціальне середовище досліджували О. Безпалько, М. Лукашевич, А. Мудрик, С. Харченко, Р. Вайнола, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик. Поняття «соціальне середовище» визначається як: суспільні і духовні (на відміну від фізичних) умови існування, формування і діяльності людини [261]; сукупність соціальних умов життєдіяльності людини (сфери суспільного життя, соціальні інститути, соціальні групи), що впливають на її свідомість та поведінку [3].

Загальновідомо, що навколишнє середовище і особистість постійно знаходяться у взаємодії: середовище впливає на особистість, сприяє її формуванню; особистість, що діє в даному середовищі, вступає у стосунки з іншими особистостями, бере участь у діяльності різних спільнот і тим самим створює це середовище, надає йому певної соціальної якості.

Соціальне середовище, у свою чергу впливає на поведінку та здоров'я людини і формує уявлення про корисний та шкідливий вплив поведінки на здоров'я. Соціальне середовище презентує знання про технічні досягнення, які людина може використовувати для збереження і зміцнення здоров'я, або лікування захворювань; використовує шляхи неформальної комунікації, задля отримання поради стосовно свого стану здоров'я; має доступ до спеціалізованих інституцій, місією яких є збереження й укріплення здоров'я [142, с. 165].

Однак, не можна недооцінювати вплив соціального середовища на формування соціального здоров'я молодших школярів. Спробуємо з'ясувати характерні особливості середовища сприятливого до формування соціального здоров'я молодших школярів у нашому дослідженні.

Досліджуючи теоретичні аспекти проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів Г. Бондаренко, О. Ващенко, К. Романенко стверджують, що саме з молодшого шкільного віку необхідно починати цей

процес, оскільки саме в цей період закладаються і культивуються основи багатьох якостей особистості. Сучасні вимоги до освітнього процесу покликані забезпечити збереження та зміцнення фізичного, психологічного та соціального здоров'я учнів вже в під час навчання в початковій школі [35, с. 45-48]. Ми підтримуємо думку науковців, що початок формування соціального здоров'я дитини з раннього віку сприяє її успішній соціалізації, подоланню адаптаційних труднощів, мотивує до успішного навчання, гармонійного світосприйняття і готовності до здорового способу життя.

Спираючись на ідеї учених В. Желанової, О. Караман, С. Коношенка, Ж. Петрочко, Г. Полякової, А. Полянничко, А. Рижанової, І. Сидорука, С. Харченка, І. Шеплякової в рамках середовищного підходу, відзначимо, що надзвичайно велику роль у вихованні дитини відіграє саме її близьке оточення [299]. Також процес виховання забезпечується суспільством та державою через соціальні інститути, заклади та установи, що спеціально створюються для його здійснення (дошкільні заклади, школа, мережа позашкільних закладів, дитячі та молодіжні організації). Роль держави в організації виховання особистості полягає в тому, щоб створити відповідну систему взаємодії на всіх рівнях управління та сформулювати цілі, завдання, зміст соціального виховання, закріплені в державних програмах та документах, і визначає його структуру та стратегії реалізації. Провідним завданням соціального виховання в соціальному середовищі є створення оптимальних умов для найбільш ефективної соціалізації особистості.

Сучасні вчені О. Беспалько, А. Капська, А. Мудрик, М. Сачкова визначають соціальне середовище в широкому розумінні (макросередовище) – суспільно-економічна система загалом – виробничі сили, сукупність суспільних відносин і інститутів, суспільна свідомість, культура суспільства; соціальне середовище у вузькому розумінні (мікросередовище) – безпосереднє оточення людини – сім'я, трудовий, навчальний та інші колективи, референтні групи, об'єднання за інтересами [3, 18, 261].

Орієнтуючись на таке пояснення вважаємо, що до макросередовища, яке впливає на формування соціального здоров'я молодших школярів належать: держава, громада, заклади освіти, культурно-дозвіллева інфраструктура, вулиця, традиції, Інтернет, соціальні мережі, які відіграють особливу роль у соціалізації дитини. До мікросередовища – конкретні умови життя дитини та найближчого оточення, а це сім'я, сусіди, однолітки, перша вчителька. Також важливо зазначити, що мікросередовище є складовою частиною макросередовища, відповідно, залежить від його впливу, адже саме від того, якими є загально створені умови в соціальному середовищі будуть залежати і створені умови в особистому оточенні дитини.

Отже, формування соціального здоров'я молодшого школяра відбувається насамперед за допомогою набутого власного досвіду спілкування в безпосередніх соціальних контактах, де на дітей дитина впливає мікросередовище, а через нього – макросередовище, культура, соціальні норми та цінності.

Перейдемо до наступного етапу нашого дослідження, а саме, визначення суті й особливостей поняття «соціальне здоров'я молодших школярів», розкриваючи змістові характеристики терміну «соціальне здоров'я» стосовно підростаючого покоління з наукового доробку сучасних учених. Так, на думку О. Приступи, Л. Горяної, Е. Піднебесної, як вказує у своїй статті «Зміст і структура поняття «соціальне здоров'я підлітка» В. Бабич [12], соціальне здоров'я підлітка – це сформованість соціально проблемного, морально нормативного досвіду взаємодії дитини із соціумом, позитивного впливу, що проявляється у культурі спілкування підлітка з суспільством, з сім'єю, з оточенням, з однолітками в саморегуляції поведінки в умовах, що змінюються, з тим, щоб набути внутрішньої гармонії, ефективного розвитку та інтегруватися в соціум. Тобто важливим для дитини є набуття життєвого досвіду, власної соціальної позиції, культури поведінки, усвідомлення відповідальності за власне здоров'я, які необхідні для якісного активного існування в суспільстві та прагнення до внутрішньої рівноваги.

У своєму дослідженні В. Бабич, посилаючись на думку науковця Г. Нікіфорова, розкриває сутність соціального здоров'я дітей за допомогою таких характеристик, як адекватне сприйняття соціальної реальності, інтерес до навколишнього світу, адаптація до фізичної та суспільної сфер, спрямованість на суспільно корисну працю, альтруїзм, емпатія, культура споживання, відповідальність перед іншими, безкорисливість, демократизм у поведінці [12]. Отже, науковець як складові соціального здоров'я особистості розглядає важливі показники, які співвідносні до соціального та духовного аспектів здоров'я.

Дослідниця Л. Горяна розглядає соціальне здоров'я як показник культури спілкування особистості, багатоаспектний і поліфункціональний чинник здорового способу життя, який є провідною ланкою в міжособистісних стосунках: особистості із суспільством, з батьками, з оточенням [65]. Також Л. Горяна, розглядає соціальне здоров'я як чинник здорового способу життя, що для нас є достатньо цінним, оскільки подібний підхід дозволяє поглянути на соціальне здоров'я як на таке, що спонукає молодь до зміцнення та збереження інших аспектів здоров'я. У даному контексті можна вважати соціальне здоров'я одним з найважливіших складових здоров'я, оскільки від нього, певним чином, залежить стан сформованості інших аспектів здоров'я.

Виходячи з цих міркувань, ми скористаємося в якості провідної дефініції, визначенням В. Бабича про те, що соціальне здоров'я містить такі складові здоров'я як: готовність підлітка до повної реалізації себе у суспільстві, спроможність до взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем, сформованість у нього соціальної і правової відповідальності, а також спрямованість на розкриття власного потенціалу в усіх сферах соціального середовища.

Для можливості логічного пояснення змісту провідної категорії «соціальне здоров'я молодших школярів» стосовно саме досліджуваної

категорії, доцільно скористатися науковим доробком сучасних учених, які розглядають особливості дітей цього віку.

Відзначимо, що молодший шкільний вік пов'язаний з необхідністю навчання дитини в початковій ланці закладів загальної середньої освіти та обумовлений особливостями психічного й фізичного розвитку; в довідкових джерелах розглядається як період середини та завершення дитинства [171].

Ми умисно не акцентуємо увагу на психічних новоутвореннях дітей цього віку, натомість сконцентруємо увагу на думках учених щодо провідних соціальних характеристик, таких як, прояви соціальної активності, комунікації, поведінки і розвитку ціннісної й емоційно-вольової сфер як домінантних характеристик для формування соціального здоров'я дітей цього віку.

Спираючись на наукові розвідки учених та їх провідні ідеї, зокрема Г. Біличенко (соціально-педагогічний супровід розвитку комунікативної культури дітей молодшого шкільного віку у загальноосвітніх школах-інтернатах) [24], Т. Грибоедової (соціальна адаптація молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя) [67], Л. Васильченко (формування основ духовності у молодших школярів у процесі навчання образотворчого мистецтва) [45], С. Кириленко (показники соціального здоров'я школярів) [119, с. 4] та ін., зауважимо, що дослідники відзначають особливості дітей цього віку як характеристики, що пов'язані з гармонійним розвитком особистості, здатної позитивно взаємодіяти з собою, іншими, зі світом, розумінням інших людей, їх потреб, інтересів, особливостей поведінки, знанням свого місця в системі міжособистісної взаємодії [24, с. 1]; орієнтуванням у соціумі, залученням до різних видів діяльності, умінням долати труднощі спілкування й адаптації, проявляти самостійність. Зокрема, на думку Т. Грибоедової, у молодшому шкільному віці остання інтегральна характеристика проявляється завдяки специфічним особливостям різних сфер: вольової (характеризується проявами наполегливості, витримки, ініціативності, організованості), мотиваційної

(переважання мотивації досягнення над мотивацією уникнення невдач), когнітивної (виявляється у проявах гнучкості мислення і креативності), емоційної (виявляються упевненість, стриманість, контроль емоцій і поведінки, відкритість до соціуму). Вивчаючи особливості соціальної адаптації, згадана авторка акцентує увагу на важливості формування моральних цінностей, засвоєнні правил і норм поведінки дітей, готовність до соціальної взаємодії. Успішність соціальної адаптації визначено як успішність фізичного, психічного, соціального й духовного функціонування дитини [67, с. 7]. Значущими для нашого дослідження також є ідеї С. Кириленко, яка в якості показників соціального здоров'я і соціального благополуччя школярів пропонує сформованість громадянської відповідальності, позитивно спрямовану комунікативність, доброзичливість у ставленні до оточення, здатність до самоактуалізації в групі однолітків, активність та ініціативність у веденні здорового способу життя, спрямування на самовиховання [119, с. 4]. Також скористуємося науковим доробком Л. Васильченко, яка характеризує формування згаданої нами вище категорії «духовність» у дітей молодшого шкільного віку як результат поступового накопичення соціального досвіду спілкування з оточуючими, розширенням такого досвіду, що викликає переосмислення власного «Я» і закріплюється у вигляді духовних цінностей [45, с. 7].

Імплементуючи проявлені ідеї науковців до власного дослідження, наведемо характеристики, які, на наш погляд, концентрують розгляд саме особливостей соціального здоров'я молодших школярів, якими є наступні критерії: здатність до ідентифікації себе з групою однолітків; соціальна зрілість особистості, що проявляється у відповідальності, стресостійкості, витривалості, саморозвитку; гармонійність відносин особистості з соціальним оточенням.

Узагальнюючи провідні ідеї вчених В. Бабича, Г. Біличенка, С. Литвиненка, Т. Грибоєдової, Л. Васильченко, С. Кириленко, Л. Василенко враховуючи особливості дітей молодшого шкільного віку щодо змісту

соціального здоров'я молодших школярів, визначимо характеристики, що будуть доцільні для його розкриття, а саме: уміння взаємодіяти із мікро та макросоціумом, зокрема з однолітками та дорослими; саморегуляції поведінки для можливості інтегруватися в суспільство; спрямованість на позитивний досвід життєдіяльності і формування безпечної поведінки; мотивація на збереження власного здоров'я спрямованого на здоровий спосіб життя; орієнтація на морально-етичну поведінку, суспільно-корисну працю, альтруїзм, культуру споживання, емпатію; інтерес до розвитку у навколишньому світі.

Отже, зважаючи на вищезазначене, розуміємо, що соціальне здоров'я молодшого школяра слід розглядати через спроможність останніх до взаємодії з мікро-, мезо-, та макросередовищем, що відбиватиметься у здатності комфортно почуватися, встановлювати та розвивати гарні відносини в класному колективі, з вчителем (вчителями), з іншими дітьми поза межами закладу освіти тощо. Крім того, на наш погляд, також важливо розглядати соціальне здоров'я молодшого школяра в ракурсі дотримання ним ведення здорового способу життя [14].

Логіка дослідження підводить нас до конструювання авторського визначення *«соціальне здоров'я молодших школярів – як стану особистості дитини, який забезпечує гармонійну взаємодію з мікро- та макросоціумом, саморегуляцію поведінки дитини, розвиток її морально-етичних і культурних характеристик, мотивацію на здоровий спосіб життя та безпечну поведінку, стимулює інтерес до пізнавальної діяльності у навколишньому середовищі»*.

Маючи сформульоване нами авторське визначення поняття *«соціальне здоров'я молодших школярів»*, можемо означити причини низького рівня здоров'я молоді, які перешкоджають формуванню соціального здоров'я молодших школярів: відсутність пріоритету здоров'я та мотивації на здоровий спосіб життя і культуру здоров'я; конфлікти в родині, зловживання батьками алкогольними напоями, тобто агресивне соціальне середовище;

складну криміногенну ситуацію, пропагування легкодоступного сексу; незадовільна організація харчування дітей, санітарно-гігієнічні проблеми, а також незадовільну організацію освітнього процесу [119, с. 4]. Саме на подолання таких проблем направлена робота державних інституцій системи освіти.

Для нашого дослідження при розгляді шляхів формування соціального здоров'я молодших школярів важливо врахувати основні складові сприяння формуванню соціального здоров'я: соціально-правовий захист, активне відстоювання, просування здорового способу життя для створення основних, найбільш істотних передумов для здоров'я; сприяння можливості досягти і реалізувати повністю свій потенціал здоров'я; здійснення посередництва між різними інтересами у суспільстві для забезпечення і досягнення здоров'я.

Такі складові підтримуються і забезпечуються пріоритетними напрямками діяльності зі сприяння формуванню соціального здоров'я та його покращення: формування соціальної політики, зорієнтованої на здоровий спосіб життя, створення сприятливого соціального середовища для здоров'я; підвищення спроможності, посилення дій суспільства, громади у напрямку покращення здоров'я; розвиток особистих навичок людей діяти на користь власного та громадського здоров'я, переорієнтація системи охорони здоров'я і системи освіти [270].

Формування соціального здоров'я молодших школярів може здійснюється через такі напрями освітньо-виховного процесу як розумове, громадянське, моральне, екологічне, трудове, фізичне, статеве, правове, естетичне, соціальне [127, с. 42]. Враховуючи зазначені складові та напрями діяльності зі сприяння формуванню соціального здоров'я та його покращення, охарактеризуємо ті напрями освітньо-виховного процесу, що на нашу думку, спрямовані на формування соціального здоров'я молодших школярів в умовах початкової школи:

1. Громадянсько-патріотичне виховання молодших школярів є спеціально організованою роботою щодо формування громадянської позиції як

інтегральної характеристики особистості, яка дає можливість дитині відчуття себе соціально, морально, політично дієздатною та захищеною [134, с. 47–49].

2. Морально-етичне виховання молодших школярів є цілеспрямованим і організованим процесом формування моральних якостей особистості, рис характеру, навичок і звичок культурної поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності. На даному віковому етапі дитина здатна почати керувати своєю поведінкою та оцінювати власні вчинки. У зміст морально-етичного виховання молодших школярів закладають загальнолюдські культурні цінності, набуті попередніми поколіннями, морально-духовні надбання, що визначають основу поведінки і життєдіяльності окремої людини або певних спільнот [134, с. 19-20].

3. Соціальне виховання молодших школярів має здійснюватися цілеспрямовано через спеціально організований вплив і взаємодію закладів освіти і сім'ї, спеціалізованих виховних інститутів [59, с. 434]. Успішна організація соціального виховання школярів має розпочинатися через початкову ланку освіти як своєрідний «життєвий соціально-освітній трамплін», від якого залежить подальше ставлення дітей до навчання, школи, оточення та самих себе. Особливе значення в цьому контексті відіграють створені педагогічними працівниками умови, що визначають ефективність соціально-виховної взаємодії [265].

Реалізація громадянсько-патріотичного, морально-етичного, соціального виховання молодших школярів здійснюється завдяки соціально-педагогічній діяльності педагогічних працівників. Метою соціально-педагогічної діяльності визначено: створення сприятливих соціокультурних умов соціалізації особистості, що визначається соціальною політикою держави та конкретизується низкою завдань. Пріоритетним у даній діяльності є допомога у позитивній соціалізації особистості, а саме в інтеграції у суспільство, допомога в її розвитку, освіті, вихованні,

самовизначенні. Важливим напрямом даної діяльності є сприяння в адаптації та позитивній соціалізації особистості шляхом допомоги їй у засвоєнні соціальних цінностей і норм; попередження негативних явищ у школі, сім'ї, найближчому соціальному оточенні; створення умов для психологічного комфорту особистості; створення середовища підтримки, «оздоровлення» її соціальних стосунків, «запуск» механізмів самоорганізації, саморозвитку тощо [262, с. 266].

Виходячи із зазначеного вище, діяльність *працівників психологічної служби* як одних із провідних агентів соціального виховання підростаючого покоління і суб'єктів формування соціального здоров'я молодших школярів представляє науковий інтерес, що і буде досліджено нами далі.

Основні напрями соціально-педагогічної діяльності та виховної роботи з молодшими школярами здійснюють, перш за все, такі педагогічні працівники, як: вчитель початкових класів, соціальний педагог та практичний психолог. Зазначені працівники здійснюють соціально-педагогічну діяльність з колективом школярів, їх батьками, організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи; сприяють взаємодії учасників освітньо-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань; організовують соціально-педагогічну та освітньо-виховну діяльність. Соціальний педагог та практичний психолог організовують взаємодію освітніх та позанавчальних установ, сім'ї, громадськості з метою створення у соціальному середовищі умов для соціальної адаптації і благополуччя дітей та молоді у мікросоціумі, їхнього всебічного розвитку [262, с. 249]. Для здійснення високкваліфікованої якісної соціально-педагогічної діяльності педагогічним працівникам необхідно постійно підвищувати рівень професійної підготовки, вдосконалювати компетентності.

Згідно із Законами України «Про освіту» [230], «Про загальну середню освіту» [231], «Про позашкільну освіту» [232], Державним стандартом початкової освіти [77] питаннями підвищення професійної компетентності практичних психологів та соціальних педагогів у напрямі оволодіння

сучасними технологіями психологічної допомоги опікуються заклади післядипломної педагогічної та вищої освіти, на базі яких створені психологічні служби у системі освіти, які проводять соціально-педагогічну і психологічну просвітницьку діяльність, інформування усіх учасників освітнього процесу з питань збереження їхнього соціального благополуччя і психічного здоров'я.

З метою сприяння створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу Міністерством освіти та науки України затверджено «Положення про психологічну службу у системі освіти України» [224]. Психологічна служба (далі-Служба) забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку здобувачів освіти, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, гендерних та інших індивідуальних особливостей, сприяє створенню умов для виконання освітніх і виховних завдань закладів освіти.

Основними напрямками діяльності Служби є: психологічне забезпечення освітнього процесу в закладах освіти, яке здійснюють практичні психологи; соціально-педагогічний патронаж у системі освіти, який сприяє взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує консультативну допомогу батькам, його здійснюють соціальні педагоги.

На Службу покладені завдання: збереження та зміцнення психічного та соціального здоров'я, сприяння особистісному, інтелектуальному, фізичному і соціальному розвитку здобувачів освіти шляхом доповнення сучасних методів навчання та виховання ефективними психолого-педагогічними технологіями; сприяння забезпеченню психологічної безпеки, надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги всім учасникам освітнього процесу. В нормативних документах конкретно визначено завдання діяльності психологічної служби [224, 301]. В додатку А наведено кілька

завдань, які, на наш погляд, стосуються роботи з молодшими школярами щодо формування їх соціального здоров'я.

Проведений аналіз діяльності психологічної служби дає підстави вважати: по-перше, формування соціального здоров'я молодших школярів залишається актуальною і вимагає активного вирішення засобами освіти; по-друге, для здійснення якісної соціально-педагогічної діяльності з формування соціального здоров'я необхідно залучати якомога більше фахівців і часу освітньо-виховного процесу; по-третє, соціальне здоров'я молодших школярів повинно цікавити і турбувати не тільки працівників психологічної служби та педагогів, але й саму дитину у першу чергу.

Таким чином, теоретичний аналіз поняття «здоров'я» як складного багатогранного явища і міждисциплінарного феномена дозволяє утворити комплексне розуміння дефініції «здоров'я», враховуючи філософський, медичний, економічний, правовий, соціальний, психологічний аспекти; як індивідуальної й суспільної цінності, явище системного характеру, динамічне, постійно взаємодіюче з навколишнім середовищем, яке, у свою чергу, постійно змінюється. Такі ідеї створюють основу аксіологічного і середовищного підходів і трактують здоров'я як універсальну цінність людини, що залежить від навколишнього середовища. У загальному розумінні поняття «здоров'я» визначено як стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних особливостей. Соціальне здоров'я представлено як *стан організму*, що визначає здатність і готовність людини активно взаємодіяти із соціумом, які залежать від формування особистісних якостей для успішної життєдіяльності в сучасному суспільстві.

Досліджуючи теоретичні аспекти проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів та враховуючи особливості дітей молодшого шкільного віку (В. Бабич, Г. Бондаренко, О. Ващенко, Л. Горяна, К. Романенко) ключову дефініцію «соціальне здоров'я молодших школярів» будемо розуміти як *стан особистості дитини, який забезпечує гармонійну*

взаємодію з мікро- та макросоціумом, саморегуляцію поведінки дитини, розвиток її морально-етичних і культурних характеристик, мотивацію на здоровий спосіб життя та безпечну поведінку, стимулює інтерес до пізнавальної діяльності у навколишньому середовищі».

До провідних завдань педагогічного колективу (вчитель початкових класів, соціальний педагог та практичний психолог) щодо формування соціального здоров'я входять: патріотичне виховання молодших школярів, їх морально-етичне та соціальне виховання.

До змісту діяльності психологічних працівників входить: збереження та зміцнення психічного та соціального здоров'я, сприяння особистісному, інтелектуальному, фізичному і соціальному розвитку здобувачів освіти шляхом доповнення сучасних методів навчання та виховання ефективними психолого-педагогічними технологіями; сприяння забезпеченню психологічної безпеки, надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги всім учасникам освітнього процесу. Ці завдання реалізуються завдяки таким напрямам роботи: освітня і просвітницька діяльність фахівців психологічної служби, діагностична, профілактична, корекційна робота, психологічне консультування, супервізія.

1.3. Діагностика стану підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти

З метою виконання третього дослідницького завдання – продіагностувати стан підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти слід окреслити завдання етапу констатувального експерименту. Тож, нами було визначено такі:

- вибрати учасників для можливості проведення експериментальної роботи з числа практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти, які були відібрані в якості респондентів і погодилися взяти участь в експерименті. Нами було вивчено якісний і кількісний їх склад;
- розподілити працівників психологічної служби до контрольної та експериментальної груп;
- проаналізувати існуючий досвід підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти;
- виявити особливості, труднощі та проблеми підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, проаналізувати причини недосконалості цього процесу;
- проаналізувати існуючу критеріальну базу в наукових джерелах та на їх основі розробити критерії, показники та рівні підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти;
- здійснити діагностику стану підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти і проаналізувати отримані результати.

Для втілення означених вище завдань нами було використано види аналізу: комплексний – вивчення і моніторинг стану підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти; рівневий – градуйований розподіл стану підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти відповідно до розроблених критеріїв; порівняльний – виявлення і зіставлення рівнів підготовки працівників психологічної служби до формування

соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти в учасників контрольної та експериментальної груп.

Методами емпіричного дослідження стали: опитування за авторською методикою щодо визначення здоров'язбережувальної поведінки працівника психологічної служби; анкетування за авторською методикою щодо сформованості у працівників психологічної служби професійних компетентностей; опосередковане спостереження, використання стандартизованих, валідних методик для виявлення рівнів готовності працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, як от, методика Смекала-Кучера, експрес-діагностика для виявлення соціальних цінностей особистості, тест «Ваш творчий потенціал»; аналіз кількісного та якісного складу респондентів з числа практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти, які погодилися взяти участь в експерименті; математичні методи дослідження для встановлення рівня підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Для можливості здійснення експериментальної роботи усі вищеописані методики було реалізовано як онлайн за допомогою Googl Forms (додаток Г).

У констатувальному експерименті, що проводився з метою всебічного вивчення стану підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, визначення експериментальної та контрольної груп, взяли участь 824 респондента, серед яких 414 осіб – в експериментальній групі, 410 – в контрольній.

Експериментальне дослідження здійснювалося на базі: комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти», комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради, Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського. 414 осіб експериментальної

групи були працівниками психологічної служби закладів загальної середньої освіти Харківщини і процес їх післядипломної освіти здійснювався згідно з запропонованою авторською моделлю завдань, підходів, форм і методів. Контрольну групу експериментального дослідження у кількості 410 осіб представляли працівники психологічної служби закладів загальної середньої освіти Житомирщини та Полтавщини, післядипломне навчання яких здійснювалося згідно з традиційними планами системи підвищення кваліфікації працівників психологічної служби та без упровадження авторських інновацій.

Зазначимо кількісний склад респондентів з числа практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти, які погодилися взяти участь в експерименті: з 824 респондентів практичних психологів – 565 осіб, соціальних педагогів – 259 осіб, що складає 68,6 % та 31,4 % відповідно. В експериментальній групі: 289 практичні психологи (69,8 %) та 125 соціальних педагога (30,2 %). В контрольній групі – практичних психологів 276 (67,3 %), соціальних педагогів 134 (32,7 %). Зазначимо, що поділ працівників психологічної служби на практичних психологів та соціальних педагогів не розглядається нами як значущий фактор і в дослідженні ми не будемо дотримуватися такого розподілу.

Розподіл працівників психологічної служби за кількісним складом – окремо практичні психологи, окремо соціальні педагоги, представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Розподіл респондентів за кількісним складом

Працівники психологічної служби	Всього респондентів	ЕГ		КГ	
		Кількість	%	Кількість	%
Практичні психологи	565	289	69,8	276	67,3
Соціальні педагоги	259	125	30,2	134	32,7
Всього	824	414	100	410	100

Розподіл працівників психологічної служби на експериментальну та контрольну групи відбувався без урахування рівності початкових умов щодо рівня професіоналізму досліджуваних, тому зазначимо розподіл учасників за стажем роботи на відповідній посаді.

Таблиця 1.2.

Розподіл респондентів за стажем роботи на посаді

Стаж	Всього респондентів	ЕГ		КГ	
		Кількість	%	Кількість	%
До 3-х років	235	136	32,8	99	24,2
3-10 років	213	117	28,3	96	23,4
10-20 років	262	111	26,8	151	36,8
Більше 20 років	114	50	12,1	64	15,6
Всього	824	414	100	410	100

Результати розподілу респондентів за стажем роботи на посаді представлено в таблиці 1.2. Ми виокремили такі періоди стажу роботи: до 3-х років, що означає – молодий фахівець, 235 осіб; від 3-х до 10 років – 213 осіб; від 10 до 20 років – 262 особи; більше 20 років – 114 осіб. Значна різниця у кількості відмічається в експериментальній групі, де опинилося більше молодих фахівців зі стажем до 3-х років (136 осіб, 32,8%) в порівнянні з контрольною. В контрольній групі значна різниця у кількості відмічається серед осіб зі стажем роботи від 10 до 20 років (151 особа, 36,8%) в порівнянні з експериментальною групою.

Другим завданням параграфу є аналіз існуючого досвіду підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Післядипломна педагогічна освіта – це галузь освіти дорослих, що забезпечує неперервне вдосконалення професійних знань, умінь та навичок педагогічних, науково-педагогічних, керівних кадрів освіти шляхом підвищення кваліфікації, перепідготовки, спеціалізації та стажування на основі новітніх технологій і досягнень науки [82, с. 618.]

Ураховуючи, що дослідження проведено на базі закладів післядипломної освіти, ми розглянемо особливості організації освітнього процесу та підготовки працівників психологічної служби у закладах даного рівня професійної освіти. Освіта педагогічних працівників відбувається у післядипломний період у формі навчання, тобто підвищення кваліфікації, на базі вищої освіти; дає можливість розширити, поглибити та оновити знання, вміння, навички, сформувати та розвинути ціннісні установки для успішного виконання професійних та посадово-функціональних обов'язків [82, с. 618].

Курси підвищення кваліфікації дають можливість працівникам психологічної служби підвищувати свій професійний рівень не рідше одного разу на п'ять років упродовж усієї професійної діяльності, що відбувається у доступному зручному режимі та формі. Курсова підготовка працівників психологічної служби здебільшого відбувається таким чином, що фахівці – практичні психологи та соціальні педагоги – навчаються окремо один від одного за різними навчальними програмами. Отже, нами було проаналізовано навчально-тематичні плани курсів підвищення кваліфікації практичних психологів та соціальних педагогів закладів післядипломної освіти – комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти», Полтавської академії неперервної освіти імені М.В. Остроградського, комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради.

У Харківській академії неперервної освіти практичним психологам ЗЗСО у 2021 році була запропонована освітня програма основних курсів підвищення кваліфікації на 60 годин з теми: «Розвиток професійних компетентностей практичних психологів закладів загальної середньої освіти» (розробник – Носенко В.В., викладач секції спеціальної та інклюзивної освіти кафедри виховання та розвитку особистості). Соціальні педагоги навчалися за освітньою програмою основних курсів підвищення кваліфікації на 60 годин з теми: «Розвиток професійних компетентностей соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти» (розробник – Замазій Ю.О., викладач секції

спеціальної та інклюзивної освіти кафедри виховання та розвитку особистості).

Проаналізуємо навчально-тематичні плани цих програм. Навчально-тематичний план підвищення кваліфікації практичних психологів, як і соціальних педагогів, складається із трьох змістових модулів: соціально-гуманітарного, професійного та діагностико-аналітичного.

Соціально-гуманітарна підготовка передбачає набуття слухачами додаткових знань з актуальних проблем філософії освіти та нової української школи, включаючи питання ціннісних орієнтирів виховного простору НУШ, розвитку здоров'язбережувальної компетентності педагогів та учнів та технологій запобігання/протидії булінгу.

Під час проходження професійного модулю практичні психологи ознайомлюються з питаннями педагогічної інноватики та інклюзивної освіти, актуальними питаннями виховання школярів та методиками психологічного супроводу в умовах дистанційного та змішаного навчання, акцентують увагу на цифрових технологіях в освітньому просторі. Соціальні педагоги в рамках професійного модулю теж вивчають цифрові технології в освітньому просторі, головним для них є актуалізація питання соціально-педагогічного патронажу всіх учасників освітнього процесу в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Соціально-гуманітарний та професійний модулі цих двох програм для фахівців психологічної служби складаються з двох частин: інваріантної та варіативної. Обов'язкові теми включені в інваріантну частину, а зміст варіативної частини визначається відповідно до запитів і пропозицій слухачів і відображають структуру професійної компетентності практичних психологів та соціальних педагогів. Зазначимо, що в варіативну частину професійного модуля програми підвищення кваліфікації соціальних педагогів вже в 2021 році була включена тема «Формування соціального здоров'я учнів як основа створення безпечного освітнього середовища» з метою започаткування етапу експериментальної роботи.

Передбачені в діагностико-аналітичному модулі форми роботи надають можливість слухачам курсів підвищення кваліфікації реалізувати набуті знання під час підсумкового заняття та конференцій з обміну досвідом.

В 2023 році освітні програми підвищення кваліфікації усіх педагогічних працівників оновилися. Освітні програми підвищення кваліфікації за темою «Трудові функції та компетентності практичного психолога ЗЗСО у контексті професійного стандарту психолога закладу освіти» та «Складові діяльності соціального педагога ЗЗСО в умовах воєнного стану та дистанційного навчання» були розроблені проєктною групою викладачів та методистів Харківської академії неперервної освіти, у складі якої була й дисертантка. Програми розраховані на 60 годин (2 кредита). Форма навчання за цими програмами – дистанційна, очно-дистанційна [234].

Оновлення освітніх програм працівників психологічної служби було обумовлено складною соціально-політичною ситуацією в Україні у зв'язку з воєнними діями та необхідністю посилення соціально-психологічного захисту учасників освітнього процесу. Також оновлена освітня програма підвищення кваліфікації практичних психологів спирається на розроблений Міністерством освіти і науки професійний стандарт практичного психолога закладу освіти [226]. Зазначимо, що професійний стандарт соціального педагога закладу освіти ще не створений, і це викликає незручності в організації післядипломного навчання цих фахівців, виокремлення певних компетентностей, якими він повинен володіти в своїй соціально-педагогічній діяльності.

Проаналізуємо навчально-тематичні плани підвищення кваліфікації практичних психологів та соціальних педагогів, що створені у 2023 році. Вони побудовані за однаковим алгоритмом і складаються з п'яти змістових модулів, кожен з яких має змістове наповнення, яке відображене в назві модуля: сучасні нормативні вимоги до організації освітньої діяльності, концептуальні засади оновлення змісту освітньої діяльності, сучасні підходи

до організації освітнього процесу, психолого-педагогічний супровід освітнього процесу, діагностико-аналітичний. Кожен з модулів окреслює очікувані результати навчання фахівця за цим модулем, як от, знання, розуміння, уміння, диспозиції (цінності, ставлення). Однією з тем другого модулю – концептуальні засади оновлення змісту освітньої діяльності – є тема «Збереження психічного та соціального здоров'я здобувачів освіти в умовах воєнного стану», яка проводиться і з практичними психологами, і з соціальними педагогами. В порівнянні з темою, яка була включена в освітню програму підвищення кваліфікації соціальних педагогів у 2021 році, зміст навчального заняття був трансформований з урахуванням життя дітей в умовах воєнного стану та актуальності питання збереження здоров'я дітей, а не тільки формування.

Наприкінці програми надається перелік компетентностей, які може набути та/або розвинути слухач/слухачка курсів за умови успішного засвоєння програми. Слід зазначити, що перелік компетентностей соціального педагога запозичений з професійного стандарту практичного психолога, що таким чином окреслює поєднання цих посад, і, на наш погляд не відображає суті виокремлення напрямів соціально-педагогічної діяльності від психологічного супроводу учасників освітнього процесу.

Визначення результативності процесу розвитку професійної компетентності практичних психологів та соціальних педагогів на курсах підвищення кваліфікації можливо здійснити в рамках діагностико-аналітичного модулю шляхом вхідного та вихідного комплексного діагностування.

Проаналізуємо далі навчально-тематичні плани курсів підвищення кваліфікації, що організовуються Полтавською академією неперервної освіти імені М.В. Остроградського для практичних психологів та соціальних педагогів закладів освіти.

У Полтавській академії неперервної освіти навчання на курсах підвищення кваліфікації відбувається у денній, заочній та дистанційній

формі, відповідно різниця кількість навчальних годин: денна форма – 30 та 72 години; заочна – 120 годин, дистанційна – 120 годин [236].

Тридцятигодинні освітні програми підвищення кваліфікації мають тематичне спрямування, як наприклад, «Розвиток професійних компетентностей практичних психологів/соціальних педагогів закладу освіти з проблеми протидії булінгу (цькуванню)», відбувається окреме навчання цих фахівців. Метою навчання слухачів є професійний розвиток, що спрямований на забезпечення підтримки та розвитку безпечного освітнього середовища, та підготовка практичних психологів/соціальних педагогів ідентифікувати та професійно реагувати на булінг (цькування)

Навчально-тематичні плани цих програм складаються з двох змістових модулів: розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників, який передбачає набуття слухачами знань та вмінь щодо підтримки та розвитку безпечного освітнього середовища, та діагностико-аналітичного, який передбачає вхідний-вихідний контроль та конференцію з обміну досвідом щодо тематики освітньої програми.

72-годинні освітні програми підвищення кваліфікації «Професійна діяльність практичних психологів/соціальних педагогів» мають перелік професійних компетентностей, що будуть розвиватися: у практичного психолога відповідно до професійного стандарту практичного психолога, у соціального педагога є запозиченими з професійного стандарту вчителя [227], що на наш погляд не відповідає посадовим обов'язкам та напрямам роботи соціального педагога з учасниками освітнього процесу.

Навчально-тематичні плани цих програм складаються з п'яти змістових модулів, розкривають та поглиблюють знання та вміння слухачів щодо розвитку та удосконалення загальних компетентностей, компетентностей партнерської взаємодії та управління освітнім процесом, інклюзивної компетентності, дидактичних засад організації освітнього процесу, теорії і практики вдосконалення педагогічної майстерності. Передбачається проведення педагогічної практики на базі закладів освіти Полтавської області

з метою ознайомлення з досвідом роботи провідних фахівців – практичних психологів, або соціальних педагогів.

120-годинні освітні програми підвищення кваліфікації «Професійна діяльність практичних психологів/соціальних педагогів» є інституційною (дистанційною або заочною) формою підвищення кваліфікації і, відповідно, мають суттєві відмінності в порівнянні з вищеописаними програмами. Так, дистанційна форма підвищення кваліфікації проводиться очно 18 годин, 102 години вноситься на самостійне опрацювання, тобто до кожної теми є питання для самостійного опрацювання, також слухачам пропонується скласти випускну (залікову) роботу за темами на вибір. Заочна форма підвищення кваліфікації передбачає 72 години очного навчання, 48 годин вноситься на самостійне опрацювання та складання випускної (залікової) роботи.

Проаналізувавши навчально-тематичні плани освітніх програм з підвищення кваліфікації практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти Полтавської академії неперервної освіти імені М.В. Остроградського можемо констатувати, що слухачі цих курсів мають змогу підвищувати теоретичний та практичний рівень своїх професійних та загальних компетентностей для реалізації завдань державної політики у галузі освіти.

У Житомирському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти спостерігається різноманіття освітніх програм з підвищення кваліфікації практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти [243]. Так, ми проаналізували програми з 2021 по 2024 роки. Можемо спостерігати різноманіття напрямів підвищення кваліфікації практичних психологів за темами: «Арт-методи в діяльності практичного психолога», підвищення кваліфікації практичних психологів закладів освіти та/або установи освіти (за Концепцією «Нова українська школа»). За обсягом навчальних годин це 30-годинні навчальні курси. Проводяться за дистанційною формою навчання, використовуючи

дистанційні технології у синхронному, або асинхронному режимах. Навчально-тематичні плани охоплюють чотири модулі: психолого-педагогічний, предметно-методичний, інформаційно-цифровий, контрольньо-аналітичний. Психолого-педагогічний модуль реалізується завдяки лекційній формі проведення. Предметно-методичний модуль є найбільшим за обсягом і складається з практичних занять. Інформаційно-цифровий модуль теж є практичним. Контрольно-аналітичний модуль проводиться у вигляді тематичної дискусії. Простежується незмінність побудови освітніх програм за кількістю годин та назв модулів, але змінними є тематики лекцій та практичних занять. Під час навчання практичні психологи мають змогу удосконалювати свої професійні компетентності відповідно до Профстандарту практичного психолога.

Освітня програма підвищення кваліфікації за темою «Створення сучасного освітнього середовища» (за Концепцією «Нова українська школа»), що була створена у 2023 році, пропонується практичним психологам та соціальним педагогам закладів та/або установ освіти разом. Навчально-тематичний план цієї освітньої програми побудовано за схожим алгоритмом, має ті ж самі змістові модулі. На наш погляд недоліком є під час навчання за цією програмою вдосконалення компетентностей слухачів (а це будуть і практичні психологи, і соціальні педагоги), які притаманні, здебільшого, професійній діяльності саме практичного психолога, без урахування особливостей соціально-педагогічної діяльності.

Проаналізуємо навчально-тематичні плани освітніх програм курсів підвищення кваліфікації соціальних педагогів, що проводяться в Житомирському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. Навчально-тематичні плани теж побудовані за схожим алгоритмом з програмами підвищення кваліфікації практичних психологів: мають ті ж самі змістові модулі, змінюються лише тематики занять, що відповідають професійній діяльності соціального педагога. Перелік компетентностей, що будуть вдосконалюватися у соціальних педагогів відповідають переліку

компетентностей вчителя, що зазначено у відповідному Профстандарті [227]. Тобто, за відсутності Профстандарту соціального педагога його компетентності та можливості їх вдосконалення прирівнюються до компетентностей вчителя, що нівелює професійну діяльність соціального педагога і в цілому знижує його статус, як працівника психологічної служби.

Проаналізувавши навчально-тематичні плани освітніх програм курсів підвищення кваліфікації практичних психологів та соціальних педагогів, що проводяться в Полтавській академії неперервної освіти імені М.В. Остроградського та Житомирському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, можемо зробити висновок про урізноманітнення підходів до організації підвищення кваліфікації, кількості навчальних годин, варіативності освітніх програм, що дає можливість вдосконалювати професійні компетентності практичному психологу, а соціальному педагогу не в повному обсязі.

Наступним завданням констатувального етапу експерименту було виявлення особливостей, труднощів та проблем підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти. Ми запропонували респондентам надати відповіді на запитання щодо їх здоров'язбережувальної поведінки, способів відновлення, збереження власного здоров'я та сформованості професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів. Для цього використовувалися дві авторські методики, аналіз відповідей яких ми розглянемо далі.

Методика щодо виявлення рівня сформованості у ППС професійних компетентностей складається з 11 тверджень, що описують певні знання/вміння/навички, які конкретизують професійні компетентності фахівців в напрямку збереження соціального здоров'я молодших школярів (додаток Б). Респонденту треба самооцінити ступінь володіння означеними знаннями/вміннями/навичками за п'яти бальною шкалою, де один бал означає низький рівень володіння, а п'ять балів – на високому рівні розвинути

означені знання/вміння/навички. Підсумована сума балів буде визначати рівень сформованості професійних компетентностей респондента в напрямку збереження соціального здоров'я молодших школярів.

У ході аналізу відповідей у більшості респондентів експериментальних і контрольних груп спостерігається несистематизований рівень знань щодо сутності соціального здоров'я молодшого школяра, фрагментарність знань/вмін/навичок для реалізації професійної діяльності в напрямку здоров'язбереження дітей молодшого шкільного віку. Тобто респонденти загалом мають недостатній рівень сформованих професійних компетентностей і потребують підвищеної професійної підготовки.

Опитувальник щодо вивчення здоров'язберезувальної поведінки ППС складається з 13 питань, на які можна надати один з варіантів відповідей: так, ні, складно відповісти (додаток В). Обробка результатів передбачає підрахування кількості балів за кожну відповідь, вирахування суми балів та формулювання висновку щодо рівня здоров'язберезувальної поведінки ППС. Виявилось, що більшість опитаних орієнтовно розуміють сутність феномену здоров'я; мають не усвідомлені якості та прояви поведінки, які можна назвати здоров'язберезувальними; мотиви на цінності здоров'язбереження проявляються не системно. Зробимо висновок, що фахівці ППС в цьому питанні потребують поглиблення знань для розуміння сутності феномену здоров'я і підтримки в усвідомленні необхідності власного здоров'язбереження.

Перейдемо до наступного завдання констатувального етапу експерименту.

Для можливості розробки критеріїв, показників та рівнів підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти ми проаналізували існуючу критеріальну базу в наукових джерелах. Все більше українських та закордонних науковців досліджують проблему соціального здоров'я та різні аспекти підготовки педагогічних працівників до упровадження його. Так, у

працях Ю. Бойчука розглянуто теоретико-методичні засади формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя; В. Бабич досліджував теоретичні й методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи; Д. Ротфорт присвятила своє дослідження теоретико-методичним засадам формування культури здоров'я молодших школярів у взаємодії сім'ї та школи; С. Кириленко вивчала соціально-педагогічні аспекти формування культури здоров'я старшокласників, В. Шахненко – формування основ здорового способу життя учнів початкової школи [31, 11, 249, 119, 295]. Дисертації наступних науковиць присвячені проблемі формування соціального здоров'я підростаючого покоління: В. Шкуркіна в своїй дисертації розробляла проблему формування соціального здоров'я дітей-сиріт підліткового віку; В. Мягих – формування соціального здоров'я молоді в умовах сучасного українського суспільства [300, 176].

Однак, проблема розробки критеріальної бази, яка б дозволила об'єктивно й методично обґрунтовано дослідити готовність працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, залишається недостатньо вивченою.

Акцентуючи увагу на необхідності розробки критеріїв і показників готовності ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, розпочнемо з ключових понять дослідження.

Ми погоджуємося з думкою В. Мягих стосовно доволі широкого вжитку категорії «соціальне здоров'я» і зауважимо, що питання змісту поняття, його показників і структури на сьогодні залишаються дискусійними [176]. Погоджуємося також із твердженням В. Бабича, що з усіх описаних фахівцями аспектів здоров'я, саме соціальне здоров'я й дотепер є найменш вивченим, і найбільш перспективним елементом здоров'я в той же час [11]. На думку вченого у структурі соціального здоров'я підлітка можна виділити чотири компоненти: по-перше, готовність учня до повної реалізації себе в

суспільстві; по-друге, спроможність до взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем; по-третє, наявність соціальної та правової відповідальності; четверте – спрямованість на розкриття власного потенціалу в усіх сферах соціального середовища [11].

Емпіричне дослідження соціального здоров'я школярів доводить, що вікові особливості дітей мають велике значення для соціально-педагогічної та психологічної роботи, відповідно, працівникам психологічної служби як суб'єктам формування соціального здоров'я необхідно враховувати цей аспект роботи і мати готовність до реалізації цього напрямку діяльності. Тому, вивчивши вікові та психологічні особливості об'єкта формування соціального здоров'я – молодших школярів, враховуючи особливості підготовки працівників психологічної служби в умовах післядипломної освіти, ми сформуваємо свій погляд на проблему розробки специфічних критеріїв, які враховують ці особливості, що буде здійснено нами далі.

Аналіз існуючої критеріальної бази в наукових джерелах та на їх основі розробка критеріальної бази дослідження стане нашим наступним дослідницьким завданням, оскільки експериментальна робота передбачає кількісну і якісну перевірку рівня готовності працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Для обрання критеріїв та показників ми скористалися дослідженнями сучасних науковців, що стосуються вивчення змін у компетентностях працівників психологічної служби, зміни їх цінностей та мотивації, прагнення до самореалізації та професійного зростання.

Серед дисертаційних досліджень сучасних учених можемо відзначити низку робіт, Т. Абрамович [1], М. Астахової [10], В. Бабича [25], Т. Гетьман [58], Н. Зимівець [107], В. Мойсеюк [170] та інших, чії праці опосередковано стосувалися досліджуваної нами проблеми. Більш докладно проаналізуємо ті з них, які є найбільш доречними щодо розгляду критеріїв та показників нашого дослідження.

У дисертації В. Бабича, на здобуття ступеня доктора педагогічних наук, щодо проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи [11], представлено чотири критерії: науково-теоретичний, практичний, психофізіологічний та психологічний, які розподілені за рівнями – низький, середній, високий. Кожен з цих критеріїв відображає показник і відповідно характеризується наявністю у майбутніх учителів сукупності необхідних знань та практичних умінь, що розглядається як науково-теоретична та практична готовність відповідно; ураховуються професійно важливі якості та наявна мотивація й усвідомлення потреби подальшого професійного зростання щодо формування соціально здорових підлітків у своїй майбутній професійній діяльності, які розглядаються як психофізіологічна та психологічна готовність відповідно [11].

В. Мойсеюк в авторефераті своєї дисертації в якості критеріїв для діагностики стану формування культури професійного здоров'я соціального педагога обирає наступні критерії: ціннісне ставлення до професійного здоров'я, емоційно-вольова регуляція здоров'язбережувальної діяльності, володіння здоров'язбережувальними знаннями та вміннями, розуміння особистої відповідальності за стан власного професійного здоров'я, і вказує відповідні їм показники сформованості культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів В. Мойсеюк [170, с.6]. На наш погляд, обрані науковцем критерії є ознаками, показниками сформованості культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів, тому ми дещо не погоджуємося із формулюванням даного автора.

М. Астахова у своєму дослідженні окреслює наступні критерії для оцінки розвитку професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів у системи післядипломної педагогічної освіти, які, в свою чергу, корелюють із структурними компонентами досліджуваної компетентності, а саме: когнітивний (як показник виступає розвиток комплексних знань з безпеки життєдіяльності), діяльнісний (показником є розвиток системних

умінь із безпеки життєдіяльності) та особистісний (показником є розвиток особистісних і професійних мотивів до здійснення вчителем безпекоорієнтаційної діяльності, профілактики дитячого травматизму, сукупності професійно-особистісних якостей, ціннісних орієнтацій) [10, с.10].

У дисертації Т. Абрамович, тема якої присвячена проблемі розвитку професійної компетентності соціального педагога у системі післядипломної освіти в якості критеріїв зазначено: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-інформаційний, соціально-комунікативний, прогностично-рефлексивний, які, в свою чергу, розподіляються за рівнями – базовий, середній, високий [1, с.116].

Аналіз наведених дисертаційних досліджень дозволяє зробити висновок щодо необхідності виявлення наступних ознак критеріїв, як досвід, компетентності, мотивація та особистісні цінності, необхідність зміни професійних дій на тлі усвідомлення необхідності професійного розвитку тощо. А також одним із наступних завдань стане необхідність підбору діагностичного інструментарію, що дозволить продіагностувати вище вказані ознаки.

Скористаємося ідеєю щодо усебічного вивчення змін, які дадуть об'єктивну картину наших результатів дослідження. Підійшовши ґрунтовно до питання аналізу критеріїв та показників у проаналізованих наукових роботах, додамо особливості авторського задуму до суті критеріальної бази і зосередимося на розробці критеріїв та показників за суттю цих змін.

Беручи до уваги вивчені намім роботи вітчизняних науковців та аналіз результатів діяльності щодо підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти окреслимо наступні критерії: *когнітивний, ціннісно-мотиваційний та професійно-діяльнісний*. Такий вибір, на наш погляд, пояснюється наступним: якісна підготовка працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі

післядипломної освіти повинна сприяти підвищенню досвіду, знань та навичок у практичній площині саме в роботі з молодшими школярами, враховувати цінності та мотивацію працівників психологічної служби для підвищення самоцінності особистості, впливати на появу позитивної мотивації, впливати на зміну професійної діяльності у бік самовдосконалення та саморозвитку.

Таблиця 1.3

Критерії і показники готовності працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти

Критерій	Показник	Методика
Когнітивний	Сформованість у працівників психологічної служби професійних компетентностей для реалізації здоров'я-збереження у молодших школярів	Авторська методика щодо сформованості у працівників психологічної служби професійних компетентностей
	Уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження	Метод розв'язання соціально-педагогічних ситуацій, супервізії, спостереження
Ціннісно-мотиваційний	Ціннісне ставлення до життя і здоров'я працівників психологічної служби	Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості. Вивчення життєвих цілей, цінностей особистості
	Мотивація щодо здоров'я-збереження у працівників психологічної служби	Методика Смекала-Кучери
Професійно-діяльнісний	Прагнення до творчої і професійної самореалізації	Тест «Ваш творчий потенціал»
	Здоров'язбережувальна поведінка	Опитувальник щодо вивчення здоров'язбережувальної поведінки працівника психологічної служби

Представлені у таблиці 1.3 критерії та показники, на наш погляд, в повній мірі відображають виконання поставленого завдання нашого дослідження, допоможуть отримати повне уявлення про характеристики параметрів, які були нами обрані для проведення експерименту.

Як видно з таблиці 1.3, когнітивний критерій має два показники «Сформованість професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів» та «Уявлення щодо реалізації набутого досвіду здоров'язбереження», які відображають когнітивну складову формування досвіду і знань у працівників психологічної служби. Таким чином, придбання цих властивостей дозволяє здійснювати подальше формування соціального здоров'я у молодших школярів, що на наш погляд, буде впливати на особистісну позицію працівників психологічної служби і підтримувати їх базові цінності й мотиви. Це, в свою чергу, відображає зміст другого критерію – ціннісно-мотиваційного – з показниками «Ціннісне ставлення до життя і здоров'я» та «Мотивація щодо здоров'язбереження». Останній критерій – професійно-діяльнісний – забезпечується такими показниками як «Прагнення до творчої і професійної самореалізації» та «Здоров'язбережувальна поведінка» і визначає діяльнісну складову готовності працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів.

Методами нашого дослідження стали анкетування, опосередковане спостереження, опитування, використання стандартизованих та валідних методик щодо виявлення рівнів готовності працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти (методика Смекала-Кучери, експрес-діагностика для виявлення соціальних цінностей особистості, тест «Ваш творчий потенціал»). Для проведення дослідження нами було розроблено – авторська методика щодо сформованості у працівників психологічної служби професійних компетентностей та опитувальник щодо вивчення здоров'язбережувальної поведінки працівника психологічної служби.

Підібраний діагностичний матеріал дозволить зручно та достовірно отримати результати діагностики рівня готовності працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів для первинної оцінки досліджуваних параметрів. Аналізуючи довідкову літературу щодо організації психологічних експериментальних досліджень [132] ми обрали відповідні валідні методики, по-перше, методику В.Смекала та М.Кучера, яка дозволяє вивчити основну життєву спрямованість особистості; по-друге, експрес-діагностику виявлення соціальних цінностей особистості, яка дозволить виявити професійні, особисті та соціально-психологічні орієнтації і переваги особистості у професійній діяльності; по-третє, тест «Ваш творчий потенціал», який дозволить визначити креативність працівників психологічної служби і їх здатність втілювати знання та досвід, що вони отримують при навчанні, у свою практику формування соціального здоров'я молодших школярів.

Перед нами постала необхідність розробки авторських методик відповідно до показників оцінки рівня підготовки працівників психологічної служби, з урахуванням їх здоров'язбережувальної поведінки та професійних компетентностей як надійного потенціалу ефективності їх професійної діяльності щодо формування соціального здоров'я молодших школярів. Такі методики дозволять здійснити діагностику на високому рівні об'єктивності та усебічно. Проведення опитування адаптовано під сучасні умови дистанційного навчання не тільки дітей, а й дорослих (формат онлайн проведення з використанням Google Forms), що дозволить зручно і швидко отримати результати, значно спрощує процедури збору інформації на констатувальному етапі проведеного емпіричного дослідження (додаток Г). На наш погляд, надійність та вірогідність результатів експериментальної роботи забезпечується сукупністю критеріїв, показників та методик для дослідження рівня готовності працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, що наведено в таблиці 1.3.

Наступний наш крок – на основі формалізації результатів діагностики розробити трирівневу оцінку кожного з критеріїв. Ми визначили низький, середній і високий рівні підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, що представлено у додатку Д. Вважаємо, що трирівнева шкала є найзручнішою для інтерпретації та порівняння результатів емпіричного дослідження.

Тож відзначимо, що отримані якісні результати дослідження є досить умовними, оскільки досить суб'єктивно відображають стан досліджуваної особи. Однак, на наш погляд, взаємозалежність складників, внутрішня структурна цілісність процесу підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, у поєднанні з кількісними показниками досліджуваних критеріїв буде забезпечувати об'єктивність отриманих нами даних.

В додатку Д представлена узагальнена інтерпретація з обраних методик, розподілені якісні характеристики того чи іншого параметру за рівнями у вигляді опису станів/поведінки/проявів особистості, це, в свою чергу, допоможе нам виявити відповідний рівень і зазначити первинні результати констатувального етапу експериментальної роботи.

Останнім завданням параграфу є здійснення діагностики рівня готовності працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів за розробленими нами критеріями та показниками.

У таблиці 1.4 представлено дані розподілу респондентів експериментальної та контрольної груп на початку експерименту за двома показниками когнітивного критерію.

Таблиця 1.4

Результати діагностики за когнітивним критерієм

Показники	Рівні	ЕГ		КГ	
		чол.	%	чол.	%
Сформованість у працівників психологічної служби професійних компетентностей для реалізації здоров'я-збереження у молодших школярів	В	37	9	42	10,2
	С	179	43,2	182	44,4
	Н	198	47,8	186	45,4
	Разом	414	100	410	100
Уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження	В	55	13,3	50	12,2
	С	188	45,4	178	43,4
	Н	171	41,3	182	44,4
	Разом	414	100	410	100

Як бачимо з табл. 1.4, дані розподілу ЕГ та КГ респондентів констатувального етапу експерименту за показниками когнітивного критерію практично не відрізняються, тобто групи не мають значущих розбіжностей у кількісному та відсотковому значеннях. Нами констатовано, що результати ЕГ та КГ показника «Сформованість у працівників психологічної служби професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів» виявилися майже тотожними з практично рівномірним розподілом за усіма рівнями: високого (ЕГ – 9 % та КГ – 10,2% відповідно), середнього (ЕГ – 43,2 % та КГ – 44,4%) та низького (ЕГ – 47,8 % та КГ – 45,4%). Майже таким же чином відбувся розподіл за показником «Уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження». Майже рівномірний розподіл за усіма рівнями: високим (ЕГ – 13,3 % та КГ – 12,2% відповідно), середнім (ЕГ – 45,4 % та КГ – 43,4%) та низьким (ЕГ – 41,3 % та КГ – 44,4%).

В цілому маємо приблизно 10 % фахівців, які мають високий рівень сформованості системи знань щодо сутності та змісту соціального здоров'я

особистості, та зокрема, молодшого школяра; уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження у молодших школярів; високий рівень сформованості навичок та професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів.

Великий відсоток респондентів, які мають середній та низький рівні можна пояснити тим, що в опитаних фахівців психологічної служби частково сформований, або несистематизований рівень знань щодо сутності та змісту соціального здоров'я особистості, та зокрема, молодшого школяра; недостатньо сформовані професійні компетентності для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів. Фахівці мають усталене уявлення щодо реалізації свого набутого досвіду здоров'язбереження, що зводиться до впровадження психологічної та соціально-педагогічної роботи з цього напрямку в першу чергу з дітьми підліткового віку, а не з молодшими школярами. Це може свідчити про фрагментарність, поверховість, несистематичність якісних знань і досвіду реалізації здоров'язбереження у молодших школярів в межах продіагностованих показників.

Таблиця 1.5

Результати діагностики за ціннісно-мотиваційним критерієм

Показники	Рівні	ЕГ		КГ	
		чол.	%	чол.	%
Ціннісне ставлення до життя і здоров'я працівників психологічної служби	В	98	23,7	92	22,4
	С	165	39,8	171	41,7
	Н	151	36,5	147	35,9
	Разом	414	100	410	100
Мотивація щодо здоров'я-збереження у працівників психологічної служби	В	79	19,1	73	17,8
	С	189	45,6	200	48,8
	Н	146	35,3	137	33,4
	Разом	414	100	410	100

У таблиці 1.5 представлено дані розподілу респондентів експериментальної та контрольної груп на початку експерименту за показниками ціннісно-мотиваційного критерію.

Дані розподілу ЕГ та КГ респондентів за ціннісно-мотиваційним критерієм на констатувальному етапі експерименту вказують, що деякі розбіжності мають майже однакову представленість, як у кількісному, так і у відсотковому значеннях.

В ході дослідження показника «Ціннісне ставлення до життя і здоров'я працівників психологічної служби» виявлено, що результати ЕГ та КГ суттєво схожі на усіх рівнях: високому (ЕГ – 23,7 % та КГ – 22,4%), середньому (ЕГ – 39,8 % та КГ – 41,7%) та низькому (ЕГ – 36,5 % та КГ – 35,9%).

Аналогічно попередньому розподілилися результати другого показника «Мотивація щодо здоров'язбереження у працівників психологічної служби»: високий (ЕГ – 19,1 % та КГ – 17,8%), середній (ЕГ – 45,6 % та КГ – 48,8%) та низький (ЕГ – 35,3 % та КГ – 33,4%).

Загальна тенденція серед обох груп ЕГ та КГ демонструє близько 20 % високого рівня за ціннісно-мотиваційним критерієм і, відповідно, майже 80 % респондентів, які мають середній та низький рівні за означеним критерієм.

Це вказує на наявність у респондентів нестійкої мотивації щодо власного здоров'язбереження та дотримання здорового способу життя; не сформованої в повній мірі системи ціннісного ставлення до свого життя і здоров'я; недостатній рівень прагнення до формування мотивації професійної самореалізації зі зниженням потреби в пізнанні, оволодіння новими вміннями та навичками.

У таблиці 1.6 представлено дані розподілу респондентів експериментальної та контрольної груп на початку експерименту за показниками професійно-діяльнісного критерію.

Таблиця 1.6

Результати діагностики за професійно-діяльнісним критерієм

Показники	Рівні	ЕГ		КГ	
		чол.	%	чол.	%
Прагнення до творчої і професійної самореалізації	В	98	23,7	93	22,7
	С	164	39,6	170	41,4
	Н	152	36,7	147	35,9
	Разом	414	100	410	100
Здоров'язбережувальна поведінка	В	100	24,2	98	23,9
	С	170	41,0	172	42,0
	Н	144	34,8	140	34,1
	Разом	414	100	410	100

Аналізуючи результати розподілу даних серед респондентів ЕГ та КГ за професійно-діяльнісним критерієм за обома показниками можемо побачити мінімальні відмінності у кількості і відсотковому вираженні. Можемо зробити висновок, що групи в цілому демонструють схожі результати. Так, в ході дослідження показника «Прагнення до творчої і професійної самореалізації» виявлено схожість на усіх рівнях: високому (ЕГ – 23,7 % та КГ – 22,7%), середньому (ЕГ – 39,6 % та КГ – 41,4%) та низькому (ЕГ – 36,7 % та КГ – 35,9%). У дослідженні показника «Здоров'язбережувальна поведінка» було встановлено ідентичність результатів експериментальної та контрольної груп на високому (ЕГ – 24,2 % та КГ – 23,9%), середньому (ЕГ – 41,0 % та КГ – 42,0%) та низькому рівнях (ЕГ – 34,8 % та КГ – 34,1%). Можемо констатувати практично рівномірний розподіл за цими рівнями. Значна кількість респондентів за професійно-діяльнісним критерієм в обох групах мають середній та низький рівень, що відображає в цілому недостатній рівень здатності працівників психологічної служби до усвідомлення та самоконтролю власної здоров'язбережувальної поведінки як надійного потенціалу професійної ефективності та недостатне

розуміння необхідності дотримуватися здорового способу життя як моделі поведінки для здобувачів освіти. В професійній діяльності респондентів середній та низький рівень може свідчити про нестійкий інтерес до творчого зростання, не системність прояву потреби у професійній самореалізації та самовдосконаленні, а також фрагментарну схильність до прояву творчих підходів у вирішенні фахових завдань.

Для доведення результативності здійсненої роботи перед порівнянням даних, отриманих на початку та після закінчення експерименту, порівняємо показники експериментальної групи (ЕГ) та контрольної групи (КГ) до початку експерименту, що надасть можливість здійснити оцінку коректності сформованих груп. Результати порівняння наведено в таблиці 1.7. У відповідних графах таблиці зазначено кількість респондентів за рівнями (високий, середній, низький).

Таблиця 1.7

Результати констатувального етапу експерименту

Групи	Рівні					
	високий		середній		низький	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Когнітивний критерій						
Показник 1 – Сформованість у працівників психологічної служби професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів						
ЕГ	37	8,9	179	43,2	198	47,9
КГ	42	10,2	182	44,4	186	45,4
Показник 2 – Уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження						
ЕГ	55	13,3	188	45,4	171	41,3
КГ	50	12,2	178	43,4	182	44,4
Диференційовані показники за когнітивним критерієм						
ЕГ	46	11,1	184	44,4	184	44,5
КГ	46	11,2	180	43,9	184	44,9

Продовження табл. 1.7

Ціннісно-мотиваційний критерій						
Показник 1 – Ціннісне ставлення до життя і здоров'я працівників психологічної служби						
ЕГ	98	23,7	165	39,9	151	36,4
КГ	92	22,4	171	41,7	147	35,9
Показник 2 – Мотивація щодо здоров'язбереження у працівників психологічної служби						
ЕГ	79	19,1	189	45,7	146	35,2
КГ	73	17,8	200	48,8	137	33,4
Диференційовані показники за ціннісно-мотиваційним критерієм						
ЕГ	89	21,5	177	42,8	148	35,7
КГ	83	20,2	186	45,4	141	34,4
Групи	Рівні					
	високий		середній		низький	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Професійно-діяльнісний критерій						
Показник 1 – Прагнення до творчої і професійної самореалізації						
ЕГ	98	23,7	164	39,6	152	36,7
КГ	93	22,7	170	41,5	147	35,8
Показник 2 – Здоров'я зберезувальна поведінка						
ЕГ	100	24,2	170	41,1	144	34,7
КГ	98	23,9	172	42,0	140	34,1
Диференційовані показники за професійно-діяльнісним критерієм						
ЕГ	99	23,9	167	40,3	148	35,8
КГ	96	23,4	171	41,7	143	34,9

Для підтвердження якісного аналізу нами був використаний кількісний аналіз – математична статистика. Для порівняння рівня готовності працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів з перевіркою в експериментальній та контрольній групах, використано статистичний критерій Пірсона (критерій χ^2). Нами була висунута нульова гіпотеза про тотожність двох сукупностей, наведених у таблиці 1.7.

Статистичне значення критерію χ^2 було обчислено за формулою 1:

$$T_{\text{емп}} = \frac{1}{n_1 n_2} \sum_{i=1}^2 \frac{(n_1 p_{2i} - n_2 p_{1i})^2}{(p_{1i} + p_{2i})}, \quad (1)$$

де n_1, n_2 – об'єми двох вибірок із двох сукупностей;

p_{1i} – кількість об'єктів першої вибірки i -ої категорії;

p_{2i} – кількість об'єктів другої вибірки i -ої категорії.

При повному співпадинні емпіричних та критичних частот $\sum(n_1 p_{2i} - n_2 p_{1i})^2 = 0$. Якщо спостерігається не співпадиння, то необхідно провести порівняння емпіричного значення χ^2 з його критичним значенням, яке визначається з урахуванням ступенів свободи n .

У даному випадку для рівня значущості $\alpha = 0,05$ (тобто надійності 95%, що є загальноприйнятим для педагогічних досліджень) і кількості ступенів свободи $k = n - 1 = 3 - 1 = 2$ (n – кількість рівнів: високий, середній, низький за кожним показником) критичне значення критерію $T_{\text{табл}} = 5,99$.

Нульова гіпотеза, котра передбачає, що різниця між обчисленими емпіричними частотами та математичним очікуванням має випадковий характер і між ними немає різниці, відхиляється, якщо $T_{\text{емп}} > T_{\text{табл}}$, для прийнятого рівня значущості α . Тож в такому випадку приймається альтернативна гіпотеза, тобто розподіл об'єкта на n категорій за станом досліджуваної якості є відмінним в двох розглянутих сукупностях.

Для співставлення експериментальної та контрольної групи між собою і визначення того, чи є групи приблизно рівними за всіма показниками, нами було визначено, за допомогою формули (1), значення критерію $T_{\text{емп}}$ для всіх комбінацій експериментальної та контрольної груп між собою. Отримані нами результати наведено в таблиці 1.8.

Таблиця 1.8.

**Дослідження експериментальної та контрольної груп
за критерієм Пірсона**

Критерій	Показник	$T_{\text{емп}}$	$T_{\text{табл}}$
Когнітивний критерій	Показник 1 – Сформованість у працівників психологічної служби професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів	0,70	5,99
	Показник 2 – Уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження	0,38	
	Диференційовані показники за когнітивним критерієм	0,02	
Ціннісно-мотиваційний критерій	Показник 1 – Ціннісне ставлення до життя і здоров'я працівників психологічної служби	0,33	5,99
	Показник 2 – Мотивація щодо здоров'язбереження у працівників психологічної служби	0,81	
	Диференційовані показники за ціннісно-мотиваційним критерієм	0,58	
Професійно-діяльнісний критерій	Показник 1 – Прагнення до творчої і професійної самореалізації	0,30	5,99
	Показник 2 – Здоров'язбережувальна поведінка	0,07	
	Диференційовані показники за поведінковим критерієм	0,16	

Аналізуючи дані за таблицею 1.8 можемо побачити, що експериментальна та контрольна групи задовольняють умові невідмінності двох сукупностей $T_{\text{емп}} < T_{\text{табл}}$. Отже, за допомогою критерію Пірсона (критерію χ^2) нами було виявлено, що групи мають близькі вихідні дані. Результати цих розрахунків наведені у таблиці 1.8 і вони свідчать, що між

контрольною та експериментальною групами на початку експерименту існують несуттєві статистичні відмінності.

Величини χ^2 не перевищують значення 0,81, тобто усі наведені результати менші за критичне значення Пірсона (критичне значення χ^2 при $k = 2$ для рівня значущості $\alpha = 0,05$ $T_{\text{табл}} = 5,99$), що означає приблизно однаковий рівень сформованих експериментальної та контрольної груп на початку проведення експерименту.

Таким чином, у цьому параграфі було здійснено низку організаційних заходів для можливості проведення експериментального дослідження. По-перше, сформовано ЕГ та КГ з числа працівників психологічної служби закладів загальної середньої освіти м. Харкова та Харківської області, м. Полтави та Полтавської області, м. Житомир та Житомирської області загальною чисельністю 824 респонденти, з яких ЕГ – 414 респондентів, КГ – 410 респондентів; вивчено їх кількісний розподіл на практичних психологів та соціальних педагогів та розподіл за стажем роботи на відповідній посаді.

По-друге – проаналізовано стан підготовки ППС, а саме, навчально-тематичні плани курсів підвищення кваліфікації окремо практичних психологів та соціальних педагогів за освітніми програмами закладів післядипломної освіти (комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти», Полтавської академії неперервної освіти імені М.В. Остроградського, комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради).

По-третє, проведений нами аналіз критеріальної бази, який був здійснений на основі вивчення дисертацій та авторефератів, що присвячені проблемі формування соціального здоров'я, дозволив розробити та обґрунтувати власне авторське бачення критеріальної бази для можливості здійснення оцінки готовності працівників психологічної служби до формування психологічного здоров'я молодших школярів. Розроблена нами критеріальна база складається з трьох обґрунтованих критеріїв –

когнітивного, ціннісно-мотиваційного і професійно-діяльнісного, з підібраними та сформульованими показниками: до когнітивного критерію – сформованість професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів, уявлення щодо реалізації набутого досвіду здоров'язбереження; до ціннісно-мотиваційного критерію – ціннісне ставлення до життя і здоров'я та мотивація щодо здоров'язбереження; до професійно-діяльнісного критерію – прагнення до творчої і професійної самореалізації та здоров'язбережувальна поведінка.

Четверте, для проведення дослідження нами було підготовлено діагностичний інструментарій зі стандартизованих та валідних методик щодо виявлення рівнів готовності ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти (методика Смекала-Кучери, експрес-діагностика для виявлення соціальних цінностей особистості, тест «Ваш творчий потенціал»), розроблено авторську методику щодо сформованості у працівників психологічної служби професійних компетентностей та опитувальник щодо вивчення здоров'язбережувальної поведінки працівника психологічної служби. Розроблена узагальнена інтерпретація з обраних методик з розподіленням якісних характеристик усіх параметрів за рівнями у вигляді опису станів/поведінки/проявів особистості для виявлення відповідного рівня готовності ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

П'яте, за допомогою методів математичної статистики було проаналізовано стан підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти за показниками когнітивного, ціннісно-мотиваційно та професійно-діяльнісного критеріїв. Однорідність контрольної та експериментальної груп на початку експерименту була перевірена за допомогою статистичного критерію Пірсона.

Висновки до розділу 1

Підводячи підсумки, зауважимо, що метою дослідження на цьому етапі дисертаційного дослідження було здійснення теоретичної розробки проблеми підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

По-перше, на основі аналізу численних наукових і науково-методичних праць було здійснено оцінку ступеня розробленості порушеної проблеми і встановлено, що у наукових роботах, переважно у педагогічному аспекті, розкрито різноманітні питання професійної підготовки ППС в системі післядипломної освіти, конкретизовано категоріальний апарат, зроблені узагальнення й висновки щодо особливостей і змісту характеристик основних понять проблеми підготовки ППС в системі післядипломної освіти. Встановлено, що така підготовка сприятиме збагаченню професійних, методологічних, аксіологічних та духовних аспектів культури особистості. Розробка порушеної у дисертації проблеми, з огляду її соціально значимого контексту, дозволить реалізувати важливий напрям підготовки працівників психологічної служби (практичних психологів і соціальних педагогів) – формування соціального здоров'я молодших школярів у закладах загальної середньої освіти, який наразі є, швидше окресленим, ніж розробленим, що зумовило подальше вивчення означеної проблеми. Натомість, існує ґрунтовна нормативно-правова база для забезпечення процесу здійснення підвищення кваліфікації працівників психологічної служби, зокрема, Закон України «Про професійний розвиток працівників», Наказ МОН України «Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти», «Положення про курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників при обласному інституті післядипломної педагогічної освіти», Проект Закону України «Про освіту дорослих», Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, Наказ МОН України «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України», та ін.

По-друге, здійснений міждисциплінарний теоретичний аналіз поняття «здоров'я» як складного багатогранного явища і міждисциплінарного феномена дозволяє утворити комплексне розуміння дефініції «здоров'я», враховуючи філософський, медичний, економічний, правовий, соціальний, психологічний аспекти; як індивідуальної й суспільної цінності, явище системного характеру, динамічне, постійно взаємодіюче з навколишнім середовищем, яке, у свою чергу, постійно змінюється. Такі ідеї створюють основу аксіологічного і середовищного підходів і трактують здоров'я як універсальну цінність людини, що залежить від навколишнього середовища. Соціальне здоров'я представлено як *стан організму*, що визначає здатність і готовність людини активно взаємодіяти із соціумом, які залежать від формування особистісних якостей для успішної життєдіяльності в сучасному суспільстві.

Досліджуючи теоретичні аспекти проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів та враховуючи особливості дітей молодшого шкільного віку (В. Бабич, Г. Бондаренко, О. Ващенко, Л. Горяна, К. Романенко) ключову дефініцію «*соціальне здоров'я молодших школярів будемо розуміти як стан особистості дитини, який забезпечує гармонійну взаємодію з мікро- та макросоціумом, саморегуляцію поведінки дитини, розвиток її морально-етичних і культурних характеристик, мотивацію на здоровий спосіб життя та безпечну поведінку, стимулює інтерес до пізнавальної діяльності у навколишньому середовищі*».

Виявлено, що до змісту діяльності в напрямі формування ППС соціального здоров'я здобувачів освіти входить: збереження та зміцнення психічного та соціального здоров'я, сприяння особистісному, інтелектуальному, фізичному і соціальному розвитку здобувачів освіти шляхом доповнення сучасних методів навчання та виховання ефективними психолого-педагогічними технологіями; сприяння забезпеченню психологічної безпеки, надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги всім учасникам освітнього процесу. Ці завдання реалізуються

завдяки таким напрямом роботи: освітня і просвітницька діяльність фахівців психологічної служби, діагностична, профілактична, корекційна робота, психологічне консультування, супервізія.

Про-третє, організовано і проведено констатувальний етап експериментального дослідження, що передбачав створення експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп з числа ППС ЗЗСО м. Харкова та Харківської області, м. Полтави та Полтавської області, м. Житомир та Житомирської області. Загальна кількість 824 респонденти (ЕГ – 414 респонденти, КГ – 410 респондентів). Вивчено їх кількісний і якісний розподіл; методами математичної статистики (критерій Пірсона) була проведена перевірка однорідності сформованих груп (ЕГ та КГ), яка довела приблизно однаковий їх рівень на початку проведення експерименту; проаналізовано стан і виявлено досвід підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, який виявився фрагментарним і недостатнім.

По-четверте, було здійснено теоретичне обґрунтування і розробку критеріальної бази для можливості здійснення оцінки готовності працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів. В якості критеріїв обрано *когнітивний* (з показниками «сформованість професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів», «уявлення щодо реалізації набутого досвіду здоров'язбереження»), *ціннісно-мотиваційний* (з показниками «ціннісне ставлення до життя і здоров'я» та «мотивація щодо здоров'язбереження») і *професійно-діяльнісний* (з показниками: «прагнення до творчої і професійної самореалізації» та «здоров'язбережувальна поведінка»). Було підготовлено діагностичний інструментарій зі стандартизованих та валідних методик щодо виявлення рівнів готовності ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, а також розроблено авторські методики (для виявлення сформованості професійних компетентностей у ППС та

3943026624871580

опитувальник щодо вивчення здоров'язберезувальної поведінки ППС). Розроблена узагальнена інтерпретація з обраних методик з розподілом якісних характеристик усіх параметрів за рівнями у вигляді опису станів/поведінки/проявів особистості.

Проведений констатувальний етап дослідження дозволив виявити перевагу низького і середнього рівня за усіма показниками, що стало підґрунтям для розробки і перевірки відповідної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти. Основні положення цього розділу викладені у публікаціях авторки [91, 92, 94, 95, 96, 97, 99, 101, 103, 104, 273].

РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

2.1. Обґрунтування соціально-педагогічної технології підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти

Наступним завданням дисертаційного дослідження є обґрунтування соціально-педагогічної технології підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, тому вважаємо за необхідне зосередити свій дослідницький пошук на сутності понять «технологія», «педагогічна технологія», «соціальна технологія», оскільки нас цікавить зміст та сутність поняття «соціально-педагогічна технологія» з визначенням характерних її ознак.

Слово «технологія» – грецького походження і перекладається як «знання про майстерність» [193]. Усі технології розділяють на дві групи: промислові та соціальні. Соціальною визначають таку технологію, у якій вихідний і кінцевий результат – це людина, а основними параметрами вимірювання є її властивості та якості [260, с. 295]. У педагогічній науці технологія визначається як змістовна техніка реалізації навчального процесу, опис процесу досягнення результатів, що були заплановані, системна сукупність і порядок функціонування усіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів для досягнення результату [203]. ЮНЕСКО дає таке визначення педагогічної технології – це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з

урахуванням технічних і людських ресурсів і їх взаємодії, що своїм завданням вважає оптимізацію форм освіти.

Відомі педагогічні технології, такі як, технологія розвивального навчання (Л.Виготського, Л.Занкова, В.Давидова, Д.Ельконіна), технології особистіно-орієнтованої освіти, технологія формування творчої особистості, технологія створення успіху (А.Белкін), інформаційні технології навчання [193], активно імплементуються в соціальну сферу як такі, що довели свою ефективність у досягненні результатів.

Звернемося до тлумачення терміну «соціально-педагогічна технологія», що наближає нас до розуміння досліджуваного терміну «соціально-педагогічна технологія підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти».

Питанню технологізації соціально-педагогічної діяльності приділили свою увагу О.В. Безпалько, Р.Х. Вайнола, Т.Г. Веретенко, Л.М.Завацька, І.Д. Зверева, А.Й. Капська, Л.І. Міщик, С.Я. Харченко, С.Р. Хлебик та ін.

Здійснимо огляд наукових робіт щодо розуміння явища соціальної технології. А. Капська визначає соціальною технологією таку технологію, що розглядає людину в якості вхідного та вихідного результату, а її якості та властивості є основними параметрами вимірювання [114]. На її думку, соціальні технології можна виокремити в особливу групу – технології соціальної роботи, що залежить від конкретизації мети.

Автори монографії «Соціальні технології : світовий досвід та тенденції розвитку в Україні» соціальну технологію описують таким чином: «процес спрямованого впливу на соціальний об'єкт» (Н. Данакін); «наука про сукупність способів соціальної дії на людину» (Л.Дятченко); «сукупність знань про способи організації соціальних процесів та самі дії» (А. Зайцев); «сукупність прийомів, методів і впливів, які застосовуються для досягнення поставлених цілей у процесі соціального планування і розвитку, рішення

різного роду соціальних проблем» (Л.Іонін), «діяльність, в результаті якої досягається мета і змінюється об'єкт діяльності» (Н. Стефанов) [264].

На думку вченої Р. Вайноли треба розрізняти технології соціальної роботи та соціальні технології. Технологію соціальної роботи вчена розуміє як «сукупність форм, методів і прийомів, що застосовуються соціальними службами, окремими закладами соціального обслуговування, соціальними працівниками з метою досягнення успіху соціальної роботи». Соціальні технології на її думку мають певні ознаки, як от комплексність, превентивність більшості технологій, суб'єктивність змісту, коли під впливом лідера відбувається ініціація змін у клієнтів, які сприяють розвитку об'єкта впливу, задіяння у соціальних перетвореннях великої кількості людей [42].

Сутність соціально-педагогічної технології розкривають Т. Алексеєнко та Н. Заверико. Т. Алексеєнко дає наступне визначення – «цілеспрямована, спеціально-організована соціально-педагогічна діяльність [262], Н. Заверико соціально-педагогічну технологію визначає як «певну опералізацію процесу надання послуг і соціально-педагогічної допомоги, створення алгоритму взаємодії соціального педагога з клієнтом [86]. Науковиця вважає, що соціально-педагогічна технологія має такі риси: універсальність (можливість застосування на різних за чисельністю і специфікою об'єктах, для рішення подібних або частих завдань); конструктивність (націленістю на рішення конкретних проблем перевіреними й обґрунтованими способами); результативність (орієнтація на кінцевий результат, що перевіряється); оперативність (можливість реалізувати технологію в оптимальний термін); відносна простота (містить проміжні етапи й операції, доступна для фахівця визначеної кваліфікації); надійність (наявність деякого запасу міцності, механізму, що дублюється); гнучкістю (здатність до адаптації в умовах, що змінюються). Ключовим моментом соціальної чи соціально-педагогічної технології, на її думку, буде виступати кінцевий результат: його детальне визначення і чітке досягнення [87].

Погоджуємося з наступним визначенням соціально-педагогічної технології, як способу взаємодії соціального педагога/соціального працівника з клієнтом, що забезпечує його соціалізацію в наявних, або спеціально створюваних умовах [260, с. 295].

Технологія соціально-педагогічної діяльності розглядається як практична діяльність соціального педагога/соціального працівника, яка має власну структуру і для якої характерна раціональна послідовність використання різних методів та засобів з метою досягнення якісних результатів.

Сучасні українські науковці (Т.Алексеєнко, І.Богданова, Л.Завацька, І.Зверєва, О.Беспалько, С.Харченко, А.Капська, І.Пеша, О.Міхеєва, М.Соляник, І.Ковчина, Л.Коваль, І.Зверєва, С.Хлебик, А.Бойко, Т.Семигіна, І.Грига) – є відомими авторами посібників, підручників, словників-довідників, poradників з соціальної роботи та соціальної педагогіки, звертаються до використання технологічних підходів як до необхідного інструменту поступової реалізації професійної діяльності фахівців соціальної сфери, враховуючи, що соціально-педагогічна технологія є класичним типом соціальної технології.

Можемо зазначити, що спільними рисами педагогічної і соціально-педагогічної технології є наступні ознаки: процес, який має конкретно описані дії через певні процедури, що спрямовано на досягнення результату.

Приєднуючись до думок вчених зазначимо, що сучасні соціально-педагогічні технології: 1) характеризуються сукупністю способів професійного впливу на клієнта (соціальний об'єкт), 2) за мету ставлять отримання позитивних змін у якостях і властивостях клієнта, 3) забезпечують функціонування і соціалізацію клієнта в постійно змінних умовах соціуму.

Будь-яка педагогічна технологія має відповідати наступним критеріям технологічності, які є основними: концептуальність, системність, керованість, ефективність, відтворюваність.

Будь-яка технологія має базуватися на концепції яка корелює зі змістом і структурою технології. Так, *першою концептуальною ідеєю* для здійснення соціально-педагогічної технології підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти є необхідність розв'язання трьох виявлених нами суперечностей:

1) між потребами суспільства у формуванні соціального здоров'я підростаючого покоління та недостатнім рівнем науково-теоретичної та практичної розробки основ підготовки працівників психологічної служби в цьому напрямі. З метою зниження рівня дії цієї суперечності ми започаткували науково-практичну розробку саме цієї наукової проблеми в закладах післядипломної освіти.

2) між потребою у підвищенні готовності працівників психологічної служби у напрямі формування соціального здоров'я молодших школярів і недостатньою розробленістю технологічного забезпечення цієї підготовки. Для реалізації цього завдання в системі післядипломної освіти ми науково обґрунтовуємо і розробляємо технологічну основу з подальшою розробкою науково-методичного забезпечення, яке буде представлено в якості методичного матеріалу.

3) між необхідністю вдосконалення процесу підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів у системі післядипломної освіти й недостатньою розробленістю її методичних засобів. Саме розробка авторського тематичного спецкурсу «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» для практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти та методичних рекомендацій щодо його упровадження в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти є тим методичним забезпеченням, що дозволяє це зробити.

Друга концептуальна ідея пов'язана із необхідністю використання потенціалу особистості працівників психологічної служби в процесі формування соціального здоров'я у молодших школярів, демонстрація ціннісного відношення до власного здоров'я та здоров'язбережувальної поведінки задля можливості формування відповідних якостей у дітей. Працівники психологічної служби закладу загальної середньої освіти – це носії знань і цінностей щодо формування соціального здоров'я, які демонструють на власному прикладі здоров'язберігаючу поведінку, тим самим стають взірцем для молодших школярів. За умови розширення і сформованості когнітивних характеристик (рівень обізнаності щодо особистого здоров'я та його соціальних проявів), ціннісно-мотиваційних (розвиток усвідомленого ставлення до життя та здоров'я, мотивація до власного здоров'язбереження), професійно-діяльнісних (здатність до усвідомлення та самоконтролю власної здоров'язбережувальної поведінки), завдяки таким механізмам як імітація та ідентифікація, молодші школярі засвоюють паттерни поведінки і відтворюють способи життєдіяльності, що притаманні авторитетним (значимим) особам, якими в цьому віці і є саме педагогічні працівники.

Третя концептуальна ідея ґрунтується на соціально-педагогічному підході й розумінні того, що процес підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів передбачає врахування, по-перше, компоненти освіти дітей як основних об'єктів – носіїв компетентностей щодо соціального здоров'я, по-друге, компоненти соціального виховання як системи соціально-педагогічних заходів, що спрямовані на становлення та реалізацію дитини, її духовного потенціалу, а також гуманізацію відносин в соціумі [153]. До того ж, процес формування соціального здоров'я передбачає поєднання освіти і соціального виховання, що зрештою призводить до синергії отриманих дітьми компетентностей щодо соціального здоров'я.

У зв'язку з третьою концептуальною ідеєю, доречним буде використати ідею про вплив соціального середовища на особистість молодшого школяра. Тому *четверта концептуальна ідея* базується на розумінні середовища, здорового оточення школярів як соціально-підтримуючої сили для успішного формування у них соціального здоров'я, до якого входять: сімейне середовище, шкільне середовище, освітнє середовище початкової школи, середовище однолітків. Серед чинників, як і забезпечують якість початкової ланки загальної середньої освіти науковці зазначили такий, як осучаснення та оздоровлення освітнього середовища [183]. Ми виходимо із тези про необхідність збагачення соціального середовища і насиченість його професійними впливами з боку ППС для посилення ролі самого соціального простору ЗЗСО в процесі формування соціального здоров'я молодших школярів.

Перейдемо до представлення і обґрунтування власного бачення сутності і складових соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Спираючись на чисельні визначення різного роду соціально-педагогічних технологій [114, 264, 262, 87, 260, 85], зазначимо, що соціально-педагогічна технологія підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти *це – певна послідовність етапів, процедур і шляхів, спрямованих на професійну підготовку ППС в системі післядипломної освіти, з метою отримання ними знань, практичних умінь і досвіду реалізації професійного впливу щодо формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО.*

Системний підхід став методологічною основою для обґрунтування соціально-педагогічної технології, тож у традиційному розумінні технологія як система має певні структурні елементи (мету, об'єкт і суб'єкт, принципи, результат, зміст (напрями), форми, методи, засоби, рівні реалізації, етапи), що пов'язані між собою [55].

Розроблена і обґрунтована нами соціально-педагогічна технологія підсилюється такими складовими: а) використання концептуальної основи технології є науковою основою для реалізації суті самої технології; б) змістовна частина (мета, зміст і напрямки, результат діяльності) створюють специфічний сутнісний каркас для розуміння, яким чином розгортається реалізація технології; в) процесуальна складова надає можливість реалізувати процес підготовки ППС до формування соціального здоров'я у молодших школярів технологічно шляхом організації освітньої діяльності ППС в ході визначених етапів, форм, методів, засобів, результативність дії яких потім перевіряється за допомогою розробленої критеріальної бази; г) підготовка ППС до збагачення соціального середовища ЗЗСО і насиченості його професійними впливами з боку ППС .

Розроблена нами технологія представляє алгоритм певної соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на сформованість у ППС професійних компетентностей, цінностей, мотивації для здійснення професійної діяльності щодо формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО.

Для зручного сприйняття представленого матеріалу модель соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти представлено на рис. 2.1.

Переходячи до опису структурних і змістовних складових технології, розпочнемо з методично-підготовчого етапу, який є надважливим, оскільки від якості підготовки всіх учасників реалізації технології буде залежати кінцевий результат. Методично-підготовчий етап технології передбачає її теоретико методичну розробку та в цілому підготовку всіх учасників до реалізації СПТ.

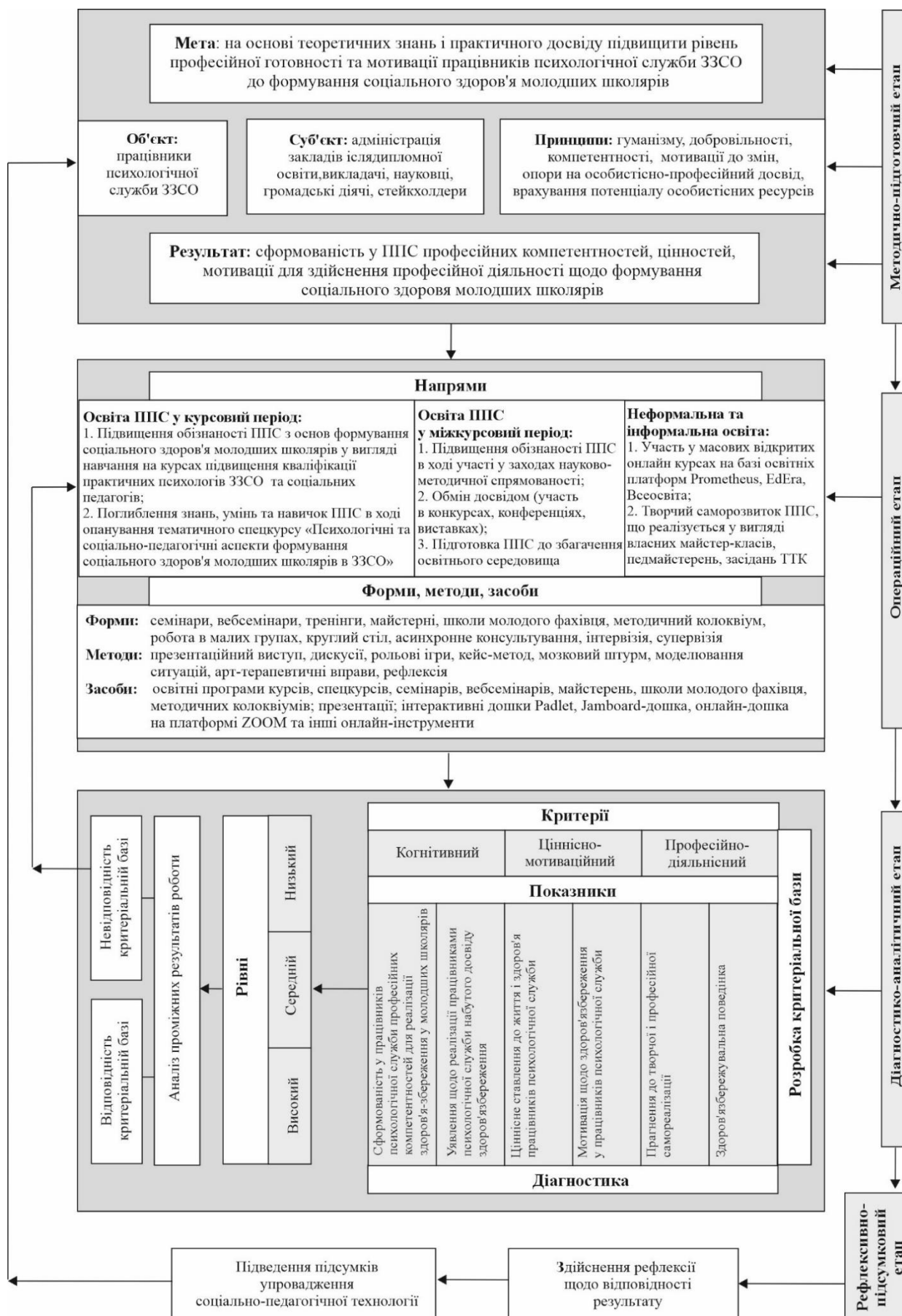

Рис.2.1. Модель соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти

Першим елементом у структурі соціально-педагогічної технології є мета. Підходячи до визначення мети, зазначимо, що вона має безпосереднє відношення до об'єкта. Тож, об'єктом соціально-педагогічної діяльності є частина об'єктивної реальності, як от, людина, соціальна група, предмети матеріального світу, живої природи тощо, яких треба змінити для вирішення проблеми, тобто, вони мають позбутися одних властивостей і набути інших. Бажаний стан цього об'єкта і є метою, яка спрямована на досягнення певного ідеального стану в результаті діяльності. Визначимо за мету нашої соціально-педагогічної технології наступне: на основі теоретичних знань і практичного досвіду підвищити рівень професійної готовності та мотивації ППС ЗЗСО до формування соціального здоров'я молодших школярів.

Результатом технології будемо вважати сформованість у ППС професійних компетентностей, мотивації для здійснення професійної діяльності щодо формування соціального здоров'я молодших школярів.

Наступними розглянемо суб'єктів та об'єктів процесу підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів. Загальновідомо, що суб'єкт в соціальній роботі – це державні і недержавні установи, фізичні особи (фахівці і не фахівці), які здійснюють діяльність, спрямовану по покращання (оптимізацію) стану клієнта. Суб'єктами підготовки ППС виступають адміністрація, науково-педагогічні та педагогічні працівники закладів післядипломної освіти, громадські діячі, стейкхолдери, які реалізують освітню функцію в рамках упровадження технології. Досягнення мети підготовки ППС узгоджується з цілями та стандартами системи загальної середньої освіти України, відображає актуальні соціальні запити й реалізується з урахуванням функції післядипломної освіти та за допомогою спільної діяльності усіх суб'єктів системи післядипломної освіти, з можливим залученням додаткових фахівців.

Об'єктом нашої технології виступають ППС закладів загальної середньої освіти м. Харкова та Харківської області, а саме практичні психологи та соціальні педагоги, який мають різний стаж та досвід роботи на

посаді, оскільки саме вони стоять на захисті психічного здоров'я та соціального благополуччя підростаючого покоління, що визначено нормативними документами щодо діяльності психологічної служби, які були нами згадані в п.п. 1.1 та 1.2.

В основу соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти покладено нормативно-правову базу, яка уможлиблює реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистих потреб; на законодавчому рівні надає можливість поглиблювати, розширювати та оновлювати професійні знання, уміння, навички за спеціальністю; регулює організаційні та економічні засади функціонування системи освіти дорослих в Україні [230, 220, 233].

Останнім в цьому етапі опишемо сукупність принципів, які є запорукою збалансованості соціально-педагогічної технології підготовки ПС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти. На основі наукових джерел з проблеми підготовки в системі післядипломної освіти ми виокремили наступні принципи: гуманізму, добровільності, мотивації до змін, опори на особистісно-професійний досвід, врахування потенціалу особистісних ресурсів.

Здійснимо коротку характеристику кожного з них.

Принцип гуманізму є базовим принципом освіти дітей і дорослих, він зосереджує погляд суб'єктів професійної діяльності на тих, хто навчається та проходить підготовку, а в нашому випадку це практичні психологи та соціальні педагоги закладів загальної середньої освіти, як на найвищу цінність. У контексті реформування системи освіти в Україні ідеї гуманізації, людиноцентризму можуть реалізовуватися через гуманізацію професійної педагогічної діяльності та професійного середовища.

Принцип добровільності передбачає врахування власної мотивації та бажання отримувати нові знання, уміння, навички без примусу, враховуючи

готовність ППС співпрацювати з суб'єктами, які здійснюють навчання та підготовку в певному напрямі професійної діяльності

Принцип компетентності, який безпосередньо передбачає спеціальну підготовку ППС, які будуть здійснювати формування соціального здоров'я молодших школярів.

Принцип мотивації до змін зводиться до активізації ППС і підвищення у них мотивації не тільки отримувати відповідні знання, а й мотивації на зміну цінностей і власної поведінки задля отримання результату навчання.

Принцип опори на особистісно-професійний досвід. Згідно з цим принципом особистісний, соціальний професійний досвід ППС, які навчаються, проходять підготовку, використовується як одне з джерел навчання як того фахівця, який сам навчається, так і його колег.

Принцип врахування потенціалу особистісних ресурсів передбачає процес вивчення і врахування можливостей, здібностей, професійного досвіду ППС до реалізації власних ресурсів з наступною метою: розширення кола охоплення визначеною проблематикою інших учасників, вихід на вищий рівень реалізації розробленої соціально-педагогічної технології.

Усі перераховані в сукупності принципи є необхідними і достатніми для реалізації соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Як бачимо, методично-підготовчий етап передбачає теоретико-методичну розробку нашої соціально-педагогічної технології і підготовку всіх учасників до її реалізації, використовуючи різноманіття напрямів, форм, методів і засобів підготовки ППС в системі післядипломної освіти.

Логіка дослідження передбачає опис наступного етапу технології. Операційний етап досліджуваної технології створює певну сукупність напрямів підготовки, форм, методів та засобів, що в цілому складає уявлення про конкретні дії, які будуть наближувати процес підготовки до визначеного

результату. Конкретизуємо напрями підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Першим напрямом операційного етапу є освіта ППС у курсовий період. Система післядипломної педагогічної освіти у формі підвищення кваліфікації спрямована на набуття нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у різних категорій педагогічних працівників, що відбувається шляхом навчання на курсах підвищення кваліфікації за освітніми програмами для відповідних категорій педагогічних працівників.

Першим завданням цього напрямку є підвищення обізнаності ППС з основ формування соціального здоров'я молодших школярів у вигляді навчання на курсах підвищення кваліфікації практичних психологів ЗЗСО та соціальних педагогів. Реалізація соціально-педагогічної технології здійснювалася нами на базі комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти». Ми пропонуємо навчання на курсах підвищення кваліфікації окремо практичних психологів ЗЗСО, окремо соціальних педагогів, оскільки не може існувати універсальної освітньої програми підвищення кваліфікації цих працівників разом, ураховуючи різницю їх посадових обов'язків та професійних компетентностей.

Детальний аналіз навчально-тематичних планів освітніх програм практичних психологів ЗЗСО та соціальних педагогів ми проводили у трьох закладах післядипломної освіти і виклали його у п.1.3. Зазначимо, що в Харківській академії неперервної освіти навчально-тематичні плани передбачають різноманіття тем на 60-годинних курсах підвищення кваліфікації, на яких практичні психологи та соціальні педагоги мають можливість мінімально, або фрагментарно отримати знання щодо формування соціального здоров'я молодших школярів. Перелічимо деякі з них: «Здоров'я, безпека, добробут – найвища цінність НУШ», Створюємо безпечне освітнє середовище закладу освіти», «Створення комунікативного простору в умовах дистанційного та змішаного навчання», «Відновлення моделі безперервності: спілкування вчителів та учнів з особливими освітніми

потребами в умовах війни», «Психолого-педагогічна підтримка дітей та дорослих в умовах воєнного стану». Зазначимо, що їх зміст не дозволяє забезпечити належний рівень поінформованості ППС щодо питання формування соціального здоров'я молодших школярів, тому нами була зроблена пропозиція актуалізувати це питання за допомогою окремої лекції, що і було зроблено поступово. З 2021 року в навчально-тематичний план освітньої програми соціальних педагогів вставлена окрема тема «Формування соціального здоров'я учнів як основа створення безпечного освітнього середовища». З 2023 року тема «Збереження психічного та соціального здоров'я здобувачів освіти в умовах воєнного стану» вставлена в навчально-тематичні плани освітніх програм і соціальних педагогів, і практичних психологів закладів загальної середньої освіти.

Також у курсовий період ППС можуть пройти навчання на різних тематичних курсах. Тож, *другим завданням* цього напрямку є поглиблення знань, умінь та навичок ППС в ході опанування тематичного спецкурсу «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО». Ми пропонуємо ППС навчання за освітньою програмою тематичного спецкурсу «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО», обсягом 30 академічних годин, який було нами розроблено для практичних психологів та соціальних педагогів з можливістю навчання цих фахівців в спільній групі (додаток Е). Метою спецкурсу є надання теоретичних та практичних знань та навичок працівникам психологічної служби закладів загальної середньої освіти з питань підтримки та формування соціального здоров'я молодших школярів. Освітня програма має 3 модулі. Перший модуль – «Теоретичні основи проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів», спрямований на ознайомлення слухачів з теоретичними аспектами проблеми, оволодіння основними категоріями та поняттями щодо феномену соціального здоров'я особистості,

зокрема молодших школярів. Він розрахований на 6 академічних годин, серед яких 2 години відводиться на самостійне навчання.

У другому модулі «Практичні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів» передбачається ознайомлення слухачів спецкурсу з особливостями підтримки та формування соціального здоров'я на основі психосоціальних особливостей молодших школярів; формуючи комунікативні та життєві навички, що сприяють соціальному здоров'ю; використовуючи інтерактивні форми та методи роботи щодо формування соціального здоров'я. Він розрахований на 23 академічні години, серед яких 12 годин відведено на самостійну роботу з опанування п'яти тем цього модулю. Також в цьому модулі передбачено проведення супервізії з учасниками тематичного спецкурсу, яка нами розглядається як форма консультації, обміну досвідом між колегами.

Тематичний спецкурс доповнює, розширює та поглиблює практикоорієнтований зміст курсів підвищення кваліфікації працівників психологічної служби, надає можливість використовувати професійно-особистий досвід учасників як джерело навчання; відповідний навчально-тематичний план інтегрує теоретичну та практичну підготовку через використання на заняттях різних форм та методів навчання дорослих. Більш детально особливості впровадження тематичного спецкурсу розглянемо в п. 2.2.

Другий напрям операційного етапу – освіта ППС у міжкурсовий період. Навчання різних категорій педагогічних працівників, в тому числі ППС, в системі післядипломної освіти здійснюється у два етапи – курсовий і міжкурсовий, через різні форми методичної роботи.

Першим завданням цього напрямку є підвищення обізнаності ППС в ході участі у заходах науково-методичної спрямованості. У міжкурсовий період у ППС є можливість взяти участь у заходах науково-методичної спрямованості, які організуються методичними структурними підрозділами закладів післядипломної освіти, наприклад, Центром

практичної психології, соціальної роботи та здорового способу життя Харківської академії неперервної освіти. Це можуть бути одноразові семінари, вебсемінари, тренінги різної тематики, а також пролонговані методичні заходи, що передбачають навчання певної групи ППС протягом року з отриманням сертифікату, наприклад, методичний колоквиум, школа молодого фахівця, майстерня тощо.

Другим завданням цього напрямку є обмін досвідом ППС завдяки участі в конкурсах, конференціях, виставках та інших заходах, де є можливість презентувати свої надбання у професійній діяльності. Так, Міністерством освіти і науки України з 2018 року започатковано Всеукраїнський конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі», завданнями якого є: стимулювання творчого самовдосконалення ППС та сприяння впровадженню їх методичних інновацій; удосконалення фахової майстерності ППС; узагальнення досвіду ППС щодо розробки та реалізації авторських програм зі всіма учасниками освітнього процесу [52]. Харківська академія неперервної освіти надає можливість усім педагогічним працівникам представляти свій досвід на щорічних онлайн-виставках, обласному фестивалі «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують» за темою «Інноваційні освітні технології як засіб підвищення якості освіти: практика, досвід, результати пошуків», в якій для ППС відкрита окрема номінація «Практична психологія та соціальна робота». Широке коло освітян міста Харкова та області мають змогу ознайомитися з творчими надбаннями та кращими практиками педагогічних працівників, педагогічних колективів закладів освіти, що беруть участь у виставках, фестивалі «добрих практик», включаючи надбання ППС. Участь у вище представлених заходах дає можливість ППС реалізувати професійно-особистісні інтереси в презентації себе як досвідченого фахівця і професіонала своєї справи.

Третім завданням цього напрямку є підготовка ППС до збагачення освітнього середовища. На нашу думку, формуванню соціального здоров'я

молодших школярів буде сприяти здоров'язбережувальне середовище в умовах початкової школи та збагачене освітнє середовище.

Одним із ключових факторів формування й розвитку особистості дитини є навколишнє середовище, яке належним чином побудоване й організоване. В. Ільїна зазначає, що освітнє середовище можна визначити як систему умов для формування особистості, її можливостей для розвитку, що окреслюється соціальним та просторово-наочним оточенням [109].

Створенню здоров'язбережувального середовища в умовах початкової школи приділяють увагу в своїх дослідженнях Т.Осадченко [189]. О. Будник [40], О. Ващенко [46, 47], Т. Водолазська [50], С. Свириденко, К. І. Волинець, Л. Височан [204, 49].

Автори посібника «Сучасні технології збереження здоров'я учнів» зазначають, що нова якість освіти, яка забезпечить розвиток сучасного суспільства, може бути досягнута завдяки створенню певних умов організації такого освітнього процесу, який і буде спрямований на збереження, зміцнення і формування здоров'я дітей та молоді. Це, в свою чергу, вимагає від педагогів застосування нових своєрідних підходів в освітньому процесі і виховання дітей та молоді на основі здоров'язбереження [271]. Здоров'язбережувальне освітнє середовище, котре належним чином організоване, буде сприяти залученню молодших школярів до активностей та заходів, що орієнтовані на формування здоров'язбереження, як фізичного, психічного, так і соціального.

Ми схиляємося до думки, що підготовка ППС до збагачення освітнього середовища для успішного досягнення результату формування соціального здоров'я молодших школярів є вкрай необхідною. Для цього скористаємося Концепцією збагаченого освітнього середовища, запропонованою С.І. Подмазіним [211, с. 43-51]. Також візьмемо до уваги модифікацію змісту цієї концепції, яка була запропонована Ю.І. Чернецькою стосовно підлітків та їх адаптації до нового середовища загальноосвітніх навчальних закладів [291].

Критеріями збагаченого освітнього середовища для молодших школярів вважаємо наступні:

1. Пристосованість середовища для реалізації особистістю своєї активності у різних видах діяльності, в першу чергу в комунікативній діяльності. Діяльність – це реалізація людиною своїх мотивів та активності, що збуджуються потребами людини. Саме потреби у пізнанні, спілкуванні та самоактуалізації мають змогу реалізовуватися під час навчального процесу у дітей. Комунікативна діяльність, в якій спілкування постає засобом пізнання та організації роботи групи дітей, сприяє підвищенню пізнавального процесу під час навчальної діяльності в різноплановій груповій роботі.

2. Насиченість середовища можливостями для пізнавальної діяльності особистості. Основою пізнавальної діяльності є інформаційна насиченість та інформаційний комфорт, що в свою чергу є головною умовою прояву ініціативи людини та високого рівня її інтелектуальної віддачі. Інформаційна насиченість та комфорт також є умовами для самовираження особистості, інтелектуальних комунікацій, можливості широкого та вільного доступу до необхідної інформації. Оволодіння певною інформацією є соціальною нормою, що можна забезпечити освітніми програмами, навчальними курсами, літературними джерелами, інтернет-джерелами, можливостями телекомунікацій, консультаціями спеціалістів тощо.

3. Насиченість середовища можливостями для творчої діяльності особистості. Творча діяльність спрямована на задоволення потреби у самоактуалізації, виявлення особистості у результатах своєї діяльності. Творчість у пізнавальній діяльності реалізується у різноманітніших видах навчальної роботи, яка урізноманітнена формами, змістом, спрямованістю.

4. Насиченість середовища сенсорними стимулами. Створення оптимального сенсорного навантаження під час освітнього процесу буде підштовхувати учасників до активності, діалогічного режиму функціонування, сприяти спільній практичній діяльності.

5. Оптимальна організація діяльності, що передбачає раціональну організацію навчальної діяльності з урахуванням фізичних, інтелектуальних, індивідуальних та вікових можливостей учасників начального процесу, їх мотиваційної, операційної усвідомленості та значущості навчального процесу; зацікавленості та націленості на одержання значущого результату від процесу навчання.

Тож підготовка ППС до збагачення освітнього середовища молодших школярів буде сприяти їх успішній соціальній адаптації, розвитку усіх сфер життєдіяльності дитини і, як наслідок, формуванню у них соціального здоров'я.

Третій напрям операційного етапу – неформальна та інформальна освіта. Закон України «Про освіту» дає визначення неформальній освіті наступне: це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій [230]. Неформальна освіта є доповненням формальної освіти людини будь-якого віку (або її альтернативою); може бути короткою за тривалістю (або ж низькою за інтенсивністю); організовується у вигляді семінарів, майстер-класів, короткострокових курсів. Найновішою формою дистанційного навчання є онлайн освіта, тобто масові відкриті онлайн курси. Ця форма навчання активно розвивається в багатьох країнах, особливо активного розвитку набула під час карантинних обмежень та воєнних дій в Україні серед дітей, молоді та дорослих. Масові відкриті онлайн-курси – це інтернет-курси з великомасштабною інтерактивною участю учасників будь-якого віку.

Інформальна освіта (самоосвіта) в Законі України «Про освіту» визнається як освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям [230].

Так, науковці не мають єдиного погляду на самоосвіту педагогічних працівників. Але ми підтримуємо думки Г. Дегтярьової, В. Радул, В. Титаренко щодо самоосвіти. Так, Г. Дегтярьова вважає, що самоосвіта є однією з форм підвищення кваліфікації педагогічних працівників [75]; найбільш ефективною формою підвищення кваліфікації вчителів є самоосвіта, вважає В. Радул, оскільки самореалізацію педагог цілеспрямовано здійснює саме в ході самоосвіти [244]. На думку В. Титаренко оновлення знань педагогічних працівників відбувається саме в ході постійної самоосвіти, оскільки навчання в системі післядипломної освіти має формальний характер і дає лише необхідний мінімум знань [281]. В умовах пандемії та воєнних дій в країні самовдосконалення та самоосвіта педагогічних працівників є невід'ємною потребою. Сервіси відкритої науки мають великий потенціал для їх використання в освіті, особливо у підготовці педагогічних працівників та підвищенні їх кваліфікації. Суть самоосвіти полягає в отриманні знань з різноманітних джерел і подальше використання їх у професійній діяльності. В. Коваленко, М. Мар'єнко, А. Сухіх зазначають напрями самоосвіти вчителя в умовах цифровізації суспільства і розглядають різноманітні цифрові ресурси, що їх варто використовувати для самоосвіти. [128].

Першим завданням третього напрямку операційного етапу підготовки є участь ППС у масових відкритих онлайн курсах, конференціях, вебінарах на базі освітніх платформ Prometheus [117], EdEra [118], Всеосвіта [148]. Дійсно, самоосвіта може здійснюватися за допомогою відкритих та доступних інструментів та засобів. Розповсюдженими варіантами отримання нових та вдосконалення власних знань є онлайн-платформи, участь у вебінарах, онлайн-конференціях та ін. [141].

В педагогічному середовищі системи загальної середньої освіти поширеними є безкоштовна платформа масових онлайн курсів Prometheus, українська студія онлайн освіти EdEra, платформа Всеосвіта з набором педагогічних інструментів у комплексі з бібліотеками. Зазначимо також

такий ресурс, як Портал превентивної освіти [206], який пропонує підвищення кваліфікації, онлайн-курси для педагогічних працівників. Відзначимо наступні тематики Порталу, як «Психологічне благополуччя» та «Соціальне благополуччя», в яких представлено різноманітні розробки на допомогу як вчителям, так і практичним психологам та соціальним педагогам: публікації, відеоматеріали, тренінги, руханки, робота в групах, інтерактивні вправи.

Також хочемо зазначити, що різноманітні громадські організації займаються впровадженням соціальних, освітніх проєктів і проводять навчання педагогічних працівників, як от ГО Дитячий фонд «Здоров'я через освіту», який пропонує навчання і впровадження в навчальних закладах освітніх програм, які ґрунтуються на формуванні в дітей та молоді життєвих навичок. Так за підтримки МОН України і Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) для усіх категорій педагогічних працівників пропонується навчальний курс на 24 години «Освіта на основі життєвих навичок» [191]. Серед інших тем змістом передбачено розгляд теми «Сучасне уявлення про здоров'я і соціальне благополуччя», в якому автори розглядають здоров'я з точки зору холістичного підходу [268].

Другим завданням цього напрямку є творчий саморозвиток ППС, що реалізується у вигляді власних майстер-класів, педагогічних майстерень та засідань тимчасових творчих колективів (ТТК).

Потенціал особистісно-професійного досвіду практичного психолога та соціального педагога, який має досвід роботи та пройшов відповідне навчання (тематичний спецкурс, онлайн-курси, тематичні вебінари, виставки, конкурси, конференції тощо) є джерелом колективного та особистісного навчання інших ППС, особливо необхідним це є для молодих фахівців. Тобто, навчальний процес, організований для колег як взаємонавчання у формі майстер-класів, педагогічних майстерень, засідань ТТК відбувається за методом «рівний-рівному» [68] та дає можливість фахівцю осмислити (або переосмислити) власну практичну діяльність та досвід, підтримує креативні

професійні пошуки, допомагає проявлятися особистісній позиції ППС як активного суб'єкта освітньої діяльності.

Освіта у курсовий та міжкурсовий період може бути проведена заочною, заочною або дистанційною формою навчання, що обумовлює вибір *форм та методів* навчання.

Описуючи напрями навчання в системі післядипломної освіти не можливо оминати форми, методи та засоби навчального процесу. З метою освіти дорослих та підвищення їх фахових компетентностей у курсовий та міжкурсовий період закладами післядипломної педагогічної освіти добираються відповідні *форми роботи*. Пріоритетними є методичні та педагогічні форми організації роботи, які стимулюють кожного педагогічного працівника до розвитку компетентності, враховують рівні їхньої професійної майстерності, освітні потреби та запити. Пріоритет в сучасній освіті дорослих надається інноваційним формам роботи.

Л. Покроєва зазначає, що на сьогодні вважати підвищення кваліфікації лише як оновлення знань за базовим фахом – неправильно, оскільки знання швидко застарівають. Тому треба вчити педагогічних працівників оптимально користуватися отриманими знаннями, постійно їх оновлювати самостійно. Не можемо не погодитися з науковицею в тому, що здатність та прагнення педагогів до інноваційної діяльності та потреба в неперервній освіті є найвищим показником досягнень у професійній діяльності [212]. Погоджуємося з думкою Т.Абрамович щодо інноваційної функції післядипломної освіти: в реалізації інноваційної функції метою післядипломної освіти є використання сучасних навчальних технологій, які будуть передбачати індивідуалізацію навчання, диференціацію та інтеграцію, запровадження дистанційної та очно-дистанційної форм навчання [1]. Підтримуємо думку А.Остапенко про те, що використання інноваційних форм організації навчання в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників має відповідати наступним критеріям, як: мотивація до саморозвитку, навчання на власному досвіді (experiential learning); реалізація

компетентнісного підходу; адекватна відповідність форми організації навчання кожній складовій змісту освіти; забезпечення високого рівня засвоєння педагогами інформації, що вивчається; забезпечення зворотного зв'язку [195]. Визначені критерії інноваційних форм щодо організації навчання в системі підвищення кваліфікації обумовлюють удосконалення змісту освітніх програм. Наприклад, поширення набувають застосування в освітньому процесі наступних форм: вебсемінари, майстерні, майстер-класи, тренінги, круглі столи, групова робота (малі групи).

Харківською академією неперервної освіти була започаткована пролонгована форма навчання як форма методичної роботи зі всіма категоріями педагогічних працівників у міжкурсовий період. Така форма навчання передбачає роботу сталих груп педагогічних працівників протягом навчального року загальною кількістю 12, 15, 16 або 24 академічних годин та отримання сертифікату учасника. Може проводитися у вигляді методичних кластерів, методичних колоквиумів, творчих студій, воркшопів, тематичних шкіл та майстерень, шкіл молодих фахівців, що передбачає організацію та проведення серії заходів протягом навчального року.

Використання групової роботи є однією з найрозповсюджених форм роботи з дорослими, оскільки навчання проходить більш-менш постійна група слухачів, які зараховані в групу з підвищення кваліфікації, і всі навчальні заняття проходять цим складом осіб. Зазначимо, що в форматі онлайн навчання теж зручно проводити групову роботу, використовуючи платформи Zoom, Google Meet та ін., оскільки така співпраця дозволяє задіяти потенціал усіх учасників. Групова робота в складі малих груп (3-5-7 осіб) є більш мобільним форматом, який передбачає активну участь і взаємодію учасників для розвитку своїх ідей і демонстрації креативності. Робота в малих групах найбільш доречна, коли потрібно: познайомитися, швидко розв'язати завдання, які поставлені викладачем (або тренером, або фасилітатором); спланувати подачу інформації іншим, навчитися соціальній взаємодії, допомогти учасникам адаптуватися до незнайомих ситуацій.

Тренінг є звичною для ППС та ефективною формою роботи, який розкриває внутрішній потенціал фахівця, розширяє самосвідомість, здатність до професійної самоорганізації. Тренінг є груповою формою роботи, що сприяє активності (фізичної, розумової), комунікативній взаємодії, формує позитивні зміни в установках особистості, активізує професійну самосвідомість і розвиває рефлексивність. Активне соціально-психологічне навчання неможливе без тренінгової роботи, яка актуалізує значення міжособистісної взаємодії, допомагає перебудувувати сталі професійні установки, сприяє розвитку критичного мислення, розвиває самостійність в прийнятті рішень.

Затребуваною формою роботи серед ППС є майстер-клас. Ця форма роботи спрямована на презентацію кращих практик психологів та соціальних педагогів і є максимально практично зорієнтованою. Викликає позитивні відгуки як у молодих фахівців психологічної служби, так і у тих, хто має досвід. Майстер-класи є елементом професійного навчання ППС у міжкурсний період на заходах методичної спрямованості.

Також для навчання важливо обирати *методи*, які будуть оптимально відповідати особливостям процесу підготовки за певною проблемою і допомагати удосконалювати професійні компетентності ППС. Шлях досягнення певного результату і є методом. В межах соціально-педагогічної діяльності О. Безпалько дає наступне визначення методу – це сукупність прийомів і способів, які застосовуються для активізації внутрішнього потенціалу особистості, стимулюють конструктивну діяльність щодо зміни несприятливої ситуації, або розв’язання проблем людини [81].

Схарактеризуємо методи, які, на наш погляд, будуть слугувати для найефективнішої реалізації розробленої технології з підготовки ППС.

Тренінговий метод у психологічній та соціально-педагогічній роботі дяк з дітьми, так і з дорослими довів свою ефективність у багатьох сенсах. Особливість цього методу в тому, що навчання відбувається на основі активної постійної взаємодії всіх учасників, як наслідок – зміна ставлення,

знань, поведінкових навичок тих, хто навчається, набуття ними навчального досвіду задля досягнення ефективності професійної діяльності. Під час тренінгу відбувається взаємозбагачення емоціями, знаннями, досвідом, насичення ресурсами групи, формування компетентностей ППС. Тренінговий метод дозволяє навчатися «тут і зараз», в умовах спланованої та структурованої організації допомагає формувати професійні навички.

Досить поширеним в практиці навчання дорослих є *кейс-метод*, або метод кейс-стаді, або метод ситуацій, що передбачає побудову навчання на конкретних прикладах. Кейс – є спеціально підготовленим навчальним матеріалом зі структурованим описом ситуації, що запозичена з реальної практики фахівців, або моделює життєву ситуацію. Кейс-метод – інтерактивний метод, що розвиває навички аналізу, критичного мислення для визначення ключових проблемних питань, має зв'язок теорії з практикою і застосовується при закріпленні знань та вмінь, які були отримані слухачами на попередніх темах та заняттях.

Одним з найпопулярніших методів в навчанні дорослих є *дискусія* (від лат. Discussion – вивчення, аналіз, розгляд), як колективна робота та форма співробітництва для обговорення (дослідження) актуального (проблемного) питання, метою якого є прояснення, порівняння різних точок зору, визначення відповідного рішення окресленої проблеми.

Особливе місце в навчанні педагогічних працівників посідають *ігрові методи, рольові та ділові ігри*. Одним з ефективних способів формування комунікативних навичок і професійних умінь є ділові ігри, в яких обговорюються ситуації, що наближені до реальної професійної діяльності, відтворюються особистісні взаємодії, які не обмежуються професійною діяльністю. Використання ігрових методів в освітньому процесі ППС служить ефективним засобом сприйняття і мотивації, допомагає набути комунікативних та соціальних навичок взаємодії з дітьми різного віку, задовольняти пізнавальні та професійні інтереси, сформувати цілісне уявлення про сферу професійної діяльності.

Вище зазначені інноваційні форми та методи роботи допомагають мотивувати ППС, стимулюють їх творчу активність, поєднують теорію і практику, сприяють самореалізації.

Інструменти для реалізації соціальної діяльності є *засобами соціально-педагогічної технології*: матеріальні (предмети і речі для здійснення соціальної роботи, зокрема, презентації, плани та програми проведення заходів, методичні поради та рекомендації, силабуси, література, як в друкованому, так і в електронному варіанті, відеоролики, що дозволяють здійснити навчання), нематеріальні (інформаційно-комунікаційні технології, що сьогодні дуже активно розвиваються, допомагають організувати та здійснювати навчальний процес та реалізовувати набуті знання; віртуальний простір та соціальні мережі). Треба відзначити, що сучасні засоби не потребують матеріального простору, значно сприяють економії часу, ресурсів, дозволяють швидко і ефективно досягти результату, поліпшують умови організації процесу підготовки ППС та здійснити діяльність в соціальному і фізичному просторі, а, отже, дозволяють реалізувати розроблену технологію.

Навчання в період карантину та в умовах воєнного часу актуалізує застосування цифрових технологій, як принципово нової сукупності форм, методів, засобів навчання. Використання інтернет-ресурсів, онлайн-інструментів та платформ, мобільних застосунків стало звичною освітньою практикою, особливо в період воєнних дій в Україні, що спонукало організувати навчальний процес переважно у дистанційному режимі.

Перейдемо до опису наступного етапу соціально-педагогічної технології підготовки ППС – *діагностико-аналітичного*, що має на меті перевірку, аналіз і корекцію отриманих результатів в ході реалізації технології. Цей етап відображає очікувані результати впровадження технології і передбачає здійснення діагностичних заходів у вигляді повторної діагностики за критеріями і показниками, що є заздалегідь розроблені. Нами були розроблені наступні критерії стану підготовки ППС

до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти: когнітивний, що характеризує рівень сформованості у ППС знань, умінь щодо формування соціального здоров'я, сформованість навичок та професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів; цінісно-мотиваційний характеризує значення ціннісного ставлення до свого здоров'я та стійкої мотивації до власного здоров'язбереження у ППС; професійно-діяльнісний розкриває сформованість системи знань, вмінь і прагнення ППС до творчої, професійної самореалізації та самовдосконалення.

В п.1.3. дисертації ми приділили увагу розробці критеріальної бази для оцінки рівня підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти з описом показників та інструментарію для дослідження.

У разі невідповідності запланованим результатам (рівень знань, умінь не підвищився, простежується несуттєва динаміка якісних і кількісних результатів), передбачається часткове повернення до вище описаного навчального процесу (операційного етапу).

Якщо показники діагностики ППС вказують на відповідність критеріальній базі відбувається перехід до рефлексивно-підсумкового етапу соціально-педагогічної технології.

Рефлексивно-підсумковий етап полягає в підготовці учасників технології до її завершення, здійснення рефлексії та саморефлексії щодо шляхів використання набутих знань і досвіду в професійній діяльності, відповідності результату реалізації технології. Важливою умовою процесу підготовки ППС, й взагалі будь-якого навчання, є рефлексія, тобто зворотній зв'язок щодо процесу навчання. Рефлексія вимагає розвитку рефлексивних якостей особистості в процесі професійної підготовки, як от самоаналіз, самооцінка, самоконтроль. Об'єктом рефлексії є поняття, методи, підходи, особистісні зміни й усвідомлення, порівняння мети з результатом. Доречними будуть пропозиції щодо вдосконалення технології підготовки

ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів. Тобто відбувається підведення підсумків впровадження соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Отже, у даному пункті ми здійснили обґрунтування соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти як певної послідовності етапів, процедур і шляхів, спрямованих на професійну підготовку ППС в системі післядипломної освіти, з метою отримання ними знань, практичних умінь і досвіду реалізації професійного впливу щодо формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО.

Розроблена модель соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти має системний характер, відображає основні вимоги системного підходу в педагогіці.

Соціально-педагогічна технологія складається із певних структурних елементів (мети, діяльності об'єкта і суб'єкта, змісту, форм, методів, засобів, результату), які пов'язані між собою. Визначена в технології мета відповідає темі дисертаційної роботи й гіпотезі дослідження. Структурні елементи технології та розроблені етапи (методично-підготовчий, операційний, діагностико-аналітичний, рефлексивно-підсумковий) допомагають побачити системний шлях реалізації соціально-педагогічної технології підготовки ППС.

2.2. Реалізація соціально-педагогічної технології підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти

Відповідно до вимог проведення формувального експерименту, наступним кроком стане реалізація соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів з

детальним описом найбільш значущих форм і методів, які вплинули на стан підготовки ППС в системі післядипломної освіти. Дослідну роботу було організовано за традиційною процедурою досліджень із соціальної педагогіки і соціальної роботи, що описані провідними вченими І. Зверевою [269], А. Капською [115] та ін. Відзначимо, що логіка дослідження передбачає опис реалізації розробленої технології за розробленими етапами – методично-підготовчим, операційним, діагностико-аналітичним, рефлексивно-підсумковим, тому наступним нашим завданням стане детальний опис упровадження технології в межах цих етапів.

Розпочнемо з характеристики реалізації заходів *методично-підготовчого етапу*, який мав на меті теоретико-методичну розробку методичного інструментарію та освітньо-підготовчу діяльність суб'єктів та об'єктів до впровадження технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів.

Така діяльність одночасно впроваджувалася за кількома напрямками:

- розробка методичного інструментарію і навчальних засобів, а саме розробка і внесення пропозиції до освітньої програми підвищення кваліфікації практичних психологів ЗЗСО та соціальних педагогів лекції за темою «Формування соціального здоров'я учнів як основа створення безпечного освітнього середовища» (у 2021 році), за темою «Збереження психічного та соціального здоров'я здобувачів освіти в умовах воєнного стану» (у 2023 році).
- розробка методичного інструментарію, навчальних засобів та освітньої програми тематичного спецкурсу для практичних психологів і соціальних педагогів ЗЗСО за темою «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» з можливістю проведення спільної групи фахівців і з метою впровадження навчання в дистанційному форматі;

- підготовка адміністрації, методистів, викладачів та науковців комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти» до реалізації соціально-педагогічної технології відбувалась шляхом участі в науково-практичних конференціях і семінарах різних рівнів з презентацією особливостей впровадження розробленої технології (міжнародних – «Соціокультурні та психолого-педагогічні аспекти організації освітньо-розвиткового простору в сучасному закладі освіти» (м. Харків, 23 травня 2023 року); всеукраїнських – «Розвиток національної педагогічної освіти у подіях і персоналіях: особливості, здобутки та перспективи» (19 листопада 2020 р., м. Харків), «Проблеми, досвід та вдосконалення методичної роботи у закладах освіти» (24 листопада 2021 р., м. Харків), «Запровадження інноваційних освітніх практик як засіб підвищення якості національної освіти» (29 листопада 2022 р., м. Харків), «Актуальні виклики в сучасній соціально-педагогічній практиці» (17 листопада 2022 р., м. Київ), «Формування професійної компетентності сучасного педагога засобами освіти: історико-методичний аспект» (15 грудня 2023 року, м. Харків), «Розробка професійного стандарту соціального педагога: сучасне бачення» (26 квітня 2024 р., м. Київ); регіональних – «Підвищення якості національної освіти у контексті викликів сьогодення, (26 травня 2022 р., м. Харків); міжвузовських – VIII науково-практичний семінар «Актуальні питання соціальної роботи на сучасному етапі розвитку українського суспільства» (м. Харків, 10 листопада 2020 р., КЗ «ХГПА» ХОР), X науково-практичний семінар «Пріоритетні напрями соціальної роботи в умовах невизначеності, у кризових умовах, критичних ситуаціях життя та реаліях воєнного часу» (м. Харків, 8 листопада 2022 р., КЗ «ХГПА» ХОР), XI науково-практичний семінар «Розвиток життєвих навичок особистості та

плекання стійкості у часи воєнних викликів в Україні» (м. Харків, 14 листопада 2023 р., КЗ «ХГПА» ХОР);

- дослідження підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів проводилося за визначеними опитувальниками, анкетами та методиками, ураховуючи розроблені показники когнітивного критерію (сформованість у ППС професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження, уявлення щодо реалізації ППС набутого досвіду здоров'язбереження); ціннісно-мотиваційного критерію (ціннісне ставлення до життя і здоров'я ППС, мотивація щодо здоров'язбереження у ППС); показниками професійно-діяльнісного критерію (прагнення до творчої і професійної самореалізації, здоров'язбережувальна поведінка);
- відбувалося взаємовідвідування навчальних занять з метою спостереження і аналізу форм і методів висвітлення проблематики формування соціального здоров'я дітей та молоді; опитування викладачів щодо змісту навчальних розділів і тем, присвячених порушеній проблемі, в освітніх компонентах;
- здійснювалася участь у науково-методичних заходах комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти» для різних категорій педагогічних працівників з висвітлення проблеми формування соціального здоров'я дітей та молоді і необхідності психологічного та соціально-педагогічного супроводу дітей з проблемами соціального здоров'я в закладах загальної середньої освіти.

Методично-підготовчий етап виявив зацікавленість всіх учасників заходів, водночас ми можемо констатувати недостатній рівень розуміння викладачами феномену соціального здоров'я особистості та необхідності його формування у дітей, починаючи з молодшого шкільного віку.. Також констатували недостатній рівень володіння ППС питаннями сутності, змісту

соціального здоров'я як однієї зі складової здоров'я людини; практичними аспектами формування та збереження соціального здоров'я молодших школярів, особливо на тлі воєнних дій в Україні.

Обговорення на засіданнях Центру практичної психології, соціальної роботи та здорового способу життя, кафедри виховання й розвитку особистості (яка організовує курси підвищення кваліфікації ППС) комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти» необхідності проведення з практичними психологами та соціальними педагогами ЗЗСО навчальних заходів виявило перспективність реалізації соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів. Викладачі та методисти вище означеного центру та кафедри підтвердили недостатню розробленість науково-методичного забезпечення з питань становлення та розвитку феномену соціального здоров'я та аспектів соціально-педагогічного та психологічного супроводу формування його у молодших школярів.

Перспективним педагогічним завданням ставилось надання якісної підготовки, спрямованої на розвиток професійних компетентностей ППС та підготовку їх до якісної реалізації знань, умінь та навичок у власній професійній діяльності.

Таким чином, нам вдалося підготувати науково-педагогічний та педагогічний склад закладу післядипломної освіти та ППС до реалізації соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів.

Операційний етап передбачав безпосереднє здійснення формувального етапу експериментальної роботи, що міститься в межах розробленої технології, тож продовжимо детальний опис найбільш вдалих форм і методів цього етапу, розкриваючи коротко їх зміст.

Комунальний вищий навчальний заклад «Харківська академія неперервної освіти», на базі якого проводилося експериментальне дослідження, організовує та проводить курси підвищення кваліфікації

окремо для практичних психологів ЗЗСО та окремо для соціальних педагогів. Навчально-тематичний план освітньої програми підвищення кваліфікації соціальних педагогів (що була складена у 2021 році), має блочно-модульну структуру, де в варіативній частині професійного модуля зазначена тема «Формування соціального здоров'я учнів як основа створення безпечного освітнього середовища», що передбачає проведення заняття обсягом 2 академічні години.

Основними формами організації освітнього процесу на курсах підвищення кваліфікації ППС є аудиторні заняття, практична підготовка, індивідуальні завдання та самостійна робота, контрольні заходи.

Основними видами навчальних (аудиторних) занять є тематична лекція з індивідуальними та груповими завданнями, індивідуальні консультації. Під час карантину та в умовах воєнних дій в Україні актуальності набувають форми освітньої діяльності в онлайн режимі, дистанційні та очно-дистанційні форми навчання, тому що вони забезпечують максимальний доступ до підвищення кваліфікації. Це дає можливість ППС обирати зручну форму навчання в залежності від умов, можливостей, матеріально-технічного забезпечення.

Починаючи з 2021 року освітня діяльність Харківської академії неперервної освіти на курсах підвищення кваліфікації здійснюється у дистанційному форматі у формі лекцій з використанням практичних вправ та презентаційних матеріалів. Лекція є стандартним способом викладу навчального матеріалу у вищих навчальних закладах, осучасненням буде використання презентації як доповнення для кращого сприйняття матеріалу. Зручний і сучасний формат демонстрації навчальних матеріалів – це комп'ютерна презентація, яка створена за допомогою комп'ютерних програм, як от PowerPoint, Canva, Google Презентації. Вважаємо, що обрана нами форма роботи дозволяє за 2 академічні години стисло окреслити проблему та сформулювати деякі аспекти практичної діяльності ППС щодо формування соціального здоров'я молодших школярів, однак однієї лекції для ширшого

обговорення цієї проблеми недостатньо, що одноголосно підкреслили слухачі курсів підвищення кваліфікації наприкінці заняття під час рефлексії.

У 2023 році освітні програми підвищення кваліфікації практичних психологів та соціальних педагогів оновилися і було здійснено корекцію тематики – «Збереження психічного та соціального здоров'я здобувачів освіти в умовах воєнного стану», з акцентом на збереженні здоров'я дітей у зв'язку з воєнними діями в Україні. Була використана форма роботи зі слухачами – лекція з презентацією, насиченість тематики дозволила окреслити основні аспекти збереження соціального здоров'я дітей в нових реаліях життя.

Перейдемо до опису авторського тематичного спецкурсу, який став основним ресурсом реалізованого нами напряму «Освіта ППС в курсовий період».

У межах формувального етапу експерименту було організовано навчання ППС експериментальної групи за програмою авторського тематичного спецкурсу «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО». Програма спецкурсу розрахована на 30 академічних годин, з них 18 годин проводиться у дистанційному форматі, 12 годин відводиться на самостійну роботу учасників спецкурсу (додаток Е).

Навчально-тематичний план спецкурсу має блочно-модульну структуру, передбачає проведення занять першого модулю «Теоретичні основи проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів» (обсягом 4 академічні години) у дистанційному форматі у формі лекцій. Навчальні лекції включали інформативно-доказовий виклад філософських, педагогічних, медичних, психологічних поглядів на становлення та розвиток феномену соціального здоров'я особистості, окреслювали сутність і структуру соціального здоров'я молодших школярів. Деталізуємо деякі важливі моменти навчального процесу за тематичним спецкурсом, які, на

наш погляд, вплинули на підвищення мотивації до навчання на спецкурсі та обізнаності ППС.

В рамках проведення лекційних занять доречним було виконання завдання в малих групах щодо обговорення та визначення складників/показників/характеристик соціального здоров'я молодшого школяра, тобто виокремлення їх від показників психічного здоров'я. Для виконання цієї роботи ми використовували онлайн-дошку Jamboard і, проводячи заняття на платформі ZOOM, об'єднували учасників спецкурсу у декілька груп. Така робота в групах дає можливість спілкування, обміну думками щодо поставленого завдання і оформлення своєї онлайн-дошки Jamboard. Через 10-15 хвилин групи об'єднуються в загальне коло обговорення для ознайомлення та озвучення напрацьованих нарбок кожною групою, що представлені на онлайн-дошках, з метою визначення загального розуміння складників/показників/характеристик соціального здоров'я молодшого школяра. Також можемо запропонувати інший варіант проведення цієї роботи, що теж себе добре зарекомендував. Об'єднати учасників в 2 групи (або парну кількість груп в залежності від кількості учасників). Завдання для першої групи таке, як зазначено вище, друга група обговорює та визначає складники/показники/характеристики соціального здоров'я підлітка, виокремлюючи їх від показників психічного здоров'я підлітка. Ми виходили з тієї позиції, що і практичні психологи, і соціальні педагоги більше націлена на психологічну та соціально-педагогічну роботу з підлітками, як найбільш уразливою віковою категорією, яка потребує пильної уваги з боку усіх педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Тому подальше обговорення напрацювань цих груп (з використанням онлайн-дошки Jamboard) надасть можливість визначити схожість/відмінність складників/показників/характеристик соціального здоров'я молодшого школяра від підлітка і, таким чином, активізує знання ППС щодо вікових особливостей дітей шкільного віку, оскільки на наступних заняттях спецкурсу такий аспект буде розглянутий. Можемо

констатувати, що така форма роботи активізує слухачів, мотивує ділитися досвідом роботи та своїми знаннями. Наш досвід використання саме такої групової роботи показав, що слухачам (і практичним психологам, і соціальним педагогам) складно розділити такі явища як психічне здоров'я та соціальне здоров'я, часто ці поняття дуже тісно сплітаються, що викликає певні проблеми у відмежуванні складників/показників/характеристик соціального здоров'я. Ця вправа є показовою в розумінні того, що фахівці дійсно потребують додаткового навчання з означеного напрямку.

За програмою спецкурсу з ППС було проведено серію практичних занять, що спрямовані на ознайомлення з практичними аспектами формування соціального здоров'я молодших школярів. Поділимося далі нашим досвідом організації та проведення таких практичних занять. Так, розкриваючи тему «Психосоціальний розвиток молодших школярів: потреби, задачі розвитку, особливості соціалізації» виникла потреба актуалізувати знання слухачів з вікової психології, особливо для соціальних педагогів така тема є необхідно, оскільки, за нашими спостереженнями, ця категорія фахівців недостатньо володіє знаннями з вікової психології.

В рамках цієї теми доречно підняти окремо проблему соціалізації молодших школярів, яка в сучасних умовах війни в Україні проходить з перешкодами і яку можна вважати негативною, спотвореною, викривленою.

Наступна тема «Проблеми адаптації молодших школярів. Формування спільноти учнів молодших класів. Безпечне освітнє середовище» є багатоаспектною, оскільки на сьогодні надзвичайно загострилися питання адаптації до навчання, перебування в середовищі однолітків, проблеми в розвитку дружніх стосунків та комунікативних навичок у молодших школярів у зв'язку з воєнними подіями в країні. Тому використання дискусії на занятті допомагало обмінятися проблемними питаннями щодо тематики заняття та можливими шляхами їх вирішення. А завдання для групової роботи в малих групах дозволило акумулювати обговорені шляхи і

розробити рекомендації класним керівникам щодо адаптації молодших школярів або формування спільноти учнів класу.

Наступна тема «Діагностика стану соціального здоров'я молодшого школяра, групи дітей» передбачала обмін досвідом з використання психологічної, соціальної, педагогічної та соціально-педагогічної діагностики. Робота проводилася в малих групах для аналізу різноманіття діагностичних методик щодо можливості виявлення проблем в соціальному здоров'ї молодших школярів, шляхом діагностування самих дітей, або педагогів, або батьків щодо соціального здоров'я/нездоров'я дитини. Дистанційний формат діяльності ППС передбачав використання платформи автоматизованої інформаційної системи «Я-ПСИХОЛОГ» [2], що розроблена безпосередньо для практичних психологів та соціальних педагогів і має багато можливостей для проведення діагностичних досліджень дистанційно. Також було обговорено можливості різних Інтернет-конструкторів, які допоможуть створити опитувальники та дозволять провести онлайн-опитування, як от Google-форми.

Обговорення теми «Формування життєвих навичок у молодших школярів, що сприяють соціальному здоров'ю» розпочиналося з ознайомлення зі змістом соціальної та здоров'язбережувальної компетентності учня, далі – обговорення щодо можливостей психологічної служби впливати на розвиток цієї компетентності у молодших школярів в рамках круглого столу. Також в процесі роботи важливим було ознайомлення з життєвими навичками, що представлені авторами онлайн-курсу «Освіта на основі життєвих навичок» [191]. Практика проведення цього заняття доводить, що практичні психологи та соціальні педагоги добре розуміють можливості психологічної служби впливати на розвиток визначеної компетентності, формувати навички, що сприяють соціальному благополуччю, використовуючи просвітницьку, профілактичну, корекційну роботу в якості основних напрямів, які допомагають формувати соціальне здоров'я молодших школярів.

Також важливою є тема «Інтерактивні форми та методи роботи з молодшими школярами щодо формування соціального здоров'я», яка спирається на досвіді ППС взаємодіяти з дітьми молодшого шкільного віку на основі гри і використовувати ігрові та арт-методи в своїй професійній діяльності з цією віковою групою. Використання ігрових та рольових вправ є пріоритетними методами цього заняття, обов'язково акцентувати увагу не тільки на процесі, а й на аналізі ігрової вправи щодо її використання. Досвід проведення заняття показує, що соціальні педагоги менше знають та використовують інтерактивні методи та форми в безпосередній роботі з дітьми, менше проводять просвітницько-профілактичних та корекційних програм з молодшими школярами порівняно з практичними психологами, тому досвід психологів, які навчаються поряд в групі, є безперечно для них важливим.

Так, в ході проведення циклу занять в рамках тематичного спецкурсу ми помітили, що ППС особливо чутливо реагували на інтерактивний спосіб подачі навчального матеріалу, в ході рефлексії намагалися проявляти критичне мислення, висловлювали власне ставлення до викладеного матеріалу. Це досягалося використанням роботи в малих групах, дискусій під час роботи, аналізом кейсів, ігровими та рольовими вправами, розв'язанням професійних проблемних ситуацій. Перевірка знань слухачів спецкурсу та уявлень щодо реалізації набутого досвіду відбувалась наприкінці кожного заняття, використовуючи рефлексійні вправи та супервізію, якій відводиться останні 3 академічні години спецкурсу. В ході супервізії учасники спецкурсу вдосконалили навички міжособистісних професійних взаємин, поліпшили своє сприйняття та розуміння проблеми тематики навчання, отримали емоційну підтримку, усвідомили власні почуття, навички, навчилися їх використовувати в професійній діяльності. А головне – отримали колегіальну підтримку у вирішенні складних професійних завдань. Саме це зазначили учасники тематичного спецкурсу на останньому занятті .

Тож, проведенням аудиторних годин (дистанційних) спецкурс не завершується. Програмою передбачено 12 годин самостійної роботи слухачів, завдання до яких ми пропонували після кожного дистанційного заняття. Ми зробили спробу урізноманітнити завдання, окрім традиційного – ознайомитися з літературними джерелами щодо тематики спецкурсу, пропонували й творчі: за допомогою Google-форми створити опитувальник для батьків/педагогів щодо вивчення стану соціального здоров'я дитини/учнів; створити власний методичний кейс з ігрових вправ будуть сприяти формуванню соціального здоров'я молодших школярів, на здружування, єднання, формування спільноти учнів для використання в онлайн та офлайн форматах навчання; розробити профілактичне/корекційне заняття щодо навчання молодших школярів конструктивним навичкам спілкування, регуляції поведінки в колективі, розвитку позитивної моделі поведінки, формування позитивного самосприйняття на основі особистісних досягнень (на вибір). Слухачі виявили велику зацікавленість практичними завданнями, тому на супервізійному занятті ми приділили увагу цим розробкам, оскільки був відповідний запит слухачів на такий вид роботи.

Також ми скористалися програмою Google Презентації і створили єдину для усіх слухачів групи презентацію, в якій кожен слайд названий ім'ям слухача і може використовуватися ним для демонстрації своїх наробок під час навчання на спецкурсі з певної тематики: надати покликання на свої матеріали, сторінки, блог, відео-контент тощо. Усім учасникам був наданий спільний доступ, що дозволив редагувати свій слайд та знайомитися з презентаційними матеріалами інших учасників і брати до роботи досвід колег. Така форма спільної роботи допомогла відрефлексувати учасникам свою участь у тематичному спецкурсі, отримати колегіальну підтримку і додаткові матеріали для професійної діяльності.

Таким чином, запропонований тематичний спецкурс формував у ППС уявлення щодо соціального здоров'я та практичні аспекти його формування у молодших школярів з використанням напрямів професійної діяльності ППС.

Після навчання на курсах підвищення кваліфікації з метою подальшого розвитку компетентностей практичним психологам та соціальним педагогам пропонується включитися в систему методичної роботи, яку проводить Харківська академія неперервної освіти, тож перейдемо до опису заходів у міжкурсовий період.

Другим напрямом операційного етапу соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів є освіта ППС у міжкурсовий період.

В рамках формувального етапу експерименту спільно з фахівцями Центру практичної психології, соціальної роботи та здорового способу життя (далі – Центр) вище зазначеної Академії здійснювалося навчально-методичне забезпечення професійного зростання ППС, яке включало систему навчально-методичних форм роботи щодо забезпечення професійно-педагогічного зростання фахівців та їх творчої самореалізації. Найбільш поширені види підвищення кваліфікації у міжкурсовий період – вебсемінари, майстер-класи, семінари-практикуми. Вони доказали свою ефективність і проводяться в межах пролонгованих форм методичної роботи за Регіональним проектом «Освітній технопарк Харківщини – 2030» ХАБ «Безпечна школа». Це є Школа професійної майстерності працівників психологічної служби, Школа молодого фахівця психологічної служби за темою «Розвиток професійної компетентності молодого фахівця психологічної служби», методичні колоквиуми для координаторів психологічних служб районів/міст/територіальних громад м. Харкова та Харківської області за темами «Організація діяльності психологічних служб на сучасному етапі реформування системи освіти в Україні у воєнний та післявоєнний період», «Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни».

Співпраця ППС з методистом, як більш кваліфікованим професіоналом сприяє розвитку професійних навичок. Так, виявилось, що молоді фахівці психологічної служби з досвідом роботи до трьох років потребували

методичної допомоги та підтримки з боку досвідчених фахівців. Для вирішення мети та завдань Школи було враховано професійний стандарт «Практичний психолог закладу освіти» (за відсутності професійного стандарту соціального педагога). Школа молодого фахівця психологічної служби реалізована за темою «Розвиток професійної компетентності молодого фахівця психологічної служби», проведена обсягом 15 академічних годин. Результатом роботи Школи стало опанування такими компетентностями: сформоване ціннісне ставлення до професії, усвідомлення себе як її представника; уміння та навички аналітичної, діагностичної, корекційної, просвітницько-профілактичної роботи зі здобувачами освіти, їх батьками та педагогічними працівниками; набуті форми захисту від емоційного вигорання; підвищене відповідальне ставлення до професійної діяльності для зменшення ризиків непрофесійного виконання обов'язків.

План роботи Школи молодого фахівця психологічної служби передбачає проведення 5 вебсемінарів по 3 академічні години. Кожен з них складався з науково-методичного блоку з презентаційними виступами досвідчених практичних психологів, або соціальних педагогів. Практичний блок передбачав проведення практичних вправ з окресленої тематики, роботу в малих групах з використанням дошки Jamboard тощо. Рефлексійний блок був спрямований на вирішення тестових завдань, проведення кола зворотного зв'язку, загального кола обговорення «Мої успіхи та зони росту в становленні фахівця психологічної служби».

Продовжимо опис заходів науково-методичної спрямованості ППС у міжкурсовий період. Під час формувального етапу експерименту було здійснено методичну підготовку керівників (координаторів) психологічних служб районів м. Харкова та територіальних громад області. Вона полягала у проведенні щорічного методичного колоквиуму, одним з організаторів якого була дисертантка. У 2023 році в рамках методичного колоквиуму «Організація діяльності психологічних служб на сучасному етапі

реформування системи освіти в Україні у воєнний та післявоєнний період» ХАБу «Безпечна школа» регіонального проєкту «Освітній технопарк Харківщини – 2030» відбувся цикл заходів для керівників (координаторів) психологічних служб районів м. Харкова та територіальних громад області. У 2024 році робота з керівниками (координаторами) психологічних служб продовжилася в рамках методичного колоквиуму «Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу в умовах війни». Під час його проведення одним з найважливіших напрямів було зазначено надання першої психологічної та кризової психологічної допомоги дітям, впровадження інклюзивної освіти та адаптація дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної дошкільної, середньої, позашкільної, професійної, передвищої освіти. Було наголошено, що сучасні діти стикаються з багатьма негативними впливами і не впевнені у вимогах та моделях власної поведінки. Це призводить до отримання дітьми антисоціального та протиправного досвіду, формування викривленої картини світу та необхідності розвивати в підростаючому поколінні критичного мислення, громадянської позиції, моральних принципів, духовності, почуття людяності та стійкості до маніпуляцій.

Наступним пролонгованим заходом, проведеним протягом 2022 року, була майстерня для соціальних педагогів з досвідом роботи «Розвиток професійних компетентностей соціальних педагогів та профілактика вигорання». Такий пролонгована форма зустрічей є актуальною саме для досвідчених фахівців, які мають базову освіту, але впродовж дня вирішують різноманітні завдання, що потребують творчого, нетрадиційного підходу та мають ознаки професійного вигорання. Майстерня – це цикл практичних занять протягом року для сталої групи обсягом 15 академічних годин. Заняття включали теоретичні виступи з презентаціями для створення інформаційної опори щодо питань превентивної діяльності в закладі освіти, профілактики конфліктів та створення безпечного освітнього середовища, соціально-педагогічної

роботи в напрямку формування та збереження здоров'я здобувачів освіти у період воєнних дій, як наприклад, «Нормативне забезпечення профілактичного напрямку роботи фахівця психологічної служби», «Актуальні питання соціалізації дітей в умовах воєнного стану», «Секстинг як цифрова хвороба: причини, наслідки та профілактика», «Конфлікт як проблема соціального здоров'я дітей та молоді», «Стратегії самопомоги для профілактики вигорання». Практична частина таких занять включала аналіз ситуацій, з якими соціальні педагоги стикаються в професійній діяльності, круглі столи щодо окреслення проблем ефективного здійснення соціально-педагогічного супроводу освітнього процесу та можливі шляхи їх вирішення, практичні вправи щодо профілактики професійного вигорання. За відгуками соціальних педагогів участь у майстерні дала можливість розширити кордони уявлень щодо професійної діяльності, підвищити свій потенціал та мотивацію до роботи в складних умовах воєнного стану в країні, активізувати наявний професійний досвід, поділитися власним досвідом та отримати фахову підтримку колег.

Зазначимо, що на мотивацію педагогічних працівників впливають зовнішні чинники та внутрішня мотивація. В організації освітнього процесу в міжкурсний період та на курсах підвищення кваліфікації на це необхідно зважувати і приділяти увагу визначенню змісту, підготовці, проведенню заходів з використанням різних форм та методів роботи.

Дієвими формами роботи з формування мотивації та психологічної підтримки ППС, особливо в період війни, є проблемні семінари за тематикою індивідуальних запитів. Так, були проведені вебсемінари у межах адресної методичної допомоги педагогам деокупованих територіальних громад та громад, де велися активні бойові дії на тему «Психосоціальне благополуччя дітей та педагогів у воєнний та післявоєнний час» у межах ХАБу «Педагогічне партнерство» Регіонального проєкту «Освітній технопарк Харківщини - 2030». В таких вебсемінарах брали участь вчителі закладів загальної середньої освіти, вихователі закладів дошкільної освіти,

адміністрація закладів освіти, практичні психологи та соціальні педагоги цих закладів. Метою цих заходів була психологічна підтримка педагогічних працівників, які працюють в умовах воєнного стану; розвиток психологічної компетентності педагогічних працівників щодо надання психосоціальної підтримки здобувачам освіти. Зворотній зв'язок наприкінці занять підтвердив нашу думку про необхідність психологічної підтримки педагогічних працівників та фахової підтримки працівників психологічної служби, які працюють безпосередньо з дітьми, їх батьками, педагогами в деокупованих громадах і відчують розгубленість в наданні соціально-психологічної допомоги.

Ще однією формою методичної роботи стало проведення вебконсультацій в асинхронному форматі в рамках реалізації ХАБу «Безпечна школа» регіонального проєкту «Освітній технопарк Харківщини – 2030» з педагогами закладів освіти області, що відбувалося у вигляді розміщення на сайті Академії матеріалів вебконсультації. Цими матеріалами могли користуватися усі педагогічні працівники, але в першу чергу вони адресовані ППС, мають просвітницьку функцію і спрямовані для створення інформаційної опори для вирішення професійних питань психологічного та соціально-педагогічного супроводу усіх учасників освітнього процесу під час воєнного стану в країні. Протягом 2022-2023 років нами проводилася активна робота з підготовки матеріалів різної тематики, в першу чергу щодо психосоціальної підтримки учасників освітнього процесу: «Особливості підготовки до проведення кризового консультування фахівцем психологічної служби», «Консультаційна робота з дитиною в умовах військових дій», «Особливості консультування дитини з використанням арт-методів в умовах воєнного стану», «Консультування підлітків з використанням арт-методів в умовах воєнного стану», «Психологічна підтримка педагогів з використанням арт-методів наприкінці навчального року в умовах воєнного стану». Не обійшли увагою розмову щодо проблем соціального здоров'я під час воєнного стану, що було актуалізовано в матеріалах вебконсультації за

темою «Соціальне здоров'я суспільства – запорука соціального здоров'я особистості».

Як свідчать результати зворотного зв'язку, яке проводилося після кожної вебконсультації, більшість ППС, особливо молоді фахівці, відчували труднощі в професійній діяльності, що пов'язані з наданням психосоціальної підтримки педагогам та здобувачам освіти різного віку щодо збереження їх психічного та соціального здоров'я, використанням арт-методів в консультаційній роботі, але ж таку форму, як вебконсультація в асинхронному форматі, ППС сприйняли позитивно, вказуючи на доступність, логічність, актуальність представлених матеріалів.

В рамках *другого напрямку* реалізації соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів щодо обміну досвідом завдяки участі у конкурсах, виставках, конференціях представимо досвід Харківської академії неперервної освіти. З 2020 року заклад організовує обласний фестиваль «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують» за темою «Інноваційні освітні технології як засіб підвищення якості освіти: практика, досвід, результати пошуків», який проводиться щорічно. Метою обласного фестивалю є задоволення потреб педагогічних працівників Харківської області у професійній самореалізації, обмін ефективним педагогічним досвідом. Ми брали участь в журі цього фестивалю в номінації «Практична психологія та соціальна робота». Так, у 2022 та 2023 роках на розгляд журі було представлено матеріали переважно підтримуючого характеру у зв'язку з початком воєнних дій в країні: нормалізація психоемоційного стану здобувачів освіти, подолання наслідків стресу, збереження психічного здоров'я учасників освітнього процесу. У 2024 році було презентовано досвід ППС закладів дошкільної та загальної середньої освіти, з них 37 робіт отримали I-III місця. Зокрема, цікавими для обговорення методичними розробками стали роботи на таку тематику «Робота соціального педагога з профілактики кібербулінгу в умовах дистанційного навчання в період

воєнного стану», «Використання нейроігор для зняття психоемоційного напруження в інформаційно-консультативній роботі з учасниками освітнього процесу, під час дистанційного навчання, в період воєнного стану», «Психологічна підтримка у відеоформаті як один із засобів внутрішньої стабілізації та емоційної стресостійкості учасників освітнього середовища під час подолання освітніх втрат», «Психічне здоров'я та подолання освітніх втрат: спільна робота практичного психолога та соціального педагога в контексті закладу загальної середньої освіти», «Впровадження форм і методів соціально-педагогічної діяльності для подолання освітніх втрат і розривів у закладі загальної середньої освіти».

В ході презентації цих робіт було звернено увагу на посиленні ролі психосоціальної підтримки здобувачів освіти та об'єднанні зусиль ППС задля подолання освітніх втрат і розривів, що сприяє формуванню та збереженню психічного та соціального здоров'я молодших школярів [208].

Участь у фестивалі стимулює ППС до творчого пошуку, сприяє самореалізації в професійній діяльності, розвиває інтереси, потреби, соціальні настанови та професійно-особистісні якості фахівців, мотивує їх до розвитку власної професійної компетентності. Такими ж стимулюючими та мотивуючими чинниками слугує участь ППС у різноманітних конференціях та виставках. В рамках формувального етапу експерименту ми мали досвід участі і практику організації онлайн-виставок, в яких брали участь педагогічні колективи закладів освіти, включаючи практичних психологів та соціальних педагогів, які представляють свою ланку діяльності. Так, ППС м.Харкова та області взяли участь у складі педагогічного колективу закладу у виставках, які організувала Харківська академія неперервної освіти: XI онлайн-виставка за темою «Нова українська школа: педагогіка партнерства – крок назустріч» (2021 р.), номінація «Школа як простір дитинства: створення безпечного освітнього середовища»; XIV онлайн-виставка за темою «Становлення патріота-громадянина: практико-орієнтовані моделі та стратегії» (2023 р.), номінація «Педагогіка партнерства: підтримка дітей в

умовах воєнного стану»; XVI онлайн-виставка за темою «Створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти в умовах воєнного стану» (2024 р.), номінації: «Психологічна підтримка та супровід учасників освітнього процесу, створення сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі», «Сучасні здоров'язберезувальні технології навчання та виховання культури здоров'я учасників освітнього процесу», «Створення безпечного освітнього середовища для інтеграції та соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами: кращі практики закладів освіти та ІРЦ» [192].

Журі позитивно відзначило роботу педагогічних колективів в тісній співпраці з психологічною службою закладів для вирішення нагальних питань щодо створення безпечного освітнього середовища, сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі, впровадження здоров'язберезувальних технологій в освітній процес з метою формування та збереження психічного та соціального здоров'я дітей під час воєнного стану. Для ППС це, в свою чергу, можливість представити свій досвід взаємодії з педагогічним колективом закладу для вирішення питань психологічного та соціально-педагогічного супроводу освітнього процесу за визначеною тематикою та номінацією онлайн-виставки.

Звернемо увагу на конкурси, як форму роботи з ППС у міжкурсовий період. Щорічно Центр Харківської академії неперервної освіти проводить другий етап Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі», метою якого є виявлення та поширення кращого досвіду ППС, підвищення професійної компетентності та оптимізація їх інноваційної діяльності, підвищення якості програм, реалізації творчого потенціалу, престижності професії практичних психологів та соціальних педагогів [52].

Практичні психологи та соціальні педагоги закладів освіти Харківській області представляли свій досвід роботи у вигляді авторських просвітницьких, профілактичних, корекційних програм зі здобувачами освіти

закладів дошкільної та загальної середньої освіти, тематику та спрямованість яких визначає сам автор (автори), спираючись на свій досвід роботи. Члени журі II етапу конкурсу, серед яких була і дисертантка, визначали найкращі авторські програми окремо в категорії практичних психологів, й окремо в категорії соціальних педагогів.

Так, в різні роки кращими програмами для здобувачів підліткового віку були визнані: програма з розвитку навичок протидії секстингу серед підлітків закладів загальної середньої освіти «Обережність та обачливість – помічники мого життя» (автори – Іванюк К.В., соціальний педагог, Беляєва К.Ю., практичний психолог, Безлюдівський юридичний ліцей Харківської районної ради Харківської області); просвітницька програма для учнів 5-6 класів «Свідомий користувач медіапростору» (автори – Заяц І.В., Токар А.А., Левшина О.М., Міський центр практичної психології і соціальної роботи Управління освіти, молоді та спорту Лозівської міської ради Харківської області); просвітницька програма для учнів 7-8 класів «Ефективне подолання підлітками стресових та конфліктних ситуацій» (автор – Тягло О.С., практичний психолог Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №42 Харківської міської ради Харківської області). Зміст програм складають інтерактивні вправи, технології та методи, що відображають орієнтацію занять на забезпечення активної міжособистісної взаємодії учасників для набуття навичок культури спілкування, безконфліктної комунікації, в тому числі за допомогою медіазасобів; розвитку навичок протидії маніпулюванню та протистояння стресам тощо.

Також кращими програмами для здобувачів дошкільного та молодшого шкільного віку були визнані: корекційна програма з розвитку пізнавальних процесів молодших школярів «Кмітливі Пізнайки» (автор – Овчаренко С.Ю., практичний психолог Шевченківської загальноосвітньої школи №1 I-III ступенів); розвивальна програма «Розвиток пізнавальних процесів у дітей старшого дошкільного віку» (автор – Білокудря В.В., практичний психолог комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад

(ясла-садок) № 362 комбінованого типу Харківської міської ради»). Зміст програм складають заняття з корекції дезадаптаційних проявів у молодших школярів, розвитку пізнавальних процесів, які сприяють та забезпечують успішність навчання та соціальну адаптацію дітей.

Найкращі роботи II етапу конкурсу вивчають журі третього Всеукраїнського рівня. Так, авторські програми фахівців психологічної служби Харківської області були визнані найкращими у 2021 та 2023 роках. В рейтингу переможців III етапу Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів у 2021 році III місце зайняла розвивальна програма з розвитку соціальної компетентності серед підлітків закладів загальної середньої освіти «Життя – мій безпечний простір» (автори – Іванюк К.В., соціальний педагог, Беляєва К.Ю., практичний психолог, Безлюдівський юридичний ліцей Харківської районної ради Харківської області). Метою цієї програми є розвиток навичок безпечної поведінки у віртуальному та реальному просторі, конструктивної поведінки під час виникнення конфліктів, цінностей здоров'я, самореалізації.

У 2023 році II місце зайняла авторська програма під назвою «Психологічний інтенсив «Разом з усіма. Поруч з кожним» (автор Акименко Д.С., практичний психолог Лозівського ліцею №4 Лозівської міської ради Харківської області). Метою цієї програми є створення умов для розвитку емоційної компетентності, набуття практичних вмінь, навичок саморегуляції у подоланні стресу здобувачами освіти 10-11 класів. У 2023-2024 н.р. у номінації цього конкурсу «Профілактичні програми» були представлено програми, які опосередковано зорієнтовані на профілактику дезадаптаційних проявів, насильства, небезпеки у віртуальному просторі, маніпулювання неповнолітніми, торгівлю дітьми, тобто, на соціально-небезпечні явища в дитячому середовищі, які є причиною соціального нездоров'я дітей. Таким чином, програми, які створені ППС щодо формування життєвих навичок, розвитку пізнавальних процесів та навичок конструктивної поведінки, профілактики дезадаптації та соціально-

небезпечних явищ в дитячому середовищі є одним з шляхів збереження психічного та соціального здоров'я дітей різного віку.

Робота з підготовки ППС до збагачення освітнього середовища, що нами зазначено в *другому напрямі* реалізації соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів, відбувалась за зазначеними у п.2.1. критеріями та передбачала такі практичні кроки:

щодо критерію *приспосованості середовища для реалізації особистістю своєї активності у різних видах діяльності* було проведено вебсемінар з обговоренням з ППС шляхів урізноманітнення активності в ході проведення різноманітних заходів з молодшими школярами. Було акцентовано увагу на використанні дітьми творчих завдань, розробки ігрових засобів пізнання, застосування руханок, мотиваційних вправ для підвищення активності тощо;

щодо насиченості середовища можливостями для пізнавальної діяльності особистості було реалізовано низку інформаційно-просвітницьких заходів для ППС, що мали на меті навчити їх застосовувати різноманітні засоби ІКТ для підвищення інформаційної насиченості та створити інформаційний комфорт для молодших школярів;

щодо *насиченості середовища можливостями для творчої діяльності особистості молодших школярів*, зауважимо, що нами були проведені презентаційні виступи для ППС в рамках вебсемінарів, що дозволили фахівцям оволодіти способами створення креативних завдань для молодших школярів. Було наголошено на важливості врахування творчості у пізнавальній діяльності при формування соціального здоров'я, що швидше і ефективніше реалізується у різноманітних видах і формах творчої діяльності, наприклад, рольових іграх та ігрових вправах, під час використання арт-терапевтичних методів (казкотерапія, фільмотерапія, колажування), ігрових мобільних застосунків, челенджів в застосунку Tik-Tok;

щодо заходів з *насиченості середовища сенсорними стимулами* було проведено низку навчальних зустрічей зі створення оптимального сенсорного навантаження під час освітнього процесу дітей, що буде налаштовувати молодших школярів до пізнавальної активності, їх діалогічного режиму функціонування, сприяти спільній практичній діяльності. В ці заходи входили різноманітні мотиваційні презентації, що дозволяли використовувати можливості усіх аналізаторів людини (зорове, слухове, тактильне сприйняття, стимуляція емоційної сфери). Доречними стали використані відеороліки, мультиплікаційні фільми, соціальна реклама, ігрові мобільні застосунки;

щодо *критерію оптимальної організації діяльності*, було проведено підготовку ППС до різноманітного використання форм і методів, що враховують фізичні, інтелектуальні, індивідуальні та вікові можливості молодших школярів в ході начального процесу і які створюють можливості для раціональної організації навчальної діяльності. Серед форм можна відзначити чергування пасивних та активних форм роботи з додаванням руханок, що дозволяє тримати зацікавленість та увагу молодших школярів на одержання значущого результату від процесу навчання.

Отже, застосування у міжкурсовий період різноманітних заходів науково-методичної спрямованості дозволяє отримувати ППС нові навички та вміння роботи в команді, ефективної комунікації, аналізу ситуацій та прийняття рішень; упроваджувати нові знання та підходи щодо співробітництва, активності, відповідальності, компетентності; формувати позитивне ставлення та цінності здоров'язбереження як власного, так і здобувачів освіти. А участь ППС у конкурсах, фестивалях та виставках надає можливість їм відтворювати набуті знання та демонструвати свої нароби на загал, таким чином обмінюючись досвідом вирішення професійних завдань психологічної та соціально-педагогічної спрямованості.

Переходячи до найбільш ефективних форм і методів реалізації формувального етапу експерименту в ході третього напрямку *неформальна та інформальна освіта*, відзначимо, що вдалим досвідом для набуття ППС нових знань та навичок стало використання освітніх платформ. Так, на освітній платформі EdEra доцільним до оволодіння знань з формування соціального здоров'я молодших школярів в стали курси: «Основи здорового харчування», що розкриває розуміння ідей про збалансоване харчування та формування корисних харчових звичок; ознайомчий онлайн-курс «Знати, як допомогти» про базові принципи психології для роботи з травмами дітей та дорослих створено в межах ініціативи першої леді України Олени Зеленської, онлайн-курс «Сміливі навчати» направлений на психологічну підтримку педагогічних працівників в часи кризи з порадами як навчати та взаємодіяти з дітьми, щодо організації безпечного освітнього середовища в кризовий час, курс «Бери й роби. Змішане та дистанційне навчання» з опанування педагогічними працівниками практичних інструментів для проведення онлайн-занять зі здобувачами освіти [118].

Освітня платформа Prometheus пропонує каталог курсів для освітян, наприклад «Протидія та попередження булінгу (цькування) в закладах освіти», «Освітні інструменти критичного мислення», «Медіаграмотність: практичні навички» [117]. Платформа Всеосвіта пропонує широкий перелік курсів підвищення кваліфікації для педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, як от «Шляхи профілактики та подолання конфліктів в освітньому середовищі», «Комплексна сексуальна освіта дітей та молоді у закладах освіти», «Основи комунікативної компетентності молодшого школяра», «Розвиток ключових компетентностей педагога Нової української школи в умовах безперервної освіти» [148].

Інститут модернізації змісту освіти пропонує практичним психологам та соціальним педагогам презентаційні матеріали; електронні посібники, порадики, методичні рекомендації; навчальні вебінари для підтримки ППС

в здійсненні професійної діяльності зі здобувачами освіти у воєнний період [162, 242, 177].

ППС при здійсненні рефлексії відзначили перевагу неформального навчання, що полягає у самостійному виборі контенту для опанування знаннями, безкоштовних заняттях у зручний час, різноманітністю додаткових інформаційних матеріалів, але зазначимо, що ефективність такої самостійної діяльності буде залежати від пізнавальних мотивів особистості та її зацікавленості до самонавчання та саморозвитку.

В рамках *третього напрямку* реалізації соціально-педагогічної технології зазначимо ще творчий саморозвиток ППС, який має значні можливості в процесі професійного розвитку фахівців і реалізується у вигляді власних майстер-класів, педагогічних майстерень, засідань тимчасових творчих колективів (ТТК). Учасники пропонували провести на рівні районів, територіальних громад області тематичні майстер-класи, наприклад, «Здоров'я дитини – запорука її щасливого майбутнього», «Ефективні способи підтримки психічного та соціального здоров'я здобувачів освіти під час воєнного стану»; педагогічних майстерень – «Психосоціальна підтримка дітей з використанням арт-методів», «Діяльність психологічної служби в напрямку психосоціальної підтримки педагогів та здобувачів освіти»; засідань ТТК з опанування методами арт-терапії та ігровими методами для підтримки здоров'я дітей, які навчаються у дистанційному форматі, розробки алгоритму збереження та формування психічного та соціального здоров'я школярів. Така діяльність сприяє підтримці та розвитку креативності в напрямку професійної самореалізації, стимулює творчий та професійний пошук, допомагає зорієнтуватися фахівцю в особистісній позиції як активного суб'єкта освітньої діяльності.

Передостаннім етапом упровадження соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти є *діагностико-аналітичний етап*, який має за мету перевірку, аналіз та корекцію отриманих результатів під час реалізації

попереднього, операційного, етапу. Здійснення повторної діагностики за визначеними критеріями і показниками, що передбачене контрольним етапом експерименту, відбувалося шляхом онлайн-опитування за допомогою Google Форм. Технологічно перевірка передбачала наступне: якщо спостерігається невідповідність критеріальній базі та запланованим результатам, тобто, низький рівень знань та несуттєва динаміка якісних і кількісних результатів, це буде вимагати корекції отриманих результатів після ретельного аналізу причин отримання незначних змін.

Діагностико-аналітичний етап розпочався з анкетування учасників експерименту за допомогою Google Форм з досліджуваної проблеми, в ході якого ми з'ясували, що рівень знань ППС щодо формування соціального здоров'я молодших школярів значно зріс. Також проводилися додаткові методи емпіричного дослідження, такі як: інтерв'ю, супервізія наприкінці тематичного спецкурсу, рефлексійні вправи наприкінці пролонгованих заходів (коло зворотного зв'язку, загальне коло обговорення «Мої успіхи та зони росту в становленні фахівця психологічної служби», що було проведено в рамках Школи молодого фахівця психологічної служби). Відзначимо, що кожен наш захід завершувався рефлексією, що давало змогу фіксувати проміжні результати на всіх напрямках операційного етапу.

Останнім етапом соціально-педагогічної технології був *рефлексивно-підсумковий*, метою якого було здійснити підготовку учасників соціально-педагогічної технології до її завершення, оцінки результатів її реалізації та організації рефлексії проведеної освітньої роботи. На цьому етапі передбачалися різні форми рефлексії та саморефлексії з метою окреслення учасниками способів та шляхів використання набутих знань, досвіду у професійній діяльності і в повсякденному житті. Саморефлексії ППС після проведення заходів сприяли наступні запитання: «Що було найцікавішим на занятті і чому?», «Які зміни відбулися в моєму розумінні сутності та змісту соціального здоров'я молодших школярів?», «Які зміни відбулися в моєму ставленні до власного здоров'язбереження?», «Які першочергові завдання

щодо здоров'язбереження молодших школярів необхідно виконати в процесі психологічного/соціально-педагогічного супроводу освітнього процесу?», «Який корисний досвід набув/ла для себе?», «Чого мені було недостатньо в процесі підготовки?». Такий самоаналіз сприяє прагненню до самореалізації та саморозвитку, особистісному становленню та реалізації свого потенціалу в професійній діяльності, розвитку рефлексивного мислення ППС. Останнє питання є особливо важливим для подальшої реалізації та корекції соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів. Також з учасниками була проведена групова вправа «Дерево проблем» з використанням онлайн дошки «Miro» (можна використовувати й інші онлайн-дошки). Метою вправи було створення схематичного дерева, де коріння символізують причини соціального нездоров'я молодших школярів, стовбур – шляхи психологічного супроводу та соціально-педагогічної діяльності щодо формування соціального здоров'я молодших школярів, гілки вказують на результати діяльності ППС щодо формування соціального здоров'я молодших школярів. Учасникам було запропоновано підійти творчо і використовувати усі можливості онлайн дошки «Miro» (додати зображення, намалювати фігуру тощо). В результаті виконання групової вправи було отримано схематичні, але яскраві зображення «Дерева проблем» у формуванні ППС соціального здоров'я молодших школярів. Підсумком вправи було акумулювання окреслених причин та шляхів професійної діяльності ППС в їх подоланні задля досягнення стану соціального здоров'я молодших школярів.

Таким чином, в ході даного параграфу було описано шляхи реалізації формувального етапу експериментальної роботи, що передбачало опис реалізації розробленої технології за етапами – методично-підготовчим, операційним, діагностико-аналітичним, рефлексивно-підсумковим. Методично-підготовчий етап мав на меті освітньо-підготовчу діяльність суб'єктів, об'єктів, середовища закладу післядипломної освіти; теоретико-

методичну розробку методичного інструментарію щодо впровадження технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів. Складався з підготовки адміністрації, методистів, викладачів та науковців комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти» до реалізації соціально-педагогічної технології; розробки навчальних засобів та методичного інструментарію; дослідження підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів за допомогою опитувальників, анкет та методик за визначеними критеріями та показниками; заходів підготовчого спрямування. На операційному етапі було детально представлено найбільш значущі форми і методи, які вплинули на стан підготовки ППС в системі післядипломної освіти в курсовий та міжкурсний період, зокрема ними став розроблений і апробований тематичний спецкурс «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» для ППС закладів загальної середньої освіти та методичні рекомендації до його впровадження в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти. Серед форм і методів операційного етапу найбільш дієвими були: пролонговані форми роботи (школа молодого фахівця психологічної служби, методичний колоквиум, майстерня), робота в малих групах, дискусії, круглий стіл, кейс-метод, ігрові вправи з методичним аналізом щодо їх проведення, які будуть задіювати навички ППС та досвід професійної діяльності, рефлексійні вправи. Діагностико-аналітичний етап передбачав здійснення повторної діагностики за визначеними критеріями і показниками з метою встановлення проблемних зон реалізації соціально-педагогічної технології і подальшої корекції виявлених недоліків.

Рефлексивно-підсумковий етап соціально-педагогічної технології передбачав підготовку учасників до її завершення та здійснення оцінки результатів реалізації технології, організацію рефлексії з ППС щодо проведеної роботи та реалізованих під час інтерв'ювання, саморефлексії та за допомогою вправи «Дерево проблем».

2.3. Аналіз результатів дослідження

З метою підтвердження результативності соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти на етапі контрольного дослідження нами були використані методи якісного та кількісного аналізу, а також методи математичної статистики для підтвердження ефективності роботи на формувальному етапі експерименту [277].

Основне завдання контрольного етапу експерименту полягало у виявленні динаміки якісних характеристик у ППС за розробленими критеріями і показниками в експериментальних та контрольних групах після реалізації розробленої технології, а також порівняння кількісних результатів констатувального та контрольного етапів експерименту.

Оцінка рівня підготовки ППС до формування соціального здоров'я проводилася з використанням тих самих діагностичних методик і процедур емпіричного дослідження. У п.1.3. методами математичної статистики ми довели однорідність сформованих груп, тож порівнюємо результати дослідження, отримані до та після експерименту за кожним показником.

За результатами поданими в таблиці 2.1 можемо констатувати, що кількість респондентів з низьким рівнем за показником «Сформованість у працівників психологічної служби професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів» зменшилась:

– у групі ЕГ $\Delta = 24,3\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 20,6\%$ та середнім рівнем $\Delta = 3,7\%$);

– у групі КГ $\Delta = 3,2\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 1,0\%$ та середнім рівнем $\Delta = 2,2\%$).

Таблиця 2.1.

Динаміка за показником «Сформованість у працівників психологічної служби професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів» (когнітивний критерій) контрольної та експериментальної груп на початку та після проведення експерименту, %

Рівні	на початку експерименту		після експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
високий	8,9	10,2	29,5	11,2
середній	43,2	44,4	46,9	46,6
низький	47,9	45,4	23,6	42,2

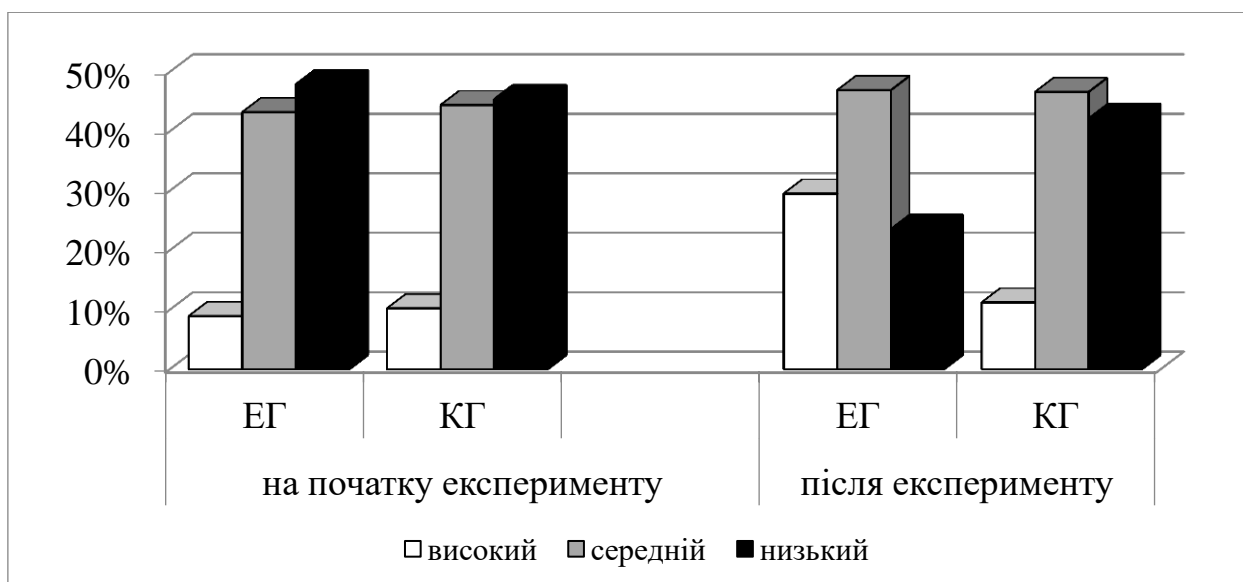

Рисунок 2.2. Динаміка за показником «Сформованість у працівників психологічної служби професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів» (когнітивний критерій) в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах.

Таблиця 2.2

Динаміка за показником «Уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження» (когнітивний критерій) контрольної та експериментальної груп на початку та після проведення експерименту, %

Рівні	на початку експерименту		після експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
високий	13,3	12,2	35,7	13,2
середній	45,4	43,4	49,3	44,9
низький	41,3	44,4	15,0	41,9

За результатами поданими в таблиці 2.2 можемо констатувати, що кількість респондентів з низьким рівнем за показником «Уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження» зменшилась:

– у групі ЕГ $\Delta = 26,3\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 22,4\%$ та середнім рівнем $\Delta = 3,9\%$);

– у групі КГ $\Delta = 2,5\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 1,0\%$ та середнім рівнем $\Delta = 1,5\%$).

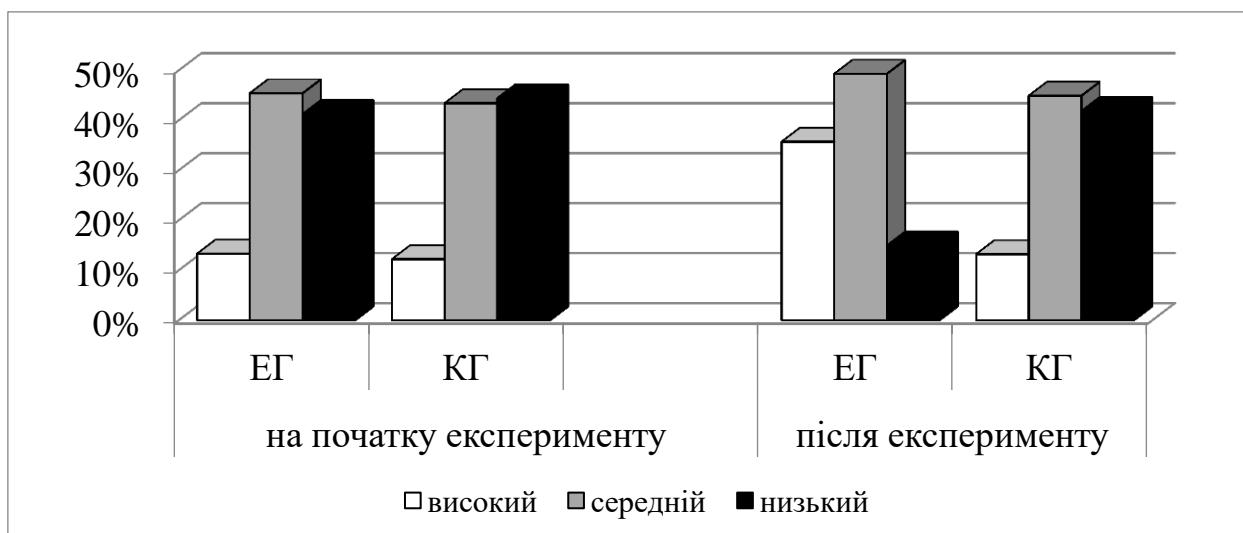

Рисунок 2.3. Динаміка за показником «Уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження» (когнітивний критерій) в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах

Таблиця 2.3.

Динаміка за показником «Ціннісне ставлення до життя і здоров'я працівників психологічної служби» (ціннісно-мотиваційний критерій) контрольної та експериментальної груп на початку та після проведення експерименту, %

Рівні	на початку експерименту		після експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
високий	23,7	22,4	37,2	22,9
середній	39,9	41,7	48,1	42,9
низький	36,4	35,9	14,7	34,2

За результатами поданими в таблиці 2.3 можемо констатувати, що кількість респондентів з низьким рівнем за показником «Ціннісне ставлення до життя і здоров'я працівників психологічної служби» зменшилась:

– у групі ЕГ $\Delta = 21,7\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 13,5\%$ та середнім рівнем $\Delta = 8,2\%$);

– у групі КГ $\Delta = 1,7\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 0,5\%$ та середнім рівнем $\Delta = 1,2\%$).

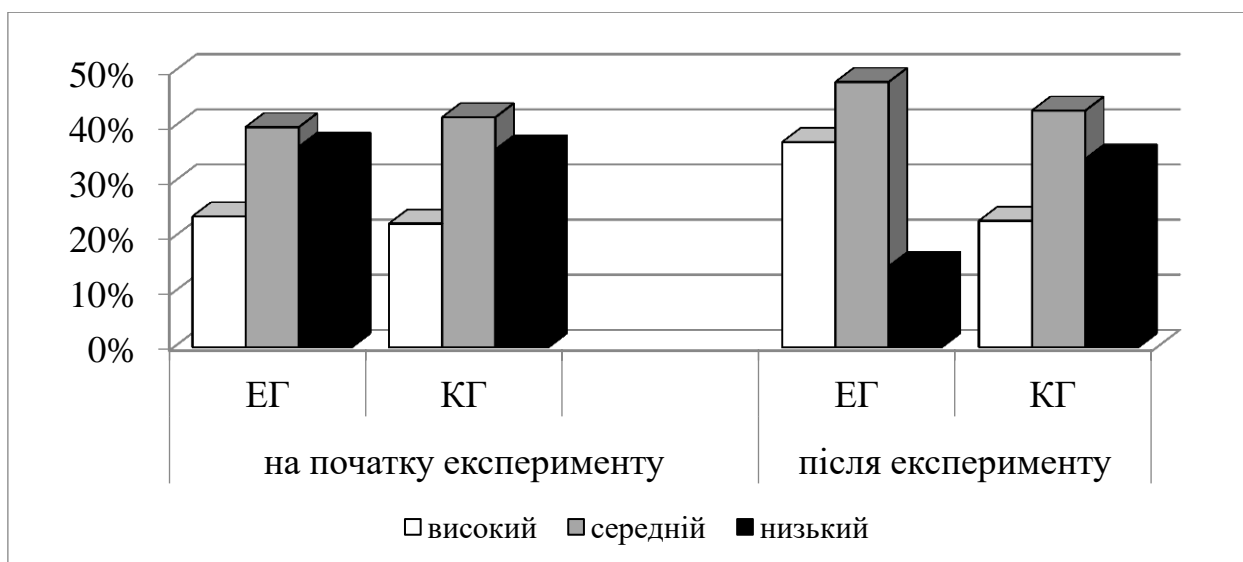

Рисунок 2.4. Динаміка за показником «Ціннісне ставлення до життя і здоров'я працівників психологічної служби» (ціннісно-мотиваційний критерій) в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах

Таблиця 2.4.

Динаміка за показником «Мотивація щодо здоров'язбереження у працівників психологічної служби» (ціннісно-мотиваційний критерій) контрольної та експериментальної груп на початку та після проведення експерименту, %

Рівні	на початку експерименту		після експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
високий	19,1	17,8	33,8	18,5
середній	45,7	48,8	55,6	50,2
низький	35,2	33,4	10,6	31,2

За результатами поданими в таблиці 2.4 можемо констатувати, що кількість респондентів з низьким рівнем за показником «Мотивація щодо здоров'язбереження у працівників психологічної служби» зменшилась:

– у групі ЕГ $\Delta = 24,6\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 14,7\%$ та середнім рівнем $\Delta = 9,9\%$);

– у групі КГ $\Delta = 2,2\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 0,7\%$ та середнім рівнем $\Delta = 1,5\%$).

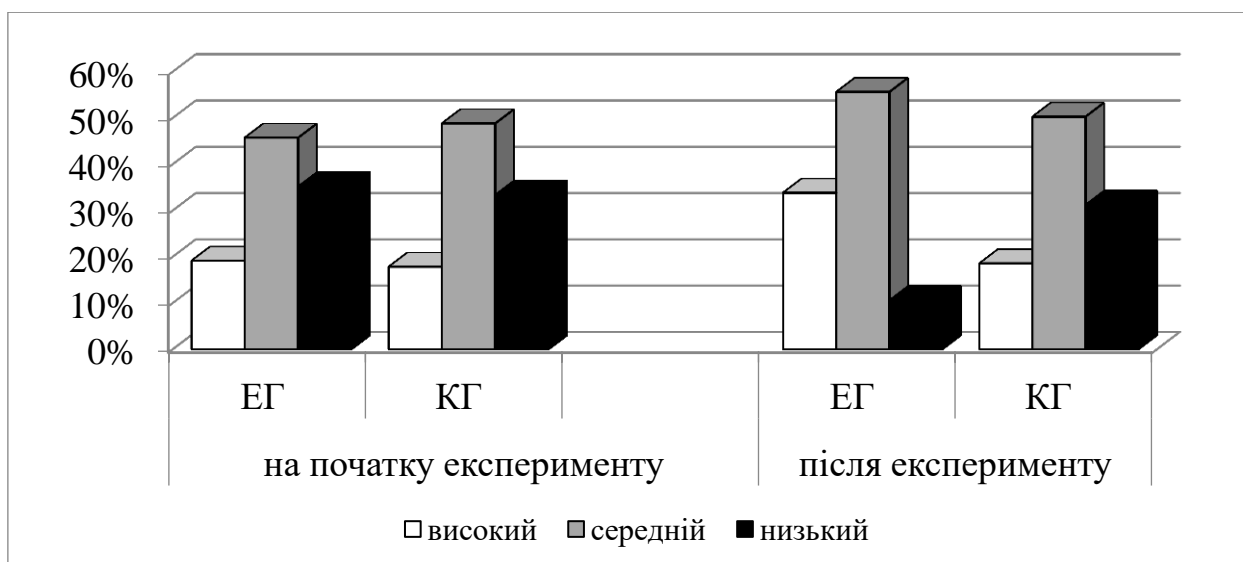

Рисунок 2.5. Динаміка за показником «Мотивація щодо здоров'язбереження у працівників психологічної служби» (ціннісно-мотиваційний критерій) в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах

Таблиця 2.5.

Динаміка за показником «Прагнення до творчої і професійної самореалізації» (професійно-діяльнісний критерій) контрольної та експериментальної груп на початку та після проведення експерименту, %

Рівні	на початку експерименту		після експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
високий	23,7	22,7	31,6	23,4
середній	39,6	41,5	47,1	42,9
низький	36,7	35,8	21,3	33,7

За результатами поданими в таблиці 2.5 можемо констатувати, що кількість респондентів з низьким рівнем за показником «Прагнення до творчої і професійної самореалізації» зменшилась:

– у групі ЕГ $\Delta = 15,4\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 7,9\%$ та середнім рівнем $\Delta = 7,5\%$);

– у групі КГ $\Delta = 2,1\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 0,7\%$ та середнім рівнем $\Delta = 1,4\%$).

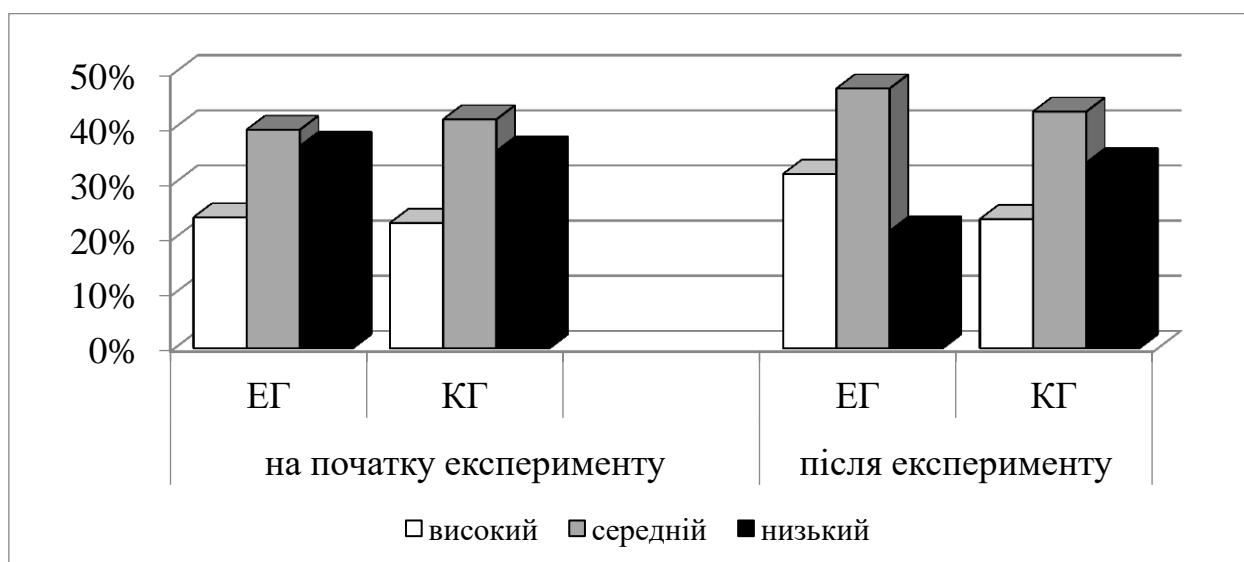

Рисунок 2.6. Динаміка за показником «Прагнення до творчої і професійної самореалізації» (професійно-діяльнісний критерій) в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах

Таблиця 2.6.

**Динаміка за показником «Здоров'язбережувальна поведінка»
(професійно-діяльнісний критерій) контрольної та експериментальної
груп на початку та після проведення експерименту, %**

Рівні	на початку експерименту		після експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
високий	24,2	23,9	34,1	24,1
середній	41,1	42,0	47,3	42,7
низький	34,7	34,1	18,6	33,2

За результатами поданими в таблиці 2.6 можемо констатувати, що кількість респондентів з низьким рівнем за показником «Здоров'язбережувальна поведінка» зменшилась:

– у групі ЕГ $\Delta = 16,1\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 9,9\%$ та середнім рівнем $\Delta = 6,2\%$);

– у групі КГ $\Delta = 0,9\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 0,2\%$ та середнім рівнем $\Delta = 0,7\%$).

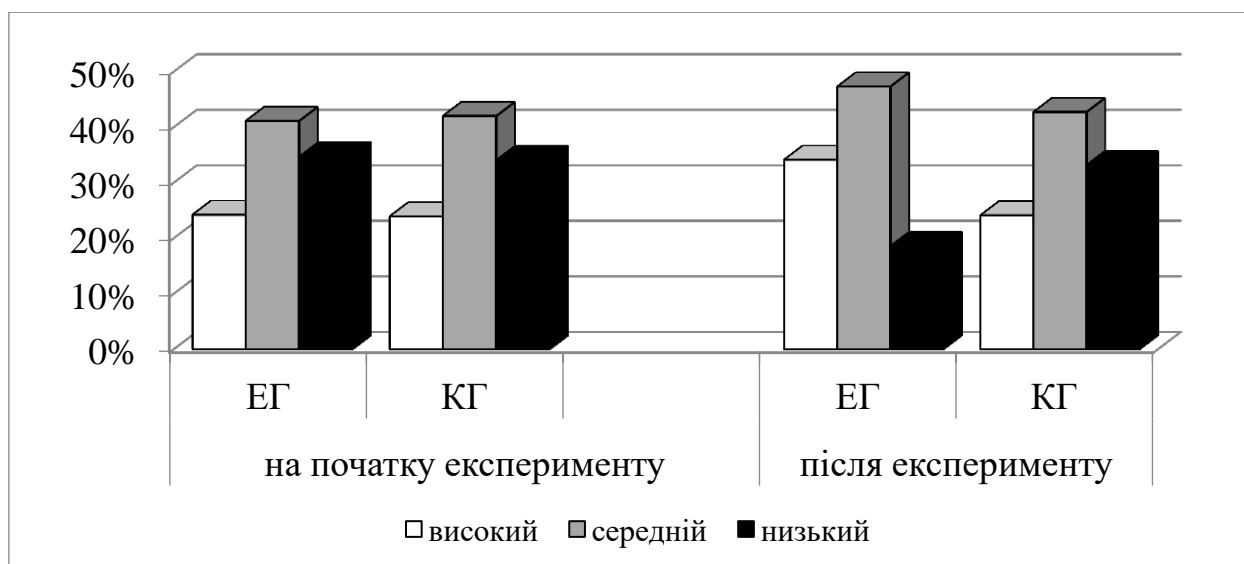

Рисунок 2.7. Динаміка за показником «Здоров'язбережувальна поведінка» (професійно-діяльнісний критерій) в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах

Для перевірки ефективності експерименту була застосована методика порівняння середніх величин \bar{x}_1 та \bar{x}_2 за критерієм Стьюдента. Коефіцієнт Стьюдента для двох сукупностей (початкової та кінцевої) з різними дисперсіями S_1^2 та S_2^2 підраховується за формулою (2):

$$t_{\text{емп}} = \frac{\bar{x}_2 - \bar{x}_1}{\sqrt{S_1^2/n_1 + S_2^2/n_2}} \quad (2)$$

де n_1 та n_2 – обсяг сукупностей.

Вибираючи довірчу імовірність недопущення помилки α , отриманий коефіцієнт порівнюється з критичним (табличним) значенням коефіцієнта Стьюдента t_α для даного числа ступенів свободи k ($k = n - 1$). Статистична вірогідність гіпотези підтверджується з даною імовірністю, якщо отриманий коефіцієнт Стьюдента не менше, ніж табличний.

Нульова гіпотеза, яка передбачає, що середні у двох сукупностях рівні, відхиляється, якщо $t_{\text{емп}} > t_\alpha$, для рівня значущості α . У цьому випадку приймається альтернативна гіпотеза про достовірну відмінність середніх у двох розглянутих сукупностях, тобто робиться висновок щодо ефективності експериментального впливу.

Вірогідність змін за всіма показниками для експериментальних груп підтверджена з досить високою імовірністю 99,2 – 99,8%. І навпаки, для контрольних груп зміни за всіма показниками мали імовірність 84,6 – 94,8%.

3943026624874580

Таблиця 2.7.

Дослідження динаміки показників експериментальної і контрольної груп за критерієм Стьюдента

Критерій	Показник	$t_{\text{емп}}$		t_{α}
		ЕГ	КГ	
Когнітивний критерій	Показник 1 – Сформованість у працівників психологічної служби професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів	18,27	4,21	4,3
	Показник 2 – Уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження	20,84	3,80	
	Диференційовані показники за когнітивним критерієм	18,99	4,08	
Ціннісно-мотиваційний критерій	Показник 1 – Ціннісне ставлення до життя і здоров'я працівників психологічної служби	15,00	3,03	
	Показник 2 - Мотивація щодо здоров'язбереження у працівників психологічної служби	17,38	3,51	
	Диференційовані показники за ціннісно-мотиваційним критерієм	15,64	3,03	
Професійно-діяльнісний критерій	Показник 1 – Прагнення до творчої і професійної самореалізації	11,24	3,51	
	Показник 2 - Здоров'язбережувальна поведінка	13,07	2,25	
	Диференційовані показники за професійно-діялісним критерієм	11,70	3,03	

Для наочності ступеню вірогідності змін, як приклад, данні таблиці 2.7 для показників усіх критеріїв наведено на рисунках 2.8 – 2.10. Як бачимо з рисунків, усі значення $t_{\text{емп}}$ для контрольних груп, знаходяться у зоні незначущості ($t_{\text{емп}} < 4,3$; при $k = 2$ для рівня значущості $\alpha = 0,05$). І навпаки, усі значення $t_{\text{емп}}$ для експериментальних груп, знаходяться у зоні значущості ($t_{\text{емп}} > 4,3$; при $k = 2$ для рівня значущості $\alpha = 0,05$).

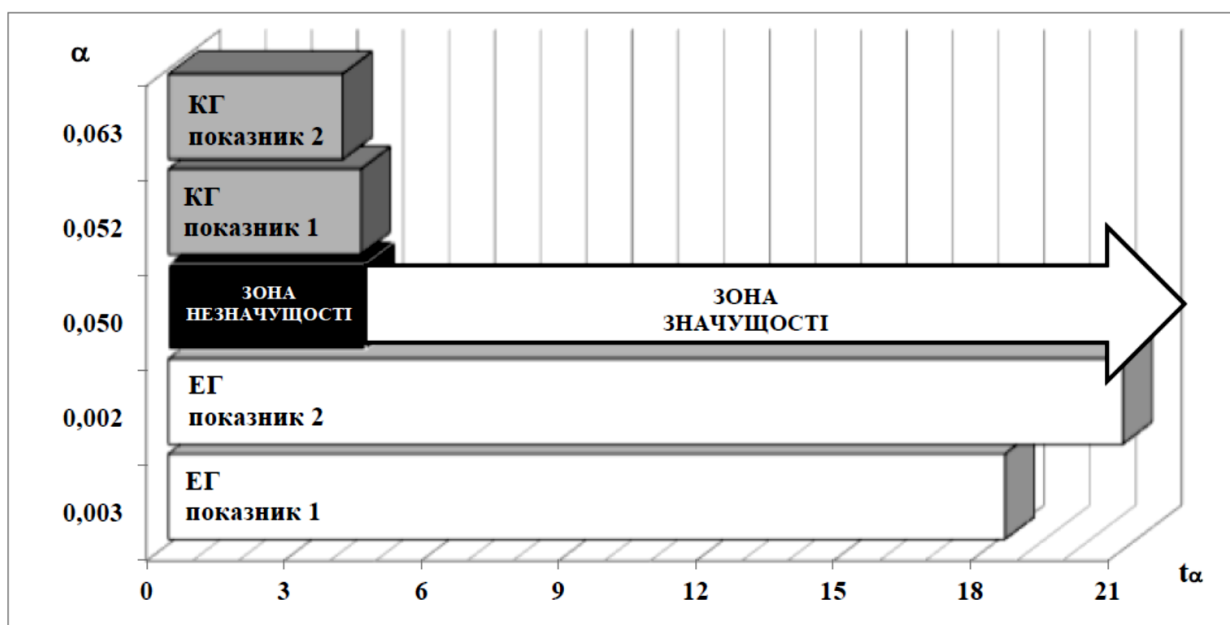

Рисунок 2.8. «Вісь значущості» зміни показників когнітивного критерію

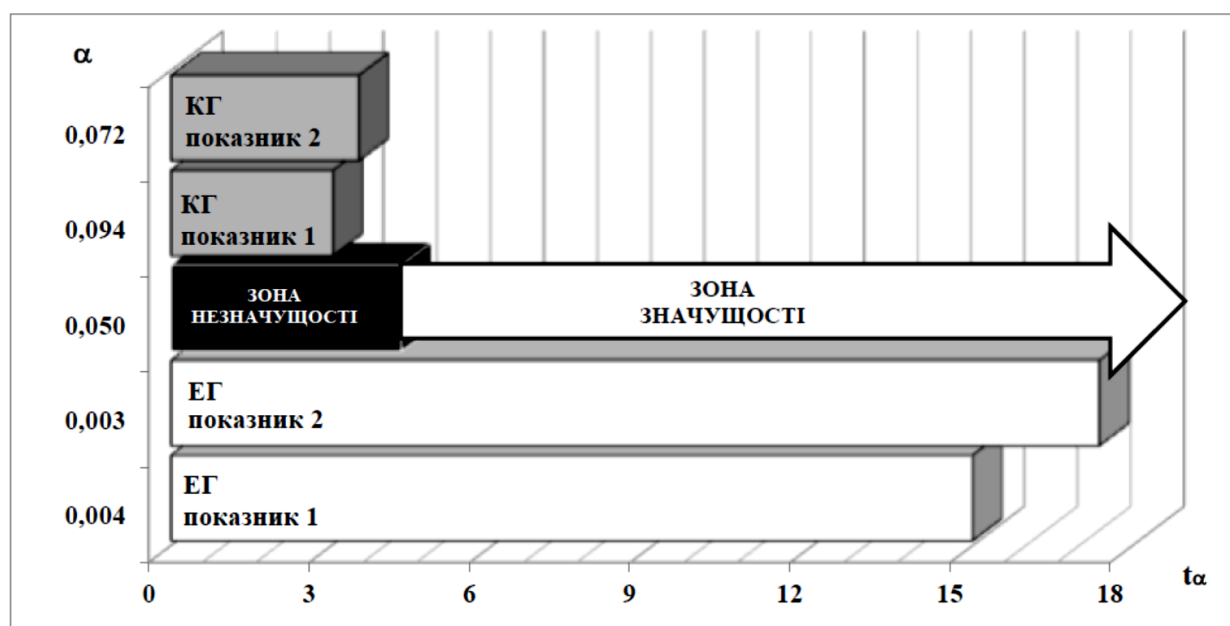

Рисунок 2.9. «Вісь значущості» зміни показників ціннісно-мотиваційного критерію

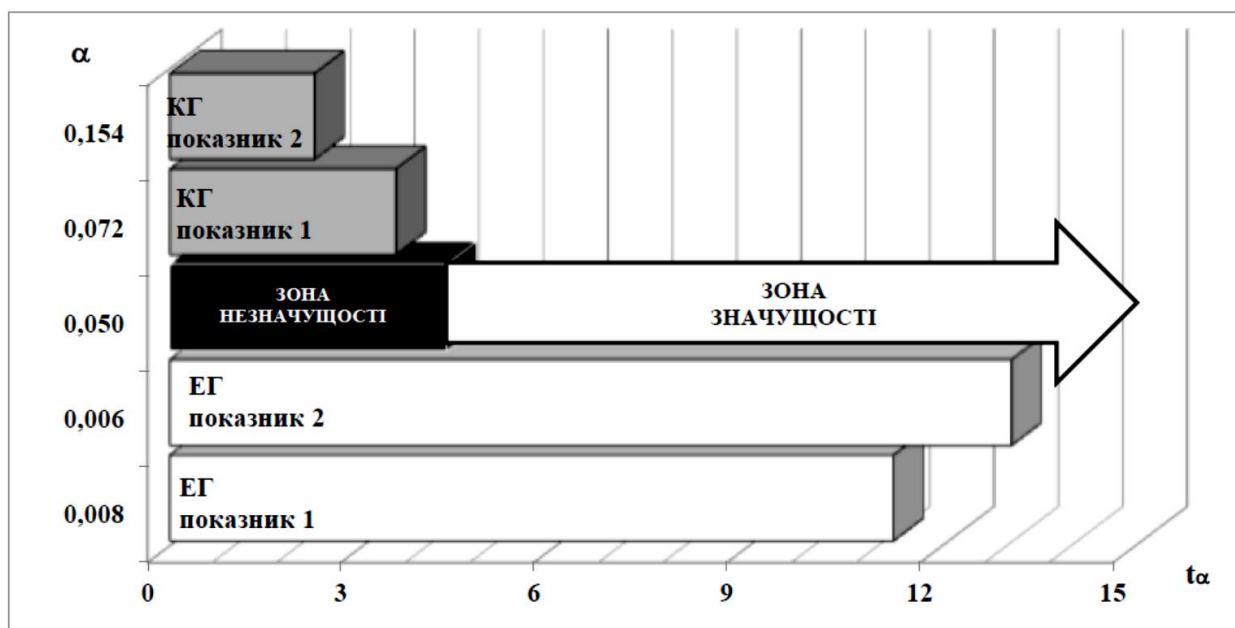

Рисунок 2.10. «Вісь значущості» зміни показників професійно-діяльнісного критерію

Узагальнені дані динаміки за когнітивним, ціннісно-мотиваційним та професійно-діяльним критерієм контрольної та експериментальної груп на початку та після проведення експерименту представлено в додатку К.

Отже, результати дослідження дають змогу констатувати, що статистична суттєвість відмінностей між контрольною та експериментальною групами спостерігається після експерименту. Наприкінці експериментальної роботи контрольна група зазнала менш значних змін в порівнянні з експериментальною групою.

Результати експерименту свідчать, також, про позитивні здобутки, що підтверджено динамікою змін у показниках, а здійснений аналіз цих результатів дає підстави стверджувати про ефективність розробленої нами соціально-педагогічної технології.

Після того, як ми переконалися у достовірності змін в експериментальній групі після експерименту, проведемо кореляційний аналіз позитивних змін між всіма критеріями.

Для оцінювання ступеню залежності двох величин між собою (в нашому випадку, позитивних змін в групах за всіма критеріям) необхідно визначити коефіцієнти кореляції між цими змінами. Оцінювання взаємного впливу критеріїв друг на друга може бути виконано за величиною відхилення отриманих значень від їх середніх величин:

$$(x_{li} - \bar{x}_1), (x_{2i} - \bar{x}_2) \quad (i = 1, 2, \dots, n). \quad (3)$$

Однак зіставлення цих величин за всіма значеннями масивів X_1 и X_2 будуть коректними тільки в відносних одиницях. Для перетворення вихідних даних до такого виду необхідно провести нормування значень, на їх середньоквадратичні відхилення:

$$\tilde{x}_1 = \frac{x_{li} - \bar{x}_1}{\sigma_{x1}}, \tilde{x}_2 = \frac{x_{2i} - \bar{x}_2}{\sigma_{x2}}, \quad (4)$$

де

$$\sigma_{x1} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_{li} - \bar{x}_1)^2}{n}}; \sigma_{x2} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_{2i} - \bar{x}_2)^2}{n}}; \quad (5)$$

Коефіцієнт кореляції – це середня величина додатку нормованих відхилень:

$$r = (\tilde{x}_{li} \cdot \tilde{x}_{2i}) = \frac{\sum_{i=1}^n \tilde{x}_{li} \cdot \tilde{x}_{2i}}{n} = \sum_{i=1}^n \frac{(x_{li} - \bar{x}_1)^2}{\sigma_{x1}} \cdot \frac{(x_{2i} - \bar{x}_2)^2}{\sigma_{x2}} \cdot \frac{1}{n}. \quad (6)$$

Якщо в цій формулі виконати деякі зміни, то буде отримана залежність, більш придатна для розрахунків:

$$r = \frac{n \cdot \sum_{i=1}^n x_{li} \cdot x_{2i} - \sum_{i=1}^n x_{li} \cdot \sum_{i=1}^n x_{2i}}{\sqrt{n \cdot \sum_{i=1}^n x_{2i}^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_{2i}\right)^2} \cdot \sqrt{n \cdot \sum_{i=1}^n x_{li}^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_{li}\right)^2}}. \quad (7)$$

Якщо зв'язок між признаками близький до лінійної функціональної, то коефіцієнт кореляції дорівнює одиниці ($r = \pm 1$). Якщо зв'язок взагалі не існує, то $r = 0$. Прийнято вважати, що за $r \leq 0,6$ – зв'язок слабкий, за $0,6 < r < 0,9$ – зв'язок сильний, а за $r \geq 0,9$ – вельми сильний.

Обчислені коефіцієнти кореляції зведемо до таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Коефіцієнти кореляції позитивних змін за всіма критеріями в експериментальній групі

Критерії	Когнітивний	Ціннісно-мотиваційний	Професійно-діяльнісний
Когнітивний		0,919	0,882
Ціннісно-мотиваційний	0,919		0,996
Професійно-діяльнісний	0,882	0,996	

Для наочності ступеню зв'язку, данні таблиці 2.8 наведемо на рисунку 2.11.

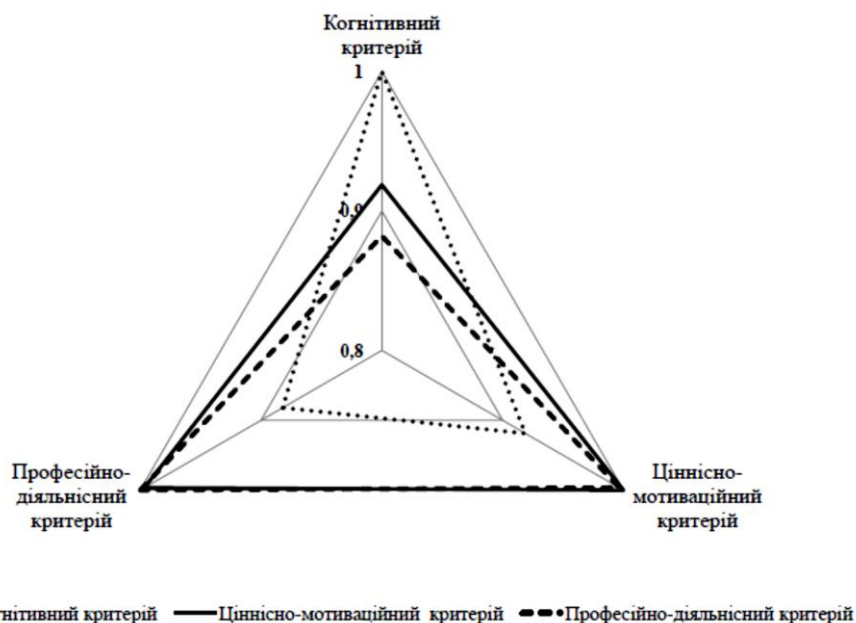

Рисунок 2.11. Значення коефіцієнтів кореляції позитивних змін за всіма критеріями в експериментальній групі

Аналізуючи отримані результати у таблиці 2.8, можна зробити наступний висновок: в експериментальній групі найбільш сильний зв'язок між позитивними змінами з іншими критеріями має ціннісно-мотиваційний критерій (вельми сильний); трохи менший зв'язок мають інші критерії, але він все одно сильний та вельми сильний.

Цей висновок ще раз підтверджує комплексний позитивний вплив та ефективність розробленої нами соціально-педагогічної технології.

Таким чином, у даному пункті ми здійснили підтвердження результативності соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Контрольний етап дослідження передбачав використання методів якісного та кількісного аналізу, а також методів математичної статистики для підтвердження ефективності роботи з упровадження розробленої і реалізованої технології. Коротко аналізуючи результати дослідження, відзначимо наявність позитивної динаміки за усіма критеріями і показниками.

Проведений аналіз вірогідності отриманих результатів став можливим завдяки застосуванню методики порівняння середніх величин x_1 та x_2 за критерієм Стьюдента.

Достовірність змін в експериментальній групі після проведення формувального етапу експерименту була підтверджена кореляційним аналізом позитивних змін між всіма критеріями, який виявився вельми значний.

Якісні та кількісні результати підтвердили припущення, що розроблена нами технологія підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти сприяє розвитку когнітивних, ціннісно-мотиваційних та професійно-діяльнісних характеристик особистості.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було здійснено обґрунтування, практична реалізація та експериментальна перевірка соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів у системі післядипломної освіти.

Під соціально-педагогічною технологією підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти розуміємо *певну послідовність етапів, процедур і шляхів, спрямованих на професійну підготовку ППС в системі післядипломної освіти, з метою отримання ними знань, практичних умінь і досвіду реалізації професійного впливу щодо формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО.*

Розроблено концептуальну основу досліджуваної технології, яка полягає: 1) у виявленні і необхідності розв'язання суперечностей, пов'язаних з необхідністю підготовки ППС до реалізації діяльності з формування соціального здоров'я молодших школярів шляхом науково-теоретичної та практичної розробки технологічної основи для такої діяльності; 2) підвищення ролі та потенціалу ППС, що на власному прикладі демонструють здоров'язберігаючу поведінку, здійснюючи особистісний вплив на молодших школярів, як у середовищі ЗЗСО, так і в соціальному середовищі; 3) необхідність використання соціально-педагогічного підходу шляхом посилення освітньої і соціально-виховної компоненти, що створює систему соціально-педагогічних заходів, які спрямовані на соціалізацію дитини, формування її духовного і ментального потенціалу, а також гуманізацію відносин в соціумі, а поєднання цих компонент, в підсумку, призводить до синергії отриманих молодшими школярами компетентностей щодо соціального здоров'я; 4) розумінні середовища, здорового оточення молодших школярів як соціально-підтримуючої сили для успішного формування у них соціального здоров'я, при чому, збагачення соціального середовища і насиченість його професійними впливами з боку ППС, з одного

боку, підвищує їх готовність і мотивацію до реалізації здоров'язберігаючої поведінки, з іншого – сприяє сформуванню соціального здоров'я молодших школярів.

Розроблена технологія складається з певних структурних елементів (мети, принципів, діяльності об'єкта і суб'єкта, змісту (напрямів підготовки ППС), форм, методів, засобів, результату, діагностичних критеріїв,) та етапів її реалізації (методично-підготовчого, операційного, діагностико-аналічного, рефлексивно-підсумкового), що пов'язані між собою і представляють алгоритм певної діяльності.

Саме цей алгоритм став основою проведення формувального етапу експериментальної роботи. Впровадження соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти відбувалось за допомогою форм і методів, які позитивно вплинули на стан досліджуваного процесу, найбільш ефективними серед них стали: розроблений і апробований тематичний спецкурс «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» для ППС закладів загальної середньої освіти та методичні рекомендації до його упровадження в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти; пролонговані форми підвищення кваліфікації за Регіональним проектом «Освітній технопарк Харківщини – 2030» ХАБ «Безпечна школа» на базі Харківської академії неперервної освіти, Школа молодого фахівця психологічної служби за темою «Розвиток професійної компетентності молодого фахівця психологічної служби», презентаційні виступи, ігрові вправи та рольові ігри, тренінги, круглі столи, дискусії, рефлексійні вправи, форми з використанням телекомунікацій: вебінари, відеоконференції, вебсемінари для координаторів психологічних служб системи освіти в районах м. Харкова та територіальних громадах Харківської області в рамках методичного колоквиуму «Організація діяльності психологічних служб на сучасному етапі реформування системи освіти в Україні у війсьній та післявоєнний період» тощо. Відзначимо, що

експериментальна робота частково була проведена в умовах карантинних обмежень і воєнний дій в Україні, тому в рамках організації освітнього процесу в дистанційному форматі навчання і неможливості використовувати більш контактну взаємодію учасників, нами були обрані для навчання ППС наступні форми і методи: презентаційний виступ, робота в малих групах, дискусія, кейс-метод, рефлексія, з обов'язковим використанням застосунків, як наприклад: дошка Padlet, Jamboard-дошка, онлайн-дошка на платформі ZOOM тощо.

Проведений контрольний етап експериментальної роботи мав на меті повторну діагностику за розробленою критеріальною базою, з використанням методів кількісного та якісного аналізу отриманих результатів, а також передбачав перевірку вірогідності змін методами математичної статистики (критерій Пірсона і кореляційний аналіз) для підтвердження дієвості роботи з реалізації розробленої і апробованої технології. Отримані результати засвідчили позитивні здобутки, що ілюструють кількісний і якісний приріст високого та середнього рівнів за усіма показниками зі зменшенням низького рівня, а здійснений аналіз цих результатів дає підстави вважати соціально-педагогічну технологію підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти ефективною.

Основні положення цього розділу викладені у публікаціях авторки [89, 90, 93, 98, 100, 100, 105].

ВИСНОВКИ

Дисертація присвячена дослідженню та розв'язанню проблеми підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, що ґрунтується на теоретичній розробці та експериментальній перевірці соціально-педагогічної технології підготовки ППС у закладах післядипломної освіти.

Для розв'язання *першого завдання* дисертації нами розкрито ступінь розробленості проблеми підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти у колі наукових досліджень. По-перше, встановлено, що переважно у джерелах педагогічного спрямування, проблема підготовки психолого-педагогічних кадрів досягла достатньо високого ступеня розробки, натомість, аспект підготовки саме працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів, є майже не розробленим, що дозволило продовжити науковий пошук. Система післядипломної освіти у сучасних умовах має реалізувати свої функції впродовж усієї професійної кар'єри фахівців, бути орієнтована на підготовку високопрофесійних, конкурентоспроможних, мобільних і мотивованих кадрів, здатних до самовдосконалення і саморозвитку, зі сформованими фаховими компетентностями. Така підготовка сприятиме збагаченню професійних, методологічних, аксіологічних та духовних аспектів культури особистості, і, зокрема, дозволить реалізувати важливий напрям підготовки працівників психологічної служби (практичних психологів і соціальних педагогів) – формування соціального здоров'я молодших школярів у закладах загальної середньої освіти. По-друге, можна констатувати про наявність значного арсеналу нормативно-правових документів, щодо забезпечення процесу здійснення підвищення кваліфікації працівників психологічної служби в системі післядипломної освіти, що створює підґрунтя для практичної реалізації дослідження і актуалізує порушену в дисертації проблему.

На виконання *другого завдання* дисертаційного дослідження нами було визначено сутність феномену «соціальне здоров'я молодших школярів» та окреслено зміст діяльності ППС з формування соціального здоров'я молодших школярів у ЗЗСО. Теоретичний аналіз поняття «здоров'я» як похідної наукової дефініції, з огляду на його суть, як складного багатогранного явища і міждисциплінарного феномена, дозволяє утворити комплексне розуміння про його детерміновану взаємодію з навколишнім середовищем, яке, у свою чергу, постійно змінюється. Такі ідеї створюють основу аксіологічного і середовищного підходів і трактують здоров'я як універсальну цінність людини, що залежить від навколишнього середовища. В свою чергу, розглянута нами дефініція «соціальне здоров'я» представлена як *стан організму*, що визначає здатність і готовність людини активно взаємодіяти із соціумом, які залежать від формування особистісних якостей для успішної життєдіяльності в сучасному суспільстві, створює підґрунтя для розуміння однієї із провідних дефініцій у дослідженні «соціальне здоров'я молодших школярів», яку будемо розуміти як *стан особистості дитини, який забезпечує гармонійну взаємодію з мікро- та макросоціумом, саморегуляцію поведінки дитини, розвиток її морально-етичних і культурних характеристик, мотивацію на здоровий спосіб життя та безпечну поведінку, стимулює інтерес до пізнавальної діяльності у навколишньому середовищі».*

Аналіз науково-методичних джерел дозволяє стверджувати, що до змісту діяльності в напрямі формування ППС соціального здоров'я школярів входить: збереження та зміцнення психічного та соціального здоров'я, сприяння особистісному, інтелектуальному, фізичному і соціальному розвитку здобувачів освіти шляхом доповнення сучасних методів навчання та виховання ефективними психолого-педагогічними технологіями; сприяння забезпеченню психологічної безпеки, надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги всім учасникам освітнього процесу. Ці завдання реалізуються завдяки таким напрямам роботи: освітня і просвітницька

діяльність фахівців психологічної служби, діагностична, профілактична, корекційна робота, психологічне консультування, супервізія.

Для реалізації *третього завдання* дисертаційного дослідження, з метою діагностики стану підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, було здійснено такі завдання: відбір, якісний та кількісний аналіз складу учасників експерименту та їх подальший розподіл на контрольну та експериментальну групи (ЕГ – 414 респонденти, КГ – 410 респондентів, при загальній кількості 824 учасників), що дало можливість організувати і провести констатувальний етап експерименту, серед ППС ЗЗСО м. Харкова та Харківської області, м. Полтави та Полтавської області, м. Житомир та Житомирської області. Методами математичної статистики (критерій Пірсона) була проведена перевірка однорідності сформованих груп (ЕГ та КГ), яка довела приблизно однаковий їх рівень на початку проведення експерименту. Було проведено аналіз наявного досвіду підготовки ППС до формування соціального здоров'я у молодших школярів. Розроблена критеріальна база, яка містила такі критерії та показники до них як: *когнітивний* (сформованість професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів, уявлення щодо реалізації набутого досвіду здоров'язбереження); *ціннісно-мотиваційний* (ціннісне ставлення до життя і здоров'я та мотивація щодо здоров'язбереження); *професійно-діяльнісний* (прагнення до творчої і професійної самореалізації та здоров'язбережувальна поведінка).

Для реалізації діагностичного етапу було використано психолого-педагогічний інструментарій, як зі стандартизованих методик, так і авторські (методика щодо визначення сформованості у працівників психологічної служби професійних компетентностей та опитувальник щодо вивчення здоров'язбережувальної поведінки працівника психологічної служби). Розроблена узагальнена інтерпретація з обраних методик з розподіленням

якісних характеристик усіх параметрів за рівнями у вигляді опису станів/поведінки/проявів особистості.

Розроблена критеріальна база дозволила оцінити первинний стан підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти. Діагностика показала перевагу низького рівня за визначеними показниками, як у контрольній, так і в експериментальній групах. Так, за першим показником *когнітивного критерію* «сформованість професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів» переважає низький рівень (ЕГ – 47,8%, КГ – 45,4%) за другим показником – «уявлення щодо реалізації набутого досвіду здоров'язбереження превалює низький (ЕГ – 41,3%, КГ – 43,4%) і середній рівні (ЕГ – 45,4% та КГ – 43,4%). За другим критерієм, *ціннісно-мотиваційним* і його першим показником «ціннісне ставлення до життя і здоров'я», ситуація майже тотожня – превалювання середнього (ЕГ – 39,8%, КГ – 41,7%) та низького рівнів (ЕГ – 36,5%, КГ – 35,9%) в обох групах, щодо другого показника «мотивація щодо здоров'язбереження» можемо констатувати перевагу середнього рівня в обох групах (ЕГ – 45,6%, КГ – 48,8%). За *професійно-діяльнісним* критерієм і його першим показником «прагнення до творчої і професійної самореалізації» встановлено перевагу середнього (ЕГ – 39,6%, КГ – 41,4%) та низького рівнів (ЕГ – 36,7%, КГ – 35,9%), за показником «здоров'язбережувальна поведінка» розподіл такий: середній рівень (ЕГ – 41,0%, КГ – 42,0%), низький рівень (ЕГ – 34,8%, КГ – 34,1%). Як бачимо, високий рівень представлений тільки чвертю респондентів, що довело необхідність розробки соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Четвертим завданням дисертації стало наукове обґрунтування та розробка соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти. Обґрунтована і розроблена технологія представляє певну послідовність

етапів, процедур і шляхів, спрямованих на професійну підготовку ППС в системі післядипломної освіти, з метою отримання ними знань, практичних умінь і досвіду реалізації професійного впливу щодо формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО.

Виділено основні етапи впровадження технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів, як-от: методично-підготовчий, операційний, діагностико-аналітичний, рефлексивно-підсумковий. Методологічним підґрунтям розробленої технології став технологічний підхід, що передбачає послідовну реалізацію певних етапів (процедур за заданим алгоритмом діяльності). Системний підхід дозволив описати певні структурні елементи досліджуваної технології як системи (мети, принципів, діяльності об'єкта і суб'єкта, змісту (напрямів підготовки ППС), форм, методів, засобів, результату, діагностичних критеріїв), пов'язаних між собою, що представлено у вигляді моделі розробленої технології.

Розроблена технологія реалізовувалась з використанням таких найбільш дієвих форм і методів, як: пролонговані форми підвищення кваліфікації за Регіональним проектом «Освітній технопарк Харківщини – 2030», ХАБ «Безпечна школа» на базі Харківської академії неперервної освіти, школа молодого фахівця психологічної служби за темою «Розвиток професійної компетентності молодого фахівця психологічної служби», презентаційні виступи, ігрові вправи та рольові ігри, тренінги, круглі столи, дискусії, рефлексійні вправи, форми з використанням телекомунікацій: вебінари, відеоконференції. В умовах карантинних обмежень і воєнних дій в Україні, в рамках організації освітнього процесу в дистанційному форматі найефективнішими виявились такі форми і методи: презентаційні виступи, робота в малих групах, дискусії, кейс-метод, рефлексії, з обов'язковим використанням застосунків, як наприклад: дошка Padlet, Jamboard-дошка, онлайн-дошка на платформі ZOOM тощо. Провідним засобом підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів став

розроблений і апробований в закладах післядипломної освіти тематичний спецкурс «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» (для практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти).

В рамках контрольного етапу експерименту здійснено експериментальну перевірку ефективності соціально-педагогічної технології підготовки ППС до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти. Зокрема, повторна діагностика за розробленою критеріальною базою за показниками когнітивного критерію «сформованість професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів» показала зменшення кількості респондентів на низькому рівні: у групі ЕГ $\Delta = 24,3\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 20,6\%$ та середнім рівнем $\Delta = 3,7\%$), у групі КГ $\Delta = 3,2\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 1,0\%$ та середнім рівнем $\Delta = 2,2\%$).

Позитивний приріст спостерігаємо і за другим показником «уявлення щодо реалізації набутого досвіду здоров'язбереження». Так, у групі ЕГ $\Delta = 26,3\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 22,4\%$ та середнім рівнем $\Delta = 3,9\%$), у групі КГ $\Delta = 2,5\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 1,0\%$ та середнім рівнем $\Delta = 1,5\%$).

Розподіл результатів за другим критерієм «ціннісно-мотиваційним» і його показниками також ілюструє позитивну динаміку: за показником «ціннісне ставлення до життя і здоров'я» у групі ЕГ $\Delta = 21,7\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 13,5\%$ та середнім рівнем $\Delta = 8,2\%$), у групі КГ $\Delta = 1,7\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 0,5\%$ та середнім рівнем $\Delta = 1,2\%$); за показником «мотивація щодо здоров'язбереження» майже такі ж позитивні зміни: у групі ЕГ $\Delta = 24,6\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 14,7\%$ та

середнім рівнем $\Delta = 9,9\%$), у групі КГ $\Delta = 2,2\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 0,7\%$ та середнім рівнем $\Delta = 1,5\%$).

Третій критерій «професійно-діяльнісний» також демонструє позитивний приріст високого рівня за рахунок перерозподілу низького та середнього, а саме, за показником «прагнення до творчої і професійної самореалізації» динаміка така: у групі ЕГ $\Delta = 15,4\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 7,9\%$ та середнім рівнем $\Delta = 7,5\%$), у групі КГ $\Delta = 2,1\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 0,7\%$ та середнім рівнем $\Delta = 1,4\%$).

За другим показником «здоров'язбережувальна поведінка» приріст у групі ЕГ $\Delta = 16,1\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 9,9\%$ та середнім рівнем $\Delta = 6,2\%$), у групі КГ $\Delta = 0,9\%$ (збільшення кількості респондентів з високим рівнем $\Delta = 0,2\%$ та середнім рівнем $\Delta = 0,7\%$).

Кількісні результати наочно демонструють перевагу позитивної динаміки на усіх рівнях в експериментальній групі, в той час, як в контрольній значних змін не відбулось; перевірку вірогідності змін було здійснено методами математичної статистики (критерій Пірсона і кореляційний аналіз), що свідчить про ефективність розробленої й апробованої соціально-педагогічної технології.

На виконання *п'ятого* завдання було розроблено методичні рекомендації щодо впровадження засобів підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти.

Зокрема, методичні рекомендації щодо впровадження авторського тематичного спецкурсу «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» (додаток Ж), з детальним описом освітньої програми і тематичних модулів спецкурсу, розподілом годин для аудиторної і самостійної роботи, описом завдань для

394302662487580

роботи в малих групах, завдань для самостійного опрацювання, рекомендації працівникам психологічної служби щодо роботи зі здобувачами освіти, педагогічними працівниками, батьками.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань розглянутої проблеми. Перспективними для розробки стануть питання співпраці психологічної служби з педагогічним колективом ЗЗСО для розширення змісту діяльності з формування соціального здоров'я молодших школярів, проблеми підготовки майбутніх фахівців з соціальної роботи до реалізації напряму формування соціального здоров'я різних категорій осіб.

394302662487580

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович Т. В. Розвиток професійної компетентності соціального педагога в системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівне, 2018. 271 с.
2. Автоматизована інформаційна система «Я-ПСИХОЛОГ». Автоматизована інформаційна система «Я-ПСИХОЛОГ». URL: <https://xn-ftbomobdq1b9f.xn--j1amh/> (дата звернення: 03.06.2024)]
3. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / А.Й. Капська, О.В. Беспалько, Р.Х. Вайнола та ін. Київ : Держ. центр. соц. служб для молоді, 2002. 164 с.
4. Алгоритми діяльності працівників психологічної служби : Т. 1 / авт. кол. за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 138 с.
5. Алексєєнко Т. Ф. Технології соціально-педагогічної роботи в територіальній громаді. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2004. № 2. С. 19–24.
6. Анголенко В. Формування соціального здоров'я у молодших школярів засобами арт-терапії працівниками психологічної служби. *Наукові інновації та передові технології. Сер. : Педагогіка*. 2024. № 5(33). С. 989–998.
7. Анголенко В., Отрошко Т., Печериця Н. Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до використання арт-терапевтичних технік у професійній діяльності. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 3(21). С. 495–505.
8. Апанасенко Г. Л., Попова Л. А. Медична валеологія. *Здоров'я*. Київ, 1998. 248 с.
9. Архипова С., Тимошенко Н. Стратегії підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до врегулювання та попередження конфліктів у професійній діяльності. *Молодь і ринок*, 2024, № 3/223. С. 7–11.

10. Астахова М. С. Розвиток професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Укр. інж.-пед. акад. Харків, 2016. 271 с.

11. Бабич В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи : дис... док-ра. пед.. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2015. 578 с.

12. Бабич В. І. Зміст та структура поняття «соціальне здоров'я підлітка». *Народна освіта*. 2012. Вип. 1(16). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/16/statti/babich.htm

(дата звернення 13.01.2023)

13. Бабич В. І. Професійна підготовка майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків: теорія і практика : монографія. Луганськ : ТОВ «Щедра садиба плюс», 2015. 488 с.

14. Бабич В. І., Караман О. Л. Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. № 1(339). Ч. 1. С. 42–51.

15. Бабушко С. Р. Сучасний стан професійного розвитку фахівців як складової неперервної освіти: аналіз законодавчої бази України. *ScienceRise: pedagogicaleducation*. 2015. № 2/1 (7). С. 52–57.

16. Бай А. О., Герасименко М. В. Ціннісна сутність здоров'я людини. Філософія здоров'я – здоровий спосіб життя – здорова нація : зб. статей, тез і доп. Всеукр. наук.-практ. Конф. / за заг. ред. Берегової Г.Д., Рупташ Н.В. Херсон : ДВНЗ «ХДАУ», 2018. 302 с.

17. Бачинська Є. М. Організаційно-методичні засади підготовки вчителів до класного керівництва в системі підвищення кваліфікації : наук.-метод. посіб. Біла Церква: КОПОПК, 2005. 260 с.

18. Беспалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.

19. Бех В. П. Генезис соціального організму країни : монографія. 2-е вид. доп. Запоріжжя: «Просвіта», 2000. 288 с.

20. Бирка М. Ф. Теорія і практика професійного розвитку вчителів природничо-математичних дисциплін у післядипломній освіті : монографія. Чернівці : Технодрук, 2015. 440 с.

21. Біланов О. Місце модусу здоров'я в системі цінностей людини та суспільства. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Сер. : Філософія, 2022. № 44, С. 60–75.

22. Біланов О. С. Філософські підходи до розуміння категорій «здоров'я/хвороба». *Міжнародний журнал інноваційних технологій у соціальних науках*. 2020. №4(25). С. 8-11.

23. Білик Н. І. Моделювання процесу навчання в системі підвищення кваліфікації вчителів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Центр. ін.-т післядип. пед. освіти АПН України. Київ, 2005. 243 с.

24. Біличенко Г. В. Соціально-педагогічний супровід розвитку комунікативної культури дітей молодшого шкільного віку у загальноосвітніх школах-інтернатах : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Слов'янськ, 2021. 20 с.

25. Бобро А. Формування соціального здоров'я студентської молоді у позааудиторній виховній роботі вищого навчального закладу : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2017. 22 с.

26. Бобро А. А. Сутність поняття «соціальне здоров'я» у науковій літературі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер.: Педагогічні науки. 2014. Вип. 122. С. 19-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2014_122_7 (дата звернення 15.02.2023).

27. Бобровник С. І. Сучасний підхід до використання здоров'язберезувальних технологій у фізичному вихованні студентів педагогічних університеті. *Науковий часопис Національного педагогічного*

3943026624874580

університету імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. Вип. 44. С. 108–112.

28. Богданова І. М. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Харків : Бурун Книга, 2011. 159 с.

29. Божик М. В. Професійно-прикладна фізична підготовка як ефективна умова формування готовності майбутніх учителів-предметників до професійної діяльності. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2013. № 1. С. 32-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2013_1_11. (дата звернення 15.02.2023)

30. Бойко Ю. С. Формування аксіологічних установок до здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.07. Умань, 2015. 276 с.

31. Бойчук Ю. Теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури студентів вищих педагогічних навчальних закладів : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 19.00.04. Харків, 2011. 48 с.

32. Бойчук Ю. Професійна компетентність з безпеки життєдіяльності вчителів : монографія / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2020. 129 с.

33. Бойчук Ю., Астахова М. Сучасні підходи щодо формування компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка безпеки* / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. 2016. № 1. С. 11–19.

34. Бондаренко Г. Л., Ващенко О. М., Організаційно-методичні засади формування соціальної складової здоров'я молодших школярів. *Теорія та методика дошкільної і початкової освіти в сучасному інноваційному просторі* : монографія / за заг. ред. О. В. Лобової, С. М. Кондратюк. Суми : ФОП Цьома С.П., 2021. 362 с.

35. Бондаренко Г., Ващенко О., Романенко К. Теоретичний аспект проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів.

Особистість у просторі виховних інновацій : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. НАПН України. Івано-Франківськ. НАІР. 2018. 448 с.

36. Бордюг Н. С. Теоретичні і методичні основи підготовки фахівців природоохоронної галузі до екологічного моніторингу у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 42 с.

37. Бордюг Н. С., Рідей Н. М. Особливості підготовки фахівців екологічного спрямування у системі освіти дорослих: правовий і методичний аспект. *Мультимодусні засади післядипломної освіти для сталого розвитку* : колект. моногр. / за заг. ред. Н. М. Рідей, В. П. Сергієнко. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2018. С. 124–148.

38. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина. *Педагогіка і психологія*. 1997. №1. С. 144-150.

39. Боярська-Хоменко А. В. Освіта впродовж життя як основа сталого розвитку європейського суспільства. *Теорія і методика навчання та виховання*. 2021. № 50. С. 9-18.

40. Будник О. Педагогіка здоров'язбереження в сучасній початковій школі. *Гірська школа Українських Карпат*. 2014. № 11. С. 30–33.

41. Будник О. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2015. 552 с.

42. Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи : теорія та практика: навч. посіб. / за ред. С. О. Сисоєвої. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 134 с.

43. Вапнярчук Н. М. Післядипломна освіта в Україні: актуальні проблеми сьогодення. *Адаптація до права ЄС регулювання економіки України в сучасних умовах* : зб. наук. пр. (за матеріалами «Круглого столу», м. Харків, 26 трав. 2015 р.). Харків, 2015. С. 208–214.

44. Василенко Н. В. Актуальні проблеми організації методичної роботи в системі післядипломної освіти. Вінниця : ВОПОПП, 2013. 38 с.

45. Васильченко Л. Л. Формування основ духовності у молодших школярів у процесі навчання образотворчого мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Харків, 2007. 19 с.

46. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. № 8. С. 1–6.

47. Ващенко О. М. Організаційно-педагогічні особливості побудови здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи. *Перлини наукового пошуку* : зб. наук. статей / за заг. ред. Докукіної О. М. Хмельницький : ХмЦНІІ, 2013. С. 8–16.

48. Ващенко О. М. Формування умінь і навичок здорового способу життя учнів 1–4 класів шкіл-інтернатів : автореф. дис. ... пед. наук : 13.00.07. Київ, 2007. 21 с.

49. Височан Л. М. Шляхи формування здорового способу життя в учнів початкових класів. *Молодий вчений*. 2014. № 3(06). С. 84–86.

50. Водолазська Т. В. Перспективи формування здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 2. С. 15-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PPMB_2014_2_5. (дата звернення 15.02.2023).

51. Вороніна Г. Л. Розвиток професійної компетентності керівників гуртків позашкільних навчальних закладів у системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2017. 268 с.

52. Всеукраїнський конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» <https://imzo.gov.ua/vseukrains-kyu-konkurs-avtors-kykh-prohram-praktychnykh-psykholohiv-i-sotsial-nykh-pedahohiv-novi-tekhnohii-u-noviy-shkoli/> (дата звернення 15.02.2024).

53. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія і практика. Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, Львів, 2006. 338 с.

54. Галузьяк В. М. Сутність і структура педагогічної компетентності вчителя. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського*. Сер. : Педагогіка і психологія. 2016. № 48. С. 37–46.

55. Гаращук Є. В. Системний підхід у розбудові системи освіти. *Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна*. 2006. Вип. 10. С. 151–154.

56. Герасименко М. В. Усвідомлення феномену здоров'я в історичному вимірі та його інтерпритація в сучасних наукових дослідженнях. *Філософія здоров'я – здоровий спосіб життя – здорова нація: зб. статей, тез і доп. Всеукр. наук.-практ. конф. / за заг. ред. Берегової Г.Д., Рупташ Н.В.* Херсон : ДВНЗ «ХДАУ», 2018. 302 с.

57. Геращенко Т. Г. Філософія у стислому викладі: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2015. 180 с.

58. Гетьман Т. О. Психологічні чинники збереження здоров'я молодших школярів. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 200 с.

59. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. друге, допов. й випр. Рівне, 2011. 552 с.

60. Гончарова О. К. Соціальні навички учнів початкової школи як предмет педагогічного дослідження. *Академічні студії. Сер.: Педагогіка*. 2022. №1. / С. 103-109. URL: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.15> (дата звернення 15.02.2023).

61. Горбань Г. Особливості співпраці практичного психолога та учителя в умовах реформування освіти. *Педагогічний процес: теорія і практика* : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка; Благод. фонд ім. Антона Макаренка. Київ. 2018. Вип. 3. С. 37–43.

62. Гордєєва К. С. Професійна підготовка соціальних педагогів у сучасній соціально-педагогічній парадигмі. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2013. № 3. С. 57–62.

63. Горленко В. М. Деякі аспекти діяльності психологічної служби закладів освіти під час війни. *Педагогічна думка*. 2023. С. 280–282.

64. Горяна Л. Г. Формування готовності педагогічних працівників до впровадження здоров'язбережувальних технологій у системі інститутів післядипломної педагогічної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*: зб. наук. праць 2013. № 20. С. 45–47.

65. Горяна Л. Соціальне здоров'я людини як показник культури спілкування. *Рідна школа*. 2009. № 4. С. 36–41.

66. Грибан В. Г. Валеологія : навч. посібник для студентів ВНЗ. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 256 с.

67. Грибоєдова Т. О. Соціальна адаптація молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Слов'янськ, 2020. 20 с.

68. Гриценок Л. І. Особливості впровадження принципу «рівний-рівному» у простір навчального процесу. *Вісник*. 2016. №3. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709382/2/Grytsenok%20L.I.%20Pryncyp%20RR_Vkib_2016_3_5.pdf (дата звернення : 15.02.2023).

69. Громадське здоров'я. В. Короленко. Архів оригіналу за 16 січня 2017. Процитовано 12 січня 2017. URL: https://estetmed.org/?page_id=42 (дата звернення 15.02.2023).

70. Гура Т. Є. Основні напрямки реалізації психологічного супроводу професіогенезу психологів у системі післядипломної освіти. *Розвиток професійної компетентності психолога у системі післядипломної освіти: науково-методичний супровід* : монографія / за заг. ред. Т.Є. Гури. Запоріжжя: Просвіта, 2011. 138 с.

71. Гура Т. Є. Післядипломна освіта практичних психологів у контексті розвитку їх професійного мислення: аналіз світового та вітчизняного досвіду. *Теоретико-методологічні засади управління навчальним закладом: розвиток творчого потенціалу дитини та педагога* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (4-5 листопада

2014 року, м. Херсон) / за ред. Л.М. Назаренко. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. 268 с.

72. Д'яченко Б. А. Розвиток професіоналізму молодого вчителя в системі післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2000. 209 с.

73. Даниленко Л. І. Застосування компетентнісного підходу в системі післядипломної педагогічної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2009. № 1. С. 14–16.

74. Даниленко Л. І. Теоретико-методичні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 2005. 478 с.

75. Дегтярьова Г. А. Система післядипломної педагогічної освіти як одна із пріоритетних складових неперервної освіти. *Науковий огляд* : Міжнар. наук. журнал. 2015. № 20(10).

76. Державний стандарт базової середньої освіти: затв. Постановою кабінету Міністрів України від 30.09.2020 року, №898 ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16> (дата звернення 2.02.2023).

77. Державний стандарт початкової освіти: затв. Постановою кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 2.02.2023).

78. Десятов Т. М. Тенденції розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина ХХ століття) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 2006. 505 с.

79. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

80. Долинський Б. Т. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язберезувальних навичок і вмінь у

молодших школярів у навчально-виховній діяльності : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2011. 399 с.

81. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. І. Д. Звереві. 2-е вид. Київ ; Сімферополь : Універсум, 2013. 536 с.

82. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 618.

83. Жорова І. Я. Теорія і практика розвитку професіоналізму вчителів природничих дисциплін у системі післядипломної освіти України (1940-і рр. ХХ ст.): монографія. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. 448с.

84. Заболотний В. Ф. Дидактичні засади застосування мультимедіа у формуванні методичної компетентності майбутніх учителів фізики : автореф. дис. ... док. пед. наук : 13.00.02. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2010. 38 с.

85. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посіб. для ВНЗ. Київ : «Слово», 2008. 240 с.

86. Заверико Н. В. Підготовка соціального педагога: зміст та основні напрямки. *Соціалізація особистості* / за ред. А.Й. Капської. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1999. С. 11–17.

87. Заверико Н. В. Теоретичні засади соціально-педагогічної технології роботи з підлітками. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3789/Zaveryko.pdf?sequence=1> (дата звернення 15.02.2023).

88. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.

89. Замазій Ю. О. До питання підготовки працівників психологічної служби закладів освіти в системі післядипломної освіти. *Формування професійної компетентності сучасного педагога засобами освіти: історико-методичний аспект* : матеріали Всеукр. наук.- практич. конф. (15 грудня 2023 р.,

м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комун. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків : ХГПА, 2023. С. 108–109.

90. Замазій Ю. О. До проблеми підготовки соціальних педагогів в системі післядипломної освіти. *Розробка професійного стандарту соціального педагога: сучасне бачення* : зб. тез (26 квітня 2024 року, Київ) / за ред. О. Чуйко. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. С.33-34.

91. Замазій Ю. О. Збереження соціального здоров'я дітей в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. *Пріоритетні напрями соціальної роботи в умовах невизначеності, у кризових умовах, критичних ситуаціях життя та реаліях воєнного часу*: матеріали X Наук.-практ. семінару, 8 листопада 2022 р. / за заг. ред. К. С. Волкової, М. В. Білозерової ; Комун. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків, 2022. С. 42–45.

92. Замазій Ю. О. Implementation of the category health in different fields of scientific knowledge. *Вісник науки та освіти. Сер. : Педагогіка, Сер.: Соціологія, Сер.: Культура і мистецтво, Сер.: Історія та археологія*. 2024. № 4(22). С. 752–765.

93. Замазій Ю. О. Критерії та показники оцінки рівня підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2023. Вип. 2(113). С. 169–171.

94. Замазій Ю. О. Порухення соціального здоров'я дітей під час воєнних дій в Україні. *Підвищення якості національної освіти у контексті викликів сьогодення* : матеріали регіон. наук.-практ. конф. (26 травня 2022 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комун. закл.«Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків : ФОП Петров В. В., 2022 р. С. 115-117.

95. Замазій Ю. О. Проблема соціалізації молодшого школяра в умовах війни як порушення його соціального здоров'я. *Запровадження інноваційних освітніх практик як засіб підвищення якості національної*

освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (29 листопада 2022 р., м.Харків) / за заг. ред. Г.Ф. Пономарьової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків : ХГПА, 2022 р. С. 170–172.

96. Замазій Ю. О. Проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів у закладах загальної середньої освіти. *Розвиток національної педагогічної освіти у подіях і персоналіях: особливості, здобутки та перспективи* : матер. всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (19 листопада 2020 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків, 2020. С. 146–149.

97. Замазій Ю. О. Психологічне підґрунтя формування соціального здоров'я молодших школярів. *Актуальні питання соціальної роботи на сучасному етапі розвитку українського суспільства* : матеріали міжвузів. наук.-практ. семінару / уклад.: К. С. Волкова, М. В. Білозерова; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків, 2020. С. 50–52.

98. Замазій Ю. О. Роль соціального педагога у створенні безпечного середовища в закладі загальної середньої освіти. *Актуальні виклики в сучасній соціально-педагогічній практиці*: зб. тез (17 листопада 2022 року, Київ) / за ред. О. Чуйко. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2022. С. 27–28.

99. Замазій Ю. О. Теоретичний аналіз поняття «соціальне здоров'я молодших школярів». *Проблеми, досвід та вдосконалення методичної роботи у закладах освіти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24 листопада 2021 р., м.Харків) / за заг. ред. Г.Ф. Пономарьової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків: ФОП Петров В.В., 2021. С. 146–149.

100. Замазій Ю. О. Формування психологічно безпечного освітнього середовища в закладі освіти: аспекти діяльності психологічної служби. *Джерело педагогічних інновацій. Безпечна освіта*. Харків: Харків. акад. неперервної освіти. 2023. Вип. 1(41). С. 122–126.

101. Замазій Ю. О. Формування соціального здоров'я здобувачів освіти як основа розбудови безпечного освітнього середовища.

3943026624874580

Соціокультурні та психолого-педагогічні аспекти організації освітньо-розвиткового простору в сучасному закладі освіти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (23 травня 2023 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків, 2023. С. 155–157.

102. Замазій Ю. О. Формування соціального здоров'я здобувачів освіти: проблеми та шляхи вирішення. *Джерело педагогічних інновацій. Практичний психолог закладу освіти*. Харків: Харків. акад. неперервної освіти, 2021. Вип. № 4(36). С. 53–64.

103. Замазій Ю. О. Формування соціального здоров'я школярів як сучасна проблема системи освіти. *Наукові дослідження аспірантів: Педагогічна теорія і практика* : матеріали наук.-практ. конф. (23 грудня 2020 р., м. Харків) / за заг. ред. Г.Ф. Пономарьової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків : ФОП Петров В.В., 2020. С. 130-132.

104. Замазій Ю. О. Система післядипломної освіти як важливий компонент освіти дорослих. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. № .1 С. 87-94.

105. Замазій Ю. О., Чернецька Ю. І. Діяльність працівників психологічної служби в закладах загальної середньої освіти щодо формування життєвих навичок здобувачів освіти. *Розвиток життєвих навичок особистості та плекання стійкості у часи воєнних викликів в Україні* : матеріали XI Наук.-практ. семінару, 14 листоп. 2023 р. / за заг. ред. К.С. Волкової, О.І. Рассказової, М.В. Білозерової; Комунал. закл. «Харків. гуманітар.-пед. акад.» Харків. облради. Харків, 2023. С. 49–53.

106. Зверева І. Д., Безпалько О. В., Харченко С. Я. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. Київ : Наук. світ, 2003. 117 с.

107. Зимівець Н. Соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівській молоді : автореф. дис....

3943026624874580

канд. пед. наук: 13.00.05 / Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2008. 20 с.

108. Іващук Л. Ю., Онишкевич С. М. Валеологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2010. 400 с.

109. Ільїна, В. М. Сутність середовища як педагогічної категорії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. № 8 (10). С. 239–244.

110. Камінська Т. М Соціально-економічна роль здоров'я у людському розвитку. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : кол. монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.

111. Камінська Т. М. Про економічну сутність медичної послуги. *Економіка України*. 2003. № 8. С. 50–55.

112. Капська А. Й, Пеша І. В. Соціальний супровід різних категорій дітей і сімей : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 232 с.

113. Капська А. Й. Практична діяльність студентів як оптимальна їх підготовка до роботи в різних мікросоціумах. *Соціальна робота: теорія, досвід, перспективи*. Ужгород : УДУ, 1999. Ч.1. С. 281 – 285.

114. Капська А. Й., Безпалько О. В., Вайнола Р. Х. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) : навч. посіб. / Християн. дит. фонд; Київ. нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. Київ: Наук. світ, 2001. 129 с

115. Капська А. Й., Пеша І. В., Міхеєва О. Ю., Соляник М. Г. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями: навч.-метод. посібник. Київ. Слово, 2015. 328 с.

116. Карапузова Н. Д. Здоров'язберезувальні технології у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2015. № 1. С. 39–45.

117. Каталог курсів. Prometheus платформа онлайн-курсів в Україні. *Prometheus* : веб-сайт. URL: <https://prometheus.org.ua> (дата звернення: 30.05.2024).

118. Каталог онлайн курсів з сертифікатом. *EdEra* : веб-сайт. URL: <https://ed-era.com/courses> (дата звернення: 30.05.2024).

119. Кириленко С. В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2004. С. 20.

120. Кланца А. І. Структурна роль держави у процесах охорони здоров'я та забезпечення системи національної безпеки. *Демократичне врядування*. 2018. Вип. 21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2018_21_10. (дата звернення 15.01.2024).

121. Клокар Н. І. Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу. *Післядипломна освіта в Україні*. 2008. № 2 (13). С. 23–28.

122. Кльоц Л. А. Особливості розвитку професійної самосвідомості практичного психолога у системі післядипломної освіти: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2012. 352 с.

123. Ключові компетентності для навчання протягом життя. Рамкова програма оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53> (дата звернення 15.02.2023).

124. Клясен Н. Післядипломна педагогічна освіта: зарубіжний досвід та сучасна практика. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 2. С. 187–190.

125. Коваленко А. Б., Корнєв М. Н. Соціальна психологія : підручник. Київ, 2СЦ5. 400 с.

126. Коваленко В. В. Проблеми підготовки вчителя і соціального педагога до застосування мультимедійних засобів для формування основ здоров'я молодших школярів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. №5 (37). С. 89–97. URL:

<http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/879> (дата звернення 15.01.2024).

127. Коваленко В. В. Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : посібник / за наук. ред. проф. М. П. Лещенко. Київ, 2017. 192 с.

128. Коваленко В. В., Мар'єнко М. В., Сухіх А. С. Самоосвіта та саморозвиток педагогічних працівників із застосуванням інструментів відкритої науки. *Освітній дискурс* : зб. наук. праць. Київ : ТОВ «Науково-інформаційне агентство «Наука-технології-інформація», 2021. Вип. 37 (10). С. 28–38.

129. Коваль Л. Г., Зверєва І. Д., Хлебик С. Р. Соціальна педагогіка. Соціальна робота : навч. посіб. Київ : ІЗМН, 1997. 392 с.

130. Коваль Н. С. Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів початкових класів. *Упровадження нового змісту початкової освіти: теорія і практика* : матеріали Всеукр. пед. читань, присвячених пам'яті Т. М. Байбери (Полтава, 3–4 квіт. 2012 р.) / Полтавський нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава : ПП Шевченко, 2012. С. 78–80.

131. Ковальова Г. Шкільні психологи – на службі здоров'я: (з досвіду роботи психологічної служби спеціалізованої школи №17 м. Києва). *Завуч. Шкільний світ*. 2007. № 33. С. 10–12.

132. Козляковський, Краснова Н. П., Харченко Л. П., Юрків Я. І., Сьомкіна І. С. Соціально-педагогічна діагностика : наук.-метод. посіб. Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. 429 с.

133. Кондратюк С. М. Інтегративний підхід до виховання у молодших школярів здорового способу життя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2003. 21 с.

134. Кондрашова Л. В. Лаврентьєва О. О., Зеленкова Н. І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі : навч. посібник. Кривий Ріг, 2008. 187 с.

135. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.01.2024).
136. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/02/legal_5_16.pdf (дата звернення 15.01.2024).
137. Коренчук О. Поєднання посад практичного психолога і соціального педагога у загальноосвітній школі. *Соціальний педагог*. 2010. № 1. С. 9–10.
138. Корнієнко О. В. Безпека життєдіяльності та підтримання психосоматичного здоров'я молоді: монографія. Київ: «Київський університет», 2004. 264 с.
139. Корнієнко О. В. Підтримання психосоматичного здоров'я практично здорових людей: навч. посібник. Київ : «Київський університет» 2000. 126 с.
140. Коротка Н. О. Організаційно-правові засади публічного адміністрування у сфері післядипломної педагогічної освіти в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2015. 18 с.
141. Корсікова К. Г. Самоосвіта сучасного вчителя як безперервний процес удосконалення педагогічної майстерності. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*. 2020. С. 97–99.
142. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини / за ред. І. Я. Коцана. Луцьк: РВВ Вежа Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
143. Краснова Н. П., Харченко Л. П., Юрків Я. І., Сьомкіна І. С. Соціально-педагогічна діагностика : наук.-метод. посіб. Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. 429 с.
144. Крисюк С. В. Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів України (1917–1995рр.): автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.01, 13.00.04 / Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1996. 47с.

145. Кузнецова О. Ю. Підвищення кваліфікації вчителів: зарубіжний вимір. *Теорія і методика навчання та виховання*. 2021. № 50. С. 98–113.

146. Кузьмінський А. І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні : дис ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т пед. і псих. професійної освіти АПН України. Київ, 2003. 443 с.

147. Кулешова В. В. До проблеми ретроспективного аналізу зарубіжного досвіду функціонування системи неперервної професійної освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2011. № 32–33. С. 184–191.

148. Курси підвищення кваліфікації. *Всеосвіта* : веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/course> (дата звернення: 10.06.2024).

149. Курси підвищення кваліфікації. КЗ Житомирський ОППО ЖОР. КЗ Житомирський ОППО ЖОР. URL: https://zippo.net.ua/?page_id=151 (дата звернення: 28.03.2024).

150. Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю. Принципи післядипломної освіти у підготовці вчителів до управління професійним самовизначенням учнів. *Фізико-математична освіта*. 2020. Випуск 4(26). Частина 2. С. 6–12.

151. Лебедик Л. Розвиток професійної компетентності викладачів закладів вищої освіти. Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти: зб. наук. статей у 3-х ч. / за заг. ред. О. В. Зосименко, Г. Л. Єфремова. Суми, 2020. Ч. 1. С. 40–47.

152. Лехолетова М. Сучасні підходи до формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери: теоретичний аспект. *Витоки педагогічної майстерності*. Київський університет імені Бориса Грінченка. 2017. Випуск 19. С. 207–214.

153. Лещук Г. Соціальне виховання як соціально-педагогічна категорія. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, (22), С. 90–92.

3943026624871580

154. Лигоміна Т. А. Соціально-психологічні чинники формування професійного іміджу практичного психолога закладу освіти: дис. ... доктора філософії. 053 Психологія. Київ, 2023. 283 с.

155. Лісова О. С. Психологія здоров'я : навчально-методичний посібник. Чернівці : Рута, 2021. 201 с.

156. Лузан Л. О. Управління розвитком професійної компетентності вчителів філологічних дисциплін у закладах післядипломної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». Київ, 2013. 20 с.

157. Ляхоцька Л. Л. Розвиток системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників на основі моделей відкритої освіти : конспект лекцій для слухачів курсів підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання. Київ : ЦППО, 2005. 30 с.

158. Максименко С. Д. Переживання як психологічний механізм саморозвитку особистості. *Педагогічний процес: теорія і практика*: наук. пр. Київ. ЕЗКМО, 2005. Вип. 3. С. 343–361.

159. Манохіна І. В. Проблема професійної підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери у науковій літературі. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер.: Педагогіка і психологія*. 2015. № 1. С. 128–134.

160. Марковська М. Як упроваджувати соціально-емоційне навчання в школах. Аналітичний огляд. *НУШ* : веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-uprovadzhuvaty-sotsialno-emotsijne-navchannya-v-shkolah-analitychnyj-oglyad/#:~>. (дата звернення 25.01.2024).

161. Мартинюк І. В. Роль психолога в Новій українській школі. *Всеосвіта* : веб-сайт. Київ, 2018. URL: <https://vseosvita.ua/library/rol-psihologa-v-novijukrainskij-skoli-97375.html> (дата звернення: 08.01.2024).

162. Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій. *Інститут модернізації змісту освіти* : веб-сайт. URL: <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialnopedagogichna->

[robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy](#) (дата звернення: 10.06.2024)

163. Матяш О. Психолого-педагогічні основи формування професійної компетентності майбутнього педагога. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2015. № 141. С. 200.

164. Маханькова, В. Нова українська школа: роль і функції практичного психолога в умовах реалізації Державного стандарту початкової освіти. *Дидактика: теорія і практика* : спец. вип. зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки НАПН України. Київ, 2019. С. 189–191. URL: http://lib.iitta.gov.ua/715659/1/Mahankova_19_DTIP_Konf.pdf (дата звернення: 08.01.2024).

165. Медична енциклопедія. URL: <https://medical-enc.com.ua/zdorovie.htm>. (дата звернення 08.01.2024).

166. Мельник В. Основні напрями роботи соціального педагога закладу освіти у військовий час. URL: <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialnopedagogichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy> (дата звернення 20.04.2024).

167. Мисик І. Г. Післядипломна педагогічна освіта в Україні в системі неперервної освіти. *Наукове пізнання: методологія та технологія. Сер. : Філософія, соціологія, політологія*. 2011. Вип. 2 (27). С. 98–105.

168. Міщик Л. І. Професійна підготовка соціального педагога (педагогічний, психологічний и управлінський аспекти). Запоріжжя, 1996. 104 с.

169. Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій. *Інститут модернізації змісту освіти* : веб-сайт. URL: <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialnopedagogichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy> (дата звернення: 10.06.2024).

394302662487580

170. Мойсеюк В. П. Формування культури професійного здоров'я майбутніх соціальних педагогів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2018. – 263 с.

171. Молодший шкільний вік. Сучасна енциклопедія України. Світ-суспільство-культура. Том 21. Літера М. URL: <https://esu.com.ua/article>. (дата звернення 08.01.2024).

172. Мор Томас. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.). Київ : Ін-т філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 397–742 с.

173. Мультимодусні засади післядипломної освіти для сталого розвитку: монографія / за заг. редакцією Рідей Н.М., Сергієнко В.П. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 642 с.

174. Мухамед'яров Н. Н. Формування здорового способу життя: теоретичний аспект. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2013. Вип. 39. С. 249–256.

175. Мушинські А. Організаційно-педагогічні умови професійного навчання у центрах неперервної освіти Польщі: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2004. 22 с.

176. Мягких В. Соціальне здоров'я молоді в умовах сучасного українського суспільства : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / Дніпропетровський нац. ун-т. Дніпро, 2006. 225 с.

177. На допомогу фахівцям психологічної служби системи освіти України. *Інститут модернізації змісту освіти* : веб-сайт. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/29/na-dopomohu-fakhivtsiam-psykholohichnoi-sluzhby-systemyosvity-ukrainy-2/> (дата звернення 20.04.2024).

178. Набока Л. Я., Скрипник М. І. Методи забезпечення педагога-дослідника. *Післядипломна освіта в Україні*. 2003. № 2. С. 61–66.

179. Навроцька М. М. Розвиток професійного іміджу педагога в системі післядипломної педагогічної освіти : дис.. ... канд. пед. наук :

3943026624871580

13.00.04 / МОН України ; Тернопіль. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 250 с.

180. Науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби системи освіти в умовах децентралізації (моделі, досвід) : кол. монографія / наук. ред. В.Г. Панок. Київ : Ніка-Центр, 2020. 152 с.

181. Нікітченко Л. Модель професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер.: Педагогіка і психологія*. 2011. № 35. С. 258–263. Луганськ: ЛНУ, 2012. С. 47–56.

182. Ніколаєску І. О. Розвиток професійного іміджу соціального педагога в післядипломній освіті : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2011. 259 с.

183. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ. ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

184. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. Київ: «К.І.С.», 2003. С.13–41.

185. Олійник В. В. Тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти в умовах трансформації суспільства. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 1. С. 56–66.

186. Олійник В. В. Управління розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічної освіти : наук.-метод. посіб. Київ : ЦППО, 2002. 185 с.

187. Омельченко О. В. Особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2008. 20 с.

188. Організаційно-правові засади публічного адміністрування у сфері післядипломної педагогічної освіти в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид.

3943026624871580

наук : 12.00.07. Держ. ВНЗ «Запоріж. нац. ун-т» М-ва освіти і науки України. Запоріжжя, 2015. 18 с.

189. Осадченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Житомир, 2017. 317 с.

190. Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи : монографія / за заг. ред. акад. Н.Г. Ничкало, акад. І.Ф. Прокопенка; Ін-т пед. освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України; Харків. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. 546 с.

191. Освіта на основі життєвих навичок. Адвокаційний модуль для керівних кадрів. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/> / (дата звернення 20.04.2024).

192. Освіта Харківщини XXI століття. Google Sites: Sign-in. URL: <https://sites.google.com/view/osvita-kharkiv-2019> (дата звернення: 05.06.2024).

193. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська. Київ : А.С.К., 2002. 255 с.

194. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

195. Остапенко А. С. Розвиток методичної компетентності вчителів технологій в системі післядипломної освіти : дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2021. 298 с.

196. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Київ: Кондор, 2009. 560 с.

197. Пальшкова І. О. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи: практико-орієнтований підхід : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Одеса, 2009. 475 с.

198. Панок В. Г. Діяльність психологічної служби та українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи в умовах війни: результати, проблеми, пріоритети. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. №4(2). С. 1-8. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4205> (дата звернення 15.01.2024).

199. Панок В. Г. Науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби системи освіти в умовах децентралізації (моделі, досвід) : кол. монографія / наук. ред. В.Г. Панок. Київ : Ніка-Центр, 2020. 152 с.

200. Панок В. Г., Лунченко Н. В. Становлення психологічної служби системи освіти в контексті суспільних трансформацій в Україні. *Вісник Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Психологія*. Харків, 2018. Вип. 58. С. 8– 24.

201. Панченко Г. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до роботи з попередження дидактогенних порушень здоров'я учнів початкової школи. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Центр.-укр. держ. пед. ун-т імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2019. 243 с.

202. Педагогіка здоров'я : зб. наук. праць VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 7–8 квіт. 2017 р.) : в 2 т. / ред. колегія : С. М. Шкарлет та ін. Чернігів, 2017. Т. 1. 595 с.

203. Педагогічні технології в сучасних наукових дослідженнях : досвід та інновації : монографія / за заг. ред. С. Я. Харченка. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2017. 372 с.

204. Перлини наукового пошуку : зб. наук. статей / за заг. ред. О. М. Докукіної, упоряд. К. І. Волинець, О. М. Ващенко, Т. В. Кравченко. Хмельницький : ХмЦНІ, 2013. С. 8–16.

205. Петров А. О. Організація здоров'язбережувального процесу у ВНЗ. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер.: Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2014. Вип. 17. С. 245–251.

206. Підвищення кваліфікації. *Портал превентивної освіти* : веб-сайт. URL: <http://autta.org.ua/> (дата звернення: 30.05.2024).

207. Підготовка науково-педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти: зміст, організаційні форми, технології: наук. посіб. / авт. кол.: Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький та ін.; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». Київ: ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2014. 318 с.

208. Підсумки Фестивалю «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують» у 2024 році. *Харківська академія неперервної освіти* : веб-сайт. *Edu-post-diploma.kharkov.ua*. URL: <http://edu-post-diploma.kharkov.ua/?news=підсумки-фестивалю-добрих-практик-6> (дата звернення: 03.06.2024).

209. Післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін: навч.- метод. посібник. / Л. П. Пуховська та ін. Київ : Педагогічна думка, 2012. 122 с.

210. Післядипломна педагогічна освіта України: сучасність і перспективи розвитку: наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В. В. Олійника, Л. І. Даниленко. Київ, 2005. 230 с.

211. Подмазін С. І. Збагачене освітнє середовище. Школа життєтворчості особистості: наук.-метод. збірник / ред. кол.: В.М. Доній, Г.М. Несен, І.Г. Єрмаков та ін. Київ: ІСДО, 1995. 480 с.

212. Покроєва Л. Д. Інноваційні підходи в організації навчання дорослих в системі післядипломної педагогічної освіти. *Вісник післядипломної освіти*. Харків, 2012. С. 174-181.

213. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : монографія. за ред. Н. Г. Ничкало. Тернопіль : ТНПУ, 2006. 424 с.

214. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : автореф. дис.. ... докт.

3943026624871580

пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. Тернопіль, 2006. 44 с.

215. Поліщук Н. М. Підготовка вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2013. 23 с.

216. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ. 2007. 141 с.

217. Постанова КМУ від 21.08.2019 №800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#n18> (дата звернення: 03.06.2024).

218. Постригач Н. О. Підвищення кваліфікації учителів у європейському регіоні: проблеми, перспективи. *Психолого-педагогічні науки*. 2013. № 3. С. 55– 60.

219. Примакова В. В. Післядипломна освіта вчителів початкових класів в Україні: генеза та перспективи: монографія. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. 320 с.

220. Про вищу освіту: Закон України від 28.09.2017 № 2145-19 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 15.02.2023).

221. Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти : Наказ МОН України від 14.08.13 р. № 1176. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/ (дата звернення: 15.01.2024).

222. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : Наказ МОН України від 16.07.2018 р. № 776 (пункт III). URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 15.01.2024).

223. Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти: Наказ МОН України від 12.05.2023 №

552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-23#n7> (дата звернення: 15.01.2024).

224. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України : Наказ МОН України від 22.05.2018 № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text> (дата звернення :23.11.2023).

225. Про затвердження Положення про республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні та Київський і Севастопольський міські інститути післядипломної педагогічної освіти» Наказ МОН України від 31.07.2009 № 538 (зі змінами від 31.07.2009 №712). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-01#Text> (дата звернення: 17.11.2023).

226. Про затвердження професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти» : Лист Міністерства освіти і науки України від 30.11.2020 р. № 6/1427-20. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/12/Standart_Praktychnyy_psykh_oloh.pdf (дата звернення: 17.11.2023).

227. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020р. № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 17.11.2023).

228. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355> (дата звернення: 25.11.2023).

229. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі : Указ Президента України від 25.05.2020 р. № 195/2020. URL:

394302662487580

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> (дата звернення: 17.01.2024).

230. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/>(дата звернення 15.01.2024).

231. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення 15.01.2024).

232. Про позашкільну освіту : Закон України від 22.06.2000 № 1841-III: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> (дата звернення 15.01.2024).

233. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text> (дата звернення 15.02.2023).

234. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#n8> (дата звернення 10.07.2023).

235. Програми основних курсів. *Харківська академія неперервної освіти* : веб-сайт. URL: http://edu-post-diploma.kharkov.ua/?page_id=39387 (дата звернення: 28.03.2024).

236. Програми підвищення. Полтавська академія неперервної освіти імені М.В. Остроградського. ПАНО. URL: <https://pano.pl.ua/programi-pidvishhennya/> (дата звернення: 28.03.2024).

237. Проект Закону України «Про освіту дорослих»: від 12.01.2023 № 70392. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73746 (дата звернення: 15.01.2024).

238. Протасова Н. Г. Актуальні проблеми теорії і практики управління освітою дорослих в Україні. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. № 7. С. 149–159.

239. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку. Київ : Шкільний світ, 1998. 176 с.

240. Протасова Н. Г. Теоретико-методичні основи функціонування системи післядипломної освіти педагогів в Україні: автореф. дис.... д-ра пед. наук. Київ, 1999. 32 с.

241. Психологічна служба: підручник / за заг. наук. ред. В.Г. Панок, А.Г. Обухівська, В.Д. Острова та ін. Київ: Ніка-Центр, 2016. 362 с.

242. Психологічний супровід та соціально-педагогічна робота. *Інститут модернізації змісту освіти*. URL: <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialnopedagogichna-robita/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/> (дата звернення : 10.06.2024).

243. Пуховська Л. П. Теоретичні засади професійного розвитку вчителів: рух до концептуальної карти. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2011. Вип. 1. С. 97–107.

244. Радул В. В. Соціальна зрілість молодого вчителя. Київ, 1997. 269 с.

245. Раєвська І. М. Розвиток дослідницьких умінь учителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти як педагогічна проблема. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Херсон : ХДУ, 2009. Вип. 52. 451 с.

246. Размолодчикова І. В. Формування професійного іміджу вчителя початкових класів у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Кіровоград, 2011. 263 с.

247. Рассказова О.І., Гринько В.О., Григоренко В.Л. Соціальне здоров'я школярів у воєнний період: виклики та можливості підготовки фахівців психологічної служби. *Вісник науки та освіти. Сер. : Філологія, Сер. : Педагогіка, Сер. : Соціологія, Сер.: Культура і мистецтво, Сер. : Історія та археологія*. 2024. Вип. 6(24). С.925-943.

248. Родигіна І. В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання. «Управління школою». 2005. Вип. 8(32), 96 с.

249. Ротфорт Д. В. Формування культури здоров'я молодших школярів у взаємодії сім'ї та школи: автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.07 / Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2014. 20 с.

250. Руссол В. М. Дидактичні основи оптимізації змісту післядипломної освіти педагогічних працівників: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2000. 223 с.

251. Савельєва Н. Становлення та розвиток психологічної служби в системі освіти Дніпропетровської області: історико-правовий аспект. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Сер.: Публічне управління та адміністрування.* 2022. № 1. С. 14-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdanopua_2022_1_4 (дата звернення 15.01.2024).

252. Свириденко С. О. Формування здорового способу життя молодших школярів у позакласній виховній роботі : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Ін-т проблем виховання АПН України. Київ, 1998. 16 с.

253. Селюков В. Післядипломна освіта як складова конституційного права на освіту в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Сер.: Право.* 2014. №18. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/1259> (дата звернення 25.11.2023).

254. Семиченко В.А. Психологічні зміни педагогічних працівників і їх врахування у професійній підготовці і післядипломній освіті. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика.* Київ, 2001. № 3. С.13–20.

255. Синенко С. Проблеми післядипломної освіти вчителів у країнах Західної Європи. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи:* зб. наук. праць: Київ: Логос, 2001. Вип. 4. С.79–85.

256. Синенко С. І. Розвиток післядипломної педагогічної освіти в країнах Західної Європи (Англія, Франція, Німеччина) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Центр. ін-т післядипл. пед. освіти АПН України. Київ, 2002. 269 с.

257. Синенко С. І., Гончаренко Н. М. Навчання протягом життя як складова європейської соціальної моделі неперервної освіти в умовах цивілізаційної кризи. *ScienceRise*. 2015. Т. 12. №. 5 (17). С. 16–27.

258. Сливка Л. Деякі аспекти теорії та методики підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язберігаючої діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. Умань : ПП Жовтий О.О., 2014. № 10, Ч. 2. С. 80–86.

259. Соколенко Л. С. Формування культури здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2011. 295 с.

260. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. І.Д. Зверєвої. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 208 с.

261. Соціальна педагогіка : підручники / за ред. А.Й. Капської. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 256 с.

262. Соціальна педагогіка : словник довідник / за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. Вінниця : Планер, 2009. 542 с.

263. Соціальна робота : в 3 ч. / за ред. Т. В. Семигіної, І. М. Григи. Київ : Києво-Могилянська академія, 2004. Ч. 2 : Теорії та методи соціальної роботи. 224 с.

264. Соціальні технології : світовий досвід та тенденції розвитку в Україні : монографія / за ред. В. В. Барабаша. Херсон : Вид-во ПП Вишемирський В. С., 2008. 340 с.

265. Степура Ю. Г. Підготовка майбутніх педагогів до соціального виховання учнів початкової школи засобами естетотерапії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Полтавський нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2016. 275 с.

266. Стрельніков В. Складники особистісно-професійної компетентності викладача закладу післядипломної освіти. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах після дипломної освіти*: зб. наук. пр. Суми: КЗ СОППО, 2019. URL:

<https://drive.google.com/file/d/1wFLXdkIHhKIfcI4ZDrCdSUO2PfkfObdJ/view>

(дата звернення 15.01.2024).

267. Стрельніков В. Ю. Розвиток професійної компетентності вчителів у закладах післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1990. 223 с.

268. Сучасне уявлення про здоров'я і соціальне благополуччя. *Освіта на основі життєвих навичок. Адвокаційний модуль для керівних кадрів* : веб-сайт. URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/19/114> (дата звернення: 30.05.2024).

269. Сучасні концепції соціалізації особистості / за ред.. І.Д. Зверевої. Київ: Центр навчальної літ-ри, 2006. Розд. 1, п.п.1.2. С.22 –32.

270. Сучасні підходи у сфері охорони громадського здоров'я та його популяризації / упоряд.: Н. В. Зимівець, В. В. Крушельницький, Т.І.Мірошниченко; за заг. ред. І. Д. Зверевої. Київ : Наук, світ, 2003. 95 с.

271. Сучасні технології збереження здоров'я учнів: кращий досвід / уклад. А.Г. Обухівська, І.І. Цушко. Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015. 221 с.

272. Тадаєва А. В. Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодших школярів в сучасному інформаційному просторі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / ДЗ «Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 23 с.

273. Тарасенко Н.В., Чернецька Ю.І. Замазій Ю.О. Формування здорового способу життя наркозалежних у процесі їх реабілітації. *Перспективи та інновації науки. Сер. : Педагогіка, Сер. : Психологія, Сер. : Медицина*. 2023. № 12(30). С. 476–487. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12\(30\)-476-487](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12(30)-476-487)

274. Тарасенко Н. В. Формування здорового способу життя підлітків засобами соціальної вуличної роботи: теорія та практика. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. праць. Запоріжжя, 2018. № 60. Т. 1 С. 156–159.

275. Тарасенко Н., Чернецька Ю., Кульбаба О. Соціально-педагогічні та соціально-психологічні аспекти збереження та відновлення здоров'я підлітків в реаліях воєнного часу. *Перспективи та інновації науки. Сер. : Педагогіка, Сер. : Психологія, Сер. : Медицина.* 2024. № 5(39). С. 504–515.

276. Тарусова Л. І. Правові основи управління післядипломної освіти в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 223 с.

277. Теорія ймовірності та математична статистика: навч. посіб. / О.І. Кушлик-Дивульська, Н.В. Поліщук, Б.П. Орел, П.І. Штабалуок. Київ: НТТУ «КПІ», 2014. 212 с.

278. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / за наук. ред. Є.Р.Чернишової та ін. Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. 230 с.

279. Тимофієва М. П., Двіжона О. В. Психологія здоров'я: навчальний посібник. Чернівці: Книги - XXI, 2009. 296 с.

280. Тимошенко Н. Є. Соціальне здоров'я як складова соціального благополуччя. *Наука і техніка сьогодні. Сер. Педагогіка.* 2024. №3 (31). С. 693–705.

281. Титаренко В. Поліфункціональність професійної діяльності вчителя технологічної освіти. *Витоки педагогічної майстерності*, 2015. № 15. С. 295–300.

282. Титаренко І. О. Післядипломна освіта вчителя початкових класів в системі методичної роботи загальноосвітньої школи : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 2005. 310 с.

283. Титаренко І. О. Фахове вдосконалення вчителя в системі післядипломної освіти: теоретичний аспект. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика.* 2001. Вип. 3. С. 37–44.

284. Толочко С. В. Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної

педагогічної освіти : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2019. 574 с.

285. Туренко В. Е. Алкмеон Кротонський. *Велика українська енциклопедія* : веб-сайт. [URL: https://vue.gov.ua/Алкмеон_Кротонський](https://vue.gov.ua/Алкмеон_Кротонський) (дата звернення: 16.01.2024).

286. Урум Н. С. Підготовка майбутніх вчителів до забезпечення здорового способу життя молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 213 с.

287. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти. Тернопіль: навч. книга Богдан, 1999. 192с.

288. Хлебнікова Т. М. Організація особистісно зорієнтованого навчання в системі післядипломної освіти. Харків. Вид. група «Основа», 2019. 128 с.

289. Чемодурова Ю. М. Психологічні умови подолання професійних деформацій практичних психологів у системі післядипломної освіти : дис. ... канд. псих. наук (доктора філософії) : 19.00.07 / КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР, Запоріжжя, 2019. 292 с.

290. Червяк П. І. Медична енциклопедія. Вид. третє, допов. Київ, Вид. центр «Просвіта», 2012. 1504 с.

291. Чернецька Ю. І. Технологія адаптації підлітків до нового середовища загальноосвітніх навчальних закладів. Харків: ХОНМІБО, 2005. 108 с.

292. Чернишова Є. Післядипломна педагогічна освіта в консорціумі закладів післядипломної педагогічної освіти, перспективи розвитку. *Післядипломна освіта в Україні*, 2010. № 2. С. 4.

293. Чуйко О. В. Місія і роль соціального педагога в розбудові освітнього середовища закладу освіти здійснено порівняння функцій практичного психолога і соціального педагога. *Вісник Київ. ун-ту імені Тараса Шевченка. Сер.: Соціальна робота*, 2019. Т. 1, № 5, С. 41–46.

294. Шаповал Ю. Д. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до особистісно орієнтованого навчання молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2007. 20 с.

295. Шахненко В. Формування основ здорового способу життя учнів початкової школи: теорія і практика (дидактичний аспект) : навч. посіб. Вид. 4-є, допов. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 268 с.

296. Шахова О. Г. Соціальна психологія особистості : навч. посібник. Харків: «Контраст», 2019. 116 с.

297. Швед Г. В. Аналіз поняття «розвиток післядипломної освіти педагогічних працівників закладів дошкільної освіти». *Педагогічний альманах*. 2020. № 45. С. 265–270. URL: <https://doi.org/10.37915/pa.vi45.77> (дата звернення 15.01.2024).

298. Шевченко І. А. Розвиток фахової компетентності вчителів природничих дисциплін у післядипломній педагогічній освіті: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2018. 326 с.

299. Шеплякова І. О. Соціально-виховне середовище вищого навчального закладу як чинник формування деонтологічної культури майбутнього соціального працівника. *Педагогіка та психологія*. 2017. Вип. 58. С. 189–198.

300. Шкуркіна В. М. Формування соціального здоров'я дітей-сиріт підліткового віку в загальноосвітніх школах-інтернатах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Луганський нац. пед. ун-т імені Тараса Шевченка, Луганськ, 2006. 22 с.

301. Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році : Лист Міністерства освіти і науки України від 02.08.2022 № 1/8794-22. URL: <https://mon.gov.ua/npa/shodo-diyalnosti-psihologichnoyi-sluzhbi-u-sistemi-osviti-v-20222023-navchalnomu-roci>. (дата звернення 15.01.2024).

302. Юрків Я. І. Суб'єкт-об'єктний компонент системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до роботи із вразливими категоріями населення. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2023. № 1 (355). С.187-195. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-1\(355\)-187-195](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-1(355)-187-195).

303. Юрків Я. І. Характеристика суб'єкта професійної підготовки майбутніх соціальних працівників та соціальних педагогів до роботи із вразливими категоріями населення. *Освіта та педагогічна наука*. 2022. № 1 (179). С. 91-98. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2022-1\(179\)-91-98](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2022-1(179)-91-98) (дата звернення: 15.01.2024).

304. Alwan, Ala Ethicsandhealth researching WHO Regional Office for the Eastern Mediterranean. *Eastern Mediterranean Health Journal*. 2016. Т. 22, № 1. с. 33. (дата звернення 12.08.2022).

305. Familiar Medical Quotations / Ed. Maurice B. Strauss. Little, Brown, 1968. 968 p. с. 625 опубл. and Company,; с. 625написане Гіппократом у книзі «Епідемії», кн. Я, Сект. XI (версія WHS Jones).

306. Gutzwiller F., Jaenneret O. Konzepteund Definitionen *Sozialund Prdventiv medizin Public Health*. 1996. S. 23–29..

307. Karstadt M. Women and occupational health risks: Reporton a WHO meeting / EURO reportsandstudies 76. WorldHealthOrganization, Regional Office forEurope. *AmericanJournalofIndustrialMedicine*. Copenhagen, 1982. 49 p. Т. 5, № 5. С. 411–412.

308. Malherbe M. Bacon's method of science *The Cambridge Companionto Bacon*. 2006. P. 75–98.

309. Puchalski K. Kryteriazdrowia w wiadomo ci potocznej. *Promocja Zdrowia. NaukiSpoleczne i Medycyna*. 1994. № 1-2. P. 53–69.

310. Stokes J., Noren Jay; Shindell S. Definition of terms and concepts applicable to clinical preventive medicine. *Journalof Community Health*. 1982. Т. 8. № 1. P. 33–41.

394302662487580

311. Taylor S. E. Health Psychology. New York: McGraw-Hill, 1991. Vol. 2.
P. 5.

312. Winslow Charles-Edward Amory. The Untilled Field of Public Health.
Modern Medicine. 1920. №2: P. 183–191.

313. World Health Organization. *International Organization*. 1958. T. 12,
№ 3. C. 391–394. (date of application: 12.08.2022).

3943026624874580

ДОДАТОК А

Завдання соціально-педагогічної і психологічної діяльності

з молодшими школярами щодо формування соціального здоров'я

(відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 02.08.2022 № 1/8794-22

«Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році»

URL:<https://mon.gov.ua/npa/shodo-diyalnosti-psihologichnoyi-sluzhbi-u-sistemi-osviti-v-20222023-navchalnomu-roci>)

1) *Освітня діяльність фахівців психологічної служби* як форма активного співробітництва фахівців, що спрямована на вдосконалення, розвиток, формування особистості. У закладах освіти цей напрям роботи реалізується працівниками психологічної служби за допомогою викладання навчального матеріалу за програмами курсів за вибором, факультативів, гуртків психологічного та соціально-педагогічного спрямування (з метою стабілізації психоемоційного стану «година психолога/соціального педагога», факультативні курси, які спрямовано на збереження і зміцнення психічного здоров'я, завдяки яким відбувається підвищення психологічної культури).

2) *Просвітницька діяльність фахівців психологічної служби* здійснюється фахівцями психологічної служби закладу освіти та направлена на формування у здобувачів освіти національних та європейських цінностей; інформування про вплив та наслідки вживання наркотичних, психоактивних речовин, алкоголю та тютюнопаління; ознайомлення із загрозами, які може нести інтернет (шахрайство, спам, кібербулінг тощо); популяризація ненасильницької моделі поведінки; формування моральної поведінки, активної життєвої позиції, єдності слова і діла в особистості, готовності брати активну участь у житті держави; ознайомлення педагогів та батьків здобувачів освіти з основними закономірностями та умовами сприятливого розвитку дитини; профорієнтаційна робота сприяння здобувачам освіти свідомому вибору професії своєї мрії, стати успішним у житті та реалізувати себе в Україні.

3) *Діагностична робота фахівців психологічної служби* складається з проведення дослідження та оформлення діагностичного висновку, за результатами якого окреслюються подальші шляхи супроводу здобувача освіти. Робота

практичного психолога зводиться до вирішення таких завдань: складання діагностичного висновку на здобувача освіти із занесенням результатів до індивідуальної картки; проведення бесіди з дитиною, батьками та педагогом за результатами діагностики, повідомлення результатів дослідження в межах компетенції фахівця психологічної служби; залучення здобувача освіти до програми підвищення стресостійкості з визначенням індивідуального або групового формату роботи з наданням переваги груповому формату відповідно до його віку; консультаційний супровід батьків та педагога з метою надання рекомендацій щодо створення підтримуючого середовища, визначення динаміки змін у дитини; спостереження за здобувачем освіти під час уроків та в позаурочний час із зазначенням динаміки змін у поведінці та емоційному стані особи; поради батькам та педагогам щодо залучення здобувача освіти до різних активних заходів тощо.

4) *Профілактична робота працівників психологічної служби* впровадження системи заходів, спрямованих на охорону психічного здоров'я; попередження неблагополуччя у розвитку дитини, групи, суспільства; створення психологічних умов, сприятливих для розвитку особистості. Профілактична робота працівників психологічної служби спрямована на створення у закладі освіти таких умов навчання та виховання, які сприятимуть гармонійному психічному та особистісному розвитку здобувачів освіти. Підвищення рівня просвітницької роботи щодо оволодіння дітьми, учнівською та студентською молоддю знаннями та навичками, необхідними для формування культури здорового способу життя.

5) *Корекційна робота фахівців психологічної служби* пов'язана з багатьма чинниками складної ситуації, яку наразі переживає Україна. Тому сьогодні підтримки і допомоги потребують усі учасники освітнього процесу. Важливим складником роботи з дітьми та дорослими, які пережили травмуючі події, є формування стресостійкості та життєстійкості. За таких умов істотно зростає роль психологічної служби у системі освіти, яка має забезпечувати своєчасне і систематичне надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки усім учасникам освітнього процесу.

6) *Психологічне консультування фахівців психологічної служби* як вид діяльності з'явилося у відповідь на потреби людей, у яких виникають певні

труднощі. Людина може самостійно впоратись з більшістю власних психологічних проблем. Проте, за різних умов людина не завжди здатна усвідомлювати справжні причини проблеми, способи її розв'язання і саме у цьому потребує допомоги професіонала. Практичні психологи під час спеціально організованого процесу спілкування із учасником освітнього процесу, який звернувся за допомогою, актуалізують додаткові психологічні ресурси, які сприяють пошуку нових можливостей виходу із складних життєвих обставин. Наразі додалися звернення щодо психологічної підтримки дітей в умовах війни; зросла потреба у наданні психологічної допомоги, зокрема екстреної, у подоланні стресу, переживанні втрати, горя, печалі та страждання; у психотерапевтичній роботі з дітьми, які втратили батьків, домівки, здоров'я та зазнали ушкоджень, пережили бомбардування, стали біженцями, внутрішньо переміщеними особами. Особливо небезпечними є психотравми, що руйнують уявлення дитини про життя, його цінності та ідеали.

7) *Супервізія* як інструмент професійної підтримки та професійного розвитку, передбачає комплекс заходів із навчально-методичного супроводу педагогічних працівників закладів освіти. Супервізор – фахівець з високим рівнем кваліфікації та успішним досвідом роботи, який здійснює свою діяльність з метою професійної підтримки та професійного розвитку педагогічних працівників закладів освіти, тренерів і тренерів-педагогів, сприяє налагодженню партнерства між усіма учасниками освітнього процесу.

3943026624874580

ДОДАТОК Б

**Авторська методика
щодо виявлення рівня сформованості професійних компетентностей
у працівників психологічної служби
(для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів)**

Інструкція. Оцініть ступінь володіння компетентностями (знаннями, вміннями, навичками) за 5-ти бальною шкалою кожне з 10 тверджень/питань, де 1 бал – низький рівень, 5 балів – знання, вміння, навички розвинуті на високому рівні.

Працівник психологічної служби:

№	Питання	Бали				
		1	2	3	4	5
1	Вміє чітко визначати цілі та завдання збереження соціального здоров'я молодших школярів					
2	Володієте знаннями щодо закономірностей психофізичного розвитку молодших школярів					
3	Володієте знаннями щодо аспектів соціалізації молодших школярів					
4	Вміє налагоджувати безконфліктну комунікацію між молодшими школярами					
5	Володіє інтерактивними прийомами, методами організації безконфліктного освітнього середовища серед молодших школярів (формування спільноти учнів)					
6	Володіє знаннями щодо психологічних характеристик молодших школярів, а саме соціальних змін особистості молодшого школяра					
7	Розуміє проблеми адаптації-дезадаптації молодших школярів в дитячій групі, закладі освіти					
8	Володіє інструментарієм діагностики стану соціального здоров'я молодших школярів					

3943026624871580

9	Володіє інтерактивними прийомами і методами формування соціального здоров'я молодших школярів					
10	Володіє формами та методами роботи з дорослими, які оточують молодшого школяра, щодо формування соціального здоров'я дитини					
11	Здатний оцінити ефективність застосованих інструментів, напрямів роботи тощо відповідно до цілей та завдань щодо збереження соціального здоров'я молодших школярів					

Обробка результатів відбувається шляхом підрахунку суми цифр, які позначають відповіді респондента.

Інтерпретація результатів.

Високий рівень – 44-55 балів. Працівник психологічної служби розуміє вікові потреби та задачі розвитку, аспекти соціалізації та вікові особливості молодших школярів. Обирає зміст, форми, методи та прийоми роботи з молодшими школярами, виходячи з цілей і завдань збереження їх соціального здоров'я. У власній професійній діяльності використовує інноваційні та інтерактивні методичні прийоми, підбір яких здійснюється ним з урахуванням потреб і психофізіологічних можливостей молодших школярів. Вміє чітко визначати цілі та завдання збереження соціального здоров'я молодших школярів та оцінювати ефективність застосованих інструментів, напрямів роботи тощо відповідно до визначених цілей та завдань.

Середній рівень – 28-43 балів. Відображено недостатній характер прояву критеріїв сформованості професійних компетентностей, необхідних для формування соціального здоров'я молодших школярів. Працівник психологічної служби потребує підвищення професійної підготовки в даному напрямі.

Низький рівень – 27 і менше балів. Працівник психологічної служби потребує посиленої уваги з метою індивідуалізації професійної підготовки з посиленням акценту на «проблемних» знаннях та вміннях.

3943026624871580

ДОДАТОК В

Опитувальник
щодо вивчення здоров'язбережувальної поведінки працівника
психологічної служби (авторська методика)

Інструкція. Необхідно позначити найбільш прийнятний варіант відповіді по кожному питанню.

1 Чи задоволені Ви станом свого здоров'я?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

2 Чи можете Ви сказати, що у Вас відсутні будь-які залежності (фізичні, психологічні тощо)?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

3 Чи достатньо в розпорядку Вашого дня фізичної активності?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

4 Чи маєте Ви корисні здоров'язбережувальні звички (хоча б одну)?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

5 Чи працюєте Ви над формуванням в себе звичок, які сприяють здоров'ю ?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

6 Чи вважаєте за потрібним піклуватися, крім фізичного, ще й про своє психологічне здоров'я?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

7 Чи використовуєте Ви конструктивні індивідуальні стратегії опанування складних ситуацій в своєму житті?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

3943026624874580

8 Чи усвідомлено Ви підходите до розуміння здоров'язбережувальної поведінки у своєму житті?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

9 Чи є дотримання здоров'язбережувальної поведінки Вашим життєвим принципом, або стилем життя?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

10 Чи звертаєте Ви увагу при спілкуванні на те, як інші дотримуються здоров'язбережувальної поведінки?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

11 Чи вважаєте Ви, що від Вашої здоров'язбережувальної поведінки залежать здоров'я і благополуччя інших?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

12 Чи готові Ви бути прикладом для здобувачів освіти щодо дотримання здоров'язбережувальної поведінки?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

13 Чи згодні Ви, що з дітьми може працювати тільки та людина, яка дотримується здорового способу життя?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

14 Чи вважаєте Ви, що дотримання здорового способу життя впливає на імідж працівника психологічної служби?

- а) так
- б) ні
- в) складно відповісти

Обробка результатів.

Відповідь «а» - 2 бали, «б» - 0, «в» - 1 бали.

За кожен відповідь «а» – нараховується 2 бали, за відповідь «б» – 0 балів, за відповідь «в» – 1 бал. Потім бали сумуються і робиться висновок щодо рівня здоров'язбережувальної поведінки працівника психологічної служби.

394302662487P580

Інтерпретація результатів.

22-28 балів – у Вас закладено значний потенціал щодо піклування про своє здоров'я. Розумієте соціально-психологічні наслідки ведення нездорового способу життя. Можете опосередковано впливати на інших щодо формування звичок здоров'язбережувальної поведінки. Своїми установками щодо збереження здоров'я Ви готові популяризувати здоровий спосіб життя та бути прикладом для інших. Здоров'язбережувальна поведінка – це ваш усвідомлений вибір, або стиль життя. Вважаєте таку поведінку надійним потенціалом професійної ефективності.

11 - 21 балів – у Вас є якості і прояви поведінки, які можна назвати здоров'язбережувальними, але вони не усвідомлені. Можливо, Вам бракує знань щодо ведення здорового способу життя, формування корисних звичок тощо. Скоріш за все у Вас відсутні актуальні домінуючі мотиви упровадження у своє життя здоров'язбережувальної поведінки на постійній основі. Вашу поведінку можна характеризувати як таку, що не системно, не активно та не цілеспрямовано підтримує здоров'я у всіх його видах.

1-10 балів – Ви мало піклуєтеся про своє здоров'я. Маєте слабке уявлення про різні види здоров'я та цінність здорового способу життя. Скоріше маєте настанови на нездоровий спосіб життя. Здоров'язбережувальна поведінка не є вашим життєвим принципом, або стилем життя. Не вважаєте здоров'язбережувальну поведінку необхідним чинником своєї професійної ефективності.

3943026624871580

ДОДАТОК Г

Опитувальник щодо вивчення здоров'язберезувальної поведінки працівника психологічної служби

B *I* U ☰ ☒

Необхідно позначити найбільш прийнятний варіант відповіді по кожному з 14 питань.

1. Чи задоволені Ви станом свого здоров'я? *

- так
- ні;
- складно відповісти.

2. Чи можете Ви сказати, що у Вас відсутні будь-які залежності (фізичні, психологічні тощо)? *

- так
- ні;
- складно відповісти.

3. Чи достатньо в розпорядку Вашого дня фізичної активності? *

- так
- ні;
- складно відповісти.

4. Чи маєте Ви корисні здоров'язберезувальні звички (хоча б одну)? *

- так
- ні;
- складно відповісти.

394302662487P580

Методика щодо виявлення рівня сформованості професійних компетентностей у працівників психологічної служби

B *I* U ↺ ✕

Інструкція. Оцініть ступінь володіння власними компетентностями (знаннями, вміннями, навичками) за 5-ти бальною шкалою кожне з 11 тверджень, де 1 бал – низький рівень, 5 балів – знання, вміння, навички розвинуті на високому рівні.

Працівник психологічної служби:

- Вміє чітко визначати цілі та завдання збереження соціального здоров'я молодших школярів *

1 2 3 4 5
низький рівень ○ ○ ○ ○ ○ високий рівень

- Володієте знаннями щодо закономірностей психофізичного розвитку молодших школярів *

1 2 3 4 5
низький рівень ○ ○ ○ ○ ○ високий рівень

3943026624871580

Вивчення спрямованості особистості (Методика В. Смекала і М. Кучера)

B *I* U ↺ ↻

Інструкція:

На кожен пункт анкети можливі 2 відповіді. В першому рядку оберіть ту відповідь, яка найкраще виражає вашу точку зору, яка для вас найбільш цінна, або найбільше відповідає правді. Потім з відповідей на це ж питання виберіть ту, яка надалі стоїть від вашої точки зору, найменш цінна для вас, або найменше відповідає правді, і зазначте її у другому рядку. (Це не можуть бути однакові відповіді!). Над питаннями не думайте занадто довго: перший вибір самий правильний.

1. Найбільше задоволення в житті дає: *

	оцінка роботи.	свідомість того, що ро...	свідомість, що знаход...
Найбільше відповідає	☐	☐	☐
Менше всього відпові...	☐	☐	☐

2. Якби я грав у футбол, то хотів би бути: *

	Тренером, який розро...	Відомим гравцем.	Обраним капітаном ко...
Найбільше відповідає	☐	☐	☐
Менше всього відпові...	☐	☐	☐

394302662487580

Тест «Ваш творчий потенціал»

B *I* U ↻ ✕

Мета: визначення рівня творчого потенціалу.

Інструкція: оберіть один, найбільш прийнятний для Вас варіант відповіді на кожне з 18 питань.

1. Чи вважаєте ви, що навколишній світ можна покращити? *

- так;
- Ні;
- так, але тільки у деяких випадках.

2. Чи думаєте ви, що самі зможете брати участь у значних змінах навколишнього світу? *

- так, у більшості випадків;
- Ні;
- так, у деяких випадках.

3. Чи вважаєте ви, що деякі з ваших ідей принесуть значний прогрес у тій сфері діяльності, яку ви оберете? *

394302662487580

ДОДАТОК Д**Характеристика рівнів підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти**

Критерій	Рівень	Характеристика рівнів
1	2	3
Когнітивний	Високий	<ul style="list-style-type: none">- Високий рівень сформованості у працівників психологічної служби ЗЗСО системи знань щодо сутності та змісту соціального здоров'я особистості, та зокрема, молодшого школяра;- високий рівень сформованого уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження у молодших школярів;- високий рівень сформованості навичок та професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів;- здатність аналізувати та простежувати причинно-наслідкові зв'язки щодо набутих знань і досвіду їх використання в професійній діяльності.
	Середній	<ul style="list-style-type: none">- Частково сформовані знання у працівників психологічної служби ЗЗСО щодо сутності та змісту соціального здоров'я особистості, та зокрема, молодшого школяра;- фрагментоване уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження у молодших школярів;- частково сформовані навички та професійні компетентності для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів;- фрагментарно сформована здатність аналізувати та простежувати причинно-наслідкові зв'язки щодо набутих знань і досвіду їх використання в професійній діяльності.

	Низький	<ul style="list-style-type: none">- Низький та несистематизований рівень знань щодо сутності та змісту соціального здоров'я особистості, та зокрема, молодшого школяра, у працівників психологічної служби ЗЗСО;- слабе уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження у молодших школярів;- недостатній рівень сформованості навичок та професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів;- несформована здатність аналізувати та простежувати причинно-наслідкові зв'язки щодо набутих знань і досвіду їх використання в професійній діяльності.
Ціннісно-мотиваційний	Високий	<ul style="list-style-type: none">- Добре сформована система ціннісного ставлення до свого життя і здоров'я;- наявність стійкої мотивації щодо власного здоров'язбереження та дотримання здорового способу життя;- має високий рівень прагнення до формування мотивації професійної самореалізації, виражені цінності спілкування, прагнення до пізнання, оволодіння новими вміннями та навичками, спрямованість на взаємні дії, захоплюється процесом діяльності.
	Середній	<ul style="list-style-type: none">- Система ціннісного ставлення до свого життя і здоров'я не сформована в повній мірі,- наявність нестійкої мотивації щодо власного здоров'язбереження та дотримання здорового способу життя;- недостатній рівень прагнення до формування мотивації професійної самореалізації, спостерігаються випадки зниження прагнення (потреби) до пізнання, оволодіння новими вміннями та навичками, спрямованості на взаємні дії.
	Низький	<ul style="list-style-type: none">- Майже не сформована система ціннісного ставлення до свого життя і здоров'я;- наявність слабкої мотивації щодо власного здоров'язбереження та дотримання здорового способу життя;- низький рівень прагнення до формування мотивації професійної самореалізації, спостерігається стійке зниження прагнення (потреби) до пізнання, оволодіння новими вміннями та навичками, спрямованості на взаємні дії.

Професійно-діяльнісний	Високий	<ul style="list-style-type: none">- Високий рівень здатності працівників психологічної служби до усвідомлення та самоконтролю власної здоров'язбережувальної поведінки як надійного потенціалу професійної ефективності;- добре сформоване розуміння необхідності дотримуватися здорового способу життя як моделі поведінки для здобувачів освіти, мають здібність опосередковано впливати на інших щодо формування здоров'язбережувальної поведінки;- мають схильність до максимального прояву творчих підходів у вирішенні фахових завдань, стійкий інтерес до творчого зростання, прагнення та потребу у професійній самореалізації та самовдосконаленні.
	Середній	<ul style="list-style-type: none">- Недостатній рівень здатності працівників психологічної служби до усвідомлення та самоконтролю власної здоров'язбережувальної поведінки як надійного потенціалу професійної ефективності;- сформоване розуміння необхідності дотримуватися здорового способу життя як моделі поведінки для здобувачів освіти, але проявляється не систематично;- мають фрагментарну схильність до прояву творчих підходів у вирішенні фахових завдань, нестійкий інтерес до творчого зростання, не системно проявляється прагнення та потреба у професійній самореалізації та самовдосконаленні.
	Низький	<ul style="list-style-type: none">- Низький рівень здатності працівників психологічної служби до усвідомлення та самоконтролю власної здоров'язбережувальної поведінки як надійного потенціалу професійної ефективності;- недостатнє розуміння необхідності дотримуватися здорового способу життя як моделі поведінки для здобувачів освіти;- не схильні до прояву творчих підходів у вирішенні фахових завдань, інтерес до творчого зростання, прагнення та потреба у професійній самореалізації та самовдосконаленні проявляються іноді.

3943026624874580

ДОДАТОК Е

ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

**ОСВІТНЯ ПРОГРАМА
тематичного спецкурсу**

**«Психологічні та соціально-педагогічні аспекти
формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО»**
*(для практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної
середньої освіти)*

**«Psychological and social and pedagogical aspects
formation of social health of younger schoolchildren in institutions of general
secondary education»**
*(for practical psychologists and social pedagogues of general
secondary education institutions)*

Розробник-укладач:

*Замазій Ю.О., методист Центру
практичної психології, соціальної роботи
та здорового способу життя
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»,*

Харків – 2023

ЗМІСТ

Зміст	2
Пояснювальна записка	3
Курикулум	6
Орієнтовний навчально-тематичний план	6
Анотації навчальних модулів	7
1. Модуль 1. Теоретичні основи проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів	7
1.1. Становлення та розвиток феномену соціального здоров'я особистості	7
1.2. Сутність, зміст і структура соціального здоров'я молодших школярів	7
2. Модуль 2. Практичні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів	7
2.1. Психосоціальний розвиток молодших школярів: потреби, задачі розвитку, особливості соціалізації	7
2.2. Проблеми адаптації молодших школярів. Формування спільноти учнів молодших класів. Безпечне освітнє середовище	8
2.3. Діагностика стану соціального здоров'я молодшого школяра, групи дітей	8
2.4. Формування життєвих навичок у молодших школярів, що сприяють соціальному здоров'ю	8
2.5. Інтерактивні форми та методи роботи з молодшими школярами щодо формування соціального здоров'я	9
2.6. Супервізія	9
3. Модуль 3. Реєстраційно-аналітичний	9
3.1. Настановне заняття	

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність тематичного спецкурсу «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» обумовлена реформами в освіті, що вимагають нових підходів щодо виховання та соціалізації підростаючого покоління.

Комплексна реформа загальної середньої освіти, основні напрями якої викладено в Концептуальних засадах реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», передбачає суттєві зміни в навчанні та вихованні учнів. Крім загальноосвітніх завдань, школа має створювати безпечне середовище навчання й виховання, формувати психічно та соціально здорове підростаюче покоління. Національною стратегією розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі наголошується, що учні та педагогічні працівники потребують такого стану освітнього середовища, в якому вони відчуватимуть фізичну, психологічну, інформаційну та соціальну безпеку, комфорт і благополуччя. Одним із завдань загальної середньої освіти є формування гармонійно розвиненої, суспільно активної, фізично досконалої, здорової особистості.

Саме на початкову ланку покладається завдання адаптації дітей до закладу освіти та закласти фундаментальні передумови для формування в них комунікативних здібностей, умінь будувати міжособистісні та ділові стосунки. В організації освітнього процесу варто приділяти увагу в першу чергу формуванню соціального здоров'я здобувачів освіти щодо побудови гармонійних взаємовідносин з однолітками, комфортної міжособистісної взаємодії, навичкам безконфліктної комунікації. Це, в свою чергу, буде покращувати процес адаптації та соціалізації підростаючої особистості та запобігати дискримінації, насиллю, булінгу в освітньому середовищі. Соціальне здоров'я є одним з найважливіших умов життя людини і суспільства в цілому. Основою соціального здоров'я особистості є соціально-психологічна адаптація, соціалізація та якісне функціонування дитини в соціумі, що ефективно здійснюється в безпечному освітньому середовищі.

Виховання соціально здорового підростаючого покоління повинно починатися з молодшого шкільного віку. Ключова роль у процесі формування соціального здоров'я дітей, які навчаються в умовах Нової української школи, належить педагогічним працівникам, зокрема працівникам психологічної служби, які можуть зорієнтувати свою профілактичну та корекційну роботу на учнях початкової ланки, а просвітницьку роботу щодо окресленого питання спрямувати на педагогічних працівників та батьків здобувачів освіти.

Мета спецкурсу: надати теоретичні та практичні знання та навички працівникам психологічної служби закладів загальної середньої освіти з питань підтримки та формування соціального здоров'я молодших школярів.

Цільова аудиторія тематичного спецкурсу: практичні психологи та соціальні педагоги закладів загальної середньої освіти.

Напрями підвищення кваліфікації педагогічних працівників за освітньою програмою «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО»:

ознайомлення з теоретичними і практичними питаннями щодо підтримки та формування соціального здоров'я молодших школярів;

удосконалення професійних компетентностей працівників психологічної служби ЗЗСО;

задоволення потреб працівників психологічної служби ЗЗСО в отриманні теоретичних і практичних знань щодо підтримки та формування соціального здоров'я молодших школярів.

Очікувані освітні результати навчання працівників психологічної служби за освітньою програмою: по завершенні навчання на тематичному спецкурсі практичні психологи та соціальна педагогіки ЗЗСО вдосконалять такі професійні компетентності:

особисту та навчальну – здатність до професійного розвитку, навчання впродовж життя;

соціальну – здатність до конструктивного спілкування в різних середовищах, критично оцінювати соціальні події і явища, налагоджувати ефективну міжособистісну комунікацію;

етичну – здатність усвідомлювати свої професійні можливості, дотримуватись принципів надання психологічної допомоги, діяти на основі етичних міркувань.

Освітня програма має 3 модулі:

Перший модуль – «Теоретичні основи проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів» спрямований на ознайомлення слухачів з теоретичними аспектами, оволодіння основними категоріями та поняттями щодо феномену соціального здоров'я особистості, зокрема молодших школярів.

У другому модулі «Практичні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів» передбачається ознайомлення з особливостями підтримки та формування соціального здоров'я на основі психосоціальних особливостей молодших школярів; формуючи комунікативні та життєві навички, що сприяють соціальному здоров'ю; використовуючи інтерактивні форм та методи роботи щодо формування соціального здоров'я.

Обсяг: 30 годин (1 кредит ЄКТС).

За підсумками навчання на тематичному спецкурсі видається сертифікат (30 год/1 кредит).

394302662487580

КУРИКУЛУМ*(дистанційне навчання – 30 годин / 1 кредит)*

№ з/п	Тема	К-ть год.
1.	<i>Модуль 1. Теоретичні основи проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів</i>	6
2.	<i>Модуль 2. Практичні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів</i>	23
3.	<i>Модуль 3. Реєстраційно-аналітичний</i>	1
Разом за модулями		30

Орієнтовний навчально-тематичний план*(дистанційне навчання – 30 годин / 1 кредит)*

№ з/п	Зміст	К-ть годин		Усього годин
		Дист.	Самост.	
1.	<i>Модуль 1. Теоретичні основи проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів</i>			
1.1	Становлення та розвиток феномену соціального здоров'я особистості	2		2
1.2	Сутність, зміст і структура соціального здоров'я молодших школярів	2	2	4
	Усього	4	2	6
2.	<i>Модуль 2. Практичні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів</i>			
2.1	Психосоціальний розвиток молодших школярів: потреби, задачі розвитку, особливості соціалізації	2	2	4
2.2.	Проблеми адаптації молодших школярів. Формування спільноти учнів молодших класів. Безпечне освітнє середовище	2	2	4
2.3.	Діагностика стану соціального здоров'я молодшого школяра, групи дітей	2	2	4
2.4.	Формування життєвих навичок у молодших школярів, що сприяють соціальному здоров'ю	2	2	4
2.5.	Інтерактивні форми та методи роботи з молодшими школярами щодо формування соціального здоров'я	2	2	4
2.6.	Супервізія	3		3
	Усього	13	10	23
3.	<i>Модуль 3. Реєстраційно-аналітичний</i>			
3.1	Настановне заняття	1		1
	Усього	18	12	30
Разом за модулями		18	12	30

АНОТАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ МОДУЛІВ

Модуль 1. Теоретичні основи проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів

Тема 1.1. Становлення та розвиток феномену соціального здоров'я особистості

Виникнення феномену соціального здоров'я. Соціальне благополуччя як складова здоров'я за Холістичною моделлю (Р.Айзман, Б.Братусь, М.Гончаренко та ін.). Уявлення про соціальне здоров'я в працях науковців (Г. Апанасенко, В.Бабич, А. Бобро, Л. Горяна, М. Гончаренко, С. Кириленко, А. Маслоу, В. Мягких, Д. Ротфорт, Г. Сіліна, В. Шахненко). Історичний аспект розмежування соціального здоров'я населення від соціального здоров'я особистості. Зміна поглядів на соціальне здоров'я особистості від його виникнення до теперішнього часу. Показники соціального здоров'я особистості.

Тема 1.2. Сутність, зміст і структура соціального здоров'я молодших школярів

Специфіка молодшого шкільного віку у контексті сутності соціального здоров'я учнів школи. Головний чинник соціального здоров'я учнів – середовище однолітків та стосунки з ними. В основі формування соціального здоров'я дитини – процеси соціально-психологічної адаптації та соціалізації.

Місце мікросередовища, мезосередвища та макросередовища у формуванні соціального здоров'я молодших школярів. Особливості формування соціального здоров'я молодших школярів в умовах мікро-, мезо- та макросередовища. Соціальні проблеми суспільства та їх вплив на розвиток та здоров'я учнів.

Модуль 2. Практичні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів

Тема 2.1. Психосоціальний розвиток молодших школярів: потреби, задачі розвитку, особливості соціалізації

Основні новоутворення, потреби та можливості молодших школярів. Прийняття на себе соціальної ролі учня та первинне усвідомлення свого соціального «Я».

Соціальний розвиток молодших школярів: розвиток соціальних навичок, дружніх відносин, розвиток норм і відмінностей в статусах серед однолітків; більш глибоке розуміння гендерних ролей та поведінки; орієнтація на поведінку однолітків.

Розвиток просоціальної взаємодії: прийняття цінностей педагогів та однолітків; полегшення розуміння точки зору і соціальних очікувань інших; підвищення рівня інформованості про почуття і наміри інших людей.

Процес соціалізації як основа формування соціального здоров'я дитини. Спільна діяльність (навчальна, ігрова і спілкування в певному освітньому просторі) – сприятливе середовище для соціалізації дітей початкової школи.

Тема 2.2. Проблеми адаптації молодших школярів. Формування спільноти учнів молодших класів. Безпечне освітнє середовище

Адаптація до навчання як умова успішного розвитку дитини. Вплив шкільного середовища на процес адаптації-деадаптації молодших школярів. Соціальна адаптації-деадаптації молодших школярів. Суб'єктивне переживання належності до спільноти як ефективний засіб подолання деадаптації до навчання у початковій школі.

Створення спільноти в класі як головне завдання Нової української школи. Практика ранкових зустрічей – розвиток у молодших школярів вмінь та навичок ефективного спілкування, вдосконалення соціальних навичок.

Необхідність існування в групі однолітків і спілкування як основа для успішної

подальшої соціалізації молодших школярів. Спільнота, що дає відчуття потрібності й причетності, формує віру у свої сили та можливості, розвиває самооцінку й уявлення про себе, зміцнює впевненість у собі.

Освітнє середовище як складна організована система, в рамках якої вирішуються освітні завдання, відбувається психологічний розвиток та соціалізація підростаючої особистості, формуються та розвиваються міжособистісні взаємини дитини з однолітками, педагогами та батьками. Створення здоров'язбережувального середовища в закладі освіти.

Тема 2.3. Діагностика стану соціального здоров'я молодшого школяра, групи дітей

Критерії стану соціального здоров'я молодших школярів. Розробка та аналіз методик визначення стану соціального здоров'я молодших школярів.

Спостереження, тести особистості та проєктивні техніки в роботі з молодшими школярами. Соціально-педагогічні методики діагностики позитивного і негативного впливу мікросоціуму на дитину; виховного потенціалу мікросередовища дитини.

Метод опитування дорослих щодо стану соціального здоров'я учнів.

Тема 2.4. Формування життєвих навичок у молодших школярів, що сприяють соціальному здоров'ю

Формування соціальної та здоров'язбережувальної компетентностей у молодших школярів як здатність людини планувати і реалізовувати свою життєдіяльність у спосіб, сприятливий для здоров'я і безпеки самої людини та її соціального оточення. Розвиток соціальної та здоров'язбережувальної компетентності учнів шляхом впровадження превентивної освіти на засадах розвитку життєвих навичок, що сприяють фізичному, психічному та соціальному здоров'ю дитини.

Життєві навички, що сприяють соціальному здоров'ю: навички ефективного спілкування; співчуття; розв'язання конфліктів; поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації; спільної діяльності та співробітництва.

Профілактична та корекційна робота працівників психологічної служби щодо навчання молодших школярів конструктивним навичкам спілкування, регуляції поведінки в колективі, розвитку позитивної моделі поведінки, формування позитивного самосприйняття на основі особистісних досягнень.

Тема 2.5. Інтерактивні форми та методи роботи з молодшими школярами щодо формування соціального здоров'я

Гра як основна форма навчання та корекції молодших школярів. Індивідуальні, парні та групові форми роботи. Тренінг як форма роботи. Інтерактивні технології навчання.

Ігрові вправи, етюди, рольові ігри, мінілекції, бесіди, театральні практики, робота з малюнками, казкою та оповіданнями, створення колажів та інші арттехніки.

Використання потенціалу профілактичного та корекційного напрямів роботи працівників психологічної служби у формуванні соціального здоров'я молодших школярів.

Тема 2.6. Супервізія з учасниками тематичного спецкурсу

Обмін досвідом, теоретичне і практичне підвищення кваліфікації працівників психологічної служби, співпраця практичного психолога та соціального педагога ЗЗСО у вирішенні питань формування та збереження соціального здоров'я молодших школярів закладу. Виявлення проблем формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО та окреслення шляхів їх подолання. Психологічне самопізнання та розвиток професійних компетентностей фахівців психологічної служби.

Модуль 3. Реєстраційно-аналітичний

3.1. Настановне заняття

Рекомендовані джерела для самоосвіти

1. Алексеева Ю.А., Артемчук О. Г., Шишова О. М. Психодіагностика дітей та підлітків (Для психодіагностичної практики студентів) Навчально – методичний посібник. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. –108 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
3. Джерело педагогічних інновацій. Практичний психолог закладу освіти. Науково-методичний журнал. – Випуск № 4(36). – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2021. – 200 с.
4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / Т. Ф. Алексеєнко та ін. ; за заг. ред. І. Д. Зверєвої. 2-е вид. Київ ; Сімферополь : Універсум, 2013. 535 с.
5. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю.Д. Бойчука. – Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. – 488 с.
6. Ключові компетентності для навчання протягом життя (Рамкова програма оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя) URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53>
7. Коцан І. Я. та ін. Психологія здоров'я людини.– Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. – 430 с.
8. Москаленко В.В. Соціальна психологія. Підручник. Видання 2-ге, виправлене та доповнене – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.
9. Навчання, базоване на співпраці. 32 стратегії кооперації у класі. URL: <https://nus.org.ua/view/navchannya-bazovane-na-spivpratsi-32-strategiyi-kooperatsiyi-u-klasi/>
10. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навч.-метод. посіб. / М. Кірик, Л. Данилова. – Львів : Світ, 2019. – 136 с.
11. Нова українська школа: основи Стандарту освіти (2016). URL: http://osvita.kupyanskrada.gov.ua/files/docs/2019/14580_Nova_ukrainska_shkola_osnovni_standarti_osviti.pdf
12. Онлайн-курс «Вчимося жити разом». URL: <http://ilt.multycourse.com.ua/ua/>
13. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: практика, досвід. К.: «Освіта», 2002. 135с.
14. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80>
15. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник [Текст] / [уклад.: М.В.Лемак, В.Ю.Петрище]. – Вид. 2-ге, виправл. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. – 616 с.: іл.
16. Сіліна Г.О. Психосоціальне здоров'я молодших школярів: методичні рекомендації. Харків: ХОНМІБО, 2003. 32 с.
17. Слободян Т., Гончарова М., Костенко Г. Здоров'я молоді та його складові. Посібник для проведення інтерактивних занять. – Київ: Благодійний фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», 2019.

3943026624871580

18. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. – К. : Центр учбової літератури, 2008. — 336 с.

19. Соціально-педагогічна діагностика: наук.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. П. Краснова, Л. П. Харченко, Я. І. Юрків, І. С. Сьомкіна; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – 429 с.

20. Сучасні технології збереження здоров'я учнів: кращий досвід [Електронні дані] / авт. кол. ; уклад. А. Г. Обухівська, І. І. Цушко. – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015.. – 221 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см ISBN 978-617-7118-17-5

21. Указ Президента України №195/2020. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>

22. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. Київ, 2019. 63 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentation-Roman-Stesichin.pdf>

23. Шахненко В. (2011). Формування основ здорового способу життя учнів початкової школи: теорія і практика (дидактичний аспект) : навч. посіб. Вид. 4-є, допов. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 268 с.

3943026624871580

ДОДАТОК Ж**Методичні рекомендації
щодо впровадження авторського тематичного спецкурсу****«Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» (для практичних психологів та соціальних педагогів закладів загальної середньої освіти)****«Psychological and social and pedagogical aspects
formation of social health of younger schoolchildren in institutions of general
secondary education»***(for practical psychologists and social pedagogues of general
secondary education institutions)*

Розробник-укладач:
*Замазій Ю.О., аспірантка
кафедри соціальної роботи
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

Вступ

Кожен педагогічний працівник має особистісні потреби в зростанні рівня професійної компетентності після завершення навчання в закладі вищої освіти та протягом професійної діяльності. Соціальний педагог та практичний психолог закладу освіти є педагогічними працівниками відповідно до Закону України «Про освіту» та працівниками психологічної служби одночасно, згідно з Положенням про психологічну службу у системі освіти України («Про освіту», 2017; «Положення про психологічну службу...», 2018).

Високі професійні вимоги до діяльності працівників психологічної служби, що зазначені в нормативно-правових документах, стикаються з нечіткими функціональними обов'язками цих фахівців в закладі освіти та додатковим функціональним навантаженням, що виходять за межі професійної компетентності цих фахівців. Молоді фахівці психологічної служби нерідко не в змозі зрозуміти свої обов'язки та ефективно вирішувати професійні завдання, тому потребують допомоги відповідних методичних служб закладів післядипломної освіти. Професійна діяльність соціального педагога і практичного психолога закладу освіти існує в єдиному соціально-психологічному полі, існуючі ж документи щодо їх діяльності та розподілу функціональних обов'язків цих фахівців відображають перетин, або ж «накладання» професійних завдань цих спеціалістів.

Працюючи зі здобувачами освіти, педагогами та батьками, працівники психологічної служби вирішують різноманітні спеціальні завдання, які вимагають від них високого професійного підходу. Це потребує педагогічної майстерності, загальної та комунікативної культури, зумовлює необхідність у постійному підвищенні свого професійного рівня. Розвитку професійної компетентності практичного психолога та

соціального педагога буде сприяти професійне самовизначення та подальше професійне навчання в системі післядипломної освіти.

Система післядипломної освіти виконує функцію неперервного професійного розвитку працівників психологічної служби, формування в них мотивації та прагнення до усвідомленої побудови процесу власного професійного розвитку. Інноваційний характер розвитку післядипломної освіти, необхідність підвищення рівня професійної компетентності усіх категорій педагогічних працівників обумовлюють потреби в модернізації навчально-методичної роботи з ними, а саме: надання їй особистісно орієнтованої спрямованості, гнучкості, динамічності, мобільності, варіативності в змісті, у формах, методах, технологіях.

Метою підготовки працівників психологічної служби в системі післядипломної педагогічної освіти є забезпечення їх компетентності, професійності та готовності працювати зі здобувачами освіти різних вікових категорій, педагогами та батьками. Також підготовка сприяє формуванню необхідних навичок; комплексних знань та вмінь; цінностей життя та здоров'я; підвищує самоцінність особистості працівників психологічної служби; впливає на появу позитивної мотивації та на зміну професійної діяльності в бік саморозвитку та самовдосконалення; забезпечує профілактику професійних криз та деформацій.

Пропонований авторський тематичний спецкурс розраховано на 30 годин, з них 18 годин аудиторних: лекційних та з використанням інтерактивних методів навчання. Інтерактивні методи навчання, які відповідають природі та характерним андрагогічним ознакам навчання, дають можливість оптимально враховувати навчальні потреби дорослої людини, створювати умови для постійного й систематичного аналізу дій. Саме інтерактивне навчання дозволяє уникнути проявів шаблонного мислення, стереотипів і формалізму в ставленні до професійної діяльності. Інтерактивні методи післядипломного навчання – це система способів діалогічної взаємодії суб'єктів навчання, система суб'єктно-суб'єктних відносин, що сприяє формуванню партнерських відносин, забезпечує орієнтацію навчання на практичну професійну діяльність, залучає до співпраці широку аудиторію. В дистанційному форматі навчання пропонуємо використовувати застосунки, наприклад: дошка Padlet, Jamboard-дошка, онлайн-дошка на платформі ZOOM тощо.

12 годин спецкурсу передбачено на самостійну роботу. У перелік видів самостійних завдань включено: опрацювання літератури; розробку рекомендацій, профілактичного/корекційного заняття; створення діагностичного інструментарію та методичного кейсу з ігрових вправ та ін. Закінчується вивчення курсу супервізією як формою підсумкового контролю та обміну досвідом.

Освітня програма тематичного спецкурсу має 2 змістовних модулі:

Перший модуль – «Теоретичні основи проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів» спрямований на ознайомлення слухачів з теоретичними аспектами, оволодіння основними категоріями та поняттями щодо феномену соціального здоров'я особистості, зокрема молодших школярів.

Коротко представимо матеріал до цього модулю.

Здоров'я особистості визначається як складно організоване утворення, яке характеризується певною цілісністю та динамічністю і включає фізичну, психічну та соціальну складову. Соціальне здоров'я можна вважати одним з найважливіших складових здоров'я, оскільки від нього, певним чином, залежить стан сформованості інших аспектів здоров'я.

Поняття «соціальне здоров'я» нині використовується все частіше, однак зміст поняття залишається дискусійним. Науковцями розглянуті складові, фактори та критеріальні показники соціального здоров'я школярів та молоді (В. Бабич, А. Бобро, С. Кириленко). Згідно з сучасними уявленнями, соціальне здоров'я визначає здатність

людини нормально взаємодіяти з соціумом. Системну функцію соціального здоров'я визначають як системно-середовищний інформаційний гомеостаз, тобто інформаційну взаємодію людини з колективом, з соціальним середовищем перебування і праці, здатність адаптуватися до оточуючого середовища. Компонентами соціального здоров'я, на думку Ю. Вінтюк, є моральність індивіда, його морально-етичні якості та соціальна адаптація, яка проявляється у вчинках і діях. Дослідниця Л. Горяна розглядає соціальне здоров'я як показник культури спілкування особистості, багатоаспектний і поліфункціональний чинник здорового способу життя, який є провідною ланкою в міжособистісних стосунках: особистості із суспільством, підлітка з батьками, підлітка з оточенням. С. Свириденко визначає соціальне здоров'я особистості як позитивно спрямовану комунікативність, доброзичливість у ставленні до дорослих і однолітків, здатність до само актуалізації у колективі, усталеність у особистісних стосунках з однолітками, відповідальність за власні дії та вчинки. Вітчизняний вчений В. Бабич надає авторське визначення поняття «соціальне здоров'я підлітка», яке передбачає готовність підлітка до повної реалізації себе у суспільстві, спроможність до взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем, сформованість у нього соціальної і правової відповідальності, спрямованість на розкриття власного потенціалу в усіх сферах соціального середовища

Неможливо розглядати соціальне здоров'я від інших компонентів здоров'я людини – фізіологічного і психологічного. Так, Г. Сіліна розглядає поняття «психосоціальна компонента здоров'я молодшого школяра», яке визначає як стан його психічного та соціального благополуччя, що, з одного боку, характеризується адекватним віковим рівнем зрілості особистісних емоційно-вольової та пізнавальної сфер, здатністю до самоуправління поведінкою, відсутністю хворобливих психічних проявів, з іншого, – забезпечує гармонійну взаємодію з оточуючими людьми, засновану на взаєморозумінні, взаємоприйнятті, взаємоповазі, безконфліктності. Це поняття за своїм змістом вказує на рівень психічного здоров'я індивіда, та на якість його соціальних відносин.

Питання соціальної активності, соціальної адаптації та самореалізації є невід'ємною складовою соціального здоров'я школярів.

Соціальне здоров'я молодшого школяра можна характеризувати внутрішніми і зовнішніми проявами особистості, тобто наявністю гармонійних взаємозв'язків з оточуючими людьми (з однолітками, сім'єю) та стійкого бажання набувати новий соціальний досвід у спілкуванні і діяльності.

Одним з головних чинників соціального здоров'я учнів є середовище однолітків та стосунки з ними. Важливими є адаптованість до шкільного середовища, соціальна спрямованість особистості дитини, усвідомлення дитиною свого соціального «Я».

Усе це свідчить про те, що соціальне здоров'я має психологічну основу і може проявлятися не тільки зовнішньо, тобто у відношеннях людини з оточуючими, а й внутрішньо – у відношеннях із самим собою.

Отже, зважаючи на вищезазначене, а також враховуючи вікові особливості учнів початкової школи, розуміємо, що соціальне здоров'я молодшого школяра слід розглядати через спроможність останніх до взаємодії з мікро-, мезо-, та макросередовищем, що відбиватиметься у здатності комфортно почуватися, встановлювати та розвивати гарні відносини в класному колективі, з вчителем (вчителями), з іншими дітьми поза межами закладу освіти. Також, важливо розглядати соціальне здоров'я школяра в ракурсі дотримання ним ведення здорового способу життя.

У такий важкий час діти не перестають навчатися в закладах загальної середньої освіти. Тож, перед педагогічними працівниками та працівниками психологічної служби постають певні завдання щодо відновлення соціального здоров'я дітей шкільного віку: створення ресурсного середовища, підтримка особистісного розвитку дитини, відновлення довіри до світу, пошук дитиною внутрішніх своїх ресурсів та опора на ресурси соціального оточення (однокласників та педагогів).

Актуальна ситуація сьогодення та обумовлена нею проблематика дітей, які мають травматичний досвід війни, вимагає підготовки усіх категорій педагогічних працівників щодо надання підтримки дітям, які навчаються у закладах загальної середньої освіти. Діти України в умовах війни потребують постійної уваги як з боку батьків, так і педагогічних працівників, особливо соціально-психологічного захисту працівниками психологічної служби закладів освіти. Отже, практичні психологи та соціальні педагоги закладів загальної середньої освіти мають володіти цілою системою теоретичних знань, спеціальними вміннями та техніками роботи з дітьми щодо відновлення та формування в них соціального здоров'я в цей непростий час.

Завдання для роботи в малих групах:

1 група – обговорити та визначити складники/показники/характеристики соціального здоров'я молодшого школяра (виокремити від показників психічного здоров'я);

2 група – обговорити та визначити складники/показники/характеристики соціального здоров'я підлітка (виокремити від показників психічного здоров'я).

Загальне коло: обговорити та визначити схожість/відмінність складників/показників/характеристик соціального здоров'я молодшого школяра від підлітка. Чи спостерігаються відмінності складників/показників/характеристик соціального здоров'я молодшого школяра в порівнянні довоєнного та воєнного періодів життя дітей.

Завдання для самостійного опрацювання: ознайомитися з літературними джерелами щодо тематики модуля.

У другому модулі «Практичні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів» передбачається ознайомлення з особливостями підтримки та формування соціального здоров'я на основі психосоціальних особливостей молодших школярів; формуючи комунікативні та життєві навички, що сприяють соціальному здоров'ю; використовуючи інтерактивні форм та методи роботи щодо формування соціального здоров'я. Розглянемо більш детально теми цього модулю та запропоновані завдання до них.

Тема 2.1. Психосоціальний розвиток молодших школярів: потреби, задачі розвитку, особливості соціалізації

В Україні спостерігаються стійкі негативні тенденції у стані здоров'я учнівської молоді, починаючи з початкової ланки. Вже в молодшому шкільному віці кожна дитина має декілька захворювань. Характерними є соціально-стресові та невротичні розлади, різноманітні форми шкільної дезадаптації.

Сучасна дитина з самого початку навчання у закладі освіти відчуває значний вплив шкільного середовища: велике навчально-виховне навантаження вже в початковій школі; невідповідність змісту, форм і методів педагогічної діяльності для розширення соціального досвіду та життєвих навичок молодших школярів; неузгодженість діяльності учасників освітнього процесу щодо збереження, зміцнення і відновлення психічного та соціального здоров'я учнів.

До цього приєднуються певні психологічні зміни, що відбуваються в цьому віці: зміна провідної діяльності – з ігрової на навчальну, поступовий розвиток внутрішньої позиції дитини, що в свою чергу, виявляється в позитивному ставленні до навчання, появи особливого інтересу до нових знань, перевазі колективних занять над індивідуальними. Прийняття на себе соціальної ролі учня та первинне усвідомлення свого соціального «Я», і виходячи з цього, можливі певні складнощі у побудові взаємодії з однолітками та дорослими. Як наслідок – дезадаптація до соціального середовища.

Такі загальні соціальні проблеми суспільства, як зниження культури спілкування, агресивний вплив інформаційного середовища, мають свої наслідки – підвищення конфліктності в шкільному середовищі.

Усе це тягне за собою розлади у фізичному, психологічному та соціальному здоров'ї молодших школярів.

Соціалізація – це одна із сторін безперервного процесу розвитку людини, а саме соціальний розвиток у взаємодії з оточенням, із суспільством. Під час війни процес соціалізації та формування особистості дитини проходить з перешкодами. Досвід, який діти набудуть в період воєнного стану в країні стане етапом їх соціалізації, або ж десоціалізації. Важливим етапом соціалізації дитини є шкільне навчання, яке суттєво змінилося з початком повномасштабної війни в Україні. Учні молодшого шкільного віку, навчаючись дистанційно, не можуть в повній мірі відчувати себе в ролі учня, що є визначальним психологічним фактором соціалізації для цього віку. Соціальне здоров'я дитини – це про взаємодію її з соціальним оточенням та її соціальний розвиток. Процес соціалізації знаходиться в основі формування соціального здоров'я дитини. Тож викривлена соціалізація дітей, які живуть в часі війни спотворює їх соціальний розвиток і вказує на соціальне нездоров'я. Існує беззаперечний взаємозв'язок між процесом соціалізації дитини в несприятливих та небезпечних умовах війни та порушенням її соціального здоров'я. Все це стосується дітей молодшого шкільного віку, бо цей період життя є сенситивним для їх успішної соціалізації. Умови життя в часі війни є найнесприятливішими для розвитку та формування особистості молодшого школяра.

Знаючи вікові особливості учнів молодшої школи ми повинні розуміти, що сприятливим середовищем для соціалізації дітей цього віку є спільна діяльність – навчальна, ігрова і спілкування в певному освітньому просторі.

Завдання для роботи в малих групах: обговорити та визначити особливості соціалізації молодших школярів, потреби дітей молодшого шкільного віку та задачі їх розвитку. Як впливають батьківське та педагогічне виховання на визначені параметри психосоціального розвитку молодших школярів.

Завдання для самостійного опрацювання: визначити причини порушень в психосоціальному розвитку молодших школярів, зазначивши можливі завдання/форми/методи психологічного/соціально-педагогічного втручання.

Тема 2.2. Проблеми адаптації молодших школярів. Формування спільноти учнів молодших класів. Безпечне освітнє середовище

Сьогодні надзвичайно загострилося питання соціально-психологічного супроводу учнів в закладах освіти. В умовах воєнного стану в Україні сучасні діти живуть під постійним впливом негативних подій, психоемоційних перевантажень та стресових чинників. При цьому вони продовжують навчатися в закладах загальної середньої освіти, в більшості випадків – дистанційно. Воєнний стан ускладнив організацію освітнього процесу та здійснення соціально-психологічного супроводу здобувачів освіти.

Під час війни діти перебувають під владою потужного стресу та в постійному негативі, страждають від проблем психологічного плану, посттравматичного стресового розладу, порушень поведінки.

Українські науковці вказують на поведінкові прояви, як бійки, конфлікти з оточуючими, труднощі у формуванні нових міжособистісних контактів з однолітками та дорослими, відтворення жорстокості в суспільстві, асоціальна та кримінальна поведінка.

Дослідження українських науковців доводять, що багато дітей із сімей мігрантів демонструють, крім психологічних проблем, прояви агресивності, порушення поведінки, не сформованість адекватних соціально-комунікативних навичок. Вище вказані характеристики є проявами соціальної дезадаптації дитини у соціумі. Можна зробити висновок, що учні під час війни, крім психологічних проблем, мають вагомні проблеми

соціального характеру (дезадаптація, антигуманність, порушення поведінки та асоціальність, агресія та схильність до насильства).

Зростання кількості негативних явищ в дитячому середовищі тісно пов'язано з нестабільністю в суспільстві та соціально-економічною ситуацією, що ми зараз і спостерігаємо в нашій країні. До негативних явищ у дитячому середовищі, як правило, відносять насильство та булінг, агресивну й асоціальну поведінку дітей, деструктивні міжособистісні та міжгрупові конфлікти, тощо.

Наразі, у період введення воєнного стану в Україні, в закладах загальної середньої освіти постає необхідність превенції негативних соціальних явищ в дитячому середовищі, тобто необхідність збереження соціального здоров'я учнів.

Успішність і швидкість адаптації не однакові в різних людей. У цьому сенсі прийнято говорити про ступінь соціальної адаптованості або дезадаптованості індивіда. Оскільки соціальна адаптація протікає в умовах соціальної взаємодії людей, то ступінь адаптованості суб'єкта до групи або соціуму буде визначатися, з одного боку, властивостями соціального середовища, а з іншого - його власними властивостями та якостями.

Сьогодні в освіті вкрай важливим питанням є створення безпечного освітнього середовища. Відповідальність за створення безпечного освітнього середовища покладається на адміністрацію, педагогів, працівників психологічної служби закладу.

Одним з головних чинників соціального здоров'я учнів є середовище однолітків та стосунки з ними. Дитині молодшого шкільного віку вкрай необхідно існування в групі однолітків і спілкування для успішної подальшої соціалізації. Створення почуття спільноти в школі є важливим завданням сучасної освіти. Спільнота дає дитині відчуття потрібності й причетності, адже її члени пов'язані один з одним колективними інтересами та цінностями. Усі члени спільноти навчаються один в одного, розширюють власні знання і досвід. Учні з сильним почуттям спільноти в школі, швидше за все, будуть академічно мотивованими; діятимуть етично й альтруїстично; розвиватимуть соціальні й емоційні компетентності; уникатимуть проблемних форм поведінки.

Формування спільноти учнів класу сприяє психологічному та соціальному розвитку молодших школярів, розвитку дружніх стосунків та комунікативних навичок у дітей, а це, в свою чергу, допомагає їм підвищувати власну опірність до стресу та підтримувати своє психосоціальне благополуччя в умовах війни.

Створення збагаченого здоров'язберезувального середовища в початковій школі як основа формування соціального здоров'я молодших школярів.

Завдання для роботи в малих групах: обговорити та розробити рекомендації класним керівникам/батькам щодо адаптації молодших школярів, або формування спільноти учнів молодших класів, або створення безпечного освітнього середовища в контексті формування та збереження соціального здоров'я дітей.

Загальне коло обговорення щодо ефективності просвітницької роботи з педагогами/батьками щодо створення ними безпечного освітнього середовища / здоров'язберезувального середовища для молодших школярів.

Завдання для самостійного опрацювання: здійснити пошук ігор, вправ щодо здружування, єднання, формування спільноти учнів відповідно до вікових особливостей (для онлайн та офлайн форматів навчання).

Тема 2.3. Діагностика стану соціального здоров'я молодшого школяра, групи дітей

Використання різних видів діагностики фахівцями психологічної служби відповідно до фахового профілю.

Психологічна діагностика – це вимірювання індивідуальних якостей особистості та інших об'єктів, які піддаються психологічному аналізу.

Соціальна діагностика – це комплексний процес виявлення та вивчення причинно-наслідкових зав'язків і взаємин у суспільстві, які характеризують рівень його розвитку.

Педагогічна діагностика – вивчення особистості учня і колективу з метою забезпечення індивідуального і диференційованого підходу в процесі навчання і виховання.

Соціально-педагогічна діагностика – це спеціально організований процес пізнання, під час якого відбувається збір інформації про вплив на особистість і соціум соціально-психологічних, педагогічних, екологічних і соціологічних чинників з метою підвищення ефективності педагогічних чинників.

Психодіагностичні ознаки кризових чи ризикованих чинників для дитини молодшого шкільного віку:

- поєднання низької пізнавальної активності та особистісної незрілості; розгальмованість рухів та ейфорія настрою, які знижують самоконтроль і самоорганізацію;
- підвищений потяг до вражень, гострих відчуттів як схильність до девіантної поведінки;
- підвищений інтерес до ситуацій з агресивними характеристиками як підґрунтя формування дитячої агресивності та жорстокості;
- невмотивованість та афективність поведінки як показник рівня психічного здоров'я;
- негативізм щодо школи й навчання як ознака шкільної дезадаптації.

Завдання для роботи в малих групах: проаналізувати різноманіття діагностичних методик щодо можливості виявлення проблем в соціальному здоров'ї молодших школярів.

Загальне обговорення щодо ефективності використання різних видів діагностик з дітьми молодшого шкільного віку/педагогами/батьками стосовно соціального здоров'я/нездоров'я дитини.

Завдання для самостійного опрацювання: за допомогою Google-форми створити опитувальник для батьків/педагогів щодо вивчення стану соціального здоров'я дитини/учнів.

Тема 2.4. Формування життєвих навичок у молодших школярів, що сприяють соціальному здоров'ю.

Як зазначає Міністерство освіти і науки України, у сучасних умовах війни істотно зростає роль психологічної служби у системі освіти, виникає нагальна потреба у проведенні соціально-педагогічної і психологічної просвітницької діяльності, інформуванні усіх учасників освітнього процесу з питань збереження їхнього соціального благополуччя і психічного здоров'я.

Одним з шляхів превенції негативних соціальних явищ у дитячому середовищі і збереження соціального здоров'я учнів може бути проведення заходів працівниками психологічної служби закладів загальної середньої освіти щодо формування життєвих навичок. Програми розвитку життєвих навичок дозволяють дітям та підліткам вдосконалити навички вербальної та невербальної комунікації, мирно розв'язувати конфлікти, неагресивно обстоювати власну позицію тощо.

Окремо визначені навички, що сприяють соціальному здоров'ю, а саме: навички ефективного спілкування та співчуття; навички розв'язання конфліктів, навички поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації; навички спільної діяльності та співробітництва. Отримані дітьми життєві навички будуть покращувати психологічний стан учнів та сприяти збереженню їх соціального здоров'я.

Завдання для роботи в малих групах:

1. проаналізувати зміст соціальної та здоров'язберезувальної компетентності та можливості психологічної служби впливати на розвиток цієї компетентності у молодших школярів;
2. ознайомитися з життєвими навичками, що запропоновані на сайті <http://dlse.multycourse.com.ua/>

Завдання для самостійного опрацювання: розробити профілактичне/ корекційне заняття щодо навчання молодших школярів конструктивним навичкам спілкування, регуляції поведінки в колективі, розвитку позитивної моделі поведінки, формування позитивного самосприйняття на основі особистісних досягнень (на вибір).

Тема 2.5. Інтерактивні форми та методи роботи з молодшими школярами щодо формування соціального здоров'я.

Імплементация гри в освітній процес сприяє ефективному навчанню та всебічному розвитку дітей, допомагає формувати теплий і дружній мікроклімат в групі дітей, також – це можливість для дітей вчитися взаємодіяти один з одним і з дорослими.

Гра та арт-методи є найефективнішими засобами профілактичної та корекційної роботи практичного психолога та соціального педагога з дітьми молодшого шкільного віку.

Інтерактивні форми та методи дозволяють розв'язати одразу кілька завдань профілактичної/корекційної роботи: встановлення емоційних контактів між учасниками процесу, розвиває комунікативні вміння і навички, навички співпраці і роботи в команді, прислухатися до думки кожного тощо.

Завдання для роботи: обмінятися досвідом використання інтерактивних форм і методів роботи з молодшими школярами щодо формування соціального здоров'я.

Завдання для самостійного опрацювання: створити власний методичний кейс з ігрових вправ тощо, які будуть сприяти формуванню соціального здоров'я молодших школярів, для використання в профілактичній/корекційній роботі.

Тема 2.6. Супервізія з учасниками тематичного спецкурсу

Обмін досвідом з питання формування, проблем формування соціального здоров'я молодших школярів, окреслення шляхів їх подолання.

Завдання для роботи в малих групах: обговорення та розробка рекомендацій працівникам психологічної служби (можна окремо практичним психологам, окремо соціальним педагогам) щодо формування соціального здоров'я молодших школярів, працюючи зі всіма учасниками освітнього процесу.

Ми пропонуємо наступні рекомендації.

Рекомендації працівникам психологічної служби щодо роботи зі здобувачами освіти

1. Здійснювати в повному обсязі психологічний та соціально-педагогічний супровід соціального розвитку здобувачів освіти: соціальна підтримка і допомога у подоланні кризових ситуацій, формування здорового способу життя, створення розвивального середовища, яке буде сприяти позитивній соціалізації та самореалізації особистості дитини.
2. Активізувати просвітницьку і профілактичну роботу серед учнів, пропагуючи дітям та молоді здоровий та безпечний спосіб життя, психогігієну спілкування тощо, урахувавши наступне:
 - комплекс засобів профілактики, збереження та зміцнення здоров'я дітей молодшого шкільного віку повинен бути спрямований на гармонізацію сфери самосвідомості дитини, формування її позитивного самосприйняття, позитивного ставлення до оточуючих людей;

- на заняттях з молодшими школярами варто застосовувати ігрові вправи та етюди, роботу з казкою та оповіданням, рольові ігри, міні-лекції, бесіди, виконання індивідуальних завдань, роботу з малюнками, колажами та іншими арт-техніками;
- на заняттях розвивати рефлексійні навички учнів та підвищувати роль емоційних засобів спілкування між учасниками заняття.

3. Допомогати здобувачам освіти в адаптації до шкільного середовища та навчання. Проводити корекційну роботу з молодшими школярами, спрямовану на подолання дезадаптаційних проявів. Сприяти успішній соціалізації здобувачів освіти.
4. Розвивати життєві навички, що сприяють соціальному здоров'ю дітей та молоді, на годинах психолога, в просвітницько-профілактичній та розвивальній діяльності з використанням інтерактивних методів роботи.
5. Приділяти увагу питанню формування медіаграмотності здобувачів освіти як засобу профілактики інтернет-залежності.

Рекомендації працівникам психологічної служби щодо роботи з педагогічними працівниками

1. Підвищувати рівень психологічної та інформаційної допомоги учителям, щодо спільного вирішення проблеми збереження та зміцнення здоров'я школярів (бесіди, консультації, педагогічні наради, дні відкритих дверей, конференції, лекторії та ін.).
2. В рамках просвітницької роботи використовувати інтерактивні форми навчання: дискусії, рольові та ділові ігри, диспути, брифінги, проблемні семінари, семінари-практикуми, тренінги тощо, які сприяють ефективному формуванню у педагогів умінь і навичок вести цілеспрямовану роботу з формування у здобувачів освіти культури здоров'я, здорового способу життя, створенню на уроках атмосфери співпраці, активної взаємодії і співтворчості.
3. Активізувати роботу системи практичної психологічної та соціально-педагогічної допомоги учителям (консультації, дискусії, диспути, діалоги, практичні заняття) щодо розв'язання проблемних завдань, які стосуються здоров'я дітей.
4. Надавати допомогу класним керівникам в організації створення спільноти учнів класу. Допомогати класним керівникам визначатися в структурі відношень, які склалися в групі учнів, враховуючи формат навчання та особливості неформального спілкування для побудови гармонійних взаємовідносин дітей один з одним.
5. Допомогати класним керівникам в розвитку життєвих навичок учнів, що сприяють їх соціальному здоров'ю.
6. Підвищувати компетентність педагогів з питань формування та збереження здоров'я учнів під час навчального та виховного процесу у форматі онлайн.

Рекомендації працівникам психологічної служби щодо роботи з батьками

1. Активізувати практичну психологічну та соціально-педагогічну допомогу батькам (консультації, діалоги, дискусії, диспути, практичні заняття) з розв'язання проблемних завдань, що стосуються здоров'я дитини.
2. Підвищувати психологічну грамотність батьків із питань тактики педагогічних дій відносно власних дітей, відповідальності за збереження здоров'я, організації безпечного домашнього середовища тощо.

Рекомендовані джерела для самоосвіти

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
2. Нова українська школа: основи Стандарту освіти (2016). URL: http://osvita.kyivpobudova.gov.ua/files/docs/2019/14580_Nova_ukrainska_shkola_osnovni_standarti_osviti.pdf

3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80>
4. Указ Президента України №195/2020. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>
5. Алексеева Ю.А., Артемчук О. Г., Шишова О. М. Психодіагностика дітей та підлітків (Для психодіагностичної практики студентів) Навчально-методичний посібник. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 108 с.
6. Бондаренко В. Проблеми соціальної адаптації молодших школярів в умовах воєнного часу. Науково-методичний, інформаційно-освітній журнал «Вересень». Миколаїв, 2022. № 2 (93). С. 78-94. URL: <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/219>
7. Джерело педагогічних інновацій. Практичний психолог закладу освіти. Науково-методичний журнал. Випуск № 4(36). Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2021. 200 с.
8. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / Т. Ф. Алексєнко та ін. ; за заг. ред. І. Д. Звереві. 2-е вид. Київ ; Сімферополь : Універсум, 2013. 535 с.
9. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю.Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.
10. Ключові компетентності для навчання протягом життя (Рамкова програма оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя) URL: <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/53>
11. Коцан І. Я. та ін. Психологія здоров'я людини. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
12. Москаленко В.В. Соціальна психологія. Підручник. Видання 2-ге, виправлене та доповнене – К.: Центр учбової літератури, 2008. 688 с.
13. Навчання, базоване на співпраці. 32 стратегії кооперації у класі. URL: <https://nus.org.ua/view/navchannya-bazovane-na-spivpratsi-32-strategiyi-kooperatsiyi-u-klasi/>
14. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навч.-метод. посіб. / М. Кірик, Л. Данилова. Львів : Світ, 2019. 136 с.
15. Онлайн-курс «Вчимося жити разом». URL: <http://ilt.multycourse.com.ua/ua/>
16. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: практика, досвід. К.: «Освіта», 2002. 135с.
17. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник [Текст] / [уклад.: М.В.Лемак, В.Ю.Петрище]. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.: іл.
18. Сіліна Г.О. Психосоціальне здоров'я молодших школярів: методичні рекомендації. Харків: ХОНМІБО, 2003. 32 с.
19. Слободян Т., Гончарова М., Костенко Г. Здоров'я молоді та його складові. Посібник для проведення інтерактивних занять. Київ: Благодійний фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», 2019.
20. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. К.: Центр учбової літератури, 2008. 336 с.
21. Соціально-педагогічна діагностика: наук.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. П. Краснова, Л. П. Харченко, Я. І. Юрків, І. С. Сьомкіна; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 429 с.
22. Сучасні технології збереження здоров'я учнів: кращий досвід [Електронні дані] / авт. кол. ; уклад. А. Г. Обухівська, І. І. Цушко. – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015.. – 221 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см ISBN 978-617-7118-17-5
23. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. Київ, 2019. 63 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentation-Roman-Stesichin.pdf>
24. Чуйко О. Місія і роль соціального педагога в розбудові освітнього середовища закладу освіти. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота, 2019. С.41-46.
25. Шахненко В.І. Формування основ здорового способу життя учнів початкової школи: теорія і практика (дидактичний аспект) : навч. посіб. Вид. 4-е, допов. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 268 с.

3943026624874580

ДОДАТОК К

Таблиця 1

**Динаміка за когнітивним критерієм контрольної та експериментальної груп
на початку та після проведення експерименту**

Критерій	Показник	Рівень	ЕГ (осіб)		ЕГ (%)		різниця, %	КГ (осіб)		КГ (%)		різниця, %
			до	після	до	після		до	після	до	після	
Когнітивний критерій	Показник 1 – Сформованість у працівників психологічної служби професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів	високий	37	122	8,9	29,5	20,6	42	46	10,2	11,2	1,0
		середній	179	194	43,2	46,9	3,7	182	191	44,4	46,6	2,2
		низький	198	98	47,9	23,6	-24,3	186	173	45,4	42,2	-3,2
		всього	414	414	100	100		410	410	100	100	
	Показник 2 – Уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження	високий	55	148	13,3	35,7	22,4	50	54	12,2	13,2	1,0
		середній	188	204	45,4	49,3	3,9	178	184	43,4	44,9	1,5
		низький	171	62	41,3	15,0	-26,3	182	172	44,4	41,9	-2,5
		всього	414	414	100	100		410	410	100	100	
Диференційовані показники за когнітивним критерієм	високий	46	135	11,1	32,6	21,5	46	50	11,2	12,2	1,0	
	середній	184	199	44,4	48,1	3,7	180	188	43,9	45,9	2,0	
	низький	184	80	44,5	19,3	-25,2	184	172	44,9	41,9	-3,0	
	всього	414	414	100	100		410	410	100	100		

3943026624874580

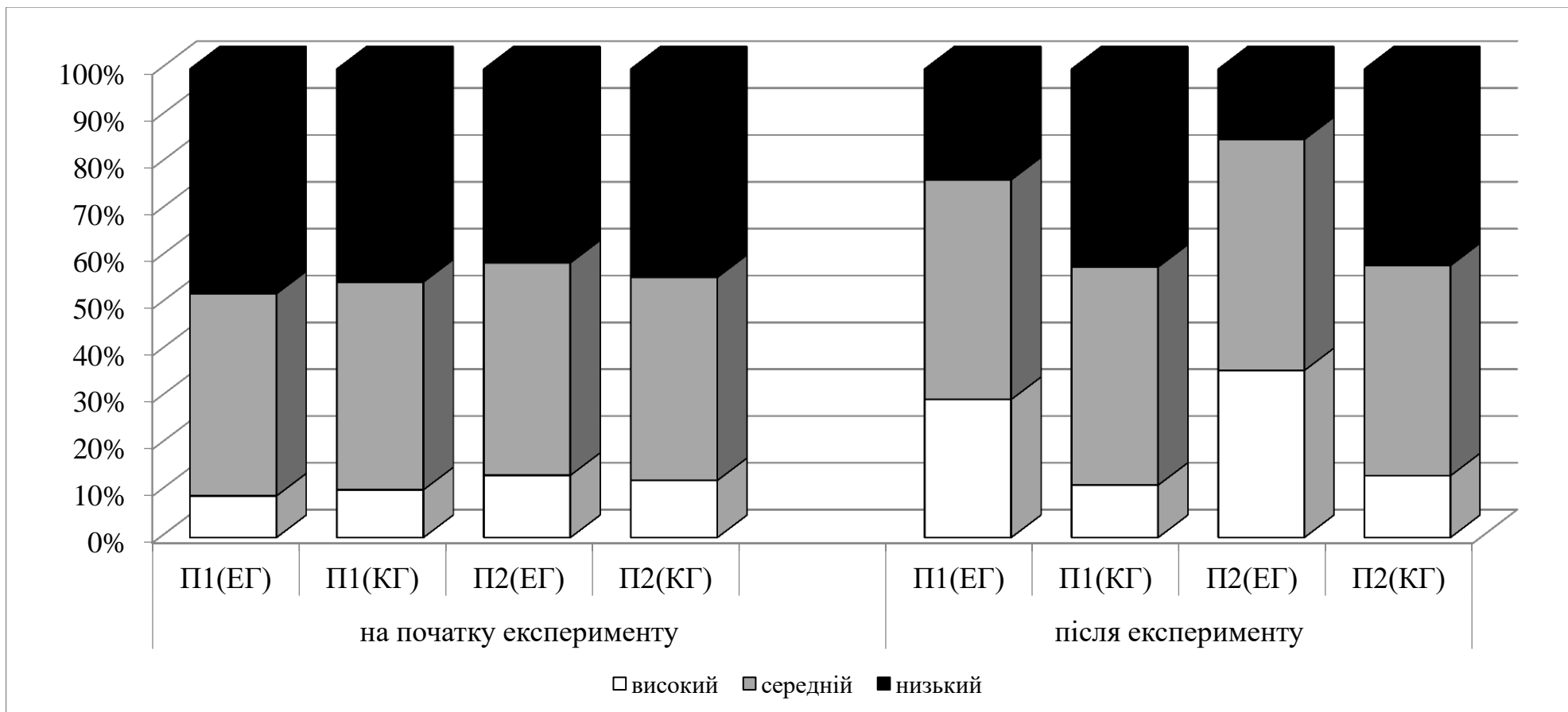

Рисунок 1 – Динаміка за когнітивним критерієм в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах: показник П1 – сформованість у працівників психологічної служби професійних компетентностей для реалізації здоров'язбереження у молодших школярів; показник П2 – уявлення щодо реалізації працівниками психологічної служби набутого досвіду здоров'язбереження.

394302662487580

Таблиця 2

**Динаміка за ціннісно-мотиваційним критерієм контрольної та експериментальної груп
на початку та після проведення експерименту**

Критерій	Показник	Рівень	ЕГ (осіб)		ЕГ (%)		різниця, %	КГ (осіб)		КГ (%)		різниця, %
			до	після	до	після		до	після	до	після	
Ціннісно-мотиваційний критерій	Показник 1 – Ціннісне ставлення до життя і здоров'я працівників психологічної служби	високий	98	154	23,7	37,2	13,5	92	94	22,4	22,9	0,5
		середній	165	199	39,9	48,1	8,2	171	176	41,7	42,9	1,2
		низький	151	61	36,4	14,7	-21,7	147	140	35,9	34,2	-1,7
		всього	414	414	100	100		410	410	100	100	
	Показник 2 - Мотивація щодо здоров'язбереження у працівників психологічної служби	високий	79	140	19,1	33,8	14,7	73	76	17,8	18,5	0,7
		середній	189	230	45,7	55,6	9,9	200	206	48,8	50,2	1,4
		низький	146	44	35,2	10,6	-24,6	137	128	33,4	31,2	-2,2
		всього	414	414	100	100		410	410	100	100	
Диференційовані показники за ціннісно-мотиваційним критерієм	високий	89	147	21,5	35,5	14,0	83	85	20,2	20,7	0,5	
	середній	177	215	42,8	51,9	9,1	186	191	45,4	46,6	1,2	
	низький	148	52	35,7	12,6	-23,1	141	134	34,4	32,7	-1,7	
	всього	414	414	100	100		410	410	100	100		

3943026624871580

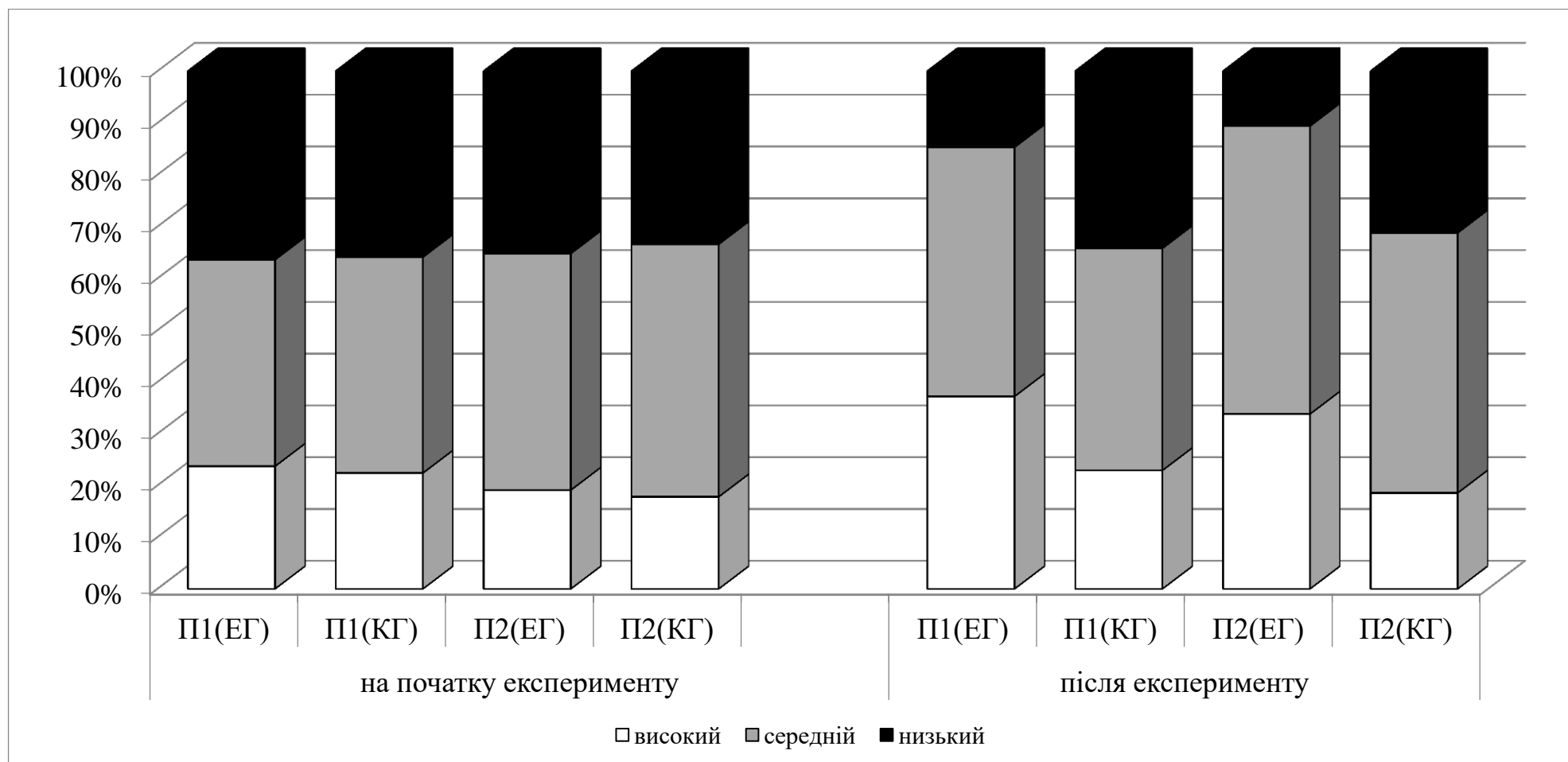

Рисунок 2 – Динаміка за ціннісно-мотиваційним критерієм в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах: показник П1 – ціннісне ставлення до життя і здоров'я працівників психологічної служби; показник П2 – мотивація щодо здоров'язбереження у працівників психологічної служби.

394302662487580

Таблиця 3

**Динаміка за професійно-діяльнісним критерієм контрольної та експериментальної груп
на початку та після проведення експерименту**

Критерій	Показник	Рівень	ЕГ (осіб)		ЕГ (%)		різниця, %	КГ (осіб)		КГ (%)		різниця, %
			до	після	до	після		до	після	до	після	
Професійно-діяльнісний критерій	Показник 1 – Прагнення до творчої і професійної самореалізації	високий	98	131	23,7	31,6	7,9	93	96	22,7	23,4	0,7
		середній	164	195	39,6	47,1	7,5	170	176	41,5	42,9	1,4
		низький	152	88	36,7	21,3	-15,4	147	138	35,8	33,7	-2,1
		всього	414	414	100	100		410	410	100	100	
	Показник 2 – Здоров'язберезувальна поведінка	високий	100	141	24,2	34,1	9,9	98	99	23,9	24,1	0,2
		середній	170	196	41,1	47,3	6,2	172	175	42,0	42,7	0,7
		низький	144	77	34,7	18,6	-16,1	140	136	34,1	33,2	-0,9
		всього	414	414	100	100		410	410	100	100	
Диференційовані показники за професійно-діяльнісним критерієм	високий	99	136	23,9	32,9	9,0	96	98	23,4	23,9	0,5	
	середній	167	196	40,3	47,3	7,0	171	176	41,7	42,9	1,2	
	низький	148	82	35,8	19,8	-16,0	143	136	34,9	33,2	-1,7	
	всього	414	414	100	100		410	410	100	100		

3943026624871580

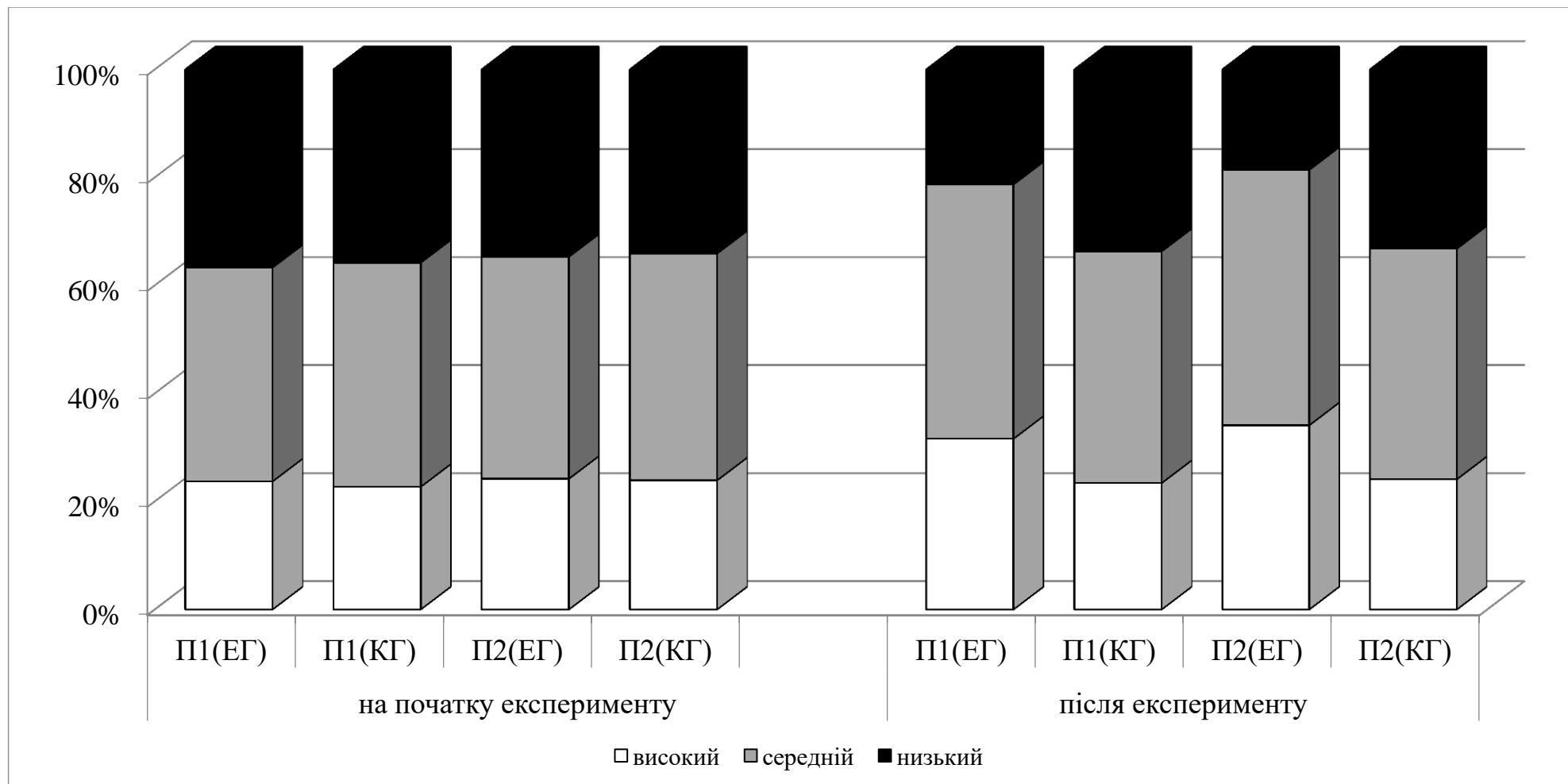

Рисунок 3 – Динаміка за професійно-діяльнісним критерієм в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах: показник П1 – прагнення до творчої і професійної самореалізації; показник П2 – здоров'язбережувальна поведінка

3943026624871580

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»

вул. Пушкінська, 24, м. Харків 61057

Тел./факс (057) 731-21-31 E-mail: kvnz.hano@gmail.com web-сайт: edu-post-diploma.kharkov.ua

23.05.2024 № 192

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження наукових результатів дисертаційної роботи
«Підготовка працівників психологічної служби до формування соціального
здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти» на здобуття
наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 231 Соціальна робота
Харківської гуманітарно-педагогічної академії

Замазій Юлії Олександрівни

У сучасних умовах воєнного стану істотно зростає роль психологічної служби в системі освіти і виникає нагальна потреба у підтримці здобувачів освіти з питань збереження їх психічного та соціального здоров'я. Завдяки чому дослідження проблеми підготовки працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти є важливим і актуальним.

Результати дисертаційної роботи здобувачки ступеня доктора філософії Замазій Ю.О. упроваджувалися Харківською академією неперервної освіти в навчальний процес із підвищення кваліфікації працівників психологічної служби закладів загальної середньої освіти впродовж 2021-2024 років.

З метою формувального етапу дослідження – експериментально перевірити соціально-педагогічну технологію формування соціального здоров'я молодших школярів працівниками психологічної служби в системі післядипломної освіти, Замазій Ю.О. було проведено низку заходів. Серед

394302662487580

працівників психологічної служби закладів загальної середньої освіти м. Харкова та Харківської області здобувачкою упроваджено апробовані діагностичні методики, зміст яких було переведено в електронні Google-форми для дистанційного використання. Протягом зазначеного періоду в систему навчально-методичної роботи фахівцями Центру практичної психології, соціальної роботи та здорового способу життя, секції спеціальної та інклюзивної освіти кафедри виховання й розвитку особистості були включені теоретичні та практичні аспекти питання формування соціального здоров'я молодших школярів працівниками психологічної служби ЗЗСО.

Здобувачкою упроваджено в освітній процес з підвищення кваліфікації авторський тематичний спецкурс «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» обсягом 30 годин (1 кредит ЄКТС), завдяки чому вдалося досягти очікувані освітні результати – вдосконалення особистої та навчальної, соціальної та етичної професійних компетентностей працівників психологічної служби закладів загальної середньої освіти.

Апробація результатів дослідження Замазій Ю.О. підтверджує їх теоретичну та практичну спрямованість, доводить доцільність подальшого впровадження в процес навчально-методичної роботи та підвищення кваліфікації працівників психологічної служби закладів загальної середньої освіти соціально-педагогічної технології підготовки вище зазначених працівників до формування соціального здоров'я молодших школярів. Матеріали дисертаційного дослідження, присвяченого підготовці працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, відзначаються науковою новизною та практичною значущістю, завдяки чому будуть надалі впроваджуватися в освітній діяльності Харківської академії неперервної освіти.

Ректор

Любов ПОКРОЄВА

394302662487580

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ПОЛТАВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ІМ. М.В. ОСТРОГРАДСЬКОГО

вул. Соборності, 64-ж, м. Полтава, 36014, тел./факс (+38 0532) 563852,
E-mail: root@papo.pl.ua, Web: <http://www.papo.pl.ua>, Код ЄДРПОУ 22518134

28.05.2024 № 36 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження наукових результатів дисертаційної роботи
«Підготовка працівників психологічної служби до формування соціального
здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти» на здобуття
наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 231 Соціальна робота

Харківської гуманітарно-педагогічної академії

Замазій Юлії Олександрівни

За підтримки Полтавської академії неперервної освіти
ім. М.В. Остроградського працівники психологічної служби закладів загальної
середньої освіти м. Полтави та Полтавської області впродовж 2023/2024 н.р.
взяли участь у констатувальному та контрольному етапах експериментального
дослідження здобувачки Ю.О. Замазій.

Дистанційно було продіагностовано працівників психологічної служби
закладів загальної середньої освіти з використанням апробованих методик,
модифікованих та переведених у електронний формат здобувачкою.

В умовах очного та дистанційного навчання працівників психологічної
служби програма спецкурсу «Психологічні та соціально-педагогічні аспекти
формування соціального здоров'я молодших школярів в ЗЗСО» (обсягом 30
годин) може бути впроваджена в освітній процес із підвищення кваліфікації
та методичної роботи з працівниками психологічної служби закладів загальної
середньої освіти.

Аналіз наукових результатів дисертаційного дослідження Ю.О. Замазій
«Підготовка працівників психологічної служби до формування соціального

3943026624871580

здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти» у вигляді методичних рекомендацій щодо впровадження тематичного спецкурсу доводить, що вони є актуальними і представляють практичний інтерес для закладів післядипломної освіти.

У Полтавській академії неперервної освіти ім. М.В. Остроградського в процесі підвищення кваліфікації та методичної роботи з працівниками психологічної служби закладів загальної середньої освіти можуть бути використані окремі висновки та пропозиції дисертантки в межах діяльності навчально-методичного кабінету психологічної служби.

Результати впровадження матеріалів дисертації обговорено та затверджено на засіданні кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти «10» травня 2024 року, протокол № 5.

Директор

Віталій ЗЕЛЮК

3943026624871580

Ф-07 П-01

ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА РАДА
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЖИТОМИРСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
(КЗ «ЖИТОМИРСЬКИЙ ОІППО» ЖОР)

вул. Михайлівська, 15, м. Житомир, 10014
тел./факс: (0412)47-37-87, e-mail: oippoz@gmail.com, <https://zippo.net.ua>, код ЄДРПОУ 02139713
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВІДПОВІДАЄ ДСТУ ISO 9001:2015
QUALITY MANAGEMENT SYSTEM ISO 9001:2015

05.06.2024 № 01/363

ДОВІДКА

про апробацію та впровадження наукових результатів дисертаційної роботи «Підготовка працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти» на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 231 Соціальна робота Харківської гуманітарно-педагогічної академії

Замазій Юлії Олександрівни

Результати дисертаційної роботи «Підготовка працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти» здобувачки ступеня доктора філософії Ю.О.Замазій упроваджувалися в освітній процес із підвищення кваліфікації працівників психологічної служби закладів загальної середньої освіти впродовж 2023-2024 н.р.

Працівники психологічної служби закладів загальної середньої освіти м. Житомира та Житомирської області взяли участь у констатувальному та контрольному етапах експериментального дослідження та пройшли опитування за апробованими методиками, що були переведені у електронний формат здобувачкою.

Науково-педагогічними працівниками інституту відзначено глибоку обґрунтованість та практичну цінність розроблених Юлією Олександрівною методичних рекомендацій, які використовуються у практичній діяльності працівниками кафедри психології та навчально-методичного кабінету психологічної служби системи освіти комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради з метою забезпечення освітніх програм курсів підвищення кваліфікації для педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти області.

Матеріали дисертаційного дослідження, яке присвячено підготовці працівників психологічної служби до формування соціального здоров'я молодших школярів в системі післядипломної освіти, відзначаються науковою новизною та практичною значущістю, внаслідок чого будуть надалі впроваджуватися в роботу Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Директор

Ігор СМАГІН

На електронний документ накладено: 1 (Один) підписи чи печатки:
На момент друку копії, підписи чи печатки перевірено:
Програмний комплекс: eSign v. 2.3.0;
Засіб кваліфікованого електронного підпису чи печатки: ПТ Користувач ЦСК-1
Експертний висновок: №04/05/02-1277 від 09.04.2021;
Цілісність даних: не порушена;

3943026624871580

Підпис № 1 (реквізити підписувача та дані сертифіката)
Підписувач: Замазій Юлія Олександрівна 2777712187;
Належність до Юридічної особи: ;
Код юридичної особи в ЄДР: 2777712187;
Серійний номер кваліфікованого сертифіката: 382367105294AF970400000A61BCA0052FD9F02;
Видавець кваліфікованого сертифіката: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг;
Тип носія особистого ключа: Захищений;
Тип підпису: Кваліфікований;
Сертифікат: Кваліфікований;
Час та дата підпису (позначка часу для підпису): 14:45 18.07.2024;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для підпису від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)
Час та дата підпису (позначка часу для даних): 14:45 18.07.2024;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для даних від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)